॥ श्रीराम ॥

श्रीदिनकरांची स्फुट कविता

अनुक्रमणिका

॥ श्रीराम ॥

श्रीदिनकरांची स्फुट कविता

प्रस्तावना

स्वहिताचा मार्ग

ससया मनुजा स्वहितीं तूं सावध होईं ॥ प. ३४

(१) स्वानुभवदिनकर ग्रन्थाच्या प्रस्तावनेंत श्रीदिनकरांचे त्रोटक चरित्र दिलें आहे. त्यानंतर त्या चरित्रांत भर पडेल अशी कांहीं विशेष माहिती झालेली नाहीं. श्रीसमर्थांच्या एकंदर शिष्यवर्गांत दिनकरांची योग्यता फार मोठी असली पाहिजे. पारमार्थिक योग्यता सर्व शिष्यांची सारखी च, पण त्यांच्या इतके व्युत्पन्न शिष्य फार च थोडे होते. दिनकरांच्या विद्वत्तेची साक्ष यांचा अप्रतिम ग्रन्थ स्वानुभवदिनकर देत च आहे. त्यांची ही स्फुट कविता हि त्यांच्या एकनिष्ठ गुरुभक्तीला व अलौकिक विद्वत्तेला साजेशी अशी च आहे. ती वाचून मी माझ्या मनाला प्रश्न केला कीं, या सर्व कवितेचें धोरण काय आहे, तिचें साध्य कोणतें, कोणत्या एका विशिष्ट कार्यासाठीं तिची प्रवृत्ति आहे. या प्रश्नाचें मनानें जे उत्तर दिलें तें च प्रस्तावनारूपानें वाचकांस सादर करीत आहे.

(२) दिनकराच्या या ६१९ श्लोकांचें, ३७८ अभंगांचें, ४३९ पदांचें व बाकीच्या कवितेचें एक च प्रयोजन दिसतें.

निमिष्य पळ घडि उगें नसावें । स्वहित समजावें ॥ पद ३१-२

हे वाचकांच्या मनावर बिंबवावें, त्यांना स्वहिताचा मार्ग दाखवावा व त्या मार्गानें जाण्याविषयीं त्यांना प्रवृत्त करावें, एवढ्या च साठीं दिनकरांचा हा सारा खटाटोप होय. आमची हीन स्थिति, अज्ञानदशा पाहून मोठ्या कळवळ्यानें, पूर्ण

वात्सल्यानें ते आह्मांस सांगत आहेत. एक पळ सुद्धा वाया जाऊं देऊं नये असें ते ह्मणतात, पण आमची कथा काय सांगावी ! उभ्या जन्मांत कधीं स्वहिताचा विचार आमच्या मनांत येत नाहीं. निमिष्य, पळ, घडि याची गोष्ट कशाला, जन्मचे जन्म आह्मी स्वहिताचा विचार केल्यावांचून घालवीत असतों ! पूर्वपुण्याईनें नरदेहासारखा देह जोडला असता, तो अन्यत्र आहे तों च ह्मणजे तरुणपणीं च प्रत्येकानें स्वहिताच्या मार्गाला लागावें, हें युक्त होय.

दिनकर ह्मणे सार । जोंवरी नरदेह स्थीर ।
तों तूं प्राण्या स्वहितविषयीं न लवीं उशीर ॥ पद २

ह्यातारपणच्या आपदा सर्वांनीं वर्णिल्या आहेत, हेतु हा कीं, ह्यातारपण येईल आणि मग हरिभजनाला लागूं, तोंवर बायकापोराचा प्रपंच करूं, अशी वाट पहात कोणीं बसूं नये.

गडाडील रे कंठ जेव्हां कफानें ।
थरारीत कांपेल काया जरेनें ।
तधीं ठाकती दूर सर्वत्र कोणीं ।
न होतां असें तों स्मरे चापपाणी ॥ श्लो. २०–१

ह्यातारपण ह्मणजे पराधीनता, अशा पराधीन स्थितींत मग कांहीं दुसऱ्या उपाधी नसतात, तेव्हां ह्यातारपणीं सुखानें हरि हरि ह्मणत बसूं, अशा भ्रमांत कोणीं राहूं नये.

जातील नेत्र मग पाहसि राम कैसा ।
जातील कान मग ऐकसि राम कैसा ।
जातील हात मग पूजिसि राम कैसा ।
जों स्वस्थ देह तव तूं भज जानकीशा ॥ श्लो. ३८–९

जन्मभर जो व्याप करावा त्याच च ह्यातारपणीं चिंतन होतें, दुसरीकडे मन लागत नाहीं, लागणें शक्य नसतें, अशी इतरांची दशा पहात असून हि आपला भ्रम कांहीं जात नाहीं, इतरांच्या ह्यातारपणच्या आपदा दिसत असून हि मन ताळ्यावर येत नाहीं व भगवद्भजनाकडे चित्त लागत नाहीं, याला काय ह्मणावें ? आपण आपल्या ऐन उमेदींत जो व्याप करीत असतों तो वाईट असतो असें कोणाचें ह्मणणं नसतें. राष्ट्रांतील सर्व तरु-

णांनीं आमरण गिरिगव्हरीं वास करून आत्महित साधावें, अशी संप्रदायाची शिकवण नाहीं. सर्व लोक सुखी असावेत, अशी इच्छा असल्यास लोककार्यार्थ व्याप आटोप केला पाहिजे, धके चपेटे सोसले पाहिजेत, असा तर या संप्रदायाचा मामला आहे. पण लोककार्य करणें ह्मणजे सर्व विधिविधानाला फांटा देणें, आचारविचार बुडविणें व हरिभजन गुडाळून ठेवणें, असें मात्र न हे. प्रयत्न तर पाहिजे च, पण तो यशस्वी होण्यास भगवत्कृपा संपादिली पाहिजे. भगवत्कृपा हा सर्व प्रयत्नाचा पाया असावा. असें न होईल तर केलेले सर्व अकटोविकट प्रयत्न पोल होतील.

(३) साधुसंतांनीं केलेला हा उपदेश आपण इतक्या वेळां ऐकत असतों कीं, आतां त्याचें कोणाला च कांहीं वाटेनासें झालें आहे ! साधुसंताच्या शब्दावरील आपला विश्वास उडाला ह्मणावें तर खरोखर तसें नसतें. सर्व साधुसंताविषयीं महाराष्ट्राला पूर्ण आदर आहे. मग हें असें का होत आहे ? आदराची ही अशी विचित्र तऱ्हा कोठची कीं, ज्याच्या विषयीं आदर असावयाचा त्याच्या उपदेशाचा मात्र आमच्या हातून पूर्ण अनादर व्हावा ! याचें कारण आह्मास इतकें च दिसतें कीं, सत्पुरुषाच्या उपदेशाप्रमाणें वागण्याला मनाचा जो खंबीरपणा असावा लागतो तो मुळीं च उरला नाहीं. बहुतांशीं परिस्थितीनें आमच्या मनाला दौर्बल्य आलें आहे व कष्ट करण्याची देहाला ताकद उरली नाहीं. या आमच्या शारीरिक व मानसिक अधःपाताला कांहीं अंशीं आमचें आह्मी हि कारण आहोंत. ही आगंतुक दुर्बलता आमच्या इतकी आंगवळणी पडली आहे कीं तिचें च आतां आह्मास उलट भूषण वाटूं लागलें आहे !

(४) ही स्थिति पालटण्याला काय करावें ? दृष्टीचें अंधत्व, मनाचा निरुत्साह व शरीराची दुर्बलता नष्ट कशानें व्हावी ? स्वसुखाचा मार्ग दिसूं लागून तो आक्रमण्याचें धैर्य कशानें यावें ? याला उपाय काय ?

स्वसुखासी कारण मजला । येक हा उपाय सुचला ।
शरण रिघावें सद्गुरुला ॥ प. १६८

हा उपाय सर्वांना पटेल काय ? ह्मणींचा काळ तर स्वयंभू सिद्धाचा दिसतो ! पण सद्गुरुवाचून कधीं कोणाचें कल्याण झालें आहे काय ? दिनकर कांहीं कमी विद्वान नव्हते. चारी वेद, साही शास्त्रें व अठरा पुराणें त्यांना अवगत

होतीं, तरी त्याचें समाधान कांहीं केल्या झालें नाहीं ! गुरुप्राप्तीसाठीं त्याना सारखी तळमळ लागली च होती.

भेटीलागीं जीव तळमळी कैसा । जळेंवीण जैसा मत्छ पडे ॥ १ ॥
तैसें माझें जिणें तुझिया वियोगें । धांव लागवेगें दीनानाथा ॥ २ ॥
जैसा धीर नव्हे पतीविण कांते । औषधी वसंतेवीण जैस्या ॥ ३ ॥
चंद्रेंवीण जैसें पीडती चकोर । दीन दिनकर स्वामीवीण ॥४॥ अ. ४२

समर्थांची भेट होण्यापूर्वी दिनकरानीं कसे श्रमसायास केले ते आरण स्वानुभवदिनकराच्या प्रस्तावनेंत पाहिले च आहेत. सद्गुरुभेट होता च त्यानीं देहाचें निंबलोण उतरिलें ! गुरुकृपेचें महत्त्व आपणास कळेना त्याला दिनकरानीं काय करावें. त्याचे नतरचे उद्गार मात्र असे आहेत —

सद्गुरुसारिखे जिवलग सोयरे । न दिसे दुसरे त्रिभुवनीं ॥ ध्रु० ॥
काय सांगों कैसें कृपेचें करणें । ससारधरणें निरसिलें ॥ १ ॥
माझें निज मज अमता काळाचें । दिधलें तें साचें काय सांगों ॥ २
सांगों जातां वाचा शब्देंसी निमाली । मनेंसी विराली कल्पना हि ॥
असंभाव्य सुख ध्याताध्यानेंवीण । ध्येय चि संपूर्ण केलें मज ॥ ४ ॥
केलें मजवीण मज निरंतर । ह्मणे दिनकर रामदास । ५ ॥ अ २५२ १

यातली गोडी आपणास कशी समजावी ? दिनकराचें हे चरित्र पाहिलें ह्मणजे इतकें दिसतें खरें कीं, गुरुचरणाची एकदा गोडी लागली ह्मणजे गुरुभक्त वेडा बनतो ! दिनकर च काय, श्रीसमर्थांचे सारे शिष्य असे च वेडे झाले होते. श्रीवेणाबाई तर फार च वेड्या बनल्या होत्या ! यात शिष्याकडे काहीं बोल नाहीं. श्रीसमर्थांची प्रतिज्ञा च मुळीं तशी आहे.

> भातें भेटों येती त्यांस वेड लावितो ।
> रामीरामदास ऐसें अवद्य बोलतो ॥

आपणाला कधीं असें वेड लागेल काय ? त्यानीं त्या वेळीं राजापासून रकापर्यंत सर्वांना च वेड लावलें होतें, तें च वेड महाराष्ट्राला पुन्हा कधीं लागेल काय ? गुरुप्रेमानें शिष्य एकदा वेडा बनला ह्मणजे गुरुचरणीं तो आपलें सर्वस्व अर्पण करण्यास तयार होतो, सारें ब्रह्मांड त्यास मग ठेंगणें वाटू लागतें.

मजला ह्मणोत भला नष्ट । श्रेष्ठ अथवा क्रियाभ्रष्ट ॥ अ ३७४-१
परि मी रामपिसा जालों । गुरुवाक्यें विश्वासलों ॥ ध्रु० ॥

संतति संपत्ति सर्वस्वेंसी । जावो राहो ब्रह्मांडेंसीं ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे निरंतर । निंदू वंदू चराचर ॥ ३ ॥

गुरुकृपा झाली ह्मणजे इतका वेडेकिरपणा वाटतो !

(५) असे वेड लावणारे सद्गुरु कोठें भेटतील ह्मणून महाराष्ट्रानें तरी सशयात पडण्याचें काहीं कारण नाहीं. महाराष्ट्रास पाहिजे तसे पूर्णावतारी सद्गुरु त्यास लाभले आहेत, हें त्याचें परम भाग्य होय. याचा अर्थ असा नाहीं कीं, इतर कोणी सत्पुरुष आदरणीय नाहींत. वडिलाचा मान ठेवावा असें ह्मटल्यानें चुलत्याचा अपमान करावा, असा अर्थ होत नाहीं. प्रपचाची परमार्थाशीं सागड घालणारे सद्गुरु भेटले ह्मणजे नुसत्या परमार्थाचे उत्कृष्ट धडे सागणारे थोर पुरुष अश्रेव्य होतात, असें नाहीं. ते हि तितके च सेव्य व पूज्य होत. महाराष्ट्रगुरूचा निश्चय झाला, पण प्रश्न असा आहे, ते आमचा अगिकार करतील काय ? याविषयीं कोणी साशक होण्याचें किंवा खेद करण्याचें कारण नाहीं. त्यानीं स्वतः च या उद्रायाची निवृत्ति केलेली आहे व तसा कोणा कोणाला अनुभव आल्याचें हि सागनात.

माझी काया आणि वाणी । गेली ह्मणाल अंतःकरणीं ।
परि मी आहे जगज्जीवर्नीं । निरंतर ॥ १ ॥
आत्माराम दासबोध । माझें स्वरूप स्वत सिद्ध ।
असतां न करावा हो खेद । भक्तजनीं ॥ २ ॥

असें त्याचें आपणास शेवटचें आश्वासन आहे. ते हा आत्मारामदासबोधादि ग्रन्थाना च गुरुरूप मानून त्याची सेवा केली, परम पावन गुरुचरित्राचा सारखा ध्यास घेतला, स्नानसध्या, जपजाप्य, आचारविचार, बोलणें चालण, इत्यादि सर्व कर्मे साप्रदायिक पद्धतीनें यथासाग व सुचित्तपणें झालीं, नाना उपायानीं सद्गुरूना आपल्या हृदयातून क्षणभर हि बाहेर जाऊ दिलें च नाहीं, तर त्याची कृपा झाल्यावाचून खचित राहणार नाहीं ! त्याची कृपा व्हावी ह्मणून यापैकीं आपण काय केलें आहे किंवा करीत असतों ? तर मग, आपण अजून कोरडे च असावें, यात काय आश्चर्य आहे ? सद्गुरुभेटीसाठीं दिनकराचा जीव जसा कासावीस होई तसा आपला कधीं होतो का ? स्वप्नसाक्षात्कारानतर प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत बारा महिने अन्नपाण्यावाचून केवळ

दिनजनकरुणेच्या धांवण्या धांवतोसी ।
म्हणुनि दिनकराच्या धीर आहे मनासी ॥ श्लो. २९-५

या विश्वासावर दिनकरांनीं जसा प्राण धरला, त्याप्रमाणें आपल्या गुरूंत कधीं तिळमात्र तरी अंतर पडलें काय ? सद्गुरुकृपा पुकाची नाहीं ! पूर्ण विश्वास पाहिजे. प्राणांतीं हि निर्धार ढळला न पाहिजे ! दिनकरांचा निर्धार पहा :

जारे हो मज रामदास्य मानेना ।
जारे हो मज रायदास्य मानेना ॥ ध्रु ॥ पद १३७

पडों नभमंडळ उडऊं समीर । राहोनि काय शरीर ॥ १ ॥
तडकों वीज फुटों हीन शिर । व्यर्थ चि काय उशीर ॥ २ ॥
सीमा उलंघूं बुडऊं सागर । काय उगा चि विकार ॥ ३ ॥
उतटो भूमि ग्रसों मेरुमंदर । चैंदों देहप्रकार ॥ ४ ॥
जनीं निरंजनीं न मिळो थार । करुणा करी दिनकर ॥ ५ ॥

अशा निश्चयानें आपण त्यांना शरण गेलें पाहिजे. उगी च भांबावून जाऊं नये व कोणा तरी बुद्दलाची कास धरूं नये. भोंदु गुरु आतां आहेत आणि तेव्हां नव्हते, असें काहीं नाहीं. ते सर्व काळीं आणि स्थळीं असणार च. तेव्हां विनाकारण कोणाच्या तरी नादीं लागून स्वतःची फसगत करून घेऊं नये. आपले गुरु आपणास कळले, आतां उगी च वणवण करण्याची आपणास काय गरज आहे ? आपले गुरु ते, जे

करीं टाळी वाचे राम । दास गर्जती निष्काम ।
सर्वकाळ हा चि नेम । ध्यान दृष्टीं लक्षुनी ॥
हरिकीर्तनीं सैरस । समुदायाचा हव्यास ।
पदें जयंत्यांचा ध्यास । चित्त वित्त लाउनी ॥
ब्रह्मानंदें हेलावती । शांती चोहटां नाचती ।
आपपर हें नेणती । संतोषासी सेउनी ॥
ऐसे वैष्णव उदार । देती सुखाचे उद्गार ।
त्यांचे पदीं दिनकर । देहभाव निरसुनी ॥ १ ॥ पद ३६२

(६) अशाच्या चरणीं नम्र होऊन त्यांना स्वहिताचा मार्ग पुसावा. दिनकरांना स्वहिताचा मार्ग त्यांनीं च दाखविला. पुकलों, दिनकराचें भाग्य यांहून हि थोर होतें ! त्यानें तीव्र वैराग्य व मुमुक्षुत्व पाहून आपल्या

वर्षी प्रत्यक्ष श्रीरामचंद्रानीं श्रीसमर्थवेषानें दिनकरांच्या शिरीं वामहस्त ठेवून दोन गोष्टी करावयास सांगितल्या होत्या व नंतर पुढच्या वर्षी प्रत्यक्ष श्रीसमर्थांचें त्यांना दर्शन झालें ! श्रीरामचंद्रानीं प्रबोधिलेल्या दोन गोष्टी म्हणजे (१) विप्रकुलक्रमकर्म व (२) रामोपासन.

विप्रकुलक्रमकर्म करावें । रामउपासन चित्तिं धरावें ॥ श्लो ४६-१

या दोन गोष्टींविषयीं जेथें प्रत्यक्ष रामाज्ञा आहे, तेथें आणखी कोणीं जास्त काय सांगावयास पाहिजे ! या दोन्ही गोष्टी या संप्रदायात प्रमुख होत. त्याच्याशिवाय इतर जी सांप्रदायिक स्वहिताची शिकवण आहे, तिचा विस्तारपूर्वक उल्लेख खालील पदात केलेला आहे.

नरदेहीं उत्तम जन्म । पावोनियां सत्समागम ।
निजाचारें विहितकर्म । आचरे तो मार्ग परम ॥ पद १७२-१
॥ ध्रु० ॥ रामनामें गर्जना करी । नित्यनेमें स्वधर्माचारीं ।
साधकाचा काळ जो भरी । धन्य प्राणी तो चि संसारीं ॥ध्रु॥
नित्य न्यायें वर्तणें त्याचें । मर्यादेचें बोलणें साचें ।
काय सांगों आणिक त्याचें । कर्तव्य जें तें निश्चयाचें ॥ २ ॥
सर्व काळ तो साधकाचा । भरितसे मोठ्या दैवाचा ।
पुण्यश्लोक मेरु धैर्याचा । पावक चि तो वैराग्याचा ॥ ३ ॥
क्षमारूप धरणीऐसा । आर्जव तो उदक जैसा ।
आत्मज्ञानें मार्तंड जैसा । चाळक तो समीरा सरिसा ॥ ४ ॥
विज्ञानी तो नभाचे परी । व्यापक तो सर्वां अंतरीं ।
दिनकर म्हणे निर्विकारी । जन्हि वर्ते तो सदाचारीं ॥ ५ ॥

(१) सत्समागम, (२) विहित कर्म, (३) रामनामस्मरण, (४) नित्यनेम, (५) आचारविचार, (६) सततोद्योग, (७) न्यायें वर्तणें, (८) मर्यादेचें बोलणें, (९) निश्चयात्मक चालणें, (१०) धैर्य, (११) वैराग्य, (१२) क्षमा, (१३) आर्जव, (१४) आत्मज्ञान, (१५) चाळणा, (१६) विज्ञान, (१७) व्यापकता, (१८) निर्विकारता, इत्यादि स्वहिताच्या मार्गावरील टप्पे होत. पण त्यात विशेष कटाक्ष मात्र वर्णाश्रमधर्म व उपासना याविषयीं दिसतो.

कर्मउपासनाज्ञानविज्ञानेंसीं । बोधावें जनासी वर्णाश्रमें ॥

(७) यथासांग वर्णाश्रमधर्म पाळणें व श्रीरामोपासना चालविणें या गोष्टी सोप्या नाहींत. त्यांतर आतां च तेवढे घाले पडत आहेत आणि पूर्वी नव्हते, असें नाहीं. कलियुग आतां प्रमाणें तेव्हां हि होतें च. वर्णाश्रमधर्माला पायाखालीं तुडवून त्यावर स्वेच्छाचाराची इमारत उभारण्याची हाव शिश्नोदरपरायणाला आज जशी आहे तशी त्या वेळीं हि होती.

आधीं च युग कळीचें । त्यावरि राज्य यवनांचें ॥ अ. २५४–१
आतां स्वधर्म कोण राखे । जालें अधर्मासारिखें ॥ ध्रु० ॥
गुरुत्व विश्वाचें ज्या आंगीं । ते ब्राह्मण सेविती भांगी ॥ २ ॥
षट्कर्मेंसी स्नान त्यागी । जनीं ह्मणवी ज्ञानयोगी ॥ ३ ॥
आश्रमाचें नाम मठ । तेथें भांगीं भरले घट ॥ ४ ॥
गांजे तमाखु धुमाळी । गुडगुडीची गर्दी घाली ॥ ५ ॥
सर्वब्रह्माचा उपदेश । योधी कर्माचा हरास ॥ ६ ॥
दिनकर ह्मणे कळीं संत । भ्रष्टाचारें होती विख्यात ॥ ७ ॥

दिनकर ह्मणतात, या युगांत भ्रष्टाचार हें च साधुत्वाचें लक्षण होऊं पहात आहे. जों जों एकादा भ्रष्टाचार अधीक करील तों तों त्याची प्रतिष्ठा विशेष होणार आहे. अशाना दिनकरांनीं एके ठिकाणीं वैलसाधु ह्मटलें आहे. मनुष्यें येथून तेथून एक आहेत, तीं एका च परमेश्वराचीं लेंकरें होत, अशा रीतीनें हे वैलसाधु आपल्या एककाराचें समर्थन करीत असतात.

कैंचे वर्णाश्रम कैंचें क्रियाकर्म । सर्व सर्व ब्रह्म खल्विदं हें ॥अ.१–५
योधी चराचर करी येकंकार । ऐसा शिश्नोदरपरायण ॥ ६ ॥
त्याच्या हें कधीं लक्षात येत नाहीं कीं,

भेद ईश्वर करुन गेला । तो यांच्या वाचेन नवचे मोडिला ॥

आधीं च मनसोक्त आचाराची प्रवृत्ति आणि त्यात परिस्थिति अनुकूल, मग त्या चेष्टाना काय विचारावें ! या सर्वब्रह्म्या बैलाना नमस्कार असो !

आह्मांघरीं आहे सर्वब्रह्म्या बैल । तयाची येईल स्थित कोणा ॥ १ ॥
कोण्हासी हि न ये स्थित त्या बैलाची । दृष्टि समतेची सर्वभावीं ॥२॥
सर्वभावीं तया ब्रह्म चि देखणें । नाहीं विचारणें शुद्धाशुद्ध ॥ ३ ॥
शुद्धाशुद्ध भाव धरिले समान । विष्टा आणि अन्न सारिखें चि ॥ ४ ॥
सारिखी चि माये आणि दुजी गाये । उडतां न पाहे द्वैताचार ॥ ५ ॥
आचार विचार अवघा येकंकार । जाला ब्रह्माकार बद्या बैल ॥ ६ ॥

वैलावी हे क्रिया वर्ते तदाकार । करा नमस्कार गोसांवी हो ॥ ७ ॥
गोसावी सक्रोध उठोनी चालिले । दिनकरा आलें हांसें थोर ॥अ.३१२

तथापि काल जरी बैलसाधूंना व एकंकारप्रवर्तकांना अनुकूल असला तरी त्यांना त्यांच्या मार्गानें जाऊं देऊन इतरानीं साधुसंतांच्या उपदेशाप्रमाणें वागून आपलें स्वहित करून घेतलें पाहिजे. इतरांनीं

चांगलें बोलावें चांगलें चालावें ।
चांगलें शोधावें सर्वकाळ ॥ १ ॥ अ. २७८
सर्वकाळ सर्व चांगलें चि व्हावें ।
ह्मणिजे जाणावें चांगलें चि ॥ २ ॥
चांगलें सेवितां चांगलें चि जालें ।
दिनकरा आलें प्रत्ययासी ॥ ३ ॥

इतरांनीं आपआपल्या वर्णाश्रमधर्माप्रमाणे वागून यथोपदिष्ट श्रीरामोपासना चालविली पाहिजे. उपासना ही सर्व सद्गुणांची जननी होय. उपासना ह्मणजे मोठी शक्ति आहे. सर्व संकटांत मनाला धीर देणारी उपासनेसारखी दुसरी गोष्ट नाहीं. तिचा भक्ताला मोठा आधार असतो.

उपासनेची नाहीं पाठी । तयास भलता च कुटी ॥

असें श्रीसमर्थांनीं स्वानुभवानें शिकविलें व त्याची प्रतीति त्यांच्या शिष्यप्रशिष्यांना आली. दिनकर आपला अनुभव सांगतात:—

दासांचें जें उणें न साहे जयासी ।
त्या दीनबंधूसी शरण जावें ॥ १ ॥
शरण जावें तया घालील पाठीसी ।
सन्मुख काळासी येवं नेदी ॥ २ ॥
येवं नेदी कांहीं दासां जडभारी ।
अपंगूनि वारी दैन्यदुःख ॥ ३ ॥
दैन्यदुःख कैंचें देवाच्या दासांसी ।
मागें पुढें त्यांसी सांभाळितो ॥ ४ ॥
सांभाळितो देव दासां निरंतर ।
ह्मणे दिनकर स्वप्रचीत ॥ ५ ॥ अ. १३१

यासाठीं आपण श्रीसमर्थांना शरण जाऊन आमरण यथाविधि उपासना चालविली पाहिजे.

श्री राम जय राम जय जय राम हा चि नेमें ॥ ५ ॥

हा चि निरंतर मंत्र जपावा ।
संसारार्णव समूळ तरावा ॥ १ ॥
शिवसनकादिक मुनिवर ध्याती ।
नारद तुंबर सप्रेम गाती ॥ २ ॥
सिद्ध महा कपिलादिक नेमें ।
दिनकर मुक्त निरंतर नामें ॥ ३ ॥

या नामस्मरणाचा प्रताप फार मोठा आहे. तो आपणांस न पटेल तर तो कालमहिमा समजावयाचा ! इतकी ही गोष्ट खरी ना कीं, आपण त्याचा अनुभव घेऊन पाहिल्यावांचून आपला अविश्वास प्रदर्शित करीत असतो. अनुभव न पाहता आधीं च दूषण देणें कितपत समंजसपणाचें आहे, याचा आपण च विचार करावा. स्वतः अनुभव घ्यावयाचा नाहीं व

विषाचें निर्विष करी जानकीश ।
ऐसी बहुतांस साक्ष असे ॥ १ ॥
धन्य देवराया न कळे तुझी दया ।
जीवांच्या धावया धांवतोसी ॥ ध्रु० ॥
साक्ष ऐसी आणि पुराणें गर्जती ।
नवल हें चित्तीं वाटतसे ॥ २ ॥
वाटतसे तर्व प्रत्यक्ष चि जालें ।
दिनकरा आलें प्रत्ययासी ॥ ३ ॥ अ. २६३

अशी कोणी साक्ष दिली तर ती मानावयाची नाहीं, त्या शहाण्याची खात्री ब्रह्मदेव हि करूं शकणार नाहीं. अपरिचित मनुष्यास राम राम केल्यानें त्याला समाधान वाटतें, राम राम म्हटल्यानें दुर्जन देखील विरमतो, असें आपण सामान्य व्यवहारात हि पहातों. रामनामाचा महिमा अगाध आहे !

अद्भुत नामाची करणी । स्वयें जाणे शूळपाणी ।
विषयबाधा हरली तत्क्षणीं ॥ १ ॥
॥ ध्रु० ॥ या रामनामें ॥ ध्रु ॥
उफराटें नाम स्मरला । वाल्हा वाल्मिकमुनि जाला ।
शतकोटी रामायण वदला ॥ २ ॥

दौपांची पसंती भूमिका । थोरल्या नामाची गणिका ।
शुकमिसें नेली परलोका ॥ ३ ॥
उदकीं बुडतो त्या शिळा । बुजयासी नेती तळा ।
शतयोजनसागर त्या तरल्या ॥ ४ ॥
नामाचा महिमा ऐसा । वर्णवेना विधिहरशेषा ।
दिनकर ह्मणे मज निश्चय हा ऐसा ॥ ५ ॥ प. २१८

अशा दिनकरांचा निश्चय असल्यामुळें त्यांना नामस्मरणाचें वेड लागावें हें साहजिक आहे. नामस्मरणाच्या योगानें त्यांची स्थिति कशी झाली होती ही पहा:

राम माझे मनीं राम माझे ध्यानीं ।
राम माझे वाणी अखंडित ॥ १ ॥
राम धनी मज राम धनी मज ।
राम धनी मज निरंतर ॥ ध्रु॥
राम घरीं दारीं हिंडतां व्यापारीं ।
राम क्षणभरी दुरी नव्हे ॥ २ ॥
राम जनीं वनीं अरण्य शयनीं ।
संपूर्ण लोचनीं भरलासे ॥ ३ ॥
राम पाहे येथें राम पाहे तेथें ।
उभा जेथें तेथें सर्वां ठाईं ॥ ४ ॥
सर्वांतरीं राम निविड निष्काम ।
दिनकर रामदास ह्मणे ॥ ५ ॥ अ. ८

अशा रीतीनें त्यांना सर्वत्र श्रीराम दिसूं लागले, ते उपाधी करीत असून हि उपाधींत न गुंतल्यां, त्यांच्या सर्व क्रिया राममय व्हाव्या, हें सहज आहे. बसतां राम, उठतां राम, चालतां राम, बोलतां राम, देतां राम, घेतां राम, खातां राम, पितां राम, याप्रमाणें रामावांचून त्यांच्या हातून कोणता व्यवहार होत नाहीं, अशा पुरुषांचा अधिकार केवढा होय !

माझे मनीं पाहे श्रीराम आपण ।
काय चिंता आतां असे आम्हां ॥ १ ॥ अ. १०४
आतां माझी चिंता बाहेर अंतरीं ।
आहे चापधारी सर्वां ठाईं ॥ २ ॥
सर्वां ठाईं राम सदोदित माझे ।
दिनकर कैसें बोलूं पाहे ॥ ३ ॥

निसंदेह जालों देहीं । संदेहासी ठाव नाहीं ।
भव विभव कैंचें काई । नित्य मुक्त वर्तती ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे रामदास । भाग्यें भेटले आह्मांस ।
सुखी केले सावकाश । निजानंद देउनी ॥ ३ ॥ पद १०१

उपसंहार

श्रीदिनकरांच्या कवितेचें स्वरूप मला सामान्यतः जसें भासलें तसें निवेदन केलें आहे. या कवितेच्या मुख्य धोरणाचा तेवढा च मी विचार केला आहे. कवितेंत तत्कालीन समाजस्थितिदर्शक जे अनेक उल्लेख आहेत त्यांचा परामर्ष दुसऱ्या कोणी तरी घ्यावा. अशा उल्लेखांपैकीं एकाचा विचार प्रस्तावनेंत करूं, असा हवाला ग्रन्थाचें संपादन चालूं असतां टिपेंत दिलेला असल्यामुळें तेवढा मात्र विचार येथें केला पाहिजे. श्लोकबद्ध प्रकरणांपैकीं पहिल्या प्रकरणाचा तेविसावा श्लोक असा आहे:

अति रमणिय देखा पेठ बुन्हाणशाही ।
बहुत सुखस्वरूपें नांदती लोक ते ही ।
करिति विशद वार्ता धर्मसंस्थापनेच्या ।
निशिदिनिं निजनेमें ध्यास सिद्धेश्वराचा ॥

ही बुन्हाणशाही पेठ कोणची हें निश्चयानें सांगतां येत नसलें, तरी असें वाटतें कीं, तिसगांवच्या जवळ ती पेठ असावी. निजामशाहींत तिसगांव फार मोठें शहर होतें व असें सांगतात कीं त्याच्या किती तरी पेठा होत्या. आज हि तिसगांवच्या बाहेर पडलें ह्मणजे जुन्या पेठांची पांढरी उध्वस्त पडलेली दिसते. त्यांत च त्या वेळची ही रमणीय बुन्हाणशाही पेठ असावी. दिनकरांच्या पूर्वी अमर दोहेमी वगैरे निजामशाहींत बुन्हाण निजामशाह या नांवाचे दोन सुलतान होऊन गेले, त्याच्यापैकीं कोणा एकाच्या नांवानें ही पेठ वसविली गेली असावी. दिनकराच्या पूर्व वयात जरी लोक सुखानें नांदतांना बाह्यतः दिसत असले तरी समाजाची सर्वांगानीं होत असलेली अवनति व धर्माचा होत असलेला सारखा ऱ्हास हीं पाहून पुनरपि धर्मराज्य कसें व्हावें, याचा विचारी लोकांत, उघड किंवा गुप्त, खल होत असला पाहिजे. सिद्धे-

श्वरांचें पवित्र स्थान तिसगांवपासून जवळ च आहे व तेथें च तर श्रीदिनकरांनीं पुरश्चरण करून गुरुकृपा संपादन केली.

असे आणखी इतर जे उल्लेख आहेत त्यांचा विचार वाचक करतील च. दिनकरांची कविता खरोखर किती तरी गोड आहे ! पण ती वाचावयास वाचकांना वेळ सांपडेल ना ? कारण

कित्येक म्लेंच होऊन गेले । कित्येक फिरंगणांत आटले ।
देशभापानें रुधिले । कितीयेक ॥ दासबोध १५-२-३
मऱ्हाष्टदेश थोडा उरला । राजकारणें लोक रुधिला ।
अवकाश नाहीं जेवायाला । उदंड कामें ॥ ४ ॥

हें वर्णन थोड्या फार फरकानें आजच्या स्थितीला हि लागतें !

कित्येक युद्धप्रसंगीं गुंतले । तेणें गुणें उन्मत्त जाले ।
रात्रंदिवस करूं लागले । युध्यचर्चा ॥ ५ ॥
उदिम्यास व्यासंग लागला । अवकाश नाहींसा जाला ।
अवघा पोटधंदा च लागला । निरंतर ॥ ६ ॥

अशी तऱ्हा जवळजवळ आज हि झाली आहे ! तेव्हां अशा गलबल्यांत तुम्ही कोठचे दिनकर आणि त्यांची कविता घेऊन बसलात. वेळ आहे कोणाला ? खरें आहे ! आपलीं महत्त्वाचीं कामें सोडून दिनकरांच्या कवितेचें पुस्तक हातीं घेऊन वसा असें आमचें हि म्हणणें नाहीं. पण आपल्या चोवीस तासाच्या कार्यक्रमात जो काहीं थोडासा काळ प्रपंचांत जात असेल त्यांतील अगदीं थोडा वेळ काढून तो आमच्या सांप्रदायाला व सांप्रदायिक कवितेला मिळावा अशी प्रार्थना आहे !

स्वानुभवदिनकर ग्रन्थ आणि ही स्फुट कविता मिळून दिनकरांची सर्व कविता प्रकाशित झाली, असें वाचकांनी समजू नये. ही स्फुट कविता तिसगांव येथील दोन बाडांतून घेतली आहे. बाडें तत्कालीन असून एक आडवें आहे व दुसरें उभें आहे. आडवें बाड सायन्त आहे. त्याचीं १८४ पृष्ठें आहेत. उभें बाड मात्र अनादि, अनंत आहे म्हणावयाचें. त्याचीं ७ ते १२६ पृष्ठें सांपडलीं असून १२९ वें, १३४ वें व आणखी दोन पानें मुद्रलेलीं आहेत. या बाडाचीं गेवटचीं १५।२० पानें फाटण्यांत गेलेलीं, दिस-

ग्रात. पहिल्यां सहा व शेवटच्या पंधरावीस पानांतील दिनकरांच्या कवितेला आपण तूर्त तरी मुकलों आहोंत. म्हणून म्हणतों दिनकरांची सर्व कविता उपलब्ध होऊन प्रकाशित झाली आहे, असें समजूं नये. संशोधनाला अजून वाव आहे.

तिसगांव मठ व मठपति दिनकर यांची जी सेवा सभेला घडली तिचें सर्व श्रेय रा. रा. अमृत बापूजी रसाळ यांस आहे. स्वानुभवदिनकराप्रमाणें दिनकरांची ही स्फुट कविता हि संपादण्याचें काम रा. दाजीबा देव यांनीं केलें आहे.

यापुढें आतां कांहीं काळ तंजावराकडे जावा अशी इच्छा आहे. तिकडील मठांविषयीं माहिती मालेंतील भाग सतरावा, श्रीसांप्रदायिक विविध विषय, द्वितीय खंड, यांत यथावकाश येईल व ग्रन्थांपैकीं मेरुस्वामिकृत रामसोहळा ग्रन्थ, मालेंतील भाग अठरावा म्हणून हातीं घेणार आहोंत. श्रीसमर्थचरणीं महाराष्ट्राचें जें चित्त जडलेलें आहे त्यानें सभेची ही अल्प सेवा गोड करून घ्यावी, अशी प्रार्थना आहे.

धुळें–१८३९ ज्येष्ठ शुद्ध १३

श्रीसद्गुरुस्तवन

पद

साधु रे धन्य साधु रे ॥ ध्रु० ॥

सकळ चराचर त्रिविध देवा ।
समान अंतरिं वेधु रे ॥ १ ॥

षड्रिपुचा सव्हार करूनी
दासासि केला बोधु रे ॥ २ ॥

पंचभूतादि त्रिगुण माया ।
समूळ शोधिला शोधु रे ॥ ३ ॥

अह सोह हें गिळुनी ठेला ।
विवेक परमानदु रे ॥ ४ ॥

षड्गुणेश्वर तो स्वामी माझा ।
कल्याण कृपासिंधु रे ॥ ५ ॥

श्रीदिनकरांची स्फुट कविता

[१]

॥ श्रीरामप्रार्थना ॥

॥ श्लोक ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

नमन तुज गणेशा आदरें हें चि आतां ।
अवगुण मुटता हे वारणें जी समर्था ।
हृदयकमळधामीं स्वामिनें वासु कीजे ।
दिनकरमुखपद्में ग्रंथ तां बोलवीजे ॥ १ ॥
सकळगुणवरिष्ठे शारदे विश्वमाते ।
त्वरित सकृप होणें बाळकातें अनंते ।
स्वरुपय रसनेचें होउनी नित्य राहें ।
दिनकरमुढलीळा वारणें शीघ्र माये ॥ २ ॥
नमन तुज समर्था श्रीगुरु बोधरूपा ।
श्रुति विधि मुनिधेरातें वर्णितां जी अमूपा ।
स्वरुपिसह स्वरूपें हा नमस्कार माझा ।
दिनकर दिनै स्वामी वंदितों दास तूझा ॥ ३ ॥
निरजदळपरागीं गुंतले भृंग जैसे ।
रघुविरपदपद्मीं चित्त गुंतेल तैसें ।

---

१ त्वां. २ घेपला. ३ दीन, अनाथ. ४ कमलपत्राच्या गंधरजामध्यें.

तरि च भव बाधी सर्वथा या जनाला ।
दिनकरवरदाता प्रार्थिजे सार्थकाला ॥ ४ ॥
दशरथकुळदीपा जानकीप्राणनाथा ।
अवसर बहु जाला भेटिला का सनाथा ।
सकळ हि अपराधा सर्वथा क्षेम कीजे ।
दिनकर दिन देवें साक्षपें तोषवीजे ॥ ५ ॥
सुररिपु वधुनीया मोक्ष त्यालागि दाता ।
न धरित अरिमावा सर्वदा सर्वत्राता ।
सुरस भजनलीळा काय या तो न तारी ।
परि जन भुलले की वीषई लिप्त भारी ॥ ६ ॥
जननि जठरवासीं वागवी बाळकासी ।
सकळ दिवस होतां पूर्ण पैं जन्म त्यासी ।
जननिपिडणसौख्या तें अणुमात्र नेणें ।
दिनकरप्रभुराजा होतसे याप्रमाणें ॥ ७ ॥
कुरुपि सकळरूपीं प्राप्त तें बाळ होतां ।
जन मनिं विट मानी देखता बाळ येतां ।
परि जननिपित्याला प्रीति अद्भूत त्यासीं ।
दिनकर हिन सर्वं वीट येना प्रभूसी ॥ ८ ॥
अळस मद त्यजा रे राम चित्तीं धरा रे ।
[1]सजनगुण वरा रे स्तब्धता हे हरा रे ।
अवगुण निवटा रे देह गर्मे मरा रे ।
दिनकर करितो रे वीनती हे तुम्हा रे ॥ ९ ॥
निशिदिनिं रघुराजा प्रेमभावें भजावें ।
विषयजनित सूखा शीघ्र सोडूनि द्यावें ।
हरिजनगुणसौख्या साधनीं दृढ व्हावें ।

---

१ सज्जनांचे गुण

दिनकरप्रभु तोषे या गुणांनीं स्वभावें ॥ १० ॥
निजगृह निगमाचें सार जें आगमाचें ।
सदसुख[1] त्रिगुणांचें धाम सर्वां जिवांचें ।
अज[2] सजनजनांचें वंद्य जें साम्यतेचें ।
स्वसुख दिनकरांचें राम स्वानंदतेचें ॥ ११ ॥
त्यजुनि विषयकामा घे मना रामनामें ।
सजनहृदयधामा ध्याइजे नित्यनेमें ।
अमुप अघमकर्मा शीघ्र सोडूनि द्यावें ।
दिनकरप्रभु कृपाळु या प्रकारें स्वभावें ॥ १२ ॥
निरज[3]जनितमूखा वर्णितां जो न फावे ।
दशशत[4]मुखगीरा भंगल्या ज्या प्रभावें ।
विधि[5] उरग[6] सवेदां[7] जो न ये तूळणेतें ।
दिनकरप्रभु तो पैं राम आद्यंत वर्ते ॥ १३ ॥
परम सकृप हा कां आजि सक्रोध जाला ।
अवसर दिनदयाळें भेटिला काय केला ।
सचलित मन विराळें चित्त चकीत जालें ।
दिनकरें दिन तुझें राघवा काय केलें ॥ १४ ॥
निजसुख सजनाचें शीघ्र चित्ता धरावें ।
भजनसजनलीळासाधनीं लीन व्हावें ।
दृढतर शुभमार्गीं साक्षपेंसीं मरावें ।
दिनकर निजभावें रामपाईं स्वभावें ॥ १५ ॥
परम विरह होतो राघवेंवीण प्राणा ।
नयनिं निज न लागे यांविना कंठवेना ।
निशिदिनिं सजना रे चित्त हें भ्रांत जालें ।
दिनकरप्रभु येना सर्व हि व्यर्थ गेलें ॥ १६ ॥

---

१ सत्सुख. २ जन्म(मरण)रहित स्वरूप. ३ नीरजजनित=ब्रह्मदेव. ४ सहस्रमुखांचा जो शेष त्याच्या वाणी. ५ ब्रह्मदेव. ६ शेष. ७ वेदांसहित.

हृदय तडके माझें राघवेंवीण बाई ।
शरिर स्रवत घर्मे कंप रोमांच देहीं ।
म्हणवे मज दिनाचा यद्दना काय कीजे ।
दिनकरप्रभु न भेटे तें जनीं व्यर्थ जीजे[३] ॥ १७ ॥
विषयजनितसूखें चित्त हें लीन जालें ।
मुढजनगुणलीलासगतीर्षी मिळालें ।
अहैर पदपदार्थे काय कैसें करावें ।
अघटित घडतें रे राघवा शीघ्र पावें ॥ १८ ॥
परधन परकांता देखतां जीव रजे ।
विळसें हृदय तोषें स्वप्नि ही तें चि गाजे ।
मन सजनवियोगें बाष्कळार्थासि धावे ।
अघटित घडतें रे राघवा शीघ्र पावें ॥ १९ ॥
परसुखपरतोषें थोर पैं दु:ख होतें ।
परदुखपरदोषें हर्ष वाटे मनातें ।
परगुणपरलीळा देखतां तें न भावे ।
अघटित घडतें रे राघवा शीघ्र पावें ॥ २० ॥
जठरमरणकार्या लोक नाडूनि रामा ।
रुढजनि करि कीर्ति लाउनी चित्त नेमा ।
वरिवरि धरि नाका अतरीं अतरावें ।
अघटित घडतें रे राघवा शीघ्र पावें ॥ २१ ॥
आळसि अधम खोटें नष्ट चांडाळ पापी ।
परि तुझें म्हणवी मी हें चि आश्चर्य सोपी ।
सकळ दिनकरातें हें क्षमा ता करावें ।
अघटित घडतें रे राघवा शीघ्र पावें ॥ २२ ॥

---

१ दया, कृपा २ जगाव ३ अह =दिवस. रात्रंदिवस या अर्थी.

अति रमणिय देखा पेठ बुऱ्हाणपुर्याही ।
बहुत सुखस्वरूपें नांदती लोक ते ही ।
करिति विशद वार्ता धर्मसंस्थापनेच्या ।
निशिदिनिं निजनेमें ध्यास सिद्धेश्वराचा ॥ २३ ॥
प्रतिदिनिं सुमनेंसीं आर्त बाणेश्वरेंसीं ।
विलसे हृदय भेटी घ्यावया ज्या जनासीं ।
परम सुरस ज्यालें पाहाता त्या जनाचें ।
दिनकर म्हणे जीणें तें चि पैं सार्थकाचे ॥ २४ ॥
शिव शिव शिव स्मरा रे नित्य सद्भावनेनें ।
निशिदिनिं पळपळेंसीं होत आयुष्य ऊणें ।
क्षण गत न ये पुढें हें जना ठाउकें कीं ।
असोनि दिनकराचा स्वामि ध्यातो पिनाकी ॥ २५ ॥
जननिपद पराचे अंगनेलागिं द्यावें ।
परधन निजस्वार्थें स्वप्नि ही नातळावें ।
घडिघडि रसनेनें रामपीयूषें घ्यावें ।
दिनकरमन रामीं रामरूप स्वभावें ॥ २६ ॥
करि चकिरें विराजे खेळता जीव रजे ।
दुखति बहुत नेटें दंड तें काय कीजे ।
न मनुनि दुख तें ही खेळता राग लोका ।
परम दिनकराचा क्रोध सर्वासि देखा ॥ २७ ॥
बडबड खडकाळी कोरडी वाळ नाहीं ।
निरुपणघनधारा येत लाटें प्रवाहीं ।
अणुभरि निजआस्थाबोध जेथें धरेना ।
दिनकरप्रभु तेथें केवि पेरे सुजाणा ॥ २८ ॥

---

१ कोणत्या कालास व स्थलास अनुलक्षून हा उल्लेख आला आहे याचा विचार प्रस्तावनेंत करूं. २ जिणें किंवा जन्म या अर्थानें. ३ रामनामामृत. ४ चक्राप्रमाणें खेळण्याचीं एक वस्तु

फटकट पुळकांटी दाटली द्वेषकांटी ।
समुळ भरलि सेखीं दाटती पुष्पवाटीं ।
अणुभरि सुखछाया सात्विकांतें दिसेना ।
दिनकरप्रभु तेथें केवि तोषे सुजाणा ॥ २९ ॥
निपट निकट आहे पैल तो राम पाहें ।
फुकट प्रगटतोहे द्वंद सोडूनि राहें ।
अवचट झट झोडी काळ नडीस फोडी ।
दिनकरप्रभुज्ञानेंवीण तो जन्मकोडी ॥ ३० ॥
क्षणभरि हरिनामीं हेत यारेचिना कीं ।
क्षणभरि हरिध्यानीं चित्त हें नातळे कीं ।
क्षणभरि हरिरंगीं बुद्धि निश्चीत नाहीं ।
दिनकर हिन जालें हीत नव्हे चि कांहीं ॥ ३१ ॥

---

[२]

॥ मनाचे श्लोक ॥

॥ गणपतिनमन ॥

॥ श्रीराम ॥

नमो पार्वतीपुत्र विघ्नेश्वरातें । जयाचेनि नामें मतीमंद ज्ञाते ।
तया पादपद्मीं मना स्थीर व्हावें । मनाचीं शतें श्लोक होतीं स्वभावें ॥ १ ॥
नमो विघ्नविध्वंसना श्रीगणेशा । दयाब्धी दया शीघ्र कीजे दिनेशा ।
कृपा जैं तुझी हीनदीना जनासी । दुर्पू धांवती ते चि वाचस्पतीसी ॥ २ ॥
कृपा जे तुझी ते चि इच्छीतसे मी । गणेंद्रा मतें सांटवीं बुद्धिधामीं ।
करीं दूरि दुर्बुद्धि हे शुद्धबोधें । हरीं हीनमत्तें हिनत्वीं विबीधें ॥ ३ ॥

---

१ केसाप्रमाण बारिक काटे. पुळक=शहारे येऊन सर्वांगावरील केस ताठ उभे राहणें २ शुद्ध विचार

विरंचीसदाशीवशक्रादिकातें । सदा वद्य तूं सद्गुणी श्रीदेशातें ।
म्हणोनी गणेशाभिधानें त्रिलोकीं । तुतें वर्णिजे नित्य सद्बुद्धि दे कीं ॥ ४ ॥
तुझी वर्णव्यक्ति वदे कोण वाचा । मुळीं बुद्धिदानी जनीं तूं जनाचा ।
मलें हें चि ठेऊं पदीं मस्तकासी । करीं जें फळे तें चि दीवाकरासी ॥५॥

[२]

॥ शारदानमन ॥

॥ श्रीराम ॥

नमो विश्वमाते शिवे चित्स्वरूपे । नियंते अनंते अनंतस्वरूपे ।
तुझी वर्णव्यक्तीछिळा कोण वानी । जेथें नेतिशब्दें वदे वेदवाणी ॥१॥
तुझा योग योजी असा तों दिसेना । तुझे व्यक्तिच्या योतस्या व्यक्ति नाना ।
तुझी तू तुळा वर्णिसी काय कैसी । नियेते पैरे वर्णिली केवि जासी ॥२॥
परे शारदे सर्व वीशारदांगे । सुसंगे तुझ्या दर्शनें संग भंगे ।
तुझें ज्ञान होतां तुळा तूं चि होसी । भवानी शिवानी दुजी वाणि कैसी ॥३॥
अचक्षासि चक्षू अपाण्यासि पाणी । अपक्षासि पक्षु अवाच्यासि वाणी ।
अळक्षासि ळक्षावया ळक्षणेंसी । नेंव्हे तें चि पैं स्थापिलें ता चि त्यासी ॥४॥
अनाम्यासि तां नाम निर्माण केलें । अशी तूं तुळा कोण वर्णील बोलें ।
नमस्कारितों दृश्यद्रष्टास्वरूपें । कृपादृष्टि दीवाकरा दे अमूपे ॥ ५ ॥

---

१ देवांना २ नियमन करणारी परमेश्वरी ३ परावाणीरूप शारदे. ४ जें होण्यासारखें नाहीं तें.

[४]

॥ अव्यक्तसद्गुरुनमन ॥

॥ श्रीराम ॥

अनुर्वाच्य वाचेसि कैसें वदावें । असंभाव्य भाऊनि कैसें भजावें ।
अरूपासि कैस्या स्वरूपें पाहावें । नमो सद्गुरु काय कोणा म्हणावें ॥१॥
अनाम्यासि नामें कसें आळवावें । अकामासि कामें कसें कामवावें ।
अमूर्तासि ध्यानीं कसें आकळावें । नमो सद्गुरु काय कोणा म्हणावें ॥ २ ॥
अपादासि पाईं कसें शीर ठेऊं । अलक्षासि चक्षें कसें लक्ष लाऊं ।
अमूपासि नेमें कसें आवरावें । नमो सद्गुरु काय कोणा म्हणावें ॥ ३ ॥
असो गूढ हें मूढ मी काय जाणे । समस्तांत अज्ञान कांहीं च नेणे ।
मुळीं द्वैत नि शेष जातां स्वभावें । नमो सद्गुरु काय कोणा म्हणावें ॥४॥
चमत्कारली भावना भाविता ही । उरे ज्ञानज्ञातेनसीं ज्ञेय तें ही ।
म्हणे दीन दीनेश येणें स्वभावें । नमो सद्गुरु काय कोणा म्हणावें ॥ ५ ॥

---

[५]

॥ व्यक्तसद्गुरुनमन ॥

॥ श्रीराम ॥

पहा सत संतापत्यागी विरागी । सखे सांख्ययोगें महाराज योगी ।
परानंददानी दयादक्ष ज्ञानी । नमस्कार माझा तया मोक्षपाणी ॥ १ ॥
अनाथा जिवाकारणें देहधारी । कृपासिंधु जे पूर्ण लीळावतारी ।
जगोद्धारकर्ते ।चि नीराभिमानी । नमस्कार माझा तया मोक्षपाणी ॥ २ ॥

१ व्यापक स्वरूपास.

स्वसंवेद्य देणें जयाचें सरेना । दरिद्रें देहेबुद्धिच्या राहिजेना ।
असंमाव्य भांडारिंचे अर्थदानी । नमस्कार माझा तया मोक्षपाणी ॥३॥
प्रवृत्तीस संरक्षिते स्वाश्रमींचे । महानिश्चई छेदिते संशयाचे ।
समाधिस्थसाम्राज्य संवादखाणी । नमस्कार माझा तया मोक्षपाणी ॥४॥
म्हणे दीन दीनेश निष्काममावें । घडे लाभ ज्यांला तयांला चि फावे ।
महालाभ हा नेणवे वेदवाणी । नमस्कार माझा तया मोक्षपाणी ॥ ५ ॥

---

[६]

॥ श्लोक दशक ॥

॥ श्रीराम ॥

मना मानसीं थोर धारिष्ट यावें । मना हीन चाचल्य सोडूनि यावें ।
मना ज्ञानवैराग्यपंथीं मरावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥ १ ॥
मना कल्पना निर्विकल्पीं धरावी । मना भावना निर्जनाची[3] करावी ।
मना काम निष्कामतेमाजि न्यावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥२॥
निरालंब औलंब तेथें करावा । निराभास साभास तेथें धरावा ।
निराकार आकारभावीं वसावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥ ३ ॥
मदा मार देणें प्रभूचे कृपेनें । अहं गर्व ताठा विदारीत जाणें ।
पुढें क्रोध निक्रोध होणें स्वभावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥४॥
विधीची विधी ते मना आठवावी । क्रियेची क्रिया आदरेंसीं वरावी ।
नितीचे नितीमाजि वेगीं वसावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥५॥
मना कामना काम कल्पू नको रे । मना भावना भाव [illegible] रे ।
मना पावना पाव पावोनि उ्यावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥६॥

---

१ समाधीपासून उत्पन्न होणाऱ्या [illegible] उत्थान देह [illegible]
२ आकळतो. ३ एकांताची. ४ जगावें.

मना ज्या जना राघवीं हेत नाहीं । तया दुर्जनाचें नसे हीत कांहीं ।
नसावें जनीं राघवेंवीण जीनें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥ ७ ॥
मना बोलतां चालतां राम ध्यावा । जळा सेवितां जेवितां तो स्मरावा ।
जनीं जागतां नीजतां नाम ध्यावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥८॥
सुखा भोगितां राम भोक्ता म्हणावें । जनीं बैसतां ऊठतां हें चि ध्यावें ।
निमिष्यार्ध रामेंविणा तें न जावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥ ९ ॥
तुळा सोकवीसा मना कोण आहे । परी बीनती आदरें हे चि पाहें ।
जेणें राम दीवाकरीं तें चि ध्यावें । सदा सर्वदा रामदासीं भजावें ॥ १० ॥

---

[७]

॥ श्रीराम ॥

भजावें मना त्यासि जो वंद्य वेदा । पुराणादिका शास्त्रवुद्धां प्रवुद्धा ।
विवुद्धादि नानाप्रकारें पदाब्जीं । अती लीन तो राम वंदा शिराब्जीं ॥१॥
स्मरींसारिखा ज्या हरें दग्ध केला । तपस्वी उदासीन निष्कंप जाला ।
तया बीपबाधा मना प्राप्त होता । निवाला अकल्पीत तो नाम घेता ॥२॥
मना पाहता वेदशास्त्रें पुराणें । तयामाजि यें रामनामें प्रधानें ।
यथावीण तो सार कोठें दिसेना । म्हणोनी स्मरें रे सदा देवराणा ॥३॥
नमे वृत्ति रामीं जया पामराची । तया प्राप्त होणार पुरी यमाची ।
गतीं नर्कवासी सदा त्या जिवासी । नसे आवडी ज्यासि सीतापतीसी ॥४॥
मना तू रतीरंगरंगीं न रंगें । त्वरेनें रमारंगरंगीं सुरंगें ।
असे हे तनू मानवी त्या प्रसंगें । घरीं सारवीचार हा लागवेगें ॥ ५ ॥
मना सज्जना सज्जनीं सज्ज व्हावें । मतीहीन तात्पर्य सोडूनि द्यावें ।
स्वधर्मे स्वहीतार्थ रामीं रमावें । करावें असें तें चि ज्यांलें म्हणावें ॥६॥

---

१ मुळांत ' न ' गळालेला आहे　२ मदनासारिखा　३ जन्मसार्थक झालें असे.

नृदेहीं तिळातुल्य ऊणें नसावें । गर्तागम्य सीतापतीसी परत्रें ।
न व्हावें भुमीभार येऊनि जीवें । तरावें स्वयें पूर्वजा उद्धरावें ॥ ७ ॥
मना ज्या नरा भाव रामीं न भावे । तया दुर्जना रौरवाचे पुरावे ।
नव्हे अन्यथा भाग नेमस्त आहे । असे साक्ष दीवाकरा नित्य पाहें ॥८॥

---

[८]

॥ श्रीराम ॥

घडीनें घडी सार्थकाची भरावी । कदा चित्तवृत्ती प्रपंचीं नसावी ।
अखंडीत हा जानकीकांत ध्यावा । वृथा फुंज[3] या वैभवाचा त्यजावा ॥१॥
पाहातां नसे देह हा शाश्वताचा । नसे भर्वसा येक तो ही क्षणाचा ।
असें जाणता भूलसी काय जीवा । वृथा फुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥२॥
बसावा मनीं भाव साद्यंत आधीं । अनाचारवृत्तीक तो सर्व बाधी ।
विवेकार्थ शोधूनि मानार्थ ध्यावा । वृथा फुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥३॥
महामूढता प्राप्त होता मनाला । भरी दुर्भरीं योजिती साधकाला ।
अतर्कीक या सर्व वृत्ती हराव्या । वृथा फुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥४॥
प्रिया मूल या वैभवाचेनि गूणें । महामीळणीं मीळती सौख्यतेनें ।
सुखा भंगता टाकिती पूर्वभावा । वृथा फुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥५॥
जनीं योजिता सार तें आडळेना । जनीं याजिता मूढता हे शमेना ।
अशा सर्व ही वैभवाच्या चि भावा । वृथा फुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥६॥
बहू जन्मजन्मांतरें पुण्यसाटी । घडे जन्म तें मानवी सार घाटी ।
असें पावता राम चित्तीं वसावा । वृथा फुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥७॥
जनीं सर्वभावें स्वभावें चि रामीं । धरावी बरी वृत्ति हे पूर्णकामी ।
सदा काळ हा सार्थकाचा भरावा । वृथा फुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥८॥

---

१ यत्किंचित, क्षणभर देखील २ अनुभवसिद्ध ३ अभिमान. ४ स्वच्छंदें वागण्याची प्रवृत्ति. ५ शोधिता, पाहता.

सदा सर्वदा रामरामेति वाणी । वदावी अती आदरें सौम्यवाणी ।
सदा निश्चयो स्वस्वरूपीं घडावा । वृथा कुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥९॥
करी जो जसा त्या तसा राम आहे । प्रतीभासया दर्पणाचेनि न्यायें ।
शरांडीत दीवाकरीं राममेघा । वृथा कुंज या वैभवाचा त्यजावा ॥ १० ॥

---

[९]

॥ श्रीराम ॥

घडाडीत पापें मुखें नाम घेतां । थडाडीत कांपे कळीकाळ-चिंता ।
निमोलें जना नेघवे हें फुकाचें । अभाग्या जिरा रामचिद्रूप कैचें ॥१॥
बहू भाग्य लक्षानुलक्षीं विराजे । जनीं संपतीचा पुरुषार्थ गाजे ।
परी अंतरीं राम हा आटवेना । तयां आगि लाऊनि जावें अरण्या ॥२॥
गडाडीत वाचा सदा रामनामें । कडाडीत वैराग्य जेथें स्वधर्में ।
खडाडीत जें ज्ञान वेदान्त बोले । वसे जेथ ते भूमिके भाग्य आलें ॥३॥
मुखें राममार्तंडवींचाउजेडें । तमाद्भूतें अज्ञानें हें सर्व ऊडे ।
चिदानंद स्वानंद जाडे निर्वाडें । भ्रम भ्रांति अज्ञानता सर्व मोडे ॥४॥
विचारें विचारीं विचारासि चिंता । अवीचार वारीं निवारीं निवर्त्ता ।
पदार्थासि जाणोनि सूखें स्थिरावें । असावें नसावें जनीं धन्य व्हावें ॥५॥
महद्भाग्य सत्ता जनीं प्राप्त होता । न वीटे रघूराजनिर्धूतपंथा ।
जनीं भाग्य तें धन्य जालें तयाचें । जया अंतरीं ध्यान सर्वोत्तमाचें ॥६॥
स्मरें रे मना रामरामेति वाणी । हरीं रे महापापिणी दुष्ट वाणी ।
जेणें सारवीचार हाता चढेना । तया टाकिजे ध्याइजे त्या निदानीं ॥७॥

---

१ लाखों लोकांच्या ठिकाणीं २ त्या भाग्याला व संपत्तीला. ३ राम हा च सूर्य, याच्या वाणीरूप उजेडानें म्हणजे रामनामगर्जनेनें. ४ तमोद्भूत=तमापासून उत्पन्न होणारें. ५ मुळांत ' न ' गळलेला आहे ६ निर्णयात्मक रीतीनें, निश्चयानें; ७ वस्तुप. परब्रह्मस्वरूपास. ८ श्रीरामाचें ' जगीं धन्य तो दास सर्वोत्तमाचा '; (श्रीसमर्थ) ९ दुष्ट. १० सर्व जगाचें आदिकारण जो श्रीराम त्याच

शिळा ते अहिल्या पदस्पर्श होता । अजामेळ घ्यातां चि कैवल्यदाता ।
शुकाच्या मिसें कुंटिणी ते विमानीं । स्मरें राम दीवाकरा सारवाणी ॥८॥

---

[१०]

॥ श्रीराम ॥

मना या जना भीनें[1] कांहीं घडेना । बरा शुद्ध सन्मार्ग चित्तीं वसेना ।
सदा निंदिती भक्तिमार्गा कुभावें । सुखें सांडुनी त्या अरण्यांत जावें ॥ १ ॥
जयाचेनि संगें तुटे रामसेवा । जयांचेनि संगें घडे पापठेवा ।
तयांमाजि वास्तव्य चित्ता न व्हावें । सुखें साडुनी त्या अरण्यांत जावें ॥२॥
महाघोर लज्जा मुखें नाम घेता । भयें दुर्जनाच्या मनीं थोर चिंता ।
असा अंतरीं धाक ज्याच्या प्रभावें । सुखें साडुनी त्या अरण्यात जावें ॥३॥
अकस्मात संदेह जो संग कारी । अकस्मात जो भक्तिधैर्या विदारी ।
असा संग तेथें मना तो नसावें । सुखें साडुनी त्या अरण्यात जावें ॥४॥
स्वधर्मेंचि चाले स्वहीतार्थ बोले । सदा ज्ञानवैराग्यवीना न बोले ।
तयाचा तिरस्कार लोका स्वभावें । सुखें सांडुनी त्या अरण्यात जावें ॥५॥
जया राम निष्काम निर्धूत[3] व्हावा । तेणें नित्य येकात सेवीत जावा ।
मना या जनाचेनि संगें न उगावें[4] । सुखें साडुनी त्या अरण्यात जावें ॥६॥
जयांचेनि संगें समाधान भंगे । जयाचेनि संगे स्वहीतार्थ खंगे[5] ।
तयांचेनि संगें मना कोण नावे[6] । सुखें साडुनी त्या अरण्यात जावें ॥७
सदाशीव सेवी जनाभीन[7] रानें । फिरे राम आरण्य ज्याचेनि[8] मेणें ।
तेथें मानवा कोण भावार्थ फावे । सुखें साडुनी त्या अरण्यात जावें ॥८॥

---

१ भीतीनें. २ याचा संबंध 'संदेह' शब्दाकडे घ्यावा. 'जो संग अकस्मात संदेह कारी' असा अन्वय. ३ स्वच्छ, कलंकरहित. ४ जगावें. ५ दुर्बल होतो, साधत नाहीं. ६ शांत होईल. ७ जनांच्या भीतीनें. ८ निंदकाच्या अपवादाच्या भीतीनें.

नको रे मना राघवेवीण जीणें । जिणें राघवेंवीण तें जाण सूणें[1] ।
मना हीत जें आपुलें तें करावें । सुखें सांडुनी त्या अरण्यांत जावें ॥९॥
मना सर्वथा वीनती तूज आतां । अहंडीत दीवाकरा राम श्राता ।
घडे त्या प्रकारासि सावंत ध्यावें । सुखें सांडुनी त्या अरण्यांत जावें॥१०॥

[११]

॥ श्रीराम ॥

अरण्यांत तारुण्यकाळीं वसावें । महा धैर्य वैराग्य चित्तीं धरावें ।
पुढें भक्तिज्ञानें उरावें नुरावें । सदा संतपंथासि सेवीत जावें ॥ १ ॥
वृथा बोलणें साधनेंवीण वाणे । वृथा सर्व हि सत्क्रियेंवीण जाणें ।
वृथा संतसंगेविना सर्व कांहीं । मना हीत जें आपुलें तें चि पाहीं ॥२॥
जगीं धन्य संसार त्या मानवाचा । निजध्यास ज्याळा सदा राघवाचा ।
रघूराजसावीण अन्यत्र नेणे । मना धन्य माता तयाचीच जाणें ॥ ३ ॥
मना येइना राम वाचेसि ज्याचे । तया सोहळे भोगती रौरवांचे[2] ।
बहू जाचिती येम त्या प्राणियाला । जनीं राघवेंवीण जो जीव त्याला ॥४
मना राघवेंवीण आशा दुराशा । मना राघवेंवीण वांछा अवांछा ।
मना राघवेंवीण जें सर्व कांहीं । जनीं दुःख त्यायेन्हूडें थार नाहीं ॥५॥
जयाचे मुखीं राम नाहीं सुवाचा । तयाचे शिरीं दंड वाजे यमाचा[3] ।
सदा नर्कवासीं वसे वास त्याचा । निजध्यास नाहीं जया राघवाचा ॥६॥
विचारीं मना आपुलें कोण आहे । स्त्रियापुत्रमित्रादिकें बापमाये ।
सुखाचीं समस्तें जनें वैभवाचीं । त्यजीं संगती घे बरी राघवाची ॥७॥
अनीवार्रसी धारणा रामरूपीं । धरीं शीघ्र दीवाकरा वृत्ति सोपी ।

१ सूनें=शून्यरूप, व्यर्थ. २ रौरव नामक नरकाचे. ३ जया नावडे नाम त्या येम जाची । श्रीसमर्थश्लोक १०१ ४ ' र ' मुळांत गळाला आहे.

सुखानंद आनंद जेणें विराजे । यमादुर्जनाचे शिरीं कांबि[1] वाजे ॥८॥

---

[१२]

॥ श्रीराम ॥

अनीवार धारिष्ट वैराग्य होतां । घडे पंथ निर्धूत ज्ञातृत्व चित्ता ।
तेणें जन्म सारांशतेमाजि आलें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥१॥
मि माझें तुझें जीव भावे अविद्या । बरें शोधितां सर्वथा हे कुविद्या ।
उरे शोध्य जें सार सिद्धोसि ठाॅलें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥२॥
अहंता उडे शुद्ध सद्वासनेनें । सोहंता जडे नित्य सन्मार्गतेनें ।
सोहंतेअहंतेविना ऐक्य जालें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥ ३ ॥
सदा कर्म ऊपासना ज्ञान जाणे । विचारासि यांच्या अणुमात्र नेणें ।
असो हें असें ज्ञान शुद्धीन बोले । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥४॥
हरे पूर्वपक्षार्थ सिद्धांत जागे । पुढें सर्वसिद्धांत पूर्वार्थ वागे ।
पुन्हां शुद्धसिद्धांत होतां चि ज्यालें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥५॥
परत्रासि वाच्यांशता फार घेणें । विना वाच्य लक्षांशता लक्ष तेणें ।
बरें लक्ष आलक्ष ठायासि आलें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥६॥
विवर्णों तनु देह चत्वार भूतें । विसंचूनि तत्वांश शुद्धांश मतें ।
विचारूनियां योजनें लभ्य जालें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥७॥
बरें कर्म ऊपासना राघवाची । माहावाक्यवीवर्णता ज्ञान तें चि ।
विरे दृश्य अदृश्य बोधें निराळें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥८॥

---

१ बळें भक्तरीपूशिरीं कांबि वाजे । श्रीसमर्थश्लोक २९. २ सार्थकतेप्रत ३ शोधण्याची वस्तु. ४ प्राप्त झालें. ५ शोधनानें, आत्मानात्मविचारानें. ६ परत्र= परलोक. ७ निश्चय झाला. ८ विवरण करून. ९ विकार होऊन. १० विचार,विवेक करून.

नृदेहीं जिवा वास होतां खरेंनें । कराबे सखे संत कैवल्यनाणें ।
त्यजावें मनें हें अरेत्रीक धोलेंहें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥९॥
असो सर्व दीवाकरा गोष्टि सांडीं । तुतें रामदासांविना कोण गोडी ।
प्रभूवीण तो घ्यास यायां न वोलें । न होतां असें जन्म हें व्यर्थ गेलें ॥१०॥

---

[१३]

॥ श्रीराम ॥

मना शुद्धभावें करीं येक निष्ठा । महाश्रेष्ठ जो श्रेष्ठश्रेष्ठां वरिष्ठां ।
तया राघवातें भजावें स्वभावें । उरोनी नुरोवें कुळा उद्धरावें ॥ १ ॥
नव्हे द्वैत नाद्वैत जें रूप कांहीं । असे सर्व व्यापूनियां सर्व देहीं ।
तया राघवातें मना शीघ्र पाहें । स्वयें अंतरीं शोधितां स्थीर राहें ॥२॥
नसे येकदेशी नसे सर्वशासीं । न भेटे कदां पाहतां लोचनासी ।
असें रूप जें व्यापुनी सर्व आहे । परी पाहतां सर्वथा सर्व नव्हे ॥३॥
निमिष्येक हा राम देईल भेटी । त्रिधा कर्म दग्धोनि होईल खोटी ।
महाभीम माया विरे येकि हेळां । पडे धीमळीं दृष्टि साक्षेप जाला ॥४॥
घरीं जीवनीं पावकीं वायु स्वर्गीं । निधीं स्थावरीं जंगमीं स्वर्गवर्गीं ।
जनीं वीजनीं व्यापुनीं राम आहे । विवेकें चि दीवाकर शीघ्र पाहें ॥५॥

---

१ संत कसे आहेत, तर, ते मोक्षपदवीप्रत पोंचविणारें (नाणें) म्हणे साधन आहेत. २ इहलोकचे. ३ मालक, पोशिंदा. ४ श्रद्धा, निश्चय. ५ कोणती हि वृत्ति शिल्लक राहिली न पाहिजे; परमावधीच्या अनन्य भक्तीनें. ६ अशा सर्वव्यापक श्रीरामास, मना, तूं पहा; पण कसा पाहशील ? स्थूल दृष्टीनें तो दिसणार नाहीं, तर त्याला अंतर्दृष्टि पाहिजे. ७ तें स्वरूप सर्व ठिकाणी व्यापून राहिलेलें आहे, तरी तें तेवढें च कांहीं सर्व नव्हे. सर्व ब्रह्मांड व्यापून तें शिल्लक आहे तें आहे च. ८ संचित, क्रियमाण आणि प्रारब्ध असें तीन प्रकारचें कर्म. ९ गोळा. १० क्षणांत. ११ पृथिव्यादि पंचभूतामध्यें.

[१४]

॥ श्रीराम ॥

मना जन्म जेव्हां तुला प्राप्त जाला । यमासारिखा शत्रु तेव्हां उदेला ।
त्रिवाचा न चूके खरें झुंझ त्यासी । असे देखिला कोण उपाय यासी ॥१
मना जो न लेखी विधी शक्र रुद्रा । करी कोण लेखा असंख्या महेंद्रा ।
करी अंत जो सर्व आकारवासी । असे देखिला कोण उपाय यासी ॥२
महाभीम विस्तीर्ण लंबायमाने । कडाडीत कर्कोटें भिगूळवाणें ।
पुढें ठाकतां रूप कांटाळवेशी । असे देखिला कोण उपाय यासी ॥ ३
प्रिया पुत्र जामात बंधु सुखाचीं । सुखा भंगतां ते न येती फुकाचीं ।
असें जाणतां लागती नित्य सोसीं । असे देखिला कोण उपाय यासी ॥४
सदा राम दीवाकरीं शुद्धरूपें । विराजे जनीं सर्व रामप्रतापें ।
मना सांडुनी त्यासि तूं भूललेंसी । असे देखिला कोण उपाय यासी ॥५

---

[१५]

॥ श्रीराम ॥

उपायासि योजोसिना शीघ्रकाळें । परत्तावसी प्रेत होणार वेळे ।
अमोलीक हें मानवी देह हातीं । पुढें सापडेना प्रवर्तें हितार्थीं ॥ १ ॥
मना जन्मसाफल्य तों अल्पमात्रें । परी प्राप्त नाहीं जना काळसूत्रें ।
मि माझें तुझें हे वृथा जल्पें वादे । किती नाडले देह वादें ब्येवादें ॥२॥
सदा वीषयीं वृत्ति हे रूढ जाली । घनानंद स्वानंदलीळा बुडाली ।
अविद्यात्मकें या जना भूलि आली । सुविद्या मना सर्व लोपोनि गेली ॥३

---

१ त्रिवार सत्य. २ हा प्रश्न आहे. ३ जो यम, काळ. ४ ज्याना आकार म्हणून आहे त्यांचा, म्हणजे दृश्यजात सर्व पदार्थांचा. ५ खेंकड्याप्रमाणें. ६ भयानक ७ कंटाळा अथवा तिरस्कार उत्पन्न होईल अशा वेषाचें. ८ जाणूनबुजून. ९ अत्यंत नाश. १० आयुष्य वाचविण्याची युक्ति कोणाला च सापडत नाहीं. ११ वल्गना, गर्वोक्ति. १२ विवादें, वितंडवादानें.

नृदेहीं मना जैं भवालागि ध्यावें । पशूदेहधारीं कसें तें करावें ।
जिवीं हें चि आश्चिर्य तों थार वाटे । मुढा ज्ञाकणें नेत्र जें तें चि खोटें ॥४
हिताहीत जाणे धरीना मनानें । जिता मुक्तता ठाव जीवी न जाणे ।
मुखीं नाम तें ही पुकारें न बोले । भुमीभार प्राणी वृथापुष्ट ज्यालें ॥५॥
हितार्ते न जाणे भल्यार्ते पुसेना । असो पूसिलें सांगता तें कळेना ।
कळे तों नसे चित्त सुचित्त कोठें । मना ते विकारी भिकारी करटे ॥६॥
न माना मनीं वीट जो वापयाचा । प्रपचीं रुढे चित्त भोगीं सुखाचा ।
गळा गोळिता मळ जें सौख्य पावे । प्रपचीं जना तेपरीं भाग भांवे ॥७
रुंढे मूढ सदृढ पापाडपथा । वदे बड आखड ऊण्या पदार्था ।
मतीमद निर्द्वंदें त्या आवडेना । अघाचों पती देखता पाहवेना ॥ ८ ॥
जनामाजि वास्तव्य सुखें करावें । परि या जनाचेनि सगें नसावें ।
असोनी जळीं पद्म जैसें न लिंपे । नसोनी असावें प्रपचीं स्वरूपें ॥९॥
नमो राम माता नमो राम पीता । नमो राम भ्राता नमो राम त्राता ।
नमो राम दाता नमो राम भोक्ता । नमो राम दीवाकरीं नीतिवक्ता ॥१०

---

[१६]

॥ श्रीराम ॥

निरीं क्षीर स्युक्त हेता चि हसें । निवर्चूनि क्षीरा त्यजी नीर जैसें ।
तदन्यावें विश्वीं असे विश्वमर्त्ता । विवर्ची निसर्ची भला तो सुपुर्त्ता ॥१
सपुर्त्ता अपुर्त्ता असें ही घडेना । तथा वोळण्यावीण ठाईं पडेना ।
अनुर्वाच्य याचेसि आणूनि सत्तों । जनातें अनुर्वाच्य कीजे महत्ती ॥२॥

---

१ पुष्ट या अर्थानें. २ वाग्ताात ३ घमन्न वसतो ४ निर्द्वंद्व=विघ्नरहित.
५ पातकांचा ६ घाढून, शोधून ७ त्या च न्यायानें ८ प्रपचरूपी भोगन्याय
९ नाशवत आहे असें विचारपूर्वक जाणता १० परिपूर्ण

॥ श्रीराम ॥

श्रीरामा चिद्रूपा सुखमय गहना जीवजिवना ।
दिनानाथा रम्या निगमागमा आर्त निपुणा ।
निजानंदा सद्या विद्रद विशदा दोपदमना ।
त्वरें पावें नाथा दिनकरसदना पद्मनयना ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

का मूढा भ्रमसी अनेक फिरसी देशांतरें धुंडिसी ।
नाना स्थावरजंगमासि धरिसी रानें वनें सेविसी ।
वृथ्या साध्य असाध्य जल्प करिसी तीर्थाटणें हिंडसी ।
मूर्खा का सिणसी स्मरें दिननिशीं श्रीरामसें मानसीं ॥ १ ॥

[१७]

॥ श्रीराम ॥

कळेना तुळेना ढिळा आतुडेना । प्रमांणु प्रमाणें मना आकळेना ।
बहू धारणा त्या हिना सर्व जाल्या । जेथें उन्मनी चित्कळा त्या विराल्या ॥१
असमाव्य जें भावने भाववेना । गुणातीत निर्गुण तें चोजवेना ।
किती तर्क सपर्क वृत्ती निमाल्या । जेथें उन्मनी चित्कळा त्या विराल्या ॥२
जयाचे प्रभेची प्रभा भानुरूपी । जयाचे कळेची कळा युंदुरूपी ।
जयाचे स्वरूपीं श्रुती दूरि ठेल्या । जेथें उन्मनी चित्कळा त्या विराल्या॥३
निरामास साभास जेथें घडेना । निराकार आकार तेथें दिसेना ।
कळेना गुरूवीण हें कांहि केल्या । जेथें उन्मनी चित्कळा त्या विराल्या ॥४॥

१ ढ्या २ परमाणु ३ मनाचें लीनत्व होतें अशी पांचवी अवस्था.
४ चैतन्यकलिका ५ इंदु=चंद्र

अकल्पीत दीवाकरा निर्विकल्पी । भरावें निवानें प्रभूचे प्रतापी ।
वरा वांस हा तों नृदेहासि आल्यां । जेथें उन्मनी चित्कळा त्या निराल्या ॥५

[१८]

॥ श्रीराम ॥

समारंभ आरंभला राघवाचा । निसंदेह जो कार्यकर्ता तयाचा ।
न मानी दुजे अन्यथाकार्यसोसीं । असे रामविश्राम त्याच्या श्रमासी ॥१॥
न ये वीट जो नीट सर्वाप्रकारें । न मीळे कधीं कल्पनेच्या विकारें ।
करी काम निष्काम अत्यादरेंसीं । असे रामविश्राम त्याच्या श्रमासी ॥२॥
न ये अंतरीं हें दुजें ऐक्यतेनें । सदा वर्तणें शुद्ध सद्वासनेनें ।
जनीं धन्य दीवाकरा त्या जनासी । असे रामविश्राम त्याच्या श्रमासी ॥३

[१९]

॥ श्रीराम ॥

मना सांडि रे भ्रूलुता वीपयांची । मना सांडि रे संगती दुर्जनांची ।
मना सांडि रे भावना वैभवाची । मना संगती घे बरी राघवाची ॥१॥
मना सांगतां दुःख तों वोंड आहे । घडे सांग संसारिका सर्व पाहें ।
परी वीनती आदरें तूज हे घी । मना आवडी घे बरी राघवाची ॥२॥
मना दुःख जें होतसे गर्भवासीं । असंभाव्य तें वर्णितां वैखरीसी ।
तया दूर तां व्हावया युक्ति साची । मना आवडी घे बरी राघवाची ॥३
न ये धामविश्राम अंतीं सुजाणा । न ये हेम तें क्षेम संसर्ग नाना ।
त्यजीं ये समस्तें जणें वैभवाचीं । मना आवडी घे बरी राघवाची ॥४॥

१ सोय, मार्ग. २ हावरेपणानें विपरीत कार्यांत मन घालीत नाहीं. ३ भ्रूलता=भृकुटी, भोंवई. विषयांची भ्रूलता=विषयांकडली दुष्ट नजर. ४ मोठें.

किती जोडिसी द्रव्य पैं घातपातें । किती दाविसी विर्त्पेती या जनातें ।
दगा पावसी धाडि येतां येमाची । मना आवडी घे वरी राघवाची ॥५॥
नको दुष्ट शब्दें दुखूं देवभक्ता । नको दुष्ट कापट्य योजूं विरक्ता ।
नको घातकें सर्व तुझ्या जिवाचीं । मना आवडी घे वरी राघवाची ॥ ६ ॥
नको रे मना सज्जना खेद वादें । नको रे मना दुर्जना संग बोधें ।
नको रे मना संगती कल्पनेची । मना आवडी घे वरी राघवाची ॥७॥
मना शोधितां शोध्यता तों दिसेना । जनीं निश्चयो येक तत्वीं वसेना ।
दिनेशा ळिळा सर्व ही कल्पनेची । त्यजीं आवडी घे वरी राघवाची ॥८॥

---

[२०]

॥ श्रीराम ॥

गडाडील रे कंठ जेव्हां कफानें । थरारीत कांपेल काया जरेनें ।
तधीं टाकती दूर सर्वत्र कोण्हीं । न होता असें तों स्मरे चापपाणी ॥१
निमिष्यें पळें जात आयुष्य वायां । वृथा सार्थकेंवीण जीणें मराया ।
नको रे मना व्यर्थ येऊनि जाणें । फंटा राघवेंवीण जीणें न जीणें ॥२
मनें मानणें मान्यमान्या जनातें । मनें सोडणें हीन कर्माधमातें ।
मनें योजणें सार साचार चित्तें । मनें जाणणें जें जिवा जीववीतें ॥३॥
जिवा जीववीतें जिवा नीरवीतें । जिवीं निर्जिवीं जें सदा येक वर्त्ते ।
असें जें मना तें चि शोधूनि पाहें । स्वयें शोधितां स्थीर होऊनि राहें ॥४
करीं कामना भावना राघवाची । त्यजीं वासना ते मना वैभवाची ।
धरीं धारणा भूषणा चिन्मयाची । नको यातना सज्जना ते यमाची ॥५॥
मना राघवेंवीण जें अन्न खाणें । जनीं जाण तें सर्व विष्टेप्रमाणें ।
मना सेवणें राघवेंवीण पाणी । विषाहूनि त्या जीवनें जीवहानी ॥ ६ ॥

---

१ व्युत्पत्ति, विद्वत्ता, ज्ञान. २ अरेरे, हाय !

मना भूषणें राघवेंवीण जें जें । जनीं प्रेतशृंगारता जेवि कीजे ।
तदन्याय जाणें जनीं त्या जनाचें । नसे आर्त ज्यालागि सीतापतीचें ॥७॥
मुखें गर्जना राघवाची करावी । कथा आदरें निर्भरें आयकावी ।
सदा पाहणें रामरूपासि नेत्रीं । वसे वास निःशंक तेणें पवित्रीं ॥ ८ ॥
अनिवार हे वृत्ति जाणा मनाची । तया भेटि देणें वरी चिन्मयाची ।
तेणें शांति सर्वांगवासीं विलासे । श्रुती हीन ते वृत्ति निःशेष नासे ॥९॥
मना मीपणा क्षीणता जों न पावे । मना भावना राघवीं तों न भावे ।
अभिमान साइनि नानाप्रकारें । दिनेशा भजें राम तू निर्विकारें ॥१०॥

॥ मनाचे श्लोक संपूर्ण ॥

॥ स्फुट श्लोक ॥

[२१]

॥ श्रमाचें श्लोकपंचक ॥

॥ श्रीराम ॥

झडझडित झडाडा वायु झाडीत नेटें । कडकडित कडाडा मोडती वृक्षवेटें ।
भरमरित मरारा ऊडती माळचक्रें[1] । फडफडित फडाडा भेदिती कर्णनेत्रें ॥१
थडथडित थडाडा फुटती अगगात्रें । भडभडित भडाडा रक्त लोटे वेगत्रें[2] ।
भरत सरसरारा मृत्तिका सैर नेत्रीं । नयनिं गृह न दीसे पातली कृष्णरात्री ॥
जनक भगिनि बंधु अश्व सर्वा कळत्रा ।
भडाले फुटि समस्ता प्राप्त रेखा विचित्रा[3] ।
अवचितिं पडाति पूढें गेहभिंती धडाडा ।
उडाति अमुप काष्टें तृण माञ्या तडाडा ॥ ३ ॥

---

१ उंचवट्यावरून येणारी वाऱ्याची भोंवरी. २ तोंडांतून ३ उटाफूट झाली.

नर पशु वनिता ही लेंकुरें वासुरेंसी ।
नज गृहभुलि सैरा फीरती ग्रामवासी ।
नयनिं भरलि धूळी मार्ग तेणें दिसेना ।
फिरत पडत गर्तामाजिं कित्तेक नाना ॥ ४ ॥
नयनिं पथ न लक्षे धुंद मोठा धुळोरा ।
अवगत गृह न भासे धूकटें भ्राति सैरा ।
दिनकर समई ते भ्रांतनिभ्रांत जाला ।
न कळत रघुराजें स्वगृहामाजिं नेला ॥ ५ ॥

[२२]

॥ क्षुधेचें श्लोकपंचक ॥

॥ श्रीराम ॥

क्षुधा लागली देह निःसत्त्व जालें । भ्रमें चित्त दुश्चित्तधामी बुडालें ।
नये कां कृपा जानकें बाळकाची । लिळा आजि निष्ठूर कां वो दयेची ॥१॥
क्षुधापूर्णिमा पूर्ण निर्माण जाली । अदेही आळस्यें प्रभा रूढ केली ।
तेणें निःप्रभा आजि चंद्राननाची । लिळा आजि निष्ठूर कां वो दयेची ॥२
महापर्व हें प्राप्त होतां भल्यानीं । दयातीर्थ तेथें चि न्हावें निदानीं ।
क्षुधा हारणें अन्नदानें सुतांची । लिळा आजि निष्ठूर कां वो दयेची ॥३॥
कळाकाळिमा पावलीसे देहाळा । बहु त्रासिलें जृंभकीं या मुखाळा ।
गळाली तनु सर्व माते दिनाची । लिळा आजि निष्ठूर कां वो दयेची ॥४॥
बरें जें तुला मानलें तें चि आतां । न टाकीं परी धैर्य मी प्राण जातां ।
नसे आस अन्यत्र कोण्हा जनाची । लिळा आजि निष्ठूर कां वो दयेची ॥५
न बोले प्रभूसीं तुझी निर्दया हे । मळा गांजिलें फार तां आजि माये ।
जनीं रूढ तूं माय दीनाकराची । लिळा आजि निष्ठूर कां वो दयेची ॥६॥

---

१ खड्यांत. २ मुखचंद्राची. ३ जांभईनें.

॥ श्रीराम ॥

चुरु चुरु चुरु चोखी जींवती ते गळांची ।
गळत घळघळाळां धार व्हाळामृताची ।
अहंसोहंगतिनादें चिंतनाचे तनाचे ।
दिनकरमन रामीं सर्वदा रंजलेंसे ॥ १ ॥

---

[२३]

॥ श्लोक अवतारदशक ॥

॥ श्रीराम ॥

॥ श्रीमच्छराम ॥

विधी मूकला शंकशब्दें श्रुतीसी । भ्रमें व्यापला बाहला श्रीहरीसी ।
वधी मच्छरूपें स्वभक्तारि वेगीं । त्वरें दे श्रुती ब्रह्मया ते प्रसंगीं ॥ १ ॥

॥ श्रीकूर्मराम ॥

तळा चालिली हे धरा पापभारें । तधीं कूर्मरूपें धरी पृष्ठि धीरें ।
तेणें निश्चळा हे भुमी नित्य राहे । समस्तांसि संस्थापिता देव आहे ॥२॥

॥ श्रीवाराहराम ॥

धरेची घडी घे हिरण्याक्ष जेव्हा । दिनानाथ वाराह होऊनि तेव्हां ।
असूरासि निर्दाळुनी सौख्यदानी । मना देव आहे स्वभक्ताभिमानी ॥३॥

॥ श्रीनृसिंहराम ॥

मुखें नाम प्रल्हाद घेता पित्यानें । बहु त्रासिलें फार दुर्वासनेनें ।
तयाकरणें श्रीपती स्तंभवासी । विदारी नृसिंहाख्य तो दानवासी ॥ ४ ॥

॥ श्रीवामनराम ॥

छळीतां बळी निर्जरांलागि मारी । तधीं श्रीहरी वामनु ब्रह्मचारी ।
नटोनी बळी सप्तपाताळवासी । चिरंजीव तो सौख्य दे निर्जरांसी[1] ॥५॥

---

१ देवाना.

॥ श्रीपरशुराम ॥

धरेना धरे भार जै फार जाला । हरीनें ऋषीचे गृहीं वास केला ।
रिपू मर्दुनी दे मही ब्राह्मणासी । महाख्याति हे भार्गवें विप्रवंशीं ॥ ६ ॥

॥ श्रीरामदाशरथी ॥

सुरेंद्रासि जै घातलें बंदिशाळे । दिनानाथ तें सूर्यवंशासि आले ।
अरीनाशें निश्वासि दे सौख्य वेगें । चिरंजीव केले जनीं दास दोवे॥७॥

॥ श्रीकृष्णराम ॥

लिलाविग्रही श्रीहरी सोमवंशी । रिपू त्रासणें रक्षणें पांडवांसी ।
अरीमित्रभावें समस्तासि देवें । दिजे मुक्ति निर्व्याजेंभावें स्वभावें ॥ ८ ॥

॥ श्रीबौद्धराम ॥

हरी आंधवी वास बौद्धावतारीं । स्वयंबोध साचेव तो रूपधारी ।
अवस्ता असी तें जनीं जाण भावें । करी जो जसा तो तसा सत्य पावे ॥९

॥ श्रीकल्कीराम ॥

पुढें म्लेंछनिर्वंशतेलागि पाहें । महाविष्णु तो कल्कि होणार आहे ।
स्वभक्तारि नाशावया देहधारी । दिनेशा प्रभु विष्णु तो निर्विकारी ॥१०

॥ अवतारदशक संपूर्ण ॥

---

[२४]

॥ श्रीराम ॥

उदासीन जो देव या भक्तकाजा । तया देवसें कोण बोलेल बोजा ।
असे देव उदंड जे कामकारी । जनीं फार ते वासनेचे भिकारी ॥ १ ॥

---

१ जमदग्नि ऋषीचे २ बिभीषण व मारुती ३ यादवकुळात ४ अहेतुकपणें. ५ नाटकी, किंवा मायाळु ६ वास्तवीक पाहूं गेलें तर. ७ कामुक, कशाकडून काहा तरी मिळण्याची इच्छा करणारे.

विषयांध जालों पतनीं बुडालों । मायाविकारें अति धुंद केलों ।
तेणें गुणें अंतरलों पदाला । क्षमा करीं सर्व दिवाकराला ॥ ४ ॥
निरूपणीं सादर चित्त नाहीं । चिंतानदीचे पडिलों प्रवाहीं ।
तेणें न रूचे प्रभुगूणलीळा । क्षमा करीं सर्व दिवाकराला ॥ ५ ॥
नको नको रे जनसंग रामा । तूं तुटसी ज्या धरितां चि आम्हा ।
घडे बहु संगति ते कृपाळा । क्षमा करीं सर्व दिवाकराला ॥ ६ ॥
ज्याचेन संगें भवताप भंगे । ज्याचेन संगें निजरूप भोगे ।
ते संगतीचा प्रभु कोप केला । क्षमा करीं सर्व दिवाकराला ॥ ७
अध्यात्मसंस्थापन ही कळेना । मद गर्व ताठा सहसा शमेना ।
भावार्त तो ही न मने मनाला । क्षमा करीं सर्व दिवाकराला ॥ ८ ॥
येणें पदार्थे बहु हीन जालों । कुळाभिमानें प्रभु फुंजवलों ।
सन्मार्ग तो ही न रुचे जिवाला । क्षमा करीं सर्व दिवाकराला ॥ ९ ॥
पतीत मी पावन तूं समर्था । दीनासि नाहीं तुजवीण त्राता ।
हें सर्व तूं जाणत स्वामलीळा । क्षमा करीं सर्व दिवाकराला ॥ १० ॥

[२७]

॥ श्रीराम ॥

जाला सन्याय मोठा विषयविपकुटा सेविला म्यां वरिष्ठा ।
तेणें योनी अचाटा प्रतिगमन करीं दैन्य तो योग खोटा ।
जाणेना मी करंटा तवपदिं निकटा राहतां वीट मोटा ।
तो वारीं शीघ्र ताठा दिनकरप्रभु तूं रामचंद्रा वरिष्ठा ।
माता माता म्हणावी परवधु वरवी अर्थआशा त्यजावी ।
दुर्बुद्धी ते नसावी हिनकुळपदवी साधुनिंदा हरावी ।
श्रीरामीं वृत्ति यावी अहितगति जिवीं शीघ्र सोडूनि यावी ।
सत्कीर्ती वाटवावी दिनकरपदवी रामरूपीं रमावी ॥ २ ॥

---

१ गर्व केला. २ अरेरे !

[२८]

॥ श्रीराम ॥

टकमक नयनाला लागली रामरूपीं । पवनमनन चाले स्थीर मोपीत मार्पी ।
अचळगति तनूची साजिरी सर्वभावें । दिनकररुप रामीं रामरूप स्वभावें ॥

॥ श्रीराम ॥

लोकीकीं घात होतां जिवलग मरतां दुःखशोकीं पडावें ।
संसारीं चर्फडावें तडफड करितां बोंवलावें रडावें ।
हाहा हाहा ह्मणावें द्वयकरकमळीं तोंड हाणोनि घ्यावें ।
मेले ते व्यर्थ गेले तळमळित पुढें ऊचलावें चलावें ॥ १ ॥

[२९]

॥ श्रीराम ॥

रघुपति गति माझी संगडोहीं बुडाली ।
त्रयमदेमगरीं ते शीघ्र वोढूनि नेली ।
सुखदुख फटकेपाटीं सांठवीलें समर्था ।
भ्रमगति झकेवीलों धांव रे धांव आतां ॥ १ ॥
पतित उदिर्तें जालों पाव तूं पावना रे ।
सज्जुनि भजनजाळें साधि वेगीं गिनों रे ।
विघडिं द्वय कपाटें लाउनी वृत्तिटांकी ।
दिनपति ह्मणवीता लागलें आपणां कीं ॥ २ ॥

१ मदत्रय=विद्यामद, धनमद व कुलमद. २ आरब्धरूपी कपाटांत. ३ भूल पडली. ४ उत्कंठित, ५ मच्छरूपी सला, ६ वृत्तिरूप किंकरें लाऊन:

[३२]

श्लोक स्वतंत्र

॥ श्रीराम ॥

परांगनेचा अभिलाषकारी । कैंचे तयाला पुरुषार्थ चान्ही ।
भारें धरा हे अध जावें पाहे । रजस्वला नांव जसी न साहे ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

अघटित घडताहे सिंधु पाषाण वाहे ।
कनकनगर जाळें दग्ध हें चित्र पाहें ।
वनचर रजनीशा जिंकिती शब्दपैजा ।
त्वरित दशमुखा तूं बोळगें रामराजा ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

रजनिचरवेंरा त्या राघवें काय केलें ।
हरुनि परवधु हें व्यर्थ का वैर आलें ।
रघुपति तुज जाला सैंवरीं प्राणदाता ।
शिव शिव शिव सीता हे तुझी सत्य माता ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

जनकवधविलोकें क्षोभला अर्जुनारी ।
नृप सकळ इळेचे बेळवेला विदारी ।
धनुपमद तयाचा राघवें दूरि केला ।
तदुपरि प्रतियोद्धा कोण आहे तयाला ॥ १ ॥

---

१ आऊ. २ सर्व राक्षसांमध्यें श्रेष्ठ अशा रावणा.

[३३]

॥ श्रीराम ॥

निगमविधिविधाना । रामनामाभिधाना ।
सुरवरवरदानी । पाव आह्मा निदानीं ।
अगणित तव सीमा । कोण जाणे निसीमा ।
तुजविण शरपाणी । सौख्य नेणों सुपाणी ॥ १ ॥
मुनिजनमनमित्रा । त्रासिसी तूं अमित्रा ।
परतर परतन्त्रा । आद्यआद्या स्वतन्त्रा ।
निजसुखगतिरोधा । दुर्निवारावरोधा ।
अपरपरविधाना । भक्तध्यानावधाना ॥ २ ॥
नगपतिदुहितेचा कांत ध्याता विटेना ।
निजहितसुखनिष्ठा लागली ते सुटेना ।
परम विशम वेथा भगली नाममात्रें ।
दिनकर ह्मणे गावीं ऐसियाचीं चरित्रें ॥ ३ ॥

---

[३४]

॥ श्रीराम ॥

॥ वृद्धावस्था ॥

चळचाळित चळाळा कापती हातपाये ।
फळफळित फळाळा मूत्रनीरोघ नव्हे ।
भरभरित भरारा राशि नेटें भरारीं ।
दिनकर ह्मणे सेखीं सर्व काया थरारी ॥ १ ॥

--१ हिमाल्याची मुलगी जी पार्वती, तिचा २ हलाहल विष प्याल्यामुळें झालेला दाह.

घळघळित घळावा लाळ तोंडीं घळावी ।
भळभळित भळावा वाहती नाकनाळीं ।
पचपच जळ नेत्रीं वाहतां धीर नाहीं ।
तरिहि हि दिनकरा तो न स्मरे राम पाहीं ॥ २ ॥
तरतर विषयांची सोडि खोटी जगेना ।
भरभर करि रामीं देह प्रांति लगेना ।
फरफर करि अंतीं काळ योढील जेव्हां ।
दिनकर ह्मणे कोण्ही येतिना तूज तेव्हां ॥ ३ ॥
मरण दुरि दुन्हावें येइना लागवेगें ।
गळित शरीरशक्ति निदिरी आसवें ।
अगणित दुख तेव्हां जाण निश्चीत बापा ।
ह्मणोनि दिनकरा तो राम राम स्मरें पां ॥ ४ ॥

---

[३५]

॥ श्रीराम ॥

बहुत कठिण दीसे चित्त तुझें सुजाणा ।
हृदय तडके माझें दुःख हें काय नेणा ।
धरुनि तुजनिमित्यें प्राण हा ठेविलासे ।
झडकरि गुणराशी तोडि निर्वाणफांसे ॥ १ ॥
कठिण दिवस गेले फार तूझ्या वियोगें ।
घडिघडि अविचारीं चित्त माझें उपांगे ।
निशिदिनें किति आतां धीर स्वामी धरावा ।
जरि न ये करुणा तैं जीव जाईल वाया ॥ २ ॥
अझुनि तरिहि सुजाणा जाणणें दुःख माझें ।
वय गत न ये पूढें काय दुश्चीत तूझें ।
सकळ त्यजुनि धंदा येकदा येथ यावें ।
नयनिं नयनभेटि देउनी शीघ्र जावें ॥ ३ ॥

---

१ अंतसमयींचे यमाचे पाश.

मजप्रति निकराचीं उत्तरें काय देणें ।
त्यजुनि दिन विदेशीं राहणें कोण जीणें ।
कवण मिनलि नेणें सुंदरा अप्सरासी ।
ह्मणउनि मज नाथें सोडिलें ये प्रवासिं ॥ ४ ॥
नयनिं सुचिर पत्रा देखता स्थीर होणें ।
जरि तुज मम नाथा तो चि विश्वास देणें ।
तरि मग सुख जीवा तें चि शोधीन पाहें ।
समज विशद वार्ता भाप नेमस्त आहे ॥ ५ ॥

---

[३६]

करुणापर श्लोक

श्रीराम

जाते घडी ते न दिसे पुढें रे । गवाविला काळ वृथा मुढा रे ।
आतां तन्ही सावध होय वेगीं । स्मरें जया जानकि वामभागीं ॥ १ ॥
नको करूं अंतरिं खेद काहीं । होणार जें सादर तें चि पाहीं ।
चिंतार्णवीं का पडणें सुजाणा । करील तें होइल रामराणा ॥ २ ॥
त्रिताप संताप अमूप पापें । मी तापलों पाव कृपाप्रतापें ।
पाहें मला सिंधुसुता कटाक्षें । मानीन दु खें सकळें अलक्षें ॥ ३ ॥
जो दीसतो रे भ्रमता चि गेला । सदेह देहीं अति रूढ जाला ।
बळावली बुद्धि अहपणाची । वार्ता बुडाली प्रभु तूरणाची ॥ ४ ॥
सोहं चिदानंद परत्रिचा मी । तो का भ्रमे निभ्रमसा सकामी ।
अहंपणें नाथ अनाथ जालों । अनेक जन्मातर घेत मेलों ॥ ५ ॥
कित्तेक जन्में घुसिदर्दुराचीं[१] । कित्तेक ते मुगसमार्जराचीं ।
कित्तेक श्वानेंगजकेशरींचीं । मी पावलों स्वामिस नेणता चि ॥ ६ ॥
अनेक जन्में खगरासभाचीं । विचूपिसाढेंकुणगाधिलाचीं ।
गोंवी अळी जबुक मर्कटाचीं । मी पावलों स्वामिस नेणता चि ॥ ७ ॥

---

१ दर्दुर=बेडूक.

बहूत जन्में तरु सर्प रामा । इशा किडे होउनि सेविली म्यां ।
अनेक संख्या न गणे जयांची । मी पावलों स्वामिस नेणतां चि ॥८॥
या च्यारि खाणी प्रति च्यारि वाणी । चौऱ्यासि लक्षांतर सौख्ययोनी[1] ।
या भोगितां कोण दशा सुखाची । मी पावलों स्वामिस नेणतां चि ॥९॥
न बोलवेसा अपराध जाला । तेणें गुणें अंतरलों पदाला ।
दिवाकरा सादरता प्रपंचीं । मी पावलों स्वामिस नेणतां चि ॥ १० ॥

---

[३७]

॥ श्रीराम ॥

पतीत रामा हिन मी विकारी । भ्रमिस्त नानापरि छंदकारी ।
धैरा[2] तळा चालिलि पापभारें । मारूनियां टाकिसिना चि कां रे ॥ १ ॥
अहंपणें राक्षस मी दयाळा । निंदीतसें भक्तमुनीजनाला ।
लीळावतारें जन रक्षिसी तूं । मरूनिया टाकिसिना मला तूं ॥ २ ॥
तूं आपुल्याचा प्रतिपक्षकारी । त्याचेनि दुःखें सिणतोसि भारी ।
नाना प्रकारें धरिसी स्वरूपें । विदारिसी दैत्यकुळें प्रतापें ॥ ३ ॥
चतुर्मुखालागुनि मच्छ होसी । कूर्मस्वरूपें धरिसी महीसी ।
हिरण्यचक्षूसि[3] वधूनि देवा । वाराहरूपें हरिली अभावा[4] ॥ ४ ॥
नृसिंव्हदैत्यात्मजरक्षणासी[5] । अचेत खांबीं प्रभु चेतलासी ।
सुरेश्वरालागुनि[6] वामनाचें । स्वरूप होसी बळिदंडनाचें ॥ ५ ॥
तूं रेणुकेचा प्रतिपक्षकारी । तीकारणें भार्गव ब्रह्मचारी ।
देवद्विजा साह्य तु राम होसी । कृष्णावतारें यदुवंश घेसी ॥ ६ ॥
कळीयुगीं बोध सुबध्ध देवा । तूं सज्जनाचा करिसी कुढावा[7] ।
वर्णाश्रमा रक्षण कल्कि आता । होसील साकार पुढें अनंता ॥ ७ ॥

---

१ वास्तविक दुःखयोनी असें पाहिजे हा विरोधी शब्दप्रयोग आहे. २ पृथ्वी. ३ हिरण्याक्ष दैत्यास. ४ नास्तिक्यबुद्धीस. ५ हिरण्यकश्यपूचा मुलगा प्रल्हाद याच्या संरक्षणाकरिता ६ इंद्राचें भय निवारण्याकरितां. ७ रक्षण.

ये ये रितीं भाविक भावनेचें । स्वरूप घेसी प्रभु आवडीचें ।
न पाहसी सार असार कांहीं । भुलोनि भावें पडसी प्रवाहीं ॥ ८ ॥
सोसूनि त्यांचीं सकळें अरिष्टें । निर्दाळिसी दैत्यकुळें अचाटें ।
रामा पदीं सज्जनरक्षणाचें । अखंड चाले ब्रिद वैभवाचें ॥ ९ ॥
तें ब्रीद साचें तरि देवदेवा । विदारिसी राक्षसदेहभावा ।
नाहीं तरी हें अवघें चि खोटें । दिवाकरा वाटत ऊफराटें ॥ १० ॥

---

[३८]

॥ श्रीराम ॥

संसारभोग

संसारभोग भवरोग जनासि लावी । हें जाणते जन जन्हीं तन्हि तें चि भावी ।
संपूर्ण तृप्ति न घडे छुंद्ध वीषयांची । श्रीरामचंद्रभजनेविण नर्क ची ची ॥१॥
संसार सार असतां तरि वीतरागी । कां सोडिते सुखविळासपदा सवेगीं ।
नाना गुहादरकुट्यांप्रति रीघते का । सोडूनि अन्न धन वैभव टीकते कां॥२॥
संसार दुस्तर असे बहुता प्रकारें । याकारणें विधिहरादिक निर्विकारें ।
नानापरी परसुखाश्रय चोजवीती । तेथें किती मनुज वित्पति माजवीती ॥३
दुर्योधनादिक दशास्रिव गर्वराशी । गेले असे चहुंयुगीं बहुसे निराशी ।
त्यांच्या गती वदत शास्त्र बहू पुराणें । तें ऐकता चि मुनि आदरिताति रानें ॥
गेल असंख्य सुख वैभव राज्य दारा । सोडून देश सदनें धन गर्वगारा ।
होऊनि लीन भजती परमार्थ पंथें । श्रीराम राम स्मरता भय कोण तेथें ॥५॥

माता पिता सुहृद बंधु सखे स्वदारा ।
काहीं अयुक्त घडता करिती विदारा ।
अंतासि कोण करि साह्य असें पहावें ।
ऊगें चि तद्दिन कसें विषयासि व्हावें ॥ ६ ॥

---

१ आमच्यामध्यें जे राक्षसाच्या अंगचे गुण (दुर्गुण) आहेत ते नाहींसे कर.
२ आवड. ३ रावण. ४ गार=खांच, खळगा.

देखोनि वैभव समस्त हि आप्त होती ।
ठाऊनि आप्तपण भोंदुन सौख्य घेती ।
काहीं अकल्पित दशा जरि हीन जाली ।
जाती पळोनि मग ते दुरि वेगळाली ॥ ७ ॥
सर्वत्र वैभवसखीं उमजें मुढा रे । पाहें स्वहीत गधड्या देहेबुद्धीच्या रे ।
वार्धक्य येइल पुढें मग हीत कैंचें । तारुण्यदेह करि सार्थक नों देहाचें ॥८॥
जातील नेत्र मग पाहसि राम कैसा ।
जातील कान मग ऐकसि राम कैसा ।
जातील हात मग पूजिसी राम कैसा ।
जों स्वस्थ देह तव तू भज जानकीशा ॥ ९ ॥
आता असो बहुतसें मज बोलवेना ।
सर्वस्व सोडूनि भजा करुणानिधाना ।
त्यावीण तों दिनकरा जनिं सौख्य कैंचें ।
श्रीरामदास्य करिता हित चौदेहांचें ॥ १० ॥

---

[३९]

सद्गुरुकृपा

॥ श्रीरामकर्ता ॥

स्वसूख माझें मज चोजवीता । कौतूक जालें वदों काय आता ।
न बोलवे तें परि आठवातें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयातें ॥ १ ॥
ते धन्य जे सद्गुरुदास्य भावें । सदा मनीं तृप्त सुखस्वभावें ।
न देखती द्वैत निरंतरातें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयातें ॥ २ ॥
क्षमेसि थारा न करी च कोण्ही । ते हिंडता कष्टलि दैन्यवाणी ।
तोषूनि ते आणिलि आश्रमातें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयातें ॥ ३ ॥
हें विश्व नानापरि भिन्नवेषें । नादे स्वभेदें त्रिगुणप्रकाशें ।
ऐक्यासि आणी स्वरुपें तयातें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयातें ॥ ४ ॥

---

१ जाणविता २ आठवत ३ त्या क्षमेला आपल्या अंतःकरणात आनंदानें थारा दिला

शांतीस कोण्ही न वरीत देहीं । दयेसि कंटाळति सर्व पाहीं ।
त्या आणिल्या सोडुनि लोकिकातें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयांतें ॥ ५ ॥
वैराग्य ज्याचे घरिं दास रावे । नैराशतादासि न जाय थांबे ।
सद्भक्ति दे धीजनवारियातें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयांतें ॥ ६ ॥
प्रबोध तो तन्मय छत्रधारी । विवेक तो सार निसार वारी ।
सायुज्यता नाचत आळवीते । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयांतें ॥ ७ ॥
त्रितापदावानळ तप्त पोळी । त्याकारणें ज्ञान उदासजाळीं ।
विज्ञान तें वारित बीजनातें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयांतें ॥ ८ ॥
संतुष्टता सांगत गुह्य गोष्टी । तल्लीनता भिन्नपणा समेष्टी ।
अभिन्नता चाळितसे विधीतें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयांतें ॥ ९ ॥
कौतूक हें दीनकरा स्वदेहीं । जीतां जिवें देहविदेह नाहीं ।
अपूर्व पूर्वाहुन नीज जें तें । ऐसी कृपा सद्गुरुची जयांतें ॥ १० ॥

श्रीराम

रामेंविना जे घडि जात बापा । ते तूज कोठें मग सांपडे पां ।
ह्मणोनियां सावध राम घेणें । पात्यासि पातें न लगों चि देणें ॥ १ ॥
रामेंविना बोलसि बोल कोडें । फळेंविना ते जसि वांझ झाडें ।
तैसेंपरी देह अभाविकाचें । जन्मोनि जाळें भुमिभार साचें ॥ २ ॥

---

[४०]

॥ श्रीराम ॥

सवाई वृत्त

रामरमापतिसें स्मरतां तुटे जन्म समूळ विकारविळासी ।
शांत दशा अंगें निज मानस होय सुखोदित मोक्षनिवासी ।
काम अकाम शमे मद मान समान जनींवनिं सर्व उदासी ।
नाम सुधारस सेविति त्यां गति होइळ दीनकरा विजनेंसीं ॥ १ ॥

---

१ त्या तापाचा उपसर्ग न व्हावा ह्मणून ज्ञान हें आपणास वैराग्यरूपी थंड जाळींत नेऊन बसवितें. २ एकत्र करते. ३ श्लोक अपूर्ण दिसतात; मुळांत पुढें निरनिराळे श्लोक लागले आहेत. ४ भासते.

[४३]

॥ श्रीराम ॥

द्रव्यमदें प्रमदामद भावी । गर्वित घोर सत्ता बळ दावी ।
शब्द घदे अति कर्कशवाणे । पापि पुरातन तो खळ जाणें ॥ १ ॥
दुर्धर हा भवसागर खोटा । केवि तुला तरवेल सुनाटा ।
मोहित मोहबळें हित नेलें । सार्थक सर्व समूळ बुडालें ॥ २ ॥
हेमरधूरत चित्त सुटेना । लौकिक गौरव तो हि घटेना ।
जेवि मुळे मिन आमिषगोडीं । तें न कळे गळ साधक वोढी ॥ ३ ॥
भवसागरिं तेवि नृदेह मिनाला । साधक काळ तो शोधित आला ।
मोहगळीं विषयामिष तोंडीं । लाउनिया ममतारज्जु वोढी ॥ ४ ॥
ते समईं बळ केवि सुजाणा । होसिल मोहगळें दिनवाणा ।
जाणोनि हें न पडे गळवोढीं । सोडिं दिवाकरस्वामिस जोडीं ॥ ५ ॥

---

[४४]

श्रीराम

जो रघुराज कृतांतविदारी । सज्जनतारक जो सुखकारी ।
तो त्यजिला रतिकांतविलासें । देखोनि नर्कगुहा मुललासे ॥ १ ॥
नर्कभरीव हें वोंगळवाणें । कामिनिदेह नरंगळ जाण ।
हास्यविनोद क्रिडा रत त्यासी । धन्य असा सुत ते जननीसी ॥ २ ॥
दैन्यदशा पतिहीन वधूला । ते चि दशा किं अभक्त जनाला ।
सूतकिसे दिसती हिन पापी । जे विटले रघुराजस्वरूपीं ॥ ३ ॥
जानकिनाथ स्मरारि स्मरे रे । अतररूपविलासभरें रे ।
तो दिनबंधु मुदा मग कोठें । भूलसि कां नरदेहकचाटें ॥ ४ ॥
सोडुनि सर्व प्रपंचविलासा । पाहें रे जानकिनायक कैसा ।
त्याविण दीनकरा सुख खोटें । भोगिति मार धैरेसि सुनाटें ॥ ५ ॥

---

१ कनक व कांता यांत रमलेलें (गुरफटलेलें). २ भ्रमर. ३ पृथ्वीला.

[४५]

॥ श्रीराम ॥

श्रीदिनकरांचें आर्त चित्त

काय करूं रमणा रमवेना । चित्त विहीतपदीं लिगटेना[1] ।
पामर किंकर धीर धरीना । काय किजे तुमजे प्रभुराणा ॥ १ ॥
या विषयांभिणें[2] कांहिं घडेना । सारविचार कसा उमजेना ।
स्थीर समीर नव्हे पळ कोठें । चचळ तेवि मनोमति लोटे ॥ २ ॥
चंचळ निश्चळ केवि करावें । साधुनि साध्य कसें परि घ्यावें ।
जेथिल तेथ कसें निवसावें । स्वस्वरुपीं मन कोठें जडावें ॥ ३ ॥
अव्यय अक्षर जें रुप स्वामी । तें कधिं होइल हे मनऊर्मी ।
ऊठतसे मन कोठुनि देवा । बोध त्वरेनें[3] दिनासि करावा ॥ ४ ॥
ठेउनि मस्तक श्रीपदिं भावें । स्वामिनें बाळ सनाथ करावें ।
ऐकोनि हास्य करी प्रभुराजा । दीनकरा शिरिं हा कर माझा ॥ ५ ॥

---

[४६]

॥ श्रीराम ॥

श्रीसमर्थांचा अनुग्रह

बोधुनि बोध प्रबोधेनमार्गें । ठेवित वामकरा शिरिं वेगें ।
विप्रकुलक्रमकर्म करावें । रामउपासन चित्तिं धरावें ॥ १ ॥
तत्त्वमसीसें प्रतिष्ठुनि दिल्हें । निर्गुनि देह निर्मदेह केलें ।
कर्म उपासन ज्ञान निजाचें । साधन नित्य अखंड परेचें ॥ २ ॥
जागृति येउनि जों पुढें पाहे । दीप असे परि मूर्ति न लाहे ।
विस्मय तो येक राघव जाणे । मूढ मतीहिन काहिं न जाणे ॥ ३ ॥
शालिवाहान शके पंधरासें । त्र्याहात्तरी प्रद फाल्गुनमासे ।
पूर्ण हुताशनिचे निशिसंधीं । स्वप्नदशेप्रति प्राप्त समाधी[4] ॥ ४ ॥

---

१ लागेना २ विषयाच्या भीतीनें. ३ सांप्रदायाच्या उपदेशपद्धतीनें.
४ स्वानुभवदिनकर, कलाप १६ किरण ४ पहा.

दिनकरा तर्धि हे स्थिति जाली । स्वामिनें स्वमदशे रुढ केली ।
गुप्त पुढें प्रकटार्थ निघाली । सत्यकरें रामदासि जियाली ॥ ५ ॥

---

[४७].

प्रमाणिकावृत्त

॥ श्रीराम ॥

अखंड सावधान रे । प्रपंच हा तुफान रे ।
नको भ्रमिस्त मानसीं । वृथा चि काय नाडसी ॥ १ ॥
विवेक घे परोपरीं । विचार सार विवरीं ।
भजें अनंत व्यापका । त्यजीं विचार जो फिका ॥ २ ॥
नियंते अंत ज्या नसे । जनावनांत जो वसे ।
नसे असा तसा हरी । विचारितां जिवांतरीं ॥ ३ ॥
नृदेह सार लाधलें । जेणें स्वहीत सोडिलें ।
तयासि येमयातना । पदोपदीं क्षणक्षणा ॥ ४ ॥
स्वहीत रामचिंतनें । घडे वरें विचारणें ।
दिवाकरा प्रचीत रे । श्रीराम मोक्षधाम रे ॥ ५ ॥

---

[४८]

॥ श्रीराम ॥

विकल्प हा उफानतो । सुजाण लोक नाडतो ।
बहुत जाड वाढतो । विवेक त्यासि भक्षितो ॥ १ ॥
असा विवेक तो धरा । प्रमाणप्रत्ययो वरा ।
स्वरूपधारणा वरी । घडेल कीं त्द्रूपरी ॥ २ ॥
सरेल देहमात्र रे । शमेल द्वैतबुद्धि रे ।
हरे त्रितापयातना । विचारितां निरंजना ॥ ३ ॥

---

१ जीवविली. जीवन दिलें. २ नियत, अखंड, निरंतर. ३ प्राप्त करून घ्या,

सतत संत संत तो । नियंत अंत नाशितो ।
जनीं वनीं उदास तो । स्वरूपवास लक्षितो ॥ ४ ॥
दिवाकराशिरीं कर । जधीं धरील सद्गुरु ।
तधीं जिवासि हे दशा । गळे वळे अहंनिशा ॥ ५ ॥

---

[४९]

॥ श्रीराम ॥

विचारवंत संत हो । समस्त भाग्यवंत हो ।
तुह्मांसि वीनती त्वरें । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ ॥ १ ॥
तुह्मासमान योग्यता । नसे अशी सभाग्यता ।
ह्मणौनि सांगतों बरें । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ २ ॥
अपाय फार ये युगीं । नसे उपाय तो जगीं ।
उगे चि काय निस्तुरे । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ ३ ॥
शिवासि लागली संवे[१] । महाविपाग्नि तो निवे ।
तसे चि सर्व आदरें । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ ४ ॥
तपोधनासि आवडे । अनू[२] दुजें तें नावडे ।
स्वहीतमूळ हें चि रे । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ ५ ॥
स्वहीतसें करावया । दुजें नसे तरावया ।
भवार्णवीं विशेप रे । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ ६ ॥
मतिभ्रमासि वारिता । नसे असा विचारितां[३] ।
समर्थ मोक्षधाम रे । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ ७ ॥
बहुत क्लेशकारकें । तपें वयासि हारकें ।
सिणों नका उगे चि रे । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ ८ ॥
कितेक निग्रही जनें । वृथा अटव्यसेवनें ।
श्रमासि थार होत रे । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ ९ ॥

---

१ संवय. २ अन्य. ३ विचार केला असतां.

हिमाग्नि धूम्रपान रे । सुगर्भशून्यवास रे ।
ह्मणे दिनेश व्यर्थ रे । स्मरा श्रीराम राम रे ॥ १० ॥

---

[५०]

॥ श्रीराम ॥

त्रुटित श्लोक

जेथें नसे सगति सज्जनाची । तये गृहीं राघवभक्ति कैंची ।
वृथा जळो संपति त्या मुढाची । जेथें नसे सगति सद्गुरूची ॥ १ ॥
निश्वास तेथें अणुमात्र नाहीं । तृष्णानदीचे पडले प्रवाहीं ।
सीमा नुलवे हिन सशयाची । जेथें नसे सगति सद्गुरूची ॥ २ ॥

॥ श्रीराम ॥

घडि घडि रसनेनें रामपीयूष घ्या रे ।
प्रतिदिन हिन गोष्टी सर्व सोडूनि द्या रे ।
परम कठिण आहे काळ निकाळवाणा ।
छळिल बहुत तो रे प्रातंवेळे सुजाणा ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

यत्रें टाळ मृदाग श्रुतिमिळणीं मीळोनिया जातुसे ।
दासांचा समुदाय मावगजरें रंगीं उभा ठातुसे ।
माळा हार अपार दिव्य सुमनें गुंफूनिया आदरें ।
गंधें कुंकुम केशरें सुखकरें दिव्यांबरें धूंशरें ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

अचतुर नर का हो व्यर्थ जन्मासि आला ।
परमहिन मुढाचा पृथ्विये भारु जाला ।
अचळ पद कळेना रामरूपीं मिळेना ।
सबळ मद गळेना वृत्ति ते ही वळेना ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

करकर न करावी प्रीति रामीं धरावी ।
गरगर फिरवी ते यामना वीसरावी ।

---

१ गुहेंत जाऊन बसणें. २ अत्यंत नाशाच्या वेळीं, मरणांतर. ३ धुमर= सुगंधी द्रव्य.

हरि हरि ह्मणतां तो देव ता काळ पावे ।
असि निमळ पवाडे मानसीं आठवावे ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

रविकुळटिळकाचें रूपलावण्य पाहों ।
रविकुळटिळकाचे चिंतनीं चित्त राहो ।
रविकुळटिळकाची कीर्ति जीवीं भरावी ।
रविकुळटिळकाची मूर्ति जीवीं धरावी ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

कमळनयन रामें येविलें पूर्णकामें ।
सकळ भय विरामे रामविश्रामधामें ।
घननिळतनु श्यामें चित्त तोषे विरामें ।
भजन शुभ स्वनेमें तारिजे रामनामें ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

आता येक विचार सार करणें सदेह सम्हारणें ।
नि सदेह सदा मनीं विचरणें सन्मार्ग सत्यापणें ।
नाना पंथ अयुक्त सर्व दुपणें पाषाड उच्छेदणें ।
आत्मज्ञानप्रवाह रामभजनें दीनाकरा प्रेरणें ॥ १ ॥
माया मूळ समूळ निर्मुळ असे मिथ्या च जाली नसे ।
तीतें सत्य करूनि ब्रह्म ह्मणती ते सत्त ज्ञानी कसे ।
छायेला पुरुषाभिधान धरिता सदेह चित्तीं वसे ।
याचा शोध देहाद्य हे दिनकरा निर्सूनियां होतसे ॥ २ ॥

॥ श्रीराम ॥

दास्य ज्यासि न घडे जनकाचें । ते चि जाण सहसा जन काचें ।
भावपूर्वक पुजी जनकासी । तो चि वाम करितो जन कासीं ॥ १ ॥

दास्य त्यासि न घडे जननीचें । ते पडेत पतनी जन नीचे ।
भक्तिमात्र हृदई जननीचा । देत उच्च पदवी जन नीचा ॥ २ ॥

॥ श्रीराम ॥

दृश्य घडे कसें ब्रह्म सखोलपणें तुं विचारुन पाहें विवेकें ।
ब्रह्म निरामय निर्गुण तें दृश्य नासुन जाइल सेवटिं देखें ।
ऐसें हें आसुनि सर्व हि ब्रह्मसें निश्चयें मानुन जल्पति मूर्खे ।
सुंदर सांगत दृश्य निरासुन ब्रह्म निरंजन होउन ठाके ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

हळहळ विषयांची सर्व सोडूनि द्यावी ।
अति विमळ विचारें वस्तुची भेटि घ्यावी ।
भजन जन तराया आदरेंसीं करावें ।
परम सुखिं भरावें राघवीं दृढ व्हावें ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

मधुकर मन माझें रामपादांबुजीं हो ।
सगुणगुणपरागीं नित्य रंगोन राहो ।
अचपळगुणगूणीं वैसली प्रीति दूणी ।
शरण चरण मात्रें जाहला राम ऋणी ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥

परमसुखनदीचा मानसीं पूर लोटे ।
घननिळतनु जेव्हां अंतरीं राम भेटे ।
सुख परमसुखाचें रामलावण्य साचें ।
स्वरुप जगदिशाचें ध्यान त्या ईश्वराचें ॥ १ ॥

श्लोक संपूर्ण

१ ब्रह्मस्वरूपाची.

स्फुट अभंग

[१]

॥ श्रीराम ॥

ज्ञानेंवीण मोक्ष सर्वथा न घडे । वाउगे पवाडे साधनाचे ॥ ध्रु० ॥
ज्ञान सार बापा ज्ञान सार बापा । ज्ञान सार बापा निश्चयेंसी ॥ १ ॥
ज्ञानें मुक्त जीव जाले चहूं युगीं । त्यावीण वाउगी सर्व क्रिया ॥ २ ॥
तें येक जोडावें मग सर्व करावें । जन उद्धरावे परोपरीं ॥ ३ ॥
कर्मेउपासनाज्ञानविज्ञानेंसीं । बोधावें जनासी वर्णाश्रमें ॥ ४ ॥
वर्णाश्रमधर्म संरक्षूनि थोर । ह्मणे दिनकर मोक्ष दीजे ॥ ५ ॥

[२]

॥ श्रीराम ॥

गेली घटिका नये पुढें । कीजे स्वहित रोकडें ॥ ध्रु० ॥
नाहीं भर्वसा क्षणाचा । घात कठीण काळाचा ॥ १ ॥
रीघ शरण सद्गुरुपाईं । तेथें अभिनव स्वसुख पाहीं ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे भावें । शिकविलें हें मानावें ॥ ३ ॥

[३]

॥ श्रीराम ॥

कळीं कीर्तन तारक । ऐसें बोलति ब्रह्मादिक ॥ ध्रु० ॥
नाम सार नाम सार । नामें होतो जगदोद्धार रे ॥ १ ॥
नाम जीवाचें जीवन । नाम भवबंधमोचन रे ॥ २ ॥
रामनामासी विन्मुख । तया रौरव सन्मुख रे ॥ ३ ॥
नामें नामाचें स्वरूप । जीव जाले पैं अमूप रे ॥ ४ ॥
दिनकर नामीं लीन । नामीं शमलें जीवशिवपण रे ॥ ५ ॥

[४]

॥ श्रीराम ॥

राग गौडी

जीवाच्या जीवना सद्गुरु निधाना । विनवितों करुणा करीं देवा ॥ ध्रु० ॥

पुरे पुरे आता समार मागुता । गर्भवासनेथा तोडीं माझी ॥ १ ॥
रौरवाच्या कोटी भोगिता हिंपुटी । जालों तू चि दृष्टीं पाहातोसी ॥ २ ॥
पतिताचें काये पाहासी पावना । दानीं निज खुणा दिनकरा ॥ ३ ॥

[५]

॥ श्रीराम ॥

वैराटिका

पडो हें आकाश पृथ्वा जावो तळा । परी तो जिव्हाळा न खंडे कीं ॥१॥
न खडे अखड चिंतन देवाचें । न चिंतिता वाचे चाले नाम ॥ १ ॥
चाले नाम नित्य अवस्थावेगळें । न जाय खडलें काण्हा काळें ॥ ३ ॥
काळातीत नाम काळाचे अतरीं । मशकामीतरीं नाम तें चि ॥ ४ ॥
नामें नामातीत दिनकर जाला । विश्वासता बोला सद्गुरूच्या ॥ ५ ॥

[६]

॥ श्रीराम ॥

राग वैराटिका

अवतारीं अवतार येक रघुवीर । मोक्षाचें भाडार भाविकाचें ॥ १ ॥
भाविकाचें भाग्य प्रकाशलें जगीं । ह्मणुन वीतरागी योगी जाले ॥२॥
योगी जाले योगें अहबुद्धित्यागें । रामदाससगें दिनकर ॥ ३ ॥

[७]

॥ श्रीराम ॥

राम माझा पिता राम माझी माता । राम सखा भ्राता सोयरा तो ॥१॥
राम गणगोत राम कुळदेवत । मुळीं मूळतत राम माझा ॥ २ ॥
राम माझा सर्व अतरींचा भाव । दिनकरा माव नाहीं रामीं ॥ ३ ॥

[८]

॥ श्रीराम ॥

राम माझे मनीं राम माझे ध्यानीं । राम माझे वाणीं अखडित ॥१॥ध्रु०

राम धनी मज राम धनी मज । राम धनी मज निरंतर ॥ ध्रु ॥
राम घरीं दारीं हिंडतां व्यापारीं । राम क्षणभरीं दुरी नव्हे ॥ २ ॥
राम जनीं वनीं अखंड श्रवणीं । संपूर्ण लोचनीं भरलासे ॥ ३ ॥
राम पाहें येथें राम पाहें तेथें । उभा जेथें तेथें सर्वां ठाईं ॥ ४ ॥
सर्वांतरीं राम निविड निष्काम । दिनकर रामदास ह्मणे ॥ ५ ॥

[९]

॥ श्रीराम ॥

नागवी पाषाड नागवी पापांड । नागवी पापांड करीं त्यासी ॥ ध्रु ॥
पापांडाचें तोंड न राहे अखंड । बोलतां वितंड तंड पाडी ॥ १ ॥
ह्मणे कैंचा देव कैंचा भक्तिभाव । अवघें चि वाव माईक हें ॥२॥
कैंचें वेदशास्त्र कैंचें तीर्थक्षेत्र । अरत्र परत्र कैंचें काई ॥ ३ ॥
कैंचें मान्यामान्य कैंचें पापपुण्य । वडबडी जघन्य विषई भाड ॥४॥
कैंचे वर्णाश्रम कैंचे क्रियाकर्म । सर्व सर्व ब्रह्म खल्विदं हें ॥ ५ ॥
बोधी चराचर करी येककार । ऐसा शिश्नोदरपरायण ॥ ६ ॥
दिनकर ह्मणे पांपाडी तें सुणें । अनाचारें जाणें रौरवासी ॥ ७ ॥

[१०]

॥ श्रीराम ॥

भाग्य उदेलें देहभूमिचें । ठाणें आलें सद्गुरूचें ॥ १ ॥
फिटला द्वंदाचा दुःकाळ । जाला समसुखें सुकाळ ॥ ध्रु ॥
पापाडाच्या धाडी । बोधें केल्या तडातोडी ॥ २ ॥
अज्ञानाचे पुंड । ज्ञानें केले पैं दुखंड ॥ ३ ॥
उठउनि अविवेकाचीं ठाणीं । केली विवेकें बैसणी ॥ ४ ॥
निरसुनि भजक भज्य । येकछत्री रामराज्य ॥ ५ ॥
भजनाचें निर्भयपत्र । सोहमुद्रा वरी विचित्र ॥ ६ ॥
कर्म उपासना ज्ञान । वर्णाश्रम संरक्षून ॥ ७ ॥

---

१ थपग, २ कुनें.

नवविध पेंठा वसविल्या । कीर्तनसुरें माजविल्या ॥ ८ ॥
हा चि कौलु त्रैलोक्यास । ह्मणे दिनकर रामदास ॥ ९ ॥

[११]

॥ श्रीराम ॥

भक्तिपेंठें भरला हाट । मिनले वैष्णवांचे थाट ॥ १ ॥ ध्रु॥
सवदा घेयो सोहंसिद्धि । वेचेंवेचूं देहबुद्धि ॥ १ ॥
सत्य भावाचें दुकान । संतीं मांडिलें संपूर्ण ॥ २ ॥
वरी फावलीसे वेळ । नरदेह पावन मूळ ॥ ३ ॥
देतां घेतां पडली गांठी । वाट चालिली उफराटी ॥ ४ ॥
येणें जाणें जेथिल तेथ । सर्व जालें विथंभूत ॥ ५ ॥
अनुर्वाच्य सुख बाणे । अनुभवी तो चि जाणे ॥ ६ ॥
दिनकर रामींरामदास । भक्तिपेंठें स्वप्रकाश ॥ ७ ॥

[१२]

॥ श्रीराम ॥

माझें विश्रांतीचें वर्म । अखंड सद्गुरूचें नाम ॥ ध्रु० ॥
वेधु लागला निजांचा । फुज शमला जाणिवेचा ॥ १ ॥
जनीं वनीं निरंजनीं । न दिसे दुजें त्रिभुवनीं ॥ २ ॥
ज्ञान ज्ञेय ज्ञातेपण । सरलें ध्येय ध्याता ध्यान ॥ ३ ॥
शब्देंसीं क्षरलें मौन । अपूर्णेसीं परिपूर्ण ॥ ४ ॥
दिनकर रामींरामदास । हें हि उरोनियां निःशेष ॥ ५ ॥

[१३]

॥ श्रीराम ॥

येके आगीं दोनी पाहे । माझा बाप सद्गुरु माये ॥ ध्रु० ॥
माझें मज चि नवल । बोलों जातां निरसे बोल ॥ १ ॥
मायेकडे जंव जंव पाहे । तव तंव बाप विन्मुख होये ॥ २ ॥
होतां बापाकडे दृष्टी । पडे माये पूर्ता तुटी ॥ ३ ॥

---

१ अभयपत्र. २ बाजार. ३ खर्च करूं, देहबुद्धि देऊन बदला सोहंसिद्धि घेऊं.

पाहों करुनी दोघे येक । तेव्हां मज तें कैंचें सुख ॥ ४ ॥
कोणा सांगों ऐसी मात । पाहतां दुजें चि न दिसे जेथें ॥ ५ ॥[1]

[१४]

॥ श्रीराम ॥

राग वैराटिका

पुण्याचा प्रताप आगळा या नामीं । ह्मणोनियां तुह्मी स्मरा भावें ॥ध्रु०॥
स्मरा भावें ब्रह्मपुराण प्रथम । दुसरें तें पद्मपुराण पैं ॥ १ ॥
पुराण श्रीविष्णु तिसरें सहिष्ण । जाणती वितृष्ण भक्तजन ॥ २ ॥
भक्तजन शिवपुराण चतुर्थें । जाणती भावार्थें भागवत ॥ ३ ॥
भागवत महापुराण पांचवें । नारद साहवें पुराण तें ॥ ४ ॥
पुराण सातवें मार्कंडेय ऐसें । आठवें विश्वासें अग्निनामें ॥ ५ ॥
नामें तें भविष्यपुराण नववें । विख्यात जाणावें तिहीं लोकीं ॥ ६ ॥
तिहीं लोकीं ब्रह्मविवर्तपुराण । दाहावें सज्ञान जाणती तें ॥ ७ ॥
जाणती तें लिंगपुराण अक्रावें । वाराह बारावें पुराण तें ॥ ८ ॥
पुराण तेरावें स्कंध तें जाणावें । वामन चौदावें नाम जया ॥ ९ ॥
जया कूर्म नाम पुराण पंध्रावें । मच्छ तें सोळावें पुण्यरूप ॥ १० ॥
पुण्यरूप थोर गरुडपुराण । सत्रावें संपूर्ण मोक्षमूळ ॥ ११ ॥
मोक्षमूळ महाब्रह्मांडपुराण । अठरा हे जाण व्यासें केलीं ॥ १२ ॥
व्यासें केलीं विश्व तरावयालागीं । श्रवणसंयोगीं महापुण्य ॥ १३ ॥
महापुण्यें घडे सद्गतीचा लाभ । धन्य ते स्वयंभ पुण्यश्लोक ॥ १४ ॥
पुण्यश्लोक भावें ऐकती वाचिती । पूजिती स्वशक्ती देती दान ॥ १५ ॥
देती दान तया लाभ कैवल्याचा । उद्धार वंशाचा व्यास बोले ॥ १६ ॥
व्यास बोले अष्टादश हे पुराणें । यांचिया स्मरणें दोष जाती ॥ १७ ॥
दोष जाती नामें स्मरतां चि जीवें । प्रभाते सद्भावें उठोनियां ॥ १८ ॥
उठोनियां नेम धरावा हा मनीं । करावी चिंतणी सुखरूप ॥ १९ ॥

---

[1] हा अभंग अपूर्ण असावा.

सुखरूपें होये सार्थक जीवाचें । नामस्मरणाचें महापुण्य ॥ २० ॥
महापुण्य नामें पुराणांचीं घेतां । भवभयचिंता नाशे त्याची ॥ २१ ॥
नाशे त्याची बाधा या नामस्मरणें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ २२ ॥

[१५]

॥ श्रीराम ॥

नमन सद्भावें तुज गजानना । करुणानिधाना दीनबंधु ॥ १ ॥
दीनबंधु देवा कृपेच्या सागरा । पावें तूं महेरा अनाथाच्या ॥ २ ॥
अनाथांच्या नाथा चिंतितों अंतरीं । यावें झडकरी येक वेळ ॥ ३ ॥
येक वेळ यावें सनाथ करावें । दुरी नचजावें जवळुनी ॥ ४ ॥
जवळुनी मज दिनकर ह्मणे । सनाथ करणें दयानिधी ॥ ५ ॥

[१६]

॥ श्रीराम ॥

जेथें पाहे तेथें साजिरा श्रीराम । कोठें हि विराम स्थळ नाहीं ॥ १ ॥
स्थळ नाहीं माझ्या श्रीरामावाचून । सर्वपरिपूर्ण व्यापलासे ॥ २ ॥
व्यापलासे ऐसें पाहात पाहातां । पाहातो तत्वता तो हि तो चि ॥३॥
तो हि तो चि द्रष्टा दृश्य सर्व राम । सबाह्य सभ्रम त्याचा त्यासी ॥४॥
त्याचा त्यासी ऐक्य दिनकर मी न । बोलों जातां मौन अपैसीं ॥५॥

[१७]

॥ श्रीराम ॥

भावाचें भुकेलें आर्ताचें तान्हेलें । सतापुढें ठेलें सद्गदित ॥ १ ॥
सद्गदित कंठ ज्ञान जेऊं मागे । पाजा जीवन जगें जाणिजेना ॥२॥
जाणिजेना तें चि भोजन घातलें । दिनकरा जालें समाधान ॥ ३ ॥

[१८]

॥ श्रीराम ॥

सात्विकें मिळती प्रेमाच्या पैसारें[1] । बोलती स्वरें[2] मनोहर ॥ १ ॥
मनोहर वाणी सुळळित कैसी । जैसी अमृतासी माधुर्यता ॥ २ ॥

---

१ पैसार=अवकाश (दसकोश). ' पैं सारें ' अशीं निराळीं पदें ठेऊन अर्थ जुळत नाहीं. २ कोमल, मृदु.

माधुर्यता त्या हि हूनि हे अगाध । जेणें स्वात्मबोध जागा होय ॥ ३ ॥
जागा होय बोध सात्त्विकाच्या सगें । डरिजेना आगें अहभावें ॥ ४ ॥
अहभाव खगे स्वस्वरूपभोगें । दिनकरा सागे रामदास ॥ ५ ॥

[१९]

॥ श्रीराम ॥

नित्य निरतर देव निर्विकार । तयाचा आधार सज्जनासी ॥ १ ॥
सज्जनासी आणि सर्व जना तो चि । परि सज्जनाची वस्ति तेथें ॥ २
वस्ति तेथें ते चि जाले तदाकार । दिसती साकार अज्ञानासी ॥ ३ ॥
अज्ञानासी तेथें वस्ति निरतर । परि तो विचार नेणती ते ॥ ४ ॥
नेणता स्वरूप जन्म न चुकती । कोटि वेळ येती जाती मूढ ॥ ५ ॥
जाती मूढ होती नर्कारूढ पापी । जयासी स्वरूपीं ज्ञान नाहीं ॥ ६ ॥
ज्ञान नाहीं त्यासी रौरव मिरासी । दिनकरा कैसी अपूर्वता ॥ ७ ॥

[२०]

॥ श्रीराम ॥

भाग्य महद्भूत साधूचा दर्शनीं । पुण्याचिया श्रेणी पदोपदीं ॥ १ ॥
पदोपदीं यज्ञदानादिकें पुण्यें । बोलती पुराणें आणि शास्त्रें ॥ २ ॥
शास्त्राचा विश्वास मानिती सज्जन । निंदिती दुर्जन पापरूप ॥ ३ ॥
पापरूप धन्य तो नव्हे सामान्य । स्वसिद्ध अमान्य करीं बळें ॥ ४ ॥
बळें अनहित करी तो हि भला । दिनकरा त्याला दडवत ॥ ५ ॥

[२१]

॥ श्रीराम ॥

वैष्णवाचा सग हो का पळभरी । नैव्हो कल्पवरी दुर्जनाचा ॥ १ ॥
दुर्जनाचा सग स्वर्मी हि न व्हावा । अखडित व्हावा सतसग ॥ २ ॥
सतसगें निवे काया वाचा मन । जीवा समाधान निरतर ॥ ३ ॥
निरतर सुख वैष्णवांच्या सगें । दुःखाचिया पेंगें पागिजेना ॥ ४ ॥

---

१ पंक्ति २ स्वसिद्ध किंवा स्वतःसिद्ध. ३ न होवो. ४ पराधीनपणानें.

पांगिजेना ऐसा वैष्णवांचा लाभ । दिनेश स्वयंम रामदासीं ॥ ५ ॥

[२२]

॥ श्रीराम ॥

उतराई व्हावें काये सद्गुरूचें । सांकडें जन्मांचें फेडियेलें ॥ १ ॥
फेडियेलें भय चौऱ्यासी लक्षांचें । घातलें कृपेचें अधिष्टान ॥ २ ॥
अधिष्टानीं साक्ष मज माझी जाली । ते हि दुऱ्हावली निरंजनीं ॥ ३ ॥
निरंजनीं थार केली निरंजना । ऐसा सद्गुरुराणा दीनोद्धारी ॥ ४ ॥
दीनोद्धारी त्याचें उतराई होणें । हें तंव बोलणें अप्रमाण ॥ ५ ॥
अप्रमाण सर्व ह्मणे दिनकर । आकाशासी थार कोण करी ॥ ६ ॥

[२३]

॥ श्रीराम ॥

तीर्थ व्रत सर्व माझा सद्गुरुदेव । कल्पांतीं हि भाव नेणें दुजा ॥ १ ॥
नेणें दुजा भाव सद्गुरुवांचुनी । अवस्था उन्मनी अंगसंगें ॥ २ ॥
अंगसंगातीत सद्गुरुभजन । निस्य द्वैतेंवीण घडतसे ॥ ३ ॥
घडतसे ज्यासी ते चि हें जाणती । सुखें सुखाचत्ती कामेंवीणें ॥ ४ ॥
कामेंवीण काम दिनकर ह्मणे । महाराज जाणे निष्कामत्ता ॥ ५ ॥

[२४]

॥ श्रीराम ॥

किती सांगों वारंवार । काळ महा दुर्निवार ॥ १ ॥
ह्मणउनि सावध येक वेळ । सद्गुरुपाय धरीं केवळ ॥ २ ॥
थोरथोरां ज्याचा धाक । देहबुद्धी लाउनि केले रंक ॥ ३ ॥
सकळ सृष्टीचा जो नाशें । दिनकर ह्मणे तो सद्गुरुदास ॥ ४ ॥

[२५]

॥ श्रीराम ॥

सोडुनियां देहबुद्धि काम । प्रकट पाहें आत्माराम ॥ ध्रु० ॥
नाना साधनीं सायास । देहबुद्धीचा विलास ॥ १ ॥

---

१ स्वतःसिद्ध वस्तु. २ इच्छारहित होऊन. ३ नाश करणारा जो प्रत्यक्ष महाकाळ विकाळ यमधर्म तो देखील.

देहबुद्धीचा जो त्याग । तो गे तो चि आत्मयोग ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे धन्य तो चि । देहबुद्धि त्यागे जो प्रपंची ॥ ३ ॥

[२६]

॥ श्रीराम ॥

माझें माझें ह्मणतां पाहें । कल्प गेले उवळाहें ॥ ध्रु० ॥
परि तें नव्हे चि कोण्हाचें । अवघें येका जगदीशाचें ॥ १ ॥
घातेंपातें मेळविलें । सकळ येथें चि राहिलें ॥ २ ॥
आपण मरोनियां गेलें । रांडापोरां भरीं घातलें ॥ ३ ॥
वायां सीण चि उरला कीं । येकें नाडुनि दिधलें येकीं ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे राम राम । सार्थक न करी तें अधम ॥ ५ ॥

[२७]

॥ श्रीराम ॥

आतां नेती क्षणां नेती । ज्याचें तें चि घेउनि जाती ॥ ध्रु० ॥
तूं कां सिणसी अहंपणें । वायां विषयांचीं भरणें ॥ १ ॥
देह त्याचा जीव त्याचा । अवघा सृष्टिक्रम ज्याचा ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे माझें न ह्मणें । अवघें देवाचें करणें ॥ ३ ॥

[२८]

॥ श्रीराम ॥

दुर्योधनाऐसा राजा । पीडिले गोत्रज आणि प्रजा ॥ १ ॥
काय समागमें नेलें । सर्व सोडुनि अंतीं गेले ॥ २ ॥
देह त्यजिलें स्वराज्येसीं । येकल्या जीवें नर्क सोसी ॥ ३ ॥
न विचारिलें[1] करिता कर्म । विषयी लोकांचा संभ्रम[2] ॥ ४ ॥

---

१ भर्ता. २ योग्यायोग्य असा विचार केला नाहीं.

इहलोकीं अपकीर्ति । स्वर्गलोकीं नर्कप्राप्ति ॥ ५ ॥
दिनकर ह्मणे यां हे गति । इतरां जीवां कैसी स्थिति ॥ ६ ॥

[२९]

॥ श्रीराम ॥

रामनाम सार सागे गौरीहर । धरीं निरंतर मानसीं तें ॥ १ ॥
मानसीं तें धरीं साराचें हि सार । निवाले अंतर जेणें माझें ॥ २ ॥
जेणें माझें जालें पूर्ण समाधान । तें चि तूं निवान साधीं आता ॥३॥
साधीं आतां नाम नामापासीं राम । रामें सर्व काम पूर्ण होती ॥ ४ ॥
पूर्ण होती नेम घेतां नित्य नाम । दिनकरा वर्म चोजवलें ॥ ५ ॥

[३०]

॥ श्रीराम ॥

जाणे वेदशास्त्र इतिहासादिक । पुराणें सम्यक वेदभाष्यें ॥ १ ॥
वेदभाष्यअर्थ वाखाणी यथार्थ । आगमी सामर्थ्य यथाविधी ॥ २ ॥
यथाविधी जाणे मंत्रयंत्रविद्या । नाना गद्यपद्यादिका कळा ॥ ३ ॥
कळा सर्व जाणे आत्मज्ञानेंवीण । तयासी अज्ञान बोलिजेतें ॥ ४ ॥
बोलिजेतें सर्व वेदशास्त्रादिकीं । अज्ञानासी मुक्ति आत्मज्ञानें ॥ ५ ॥
आत्मज्ञानें मुक्ति ब्रह्मादिकां जाली । ऐसी आहे बोली सज्जनाची ॥६॥
सज्जनसंगतीं आहे मुक्ति मुक्ति । तयावीण गति नसे कोठें ॥ ७ ॥
नसे कोठें ते हि अज्ञानासी थार । ह्मणे दिनकर रामदास ॥ ८ ॥

[३१]

॥ श्रीराम ॥

संतसंगें जाणे येक आत्मज्ञान । जाणीवेचें भान आटऊनि ॥ १ ॥

---

१ दुर्योधनरावणादिकांसारख्या राजे लोकाची. २ समजलें. ३ संपवून.

आटऊनि सर्व देहीं देहभाव । नित्य अनुभव अनुभवी ॥ २ ॥
अनुभवीं मन जालें पैं उन्मन । तयासी विज्ञान वेद ह्मणे ॥ ३ ॥
वेद ह्मणे आणि प्रत्ययासी आलें । दिनकरा जालें समाधान ॥ ४ ॥

[३२]

॥ श्रीराम ॥

जयाचें स्वसुख तया चोजवेना । कीजे काय जाणा यासि कोणें ॥ १ ॥
ज्याचें हित त्यासी नावडे चोखट । नरदेह नीट पावोनीयां ॥ २ ॥
वायां भूमिभार ह्मणे दिनकर । सार्थकविचार जया नाहीं ॥ ३ ॥

[३३]

॥ श्रीराम ॥

अनुभवेंवीण वाउगा सिणसी । भल्यांसी निंदिसी साभिमानें ॥ १ ॥
साभिमानें सुख मूर्खा उपजेना । उपहास नाना कां करिसी ॥ २ ॥
कां करिसी वाया हानि धर्मेंवीण । यातना दारुण अपवादें ॥ ३ ॥
अपवादें निंदा करीता साधूची । सीमा त्या पापाची बोलवेना ॥ ४ ॥
बोलवेना ऐश्या दोषांचिया राशी । रौरव मिरासी अंतीं पाहें ॥ ५ ॥
अंतीं पाहें ऐसें दिनकर ह्मणे । प्रांतिवीण सुनें भुंके जैसें ॥ ६ ॥

[३४]

॥ श्रीराम ॥

हनुमंता राम विध्वंसितां सैलें । सीतेसी आगळें समाधान ॥१॥ ध्रु० ॥
ऐसें हें नवळ परि सत्य आहे । विचारुनि पाहे सज्ञान तो ॥ छ ॥
समाधानें थोर आनंद सीतेसी । देखतां रामासी छिन्नभिन्न ॥ २ ॥
रडती राक्षेस दुःख रावणासी । आक्रंदे मानसीं शोक करी ॥ ३ ॥

---

१ छल करून, २ अधिक.

अद्दा फटाफटा राम हनुमंतें । केला हत हातें रुद्ररूपें ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे जाणती पंडित । सज्ञान ते येथ ह्मणोनियां ॥ ५ ॥

[३५]

॥ श्रीराम ॥

निंदितसे देव निंदितसे धर्म । निंदितसे कर्म वर्णाश्रम ॥ ध्रु० ॥
निंदऐसा दोष नाहीं त्रिभुवनीं । पूर्वज पतनीं निंदकाचे ॥ १ ॥
निंदितसे योग याग व्रतें दानें । तपादि साधनें ज्ञान भक्ति ॥ २ ॥
निंदितसे तीर्थे क्षेत्रें निरूपणें । देवाचीं कीर्तनें सात्विकांचीं ॥ ३ ॥
निंदितसे साधु संत ऋषी ज्ञानी । आणि समाधानी योगेश्वर ॥ ४ ॥
धन्य ऐसा तो हि दिनकर ह्मणे । सुकृत वेचणें दोषांसाठीं ॥ ५ ॥

[३६]

॥ श्रीराम ॥

केशवा पतन देखोनी पांडवीं । मानिजेत जीवीं हर्ष थोर ॥ १ ॥ ध्रु०
न व्हावें तें जालें विचारें पाहिजे । तरीच लाहिजे कोण्हीयेकें ॥ ७ ॥
घोर घोपें वाणीं रडती कौरव । पतनीं केशव देखोनियां ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे जाणती सज्ञान । जयां कृपा पूर्ण राघवाची ॥ ३ ॥

[३७]

॥ श्रीराम ॥

हरिभक्त माझ्या जीवाचे सोयरे । तयासी आदरें दंडवत ॥ १ ॥
दंडवत भावें जीवें निवलोण । सर्वस्वें चरण वोळंगेन[1] ॥ २ ॥
वोळगेन संत संतांचे कृपेनें । संसारधरणें उठऊनी ॥ ३ ॥
उठऊनि सर्व ब्रह्मांडेंसीं माया । वोवाळीन पायां सज्जनाच्या ॥ ४ ॥
सज्जनांच्या योगें दिनकर ह्मणे । आकाश ठेंगणें वाटे मज ॥ ५ ॥

---

1 सेवा करीन.

[३८]

॥ श्रीराम ॥

वैष्णवांचा संग घडो येक क्षण । होईल पावन कुळ माझें ॥ १ ॥
कुळ माझें शुद्ध आब्रह्मापासूनि । वैकुंठभुवनीं वास त्यासी ॥ २ ॥
वास त्यासी घडे कैवल्यसुखाचा । थारा संसाराचा कैंचा मग ॥ ३ ॥
कैंचें मग त्यांसी येणें जाणें घडे । अवघें चि उडे भ्रममूळ ॥ ४ ॥
भ्रममूळ सर्व दिनकर ह्मणे । संतसंगतीनें कळों आलें ॥ ५ ॥

[३९]

॥ श्रीराम ॥

संतांची संगती नावडे चि जया । तो जीव रुणिया संसाराचा ॥ १ ॥
संसार भोगितां नौरा ये पतित । सत्संगाची मात कोठें तया ॥ २ ॥
कोठें तया कैंचें स्वसुख निजांचें । दिनकरा साचें त्रिशुद्धीसीं ॥ ३ ॥

[४०]

॥ श्रीराम ॥

सर्वसारीं जोडी जोडा रे संतांची । सोडा अविवेची देहबुद्धि ॥ १ ॥
देहबुद्धि सोडा आत्मराम जोडा । ज्ञानशस्त्रें खुडा कल्पनेसी ॥ ७ ॥
बहुतां जन्मांचे शेवटीं लाधलें । नरदेह भलें सार्थकाचें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे सावधान होणें । अखंड सेवणें संत पाईं ॥ ३ ॥

[४१]

॥ श्रीराम ॥

अखंडित सुख स्वानुभवी जाणे । तयावीण नेणे दुजें कोण्ही॥१॥ध्रु०॥
धन्य स्वानुभवी धन्य स्वानुभवी । ब्रह्मानंदें जीवीं वोथरत ॥ ७ ॥
रडे हांसे कांपे सद्गदितकंठीं । रोम स्वेद उठी हांका देत ॥ २ ॥

---

१ नार=नर्क. २ अष्टभाव उत्पन्न होतात.

ऐसीं चिन्हें भाव उठती सर्वदा । देहबुद्धिभेदा पालटित ॥ ३ ॥
नाहीं तें प्रकटे दिसे तें पालटे । जीव जैं झगटे स्वस्वरूपीं ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे ज्याचें तो चि जाणे । तयावीण नेणे दुजा कोण्ही ॥५॥

[४२]

॥ श्रीराम ॥

भेटीलागीं जीव तळमळी कैसा । जळेंवीण जैसा मत्छ पडे ॥१॥ध्रु०॥
तैसें माझें जिणें तुझिया वियोगें । धांव लागवेगें दीनानाथा ॥ छृ ॥
जैसा धीर नव्हे पतीविण कांते । औपधी वसंतेवीण जैस्या ॥ २ ॥
चंद्रेवीण जैसे पीडती चकोर । दीन दिनकर स्वामीवीण ॥ ३ ॥

[४३]

॥ श्रीराम ॥

नांवारूपातीत तो देव पाहावा । संतांसी पुसावा निजभावें ॥ १ ॥
निजभावें संत दाविती सतंत । नामरूपहेत निरसूनि ॥ २ ॥
निरसूनि देहीं देहभाव सर्व । नित्य निरावेव संतकृपा ॥ ३ ॥
संतकृपा जालें जें नव्हे कोण्हासी । उपमा तयासी काय देणें ॥ ४ ॥
काय देणें आतां दिनकर ह्मणे । नुरे चि बोलणें निशब्देंसीं ॥ ५ ॥

[४४]

॥ श्रीराम ॥

मृत्युलोकीं कैंची सुखाची काहाणी । दुःखांची भरणी भरतसे ॥१॥ध्रु०
ऐसिया ठायासी येणें जाणें देवा । घावे कृपाळुवा दयानिधी ॥ छृ ॥
तूं चि वाप माये वंधु चापपाणी । नेईं सोडउनि येथूनीयां ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे अपराधकोटी । आणूं नको दृष्टीं दीनानाथा ॥ ३ ॥

[४५]

॥ श्रीराम ॥

वैराटिका

सोयरा जीवाचा सांगाती निजांचा । कैवारी दासांचा रामदास ॥ १ ॥
रामदास दासां सांभाळितो कैसा । जीव प्राणा जैसा तैसा पाहे ॥२॥
तैसा पाहे संग जोडला विख्यात । महिमा अद्भूत बोलवेना ॥ ३ ॥
बोलवेना ऐसे उपकार केले । पुराणीं बोलिले रघुवीर ॥ ४ ॥
रघुवीर कीर्ति वर्णिती स्वमुखें । मारुतीच्या तुकें नसे कोण्ही ॥ ५ ॥
नसे कोण्ही ऐसें प्रचीतीसी आलें । तें केवि वर्णिलें जाय आह्मां ॥६॥
आह्मांसी भर्वसा तुझिये कृपेचा । सत्य काया वाचा मनोभावें ॥ ७ ॥
मनोभावें भाव तुझिये चरणीं । दिनकरा क्षणीं विसंभसी ॥ ८ ॥

[४६]

॥ श्रीराम ॥

जयासी नाठवे स्वहित आपुलें । भूमिभार जालें जिणें त्याचें ॥ १ ॥
जिणें त्याचें वाया जनीजनार्दने । असोनि पतन तया घडे ॥ २ ॥
तया घडे ऐसें देखतदेखतां । नाहीं कथावार्ता राघवाची ॥ ३ ॥
राघवाची कथा पतितपावन । जाणती सज्जन सुखरूप ॥ ४ ॥
सुखरूप जया नाठवे श्रीराम । तयासी विश्राम यातनेचा ॥ ५ ॥
यातनेचे भोग तया पापियासीं । जयाचे मानसीं राम नाहीं ॥ ६ ॥
राम नाहीं जया दिनकर ह्मणे । तया येणें जाणें दुःखरूप ॥ ७ ॥

[४७]

॥ श्रीराम ॥

शरयूचे तीरीं अयोध्या नगरीं । नादतो कैवारी राम माझा ॥ १ ॥
स्वामी माझा आहे त्रैलोकीं समर्थ । शंकर जाणत लीळा त्याची ॥२॥
लीळा त्याची नित्य वेदशास्त्र बोले । पुराणीं वर्णिलें रूप ज्याचें ॥३॥
रूप ज्याचें जना तारायासि जालें । भक्तांलागीं केलें अवतरण ॥ ४ ॥
अवतरण केलें जाला जगदोद्धार । रामें दिनकर तारियेला ॥ ५ ॥

[४८]

॥ श्रीराम ॥

तुळसीच्या माळा वैष्णवांच्या गळां । सप्रेम गोपाळा आळविती ॥ १ ॥
आळविती रागें रंगें तानमानें । देवाचीं लक्षणें नानापरी ॥ २ ॥
नानापरी छंद भेद सोडूनीयां । आळविती राया पंढरीच्या ॥ ३ ॥
पंढरीच्या तुकें तुकावें तें काय । उपमेशी साहे ऐसें नाहीं ॥ ४ ॥
ऐसें नाहीं दुजें दिनकर ह्मणे । जेथें नारायणें वस्ति कीजे ॥ ५ ॥

[४९]

॥ श्रीराम ॥

बहुत काळ गेला उरलासे थोडा । चांडाळाच्या तोंडा राम न ये ॥१॥
निंदेचा हव्यास करी रात्रिदिस । न सोडी नर्कास किडा जेवि ॥ २ ॥
तेवि पापियाचें जिणें कुंभपाकीं । दिनकरा निकी रामसोये ॥ ३ ॥

[५०]

॥ श्रीराम ॥

माया हे असंतें ब्रह्म नित्य संतें । विचारी सततें तो चि संत ॥ १ ॥
संत ह्मणवितां वाटे समाधान । निंदितां रुदन करूं लागे ॥ २ ॥
तैसा विरुळा संत सर्वी सदोदित । अखट डुल्लत निजानंदें ॥ ३ ॥
आनंदाच्या छंदें नेणे स्तुति निंदा । सतंत तो सदा संत जाणा ॥ ४ ॥
जाणता हि सत नेणता हि संत । कर्दमें बहुत होत असे ॥ ५ ॥
असे तें निरशी नसे तें प्रकाशी । तेथें अज्ञानासी समाधान ॥ ६ ॥
समाधान होतें मी माझ्या निराशें । माया मिथ्या भासे दिनकरा ॥ ७ ॥

---

१ महत्वाचें. २ तुलना करावी. ३ खोटी. ४ चिरकाल टिकणारें. ५ नित्य. ६ ब्रह्मस्वरूप चळत नाहीं, ढळत नाहीं, आहे तसेंच सर्वकाळ आहे असा स्वात्मरवें-करून दृढानुभव ज्यास तो पुरुष. (हंसकोश) ७ सगळेच संत ह्मणवायास लागले ह्मणजे एकच घोटाळा होतो.

[५१]

॥ श्रीराम ॥

सज्जनसंगतीं पावणें सद्गति । चुके अधोगति जन्म जरा ॥ १ ॥
जन्म जरा हरे पाप दु:ख सरे । अहंपण निरे स्वकर्मेसीं ॥ २ ॥
स्वकर्मेसीं पाहीं विदेहत्व देहीं । विदेही अदेही दिनकर ॥ ३ ॥

[५२]

॥ श्रीराम ॥

सज्जनमंडण गुणाचें निधान । माविका भूषण शरपाणी ॥ १ ॥
शरपाणी आहे जेथें तेथें पाहें । अणु हि न राहे रामेवीण ॥ २ ॥
रामेवीण जन ते वोकासमान । दिनकरा धन्य रामदास ॥ ३ ॥

[५३]

॥ श्रीराम ॥

धन्य तो चि काळ धन्य ते चि वेळ । वाचेसी दयाळ आठवला ॥१॥
आठव उरला आपण हरला । आठवीं राहिला आठऊ चि ॥ २ ॥
आठवीं आठव सोहं स्वयमेव । दिनकरा भाव निज नामीं ॥ ३ ॥

[५४]

॥ श्रीराम ॥

राग वैराटिका

कायावाचामनें सद्गुरुसेवनें । ससारधरणें उठे वेगीं ॥ १ ॥
वेगीं हें साधन सद्भावेंसीं कीजे । चित्त समर्पिजे त्याचा पदीं ॥ २ ॥
पदीं पद प्राप्त जयाचे कृपेनें । दिनकरा म्हणें निसवसी ॥ ३ ॥

[५५]

॥ श्रीराम ॥

रामेंविण जिणें व्यर्थ जनीं वनीं । मृत्तिकेसी धेणी जाण बापा ॥ १ ॥
बाप माये राम सर्वांचा आधार । तयाचा अव्हेर करूं नका ॥ २ ॥

---

१ श्रीरामचंद्र २ तिळमात्र देखील. ३ ओंकारीप्रमाणें किळसवाणें. ४ वृत्ति.

नका रामेंवीण सीण असे थोर । ह्मणे दिनकर रामदास ॥ ३ ॥

[५६]

॥ श्रीराम ॥

रामासी भजतां रामदास होणें । तरी च भोगणें मोक्षपद ॥ १ ॥
पदीं लागे मोक्ष रामदास होतां । दासीं पैं तत्वता सर्व सिद्धि ॥ २ ॥
सिद्धींची हि सिद्धि भक्तां आत्माराम । तो चि पैं संभ्रम दिनकरा ॥३॥

[५७]

॥ श्रीराम ॥

अकळ न कळे पार या रामाचा । भार या भक्तांचा वाहातसे ॥ १ ॥
वाहातसे चिंता रात्रंदीस त्यांची । माउली भक्तांची मुळ्ळीसे ॥ २ ॥
मुळ्ळीसे प्रेमें सानें थोर नेणें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ ३ ॥

[५८]

॥ श्रीराम ॥

ऐसियांची संगति नको जानकीपति । बांधोनिया देती यमाहातीं ॥१॥
रडती लेंकलेंकी पुसती ठेवणें । सखीं तें पिसुणें होती बापा ॥ २ ॥
इष्ट मित्र दारा वैभवाचा थारा । जाणतां निस्तुरा होसी कैसा ॥ ३ ॥
जाणोनि ऐसी मात करीं आत्महित । भजें भगवंत संतसगें ॥ ४ ॥
नाहीं तरी नाडसी पडसी गर्भवासीं । मी माझें ह्मणसी तेणें गुणें ॥५॥
धरुनी दोन्हीं कान घोवें नारायण । गर्जतां निर्वाण नसे कोण्हां ॥ ६ ॥
दिनकररामीरामदास ह्मणे । अनुभवें जाणे तो चि धन्य ॥ ७ ॥

[५९]

॥ श्रीराम ॥

भुख्ले हे जन भरले अव्हांटां । परत्रींच्या वाटा सोडुनीयां ॥ १ ॥
सोडुनीयां सर्व सार्थकविचार । भरले अपार हीनमार्गी ॥ २ ॥

१ आडवाटेला.

हीनमार्गीं लीन होतील जे कोण्हीं । पडती पतनीं निरयांचे ॥ ३ ॥
निरयांचे भोग तरीच चुकती । जरी आंतुडती सीतानाथ ॥ ४ ॥
सीतानाथकृपा दिनकरा पूर्ण । तेणें परिपूर्ण सर्व कांहीं ॥ ५ ॥

[६०]

॥ श्रीराम ॥

भावाचा पसारा घातलासे आह्मीं । केणें[3] रामनामीं भरलेंसे ॥ १ ॥
भरलेंसे केणें अच्युत गोविंद । माधव मुकुंद लक्षवरी ॥ २ ॥
लक्षवरी देणें सवदा अलक्ष । राखोनियां पक्ष स्वकर्माचा ॥ ३ ॥
कर्म वाचा मन नाणें हें घेऊन । केणें नारायण विकूं आह्मी ॥ ४ ॥
आह्मी याणी केलों रामीरामदासें । करितां विश्वासें शागीर्दीसी ॥ ५ ॥
शागीर्दी करितां तें चि आह्मी होणें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ ६ ॥

[६१]

॥ श्रीराम ॥

जन्मोजन्मीं दुःख होतसे अपार । दुस्तर संसार नानापरीं ॥ १ ॥
परोपरीं आतां आदरेंसीं वरें । सद्भावाच्या भरें ऐसें कीजे ॥ २ ॥
कीजे पैं उच्चार गर्जोनियां वाचें । पवाडे रामाचे रात्रंदीस ॥ ३ ॥
रात्रंदीस गोडीआवडीच्या भरें । भावाच्या निर्धारें रामपदीं ॥ ४ ॥
पदींपद प्राप्त श्रीरामभजनें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ ५ ॥

[६२]

॥ श्रीराम ॥

अहंबुद्धि सांडीं सोहंबुद्धि मांडीं । तेणें कल्पनेची वाढी खुंटीं बापा ॥१॥ ध्रु॥
तुजला तूंचि पाहीं तुजवीण दुजें नाहीं ।
पाहोनि स्थिर राहीं जेथिच्या तेथ ॥ ध्रु ॥
पाहों जातां आपणा देह जाईजणें । धरूनि अहंपणा का गुंतणें गा ॥२॥

१ प्रसन्न करून घेतील. २ दुकान. ३ जिन्नस. ४ मोठेपणा, कीर्ति. ५ अभ्यागत.

मीपण तूंपण हें भ्रमाचें लक्षण । साक्षीविलक्षण आत्माराम ॥ ३ ॥
स्वसंवेद्य रूप जीवशिवावेगळें । तें केवि आकळे अहंबुद्धीं ॥ ४ ॥
दिनकरा रामदासीं मीपण तूंपण । नाहीं नाहीं आण माझी मज ॥ ५ ॥

[६३]

॥ श्रीराम ॥

आकाशाचे प्राणीं योजिजे वेसणी । उदकीं दिनमणी सांपडे जेवि ॥१॥
तेवि देहामाजीं सांपडेल देव । नित्य निरावेव परब्रह्म ॥ ध्रु ॥
ठसावे आरिसां प्रतिबिंबठसा । देखोनियां पिसा जीव जैसा ॥ २ ॥
मृगजळडोहीं मीन तळपत । साधक धावत धरूं जेवि ॥ ३ ॥
गंधर्वनगरीं मनोहर रचना । तेथिच्या ब्राह्मणा नित्य पुजा ॥ ४ ॥
मुळीं देह नाहीं तेथें देव कैंचा काई । दिनकरा नवाई रामदासीं ॥५॥

[६४]

॥ श्रीराम ॥

संतसमागमें वेदांत श्रवणें । मननें साधनें निजध्यास ॥ १ ॥
निजध्यासें घडे स्वरूपसाक्षात्कार । मुक्त चराचर ऐक्यभावें ॥ २ ॥
भावें भावातीत दिनकर रामीं । योगपूर्ण कामीं कामातीत ॥ ३ ॥

[६५]

॥ श्रीराम ॥

धन्य आजि जालें जन्माचें सार्थक । भेटले दायक स्वसुखाचे ॥ १ ॥
स्वसुखाचे दानी देखतां नयनीं । त्रिताप शमोनी गेले तेव्हां ॥ २ ॥
गेले तेव्हां कोठें नेणों देहभाव । न कळे हे माव सद्गुरूची ॥ ३ ॥
सद्गुरूचो लीळा साचा तो चि जाणे । वर्णितां पुराणें वेडावलीं ॥४॥
वेडावलीं शास्त्रें आणि चान्ही वेद । सद्गुरु अभेद वर्णवेना ॥ ५ ॥
वर्णवेना तेणें लागलेंसे द्वंद । सर्वांसी विरोध परस्परें ॥ ६ ॥

परस्परें वादवेवाद वाढला । तेणें तो कुंठला स्वात्मबोध ॥ ७ ॥
आत्मबोधज्ञान त्रैलोकीं पावन । गेलेसे लोपोन मतवाद ॥ ८ ॥
मतवाद सर्व जनीं विरूढले । शिवें प्रबोधिलें पार्वतीस ॥ ९ ॥
पार्वतीस होतां तें चि प्रकटलें । हंसरूपें दिल्हें विरंचीसी ॥ १० ॥
विरंचीपासुनी सनकादिकां जालें । तैसें चि फावलें नारदासी ॥११॥
नारदानें व्यास ज्ञानें प्रकाशिला । तेणें उद्धरिला जगत्रय ॥ १२ ॥
जगत्रईं शब्द वर्ततसे सांग । व्यासोच्छिष्ट जगत्रय ऐसें ॥ १३ ॥
ऐसें हें विख्यात प्रतिपाद्य वेदांतीं । गीताभागवतीं कृष्ण बोले ॥ १४ ॥
कृष्ण बोले भक्तिवैराग्येंसीं ज्ञान । तें चि पैं सज्जन निरोपिती ॥१५॥
निरोपिती परी ज्यांचें तेहीं घेणें । जीवां उद्धरणें आत्मज्ञानें ॥ १६ ॥
आत्मज्ञानेंवीण संसाराचा सीण । न चुके निर्वाण जन्मांतर ॥ १७ ॥
जन्मांतरीं आह्मीं केलें पुण्य थोर । भेटला उदार गुरुराज ॥ १८ ॥
गुरुराजें थोर नवळ पैं केलें । मी माझें चोरलें दिल्हें मज ॥ १९ ॥
दिल्हें मज माझें स्वरूप ठाईंचें । वोझें अनादीचें उतरिलें ॥ २० ॥
उतरिलें ह्मणों तरि जैसें तैसें । असोनियां नसे नवळ हें चि ॥ २१ ॥
नवळ हें चि थोर श्रीगुरुस्वामीचें । उत्तीर्ण तयाचें केवि होणें ॥२२॥
होणें जाणें जेणें खोडिलें संपूर्ण । आटिलें मीपण मजमाजीं ॥ २३ ॥
मजमाजीं मज पाहतां मी नाहीं । आहे सर्व कांहीं सत्ता तुझी ॥ २४ ॥
सत्ता तुझी सर्व आहे नाहीं साच । वाचें अनुर्वाच्य न बोलवें ॥ २५॥
न बोलवें वाचें माईक वाच्यांश । लक्ष्यांशेंसीं पक्ष जेथें आटे ॥ २६ ॥
आटेना कल्पांतीं रूप सद्गुरूचें । साक्ष त्रिकाळांचें सदोदित ॥ २७॥
सदोदित रूप रामीरामदास । तेथें चि सहवास दिनकरा ॥ २८ ॥

[६६]

॥ श्रीराम ॥

सर्वातीत देव नित्य निरावेव । तयासी सावेव ह्मणसी कैसा ॥ १ ॥
कैसा घडे वायु आकाशासारिखा । गाथा मला देखा घडे केवि ॥ २ ॥

घडे केविं दृश्य द्रष्टा रूप येक । विचारीं विवेक शास्त्राधारें ॥ ३ ॥
शास्त्राधारें ब्रह्म नित्य निराकार । विचारें साकार यारीं माया ॥ ४ ॥
यारीं माया सर्व शोधीं ब्रह्म एक । त्याविण अविवेक नको बोलों ॥५॥
बोलों नको याचें ब्रह्माचा सुकाळ । दिसे तें सकळ ब्रह्म ऐसें ॥ ६ ॥
सर्व ब्रह्म ऐसी भाविता भावना । जासील पाहुणा रौरवासी ॥ ७ ॥
वेदांती विचार अन्वय वितिरेक । पाहे तो विवेक वेदांतींचा ॥ ८ ॥
वेदांतीं सिद्धांत विमळ ब्रह्म शुद्ध । माया हे अबद्ध सर्वपणें ॥ ९ ॥
सर्वातीत सर्व विमळ ब्रह्म येक । दिनकरा विवेक रामदासीं ॥ १० ॥

[६७]

॥ श्रीराम ॥

देव निराकार आकार हे माया । ते चि देव यायां बोलों नये ॥ १ ॥
छायेसी च नर ह्मणे अविचार । माया ब्रह्माकार कल्पूं नये ॥ २ ॥
कल्पूं नये सर्व ब्रह्म हे भावना । दिनकरा खुणा रामदासीं ॥ ३ ॥

[६८]

॥ श्रीराम ॥

त्रिभुवन जाळी तो येक शंकर । तयाचा संव्हार करी काळ ॥ १ ॥
काळाचा हि काळ परि हा कृपाळ । विशाळ दयाळ परोपरी ॥ २ ॥
ज़ितां जीवें मारी मारूनियां तारी । ऐसा स्नेह करी दुजा कोण ॥३॥
काळपणें जागे स्नेह तों न भगे । वज्रासी हि आंगें भेदिलेंसे ॥ ४ ॥
भेदिलें विश्व परि विश्व न जाणे । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ ५ ॥

[६९]

॥ श्रीराम ॥

विषयांची भीक लागली ज्या नरा । भिकारी तो खरा अविद्येचा ॥१॥
लक्ष चौऱ्यासी घरें भिक्षेलागीं फिरे । परि पोट न भरे कांहीं केल्यां ॥२॥

इंद्र चंद्र शिव देवोदेवीं सर्व । भिकेची राणीवें[1] करिताती ॥ ३ ॥
विपयभीक शमे ऐसें स्थळ नाहीं । गुरूवीण पाहीं त्रिभुवनीं ॥ ४ ॥
तें स्थळ जो पावे तो येक सदैव । संतृप्त स्वयमेव होऊनि ठाके ॥५॥
धन्य सद्गुरुदास भिकेसी लावी भीक । आपण निःशंक चोजें पाहे ॥६॥
दिनकर ह्मणे वंदा संतपाये । जे त्रिभुवनीं न समाये तें प्राप्त तेथें ॥७॥

[७०]

॥ श्रीराम ॥

सर्वांठाईं कैसा मत्सर सरिसा । विश्रांति मानसा घेवं[3] नेदी ॥ ध्रु० ॥
कैसा हा मच्छर लागला अनिवार । संसार दुस्तर तरिजे केवीं ॥ १ ॥
स्वजात विजात अखंड भांडत । कुंथती पंडित परस्परें ॥ २ ॥
तापसी अनुतापी संन्यासी प्रतापी । धरिती विकल्पीं येकमेकां ॥ ३ ॥
सासु सुना जावा पिता पुत्र भावां । मछर हा सर्वा सोडीना कीं ॥४॥
असोनि मॅछरीं मत्सरा नातळे । दिनकर लोळे त्याचे पदीं ॥ ५ ॥

[७१]

॥ श्रीराम ॥

रामनामेंवीण सिणवणें वाचा । साटा तो पापाचा नोहे[5] काई ॥ १ ॥
काई रामऐसें आहे दुजें सांग । ठेवीसें अभंग निजपदीं ॥ २ ॥
निजपददानी येक आत्माराम । दिनकरा वर्म रामदासीं ॥ ३ ॥

[७२]

॥ श्रीराम ॥

संतांसी तारक जन्मला निंदक । दोपांसी ग्राहिक केल्यावीण ॥ १ ॥
दोपांलागीं त्याचा जन्म जाला जनीं । भूपण निदानीं सज्जनासी ॥२॥
सज्जनासी दोप नवल हें थोर । काईं कीजे धीर पाप्यां नसे ॥ ३ ॥
पापियांसीं मासे पाप सर्वां ठाईं । पुण्याची नवाई न दिसे त्यां ॥ ४ ॥

---

१ राज्यें. २ नवल, कौतुक. ३ घेऊं. ४ मत्सरी लोकांमध्यें वावरत असूनदि. ५ होणार नाहीं काय? ६ अडळ ७ संतांना दोपांचें ग्रहण करावयास लावल्याशिवाय.

न दिसे चांदिणें जैसें जंबुकासी । शांकणें डोळ्यांसी पडे त्याच्या ॥५॥
त्याच्यापरी जनीं निंदक वर्तती । दोषांचा करिती सांठा थोर ॥ ६ ॥
थोर ते चि जनीं रागें सिद्ध केले । संत धुतविले त्यांच्या मुखें ॥७॥
मुखें नित्य निंदा करिती निंदक । कैवल्याचें सुख तें चि संता ॥ ८॥
संतांचे जे दोष घेऊनि याचेनें । योजिलें बुडणें पूर्वजांसी ॥ ९ ॥
जैसें बुडविलें आपुल्या कुळासी । तारिलें तैसें चि सज्जनांच्या ॥१०॥
देऊनियां खरें कुडें घेणें गाठीं । नवल हें सृष्टी देखियेलें ॥ ११ ॥
हें तों नव्हे कोण्हा निंदकावेगळें । धन्य त्याचें जेवाळे त्रिभुवनीं ॥१२॥
त्रिभुवनीं येक निंदक उदार । नाहीं पारावार त्याचे युक्ती ॥ १३ ॥
युक्तीनें चि ज्यानें आब्रह्मापासुनी । घातलें पतनीं पूर्वजांसी ॥ १४ ॥
धन्य धन्य ऐसा जन्मोजन्मीं ज्यावा । चिरजीव व्हावा व्यासाऐसा ॥१५॥
ऐसा दीनानाथें निर्मिला तारक । दिनकरा सुख निंदकाचें ॥ १६ ॥

[७३]

॥ श्रीराम ॥

अनंता जन्मांचे दास देवा तुझे । मानितोसि वोझें कोण्या काजा ॥१॥
कोण काज आह्मा धरावया दुजें । अन्यायाचें खांजें वोळ वेगीं ॥२ ॥
वोळ वेगीं नको भ्रमाचें मैंदावें । दंडवत भावें तुझ्या पाईं ॥ ३ ॥
पाईं लीन आहे अन्योन्य प्रकारें । सागावें निर्धारें सीताकांतें ॥ ४ ॥
सीताकांतें गोष्टी न सगता ऐसी । पुसतसों जैसी मूळकथा ॥ ५ ॥
कथा न सगता नाहीं उरी पुढें । वैर्मांचे पवाड दारीं येती ॥ ६ ॥
येती वर्में ऐसें कारिसी हो ह्मणे । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ ७ ॥

[७४]

॥ श्रीराम ॥

नरदेहा आलिया निस्तुरा न राहें । यातनेच्या भयें सावधान ॥ १ ॥

---

१ कोल्ह्यास. २ वाईट, खोटें ३ नियालें=जिणें ४ जन्मावा ५ खाद्य, खाऊ. ६ मैंदपण. ७ गुह्याचे. ८ चव्हाट्यावर.

सावधान मन अखंड स्वरूपीं । लागतां साक्षेपीं दक्षपणें ॥ २ ॥
दक्षपणें लक्षी अलक्षांचा पक्ष । पावसील मोक्ष पक्षपातें ॥ ३ ॥
पक्षपातांवरी सहजसमाधि । साधणें हे सिद्धि नरदेहीं ॥ ४ ॥
नरदेहीं लव निमिष्य अक्षर । पळ घडी स्थिर स्वस्वरूपीं ॥ ५ ॥
स्वरूपाची सिद्धि साधनेंसीं घडे । दुःखाचे पवाडे दग्ध होती ॥ ६ ॥
दग्धपट्टारिती देहीं विदेहत्व । दिनकरा तत्व रामदासीं ॥ ७ ॥

[७५]

॥ श्रीराम ॥

भक्तीचिये पेठें सद्भाव दुकान । मांडिलें संपूर्ण संतजनीं ॥ १ ॥
संतजनवाणीं सोडिलेंसे केणें । आवडे तें घेणें स्वधर्मेंसीं ॥ २ ॥
स्वधर्माचें नाणें वेंचूनि सवदा । घ्यावे चिदानंदा शुद्धबोधें ॥ ३ ॥
बोधें बोधूनीयां जीवाचीये जीवीं । भली निरावेवी ठेवाठेवी ॥ ४ ॥
ठेवाठेवी केली धन्य ते ग्राहिक । फिरती निःशंक पेठेमाजीं ॥ ५ ॥
पेठेमाजीं थोर होते फलकल । मृदंगेंसीं टाळ झणाणिती ॥ ६ ॥
झणाणिती वीणे नाद टिपऱ्यांचे । दिंडीपताकाचे भार सैरैं ॥ ७ ॥
सैरा गदारोळ रामनामघोषें । पेठे कौलें असे तेणें गुणें ॥ ८ ॥
गुणेंसीं निर्गुण आनंदेंसीं होणें । पुसूनि टाकणें संवसारा ॥ ९ ॥
सारादोरा नसे जन्ममृत्युवेठीं । वेगारीची गोठी नसे तेथें ॥ १० ॥
तेथें येणें जाणें सरे येकसरें । न उरे दुसरे पेठे जाणें ॥ ११ ॥
पेठे जाणें जालें भलें दिनकरा । जोडिलें उदारा रामदासा ॥ १२ ॥

[७६]

॥ श्रीराम ॥

अयोध्येचा स्वामी दास आह्मी त्याचे । तो चि पैं आमचें देवतार्चन ॥१॥
अर्चन रामाचें येक आह्मी जाणों । देवता ऱ्या नेणो दुजेपणें ॥ २ ॥

१ क्षण. २ दोन्ह्यांचें पातें लवतें न लवतें तों. ३ अफाट. ४ करार अथवा परवानगी पत्र.

दुजेपणें कोठें नातळे हें मन । श्रीरामावांचून क्षणभरी ॥ ३ ॥
क्षणभरी रामविस्मरण घडे । नरकाचे पवाडे ते चि व्हावा ॥ ४ ॥
आह्मी रामदास ह्मणे दिनकर । अन्यथा उत्तर नव्हे जाणा ॥ ५ ॥

[७७]

॥ श्रीराम ॥

योडगस्त जिणें नको देवा माझें । रंक आहे तूझें रामचंद्रा ॥ १ ॥
रामचंद्राऐसा स्वामी शीरीं असे । तेथें कोण वसे दुष्ट चिंता ॥ २ ॥
दुष्ट चिंता तुह्मी होतां तां छेदिली । कृपेची माउली मायेवीण ॥ ३ ॥
मायेवीण माझें करिसी संरक्षण । तुजवीण कोण जाणों आह्मी ॥ ४ ॥
आह्मी तुझे जाण सत्य हें उत्तर । ह्मणे दिनकर रामदास ॥ ५ ॥

[७८]

॥ श्रीराम ॥

देवाचें कीर्तन ऐकतां श्रवणीं । जातें लोटांगणीं भक्तिभावें ॥ १ ॥
भावें हरिदास मस्तकीं वंदावे । आनंदें करावे नामघोष ॥ २ ॥
नामघोष मुखीं करीं वाजे टाळी । पातकांची होळी क्षणमात्रें ॥ ३ ॥
क्षणमात्रें गेलें जळोनि पातक । कीर्तनाचें सुख थोर असे ॥ ४ ॥
थोरलें सार्थक होतसे कीर्तनें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ ५ ॥

[७९]

॥ श्रीराम ॥

जैसें चंद्रेवीण चकोरा निर्वाण । कीं मेघावांचून चातकासी ॥१॥ ध्रु०॥
तैसें माझें चित्त भेटातें इच्छित । यावरी समर्थ दीनानाथ ॥ ५ ॥
रवीच्या वियोगें चक्रवाकें जैसीं । कीं न येतां पतीसी पतिव्रता ॥ २ ॥
वसंतावांचून जैशा वनस्पती । साधकासी खंती मोक्षालागीं ॥ ३ ॥
लोभियाचें चित्त जैसें अर्थालागीं । आरोग्यासी रोगी इच्छी जैसा ॥४॥
राघवावांचून हीन दीन व्योमी । दिनकर रामीं रामदास ॥ ५ ॥

[८०]

॥ श्रीराम ॥

आह्मी कां पतित तूं कैसा पावन । बोल झडकून हे चि कथा ॥ १ ॥
हे चि कथा जरी न संगसी रामा । मग बोल आह्मा ठेऊं नको ॥२॥
नको देवा ठेंकूं पावन ह्मणोनि । नसे तुज कोण्ही आह्मावीण ॥ ३ ॥
आह्मावीण तुज कैंचें देवपण । ह्मणतों पावन तुज आह्मी ॥ ४ ॥
आह्मीं तुज केलें नाम रूप कर्म । येन्हवीं निष्काम कोण पुसे ॥ ५ ॥
कोण पुसे तुझे निर्गुण पवाडे । बोल वाडेकोडे कळे जैसे ॥ ६ ॥
जैसें मुक्ताफळ लेणाराकरितां । पावे उत्तमता उत्तमांगीं ॥ ७ ॥
निशिवीण दिन कोण बोले रामा । झकविसी आह्मा थोरपणें ॥ ८ ॥
थोरपणें थोर आह्मी तुजहूनि । पाहें विचारूनि अंतर्यामीं ॥ ९ ॥
अंतर्यामीं तुज दिल्हें रामा घर । तेथें निरंतर नांद सुखें ॥ १० ॥
नांद सुखें थोरपण पैन्हा सांडीं । बोडुनीया शेंडी संकल्पाची ॥ ११ ॥
संकल्पाचा माज धरूनीयां देवा । जिंकिसी राघवा केविं भक्ता ॥ १२ ॥
भक्तशिरोमणी नाम हें मिरवीसी । विचारीं मानसीं हें चि कैसें ॥ १३ ॥
कैसें आतां किती पुसों तुजलागीं । निसंगाचा संगीं संग कैंचा ॥१४॥
संग कैंचा तुज येकलें तूं येक । आमुचें त्रैलोक्य भरलेंसे ॥ १५ ॥
भरलेंसे ऐसें ऐकतां उत्तर । प्रेमें सीतावर धांविनले ॥ १६ ॥
धांवोनीया ऐक्यें रामें दिनकर । आळंगूनि स्थिर बुझाविला ॥ १७ ॥
बुझाविला रामें दिनकर रामीं । रामदासकामीं निष्कामता ॥ १८ ॥

[८१]

॥ श्रीराम ॥

पितों ब्रह्मचारी जननी कुमारी । तयांचे उदरीं जन्म आह्मां ॥ १ ॥
आह्मी भोगूं स्थान जन्मलों जेथून । तें चि अभ्यर्चन निरंतर ॥ २ ॥

---

१ 'ठकवूं' या अर्थानें. २ पलीकडे. ३ समजूत केली. ४ हा व पुढील दोन अभंग हीं परमार्थातील कोडीं आहेत.

निरंतर राखिली जनकाची साळी । रंजनीत मळी गुह्यस्थानीं ॥ ३ ॥
गुह्यस्थान भोगें रमतां संयोगें । मानिजेत जगें कर्मभ्रष्ट ॥ ४ ॥
भ्रष्ट कीं वरिष्ट अनुभवी जाणती । दिनकरा मुक्ति रामदासीं ॥ ५ ॥

[८२]

॥ श्रीराम ॥

पाटकरीसवें रिझतां संयोगें । पोटा आलीं दोघे मातापिता ॥ १ ॥
पिता जाला पुत्र जननी दुहिता । जावाई तत्वता ज्येष्ठ सुत ॥ २ ॥
चाली ऐसी मात धन्य हा विवर्त । पावन पतित जैसे तैसे ॥ ३ ॥
जैसें तैसे शुद्ध जालों आह्मी भ्रष्ट । सोडितां वरिष्ट वर्णाश्रम ॥ ४ ॥
वर्णाश्रमधर्म दिनकर ह्मणे । सत्य मिथ्या जाणे दीनानाथ ॥ ५ ॥

[८३]

॥ श्रीराम ॥

परा हे कुंटिणी तिष्ठविते द्वारीं । भोगाया अंतरीं परेशासीं ॥ १ ॥
परेशासी भेटी होते परादारें । ह्मणोनि निर्धारें रातलीये ॥ २ ॥
रातलीये कैसी ऐकें अर्धमात्रे । अगणित कळत्रें सोडूनीयां ॥ ३ ॥
सोडूनीयां घर सासू भावे देर । चित्तीं निरंतर रातलीये ॥ ४ ॥
रातलीये परादार-अंगभूतें । होणार तें होतें होत जात ॥ ५ ॥
होत जात कांहीं न देखे वो बाई । केलें नेणों काई येणें मन ॥ ६ ॥
मजमाजीं मज ठावियेलें चाळा । देतुसे (स)गळों अखंडीत ॥ ७ ॥
अखंडीत निजीं निजऊनि मज । याचें न ये चोज बोलतां तें ॥ ८ ॥
बोलतां तें सुख वोला वोळ्वण । जागृति आणि स्वप्न निद्रेमाजीं ॥९॥
माजीं मज केलें ऐसें या परेशें । बोलता निःशेषें उरी नाहीं ॥ १० ॥
उरी नाहीं स्नानसंधे जपध्याना । श्रवण कीर्तना कुळाचारा ॥ ११ ॥
कुळाचार आणि देशाचार पाप । का पुण्य अमूप कर्माकर्म ॥ १२ ॥
कर्म धर्म सर्व संन्यासिलें येणें । केलें भ्रष्टपणेंवीण भ्रष्ट ॥ १३ ॥
भ्रष्ट जालों आह्मी परादारेंकरी । सत्य परादारी साधुसंत ॥ १४ ॥

---

१ रत झालें. २ मुद्रित 'गळ्य' असा शब्द आहे.

साधुसंता मोक्ष प्राप्त पराद्वारें । सत्य ये उत्तरें निश्चयाचीं ॥ १५ ॥
निश्चयाची वाणी न मने त्या हानी । पडती पतनीं अधःपातीं ॥ १६ ॥
अधःपात आह्मां असतां चि नसे । पराद्वारसोसें हारपलों ॥ १७ ॥
हारपलों रामींरामदासागुणें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ १८ ॥

[८४]

॥ श्रीराम ॥

संसाराचें सुख सर्वस्वें घातक । जाणतां निःशंक जालें कैसें ॥ १ ॥
कैसें सुख घडे सर्पांचां विवरीं । निद्रा सेजेवरी नारंजांचे ॥ २ ॥
विषा गोडपण मलें जिव्हेपासीं । घातक प्राणासी क्षणमात्रें ॥ ३ ॥
तैसें संसाराचें सुख वरी गोड । परि तें दुवाड जाण बापा ॥ ४ ॥
बाप माये बंधु पुत्र मित्र कांता । जावाई दुहिता सर्वत्रैसीं ॥ ५ ॥
ऐसीं ये सर्व हि मानितां आपुलीं । परि ये राहिलीं प्रांत होतां ॥ ६ ॥
होतां प्राणा अंत न सोडवी राजा । येका अधोक्षजाचीण कोण्ही ॥७॥
कोण्ही न ये कामा श्रीरामावांचुन । जाणोनी नयन न झांकावे ॥८॥
झांकिले लोच्यन रामरूपीं जेहीं । गेले ते ल्वलाहीं अधःपाता ॥ ९ ॥
अधःपात टळे श्रीरामस्मरणें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ १० ॥

[८५]

॥ श्रीराम ॥

अतित अभ्यागत येतां अकस्मात । तया आर्तभूत चित्त यावें ॥ १ ॥
यावें अन्नदान उदक संपूर्ण । कीजे समाधान यथाशक्ति ॥ २ ॥
शक्तिविरहित कीजे तो अनर्थ । जाणोनी पदार्थ तैसे कीजे ॥ ३ ॥
कीजे भूतदया भगवंत भाऊनी । चित्त समाधानीं ठेऊनीयां ॥ ४ ॥
ठेऊनीयां मन श्रीरामचरणीं । साधुसंत ज्ञानी वोळखावे ॥ ५ ॥
वोळखावे देव भक्तसमुदाय । करावे उपाय सेवेलागीं ॥ ६ ॥
सेवा घडे जया भावें सज्जनाची । तयाच्या वंशाची सार्थकता ॥ ७ ॥
सार्थकता जाली वंश उद्धरला । विश्वासतां बोला सज्जनाच्या ॥ ८ ॥

१ नाराज-नाराच=बाण. २ त्याची इच्छा समजून येण्याविषयीं आतुर होऊन.

सज्जनाच्या बोलें शत्रु मित्र सम । धरूनि निष्काम धरणें वेगीं ॥ ९ ॥
वेगीं हें करीतां प्रिय भगवंता । तयाचिया चित्ता तोष थोरु ॥ १० ॥
तोष थोर मातें श्रीरामासी येणें । दिनकर ह्मणे जननीसी ॥ ११ ॥

[८६]

॥ श्रीराम ॥

जननी ह्मणे बापा ऐकें दिनकरा । अज्ञान तूं खरा कळलें मज ॥ १ ॥
मज तूं सिकवीसी दानधर्म करीं । लोक घरोघरीं पाहें कैसे ॥ २ ॥
कैसे पांहे जन नांदे धनधान्यें । मिर्वीती भूषणें परोपरीं ॥ ३ ॥
परोपरीं कां रे छळिसी आह्मासी । काई या धर्मासी ह्मणों तुझ्या ॥४॥
तुझ्या संगें आह्मी दिनकरा जाण । जालों हीन दीन माता ह्मणे ॥५॥

[८७]

॥ श्रीराम ॥

विश्व हें चि ब्रह्म जल्पती अधम । अनुभवें वर्म न जाणतां ॥ १[1] ॥
न जाणतां ब्रह्म निर्गुण निष्काम । संसाराचा श्रम तुटे कैसा ॥ २ ॥
कैसें जन वन घडे जनार्दन । सगुण निर्गुण येक केवि ॥ ३ ॥
केवि ब्रह्म माया पुरुष कें[2] छाया । आत्मा तो चि माया शब्दोशब्दीं ॥४॥
शब्दज्ञान खोटें अनुभवेंवीण । दिनकरा सीण सर्वब्रह्मीं ॥ ५ ॥

[८८]

॥ श्रीराम ॥

सूर्य मृगजळ गगन आभाळ । डोळा चि पटळ केविं घडे ॥ १ ॥
केविं दृश्य द्रष्टा येक चि पापिष्टा । जिन्हा होते कुष्टा असत्यानें ॥२॥
असत्याचा सीण न करिती सज्जन । स्वरूपाची खूण जाणोनीयां ॥३॥
जाणोनीया सत्य ब्रह्म निर्विकार । वारून विकार मूळमाया ॥ ४ ॥
माया हे सगुण ब्रह्म तें निर्गुण । ऐक्य विचक्षण न मानिती ॥ ५ ॥
मानिती ते हीन आत्मज्ञानेंवीण । दिनकरा खूण रामदासीं ॥ ६ ॥

---

१ श्रीस्वानुभवदिनकराच्या प्रस्तावनेंत दिनकराचें त्रोटक चरित्र देताना हा अभंग आलेला आहे. २ कोठें.

[८९]

॥ श्रीराम ॥

साधूसी नमस्कार करितां सीण थोर । जाणों तेहीं पितर सिंतरिले ॥ १ ॥
ऐसा दुराचारी न भरे विचारीं । त्यासी येमपुरी केली देवें ॥ २ ॥
देशाची कामिनी वेश्या सवंदणी । तिचीये चरणीं लोळे कैसा ॥ ३ ॥
पाणे सुगंधेलें हार बुके वस्त्रें । कटीं कटसूत्रें तिज वाहे ॥ ४ ॥
वेश्येचिये पाईं चित्त वित्त प्राण । अर्पिले संपूर्ण विषयदासें ॥ ५ ॥
वेश्या गणगोत वेश्या मातातात । वेश्या कुळदेवत देंव्हारार्चे ॥ ६ ॥
धन्य वेश्यादास स्वहित सोडूनि । दिनकरा पतनीं वास त्याचा ॥ ७ ॥

[९०]

॥ श्रीराम ॥

जाणते हो जाणा नेणिवेच्या खुणा । सोहं अनुसंधाना साधुनीयां ॥१॥
साधुनीयां साध्य सिद्धस्वरूपाचें । स्थान गोल्हाटाचें लक्षुनीयां ॥ २ ॥
लक्षितां लक्षणीं अलक्षाचा पक्ष । सर्वसाक्षी दक्ष चित्स्वरूपीं ॥ ३ ॥
चित्स्वरूपीं चित्त होतसे निश्चित । ठाईं पडे हेत संतसंगें ॥ ४ ॥
संतसंगें संग होतो निःसंगाचा । साधे निशब्दाचा अतर्भाव ॥ ५ ॥
भावें भावातीत होणें हें नवल । स्वरूप निर्मळ अखंडीत ॥ ६ ॥
अखंडीत ब्रह्म शुद्ध चराचरीं । दिनकराअंतरीं निरंतर ॥ ७ ॥

[९१]

॥ श्रीराम ॥

संकल्प विकल्प हे दोन्ही मनाचे । ह्मणौनि कर्माचे दोषधर्म ॥ १ ॥
दोषधर्में येणें जन्मा येका घडे । संसारपवाडे कर्ममार्गें ॥ २ ॥
कर्ममार्गें येणें जाणें हें तों सत्य । कर्माचें सामर्थ्य मनापासीं ॥ ३ ॥
मनापासीं आलें कर्म जन्म मृत्यु । संकल्पाचा हेत धरूनीयां ॥ ४ ॥
धरूनीयां तें चि मन रामपाईं । मग कोणे ठाईं होतें कोण ॥ ५ ॥

---

१ झकविले. २ परद्यानें ताडण. (ज्ञानेश्वरी कोश) ३ औटपीठावरलें योगशास्त्रोक्त स्थान.

होतें जातें मन जालें रामार्पण । जन्ममृत्युशीण हरे कोठें ॥ ६ ॥
उरी कोठें ठेऊं रामेंवीण आह्मी । दिनकर रामीं रामदास ॥ ७ ॥

[९२]

॥ श्रीराम ॥

श्रीरामरंगणीं रंगलेंसे चित्त । घोरंगली मात विषयांची ॥ १ ॥
विषयांची गोडी जाली कडु विष । भावें जगदीश घोळगतां ॥ २ ॥
घोळगतां राम संसाराचा शीण । गेला पैं जळोन क्षणमात्रें ॥ ३ ॥
क्षणमात्रें हरे जन्म मृत्यु जरा । स्मरतां उदारा राघवासी ॥ ४ ॥
राघवावेगळें आह्मां कोण्ही नसे । रात्रिदिस वसे मन तेथें ॥ ५ ॥
मन रामपदीं अर्पिलें सावेय । आतां दुजा भाव धरी कोण ॥ ६ ॥
कोण रामेंवीण चिंता रामभक्तां । दिनकरा कथा वार्ता ते चि ॥ ७ ॥

[९३]

॥ श्रीराम ॥

नसो भाग्य सत्ता संपदा वैभव । वसो हा राघव नित्य वाचें ॥ १ ॥
वाचें नारायणउच्चार न खंडे । वर्णित पवाडे रात्रिदीस ॥ २ ॥
रात्रिदीस जेहीं हे जोडी जोडिली । तेहीं वंशावळी उद्धरिली ॥ ३ ॥
उद्धरिले सर्व आपपरलोक । धन्य भाग्य देख हें चि येक ॥ ४ ॥
हें चि येक भाग्य सर्वांमाजीं थोर । ह्मणे दिनकर रामदास ॥ ५ ॥

[९४]

॥ श्रीराम ॥

नितुंबूनि तुंबा तूंपणाचा केला । मीं जीवीं बांधला तरायासी ॥ १ ॥
तरायासी तूंसें मीसें बुडवण तूंपणाची खूण । वेगीं धरा ॥
वेगीं धरा आतां दिनकरा तूंतें । हारी शीघ्र मीतें न हारितां ॥ ३ ॥

[९५]

॥ श्रीराम ॥

सर्वांमधें सार नरदेह थोर । सार्थक साचार घडे तेथें ॥ १ ॥

---

१ ठाव अथवा स्थिति. २ श्रीरामसप्रेमभ्यें.

वडे तेथें जरी भजन रामाचें । तरी संसाराचें बोझें कोणा ॥ २ ॥
कोण्हासी या रामें अव्हेरिलें नाहीं । जडमूढ पाहीं उद्धरिले ॥ ३ ॥
उद्धरिलें सिळे लागतां चरण । अहिल्या पावन जाली जेणें ॥ ४ ॥
जेणें जळामाजीं तारिले पाषाण । वधिले रक्षोगण साक्षपेंसीं ॥ ५ ॥
साक्षपेंसीं जेणें देवां सोडविलें । बिभीषणा दिल्हें अक्षैपद ॥ ६ ॥
पदोपदीं रामें वृक्ष वनांतरीं । तारिले निर्धारीं स्पर्शनेंसीं ॥ ७ ॥
स्पर्शनें चि जेणें वान्नरां तारिलें । चिरंजीव केलें वायुसुता ॥ ८ ॥
शुकाचिया मिसें गणिकेसी मुक्ति । अजामेळा गति हे चि जाली ॥९॥
हे चि गति सर्वां खेचरां भूचरां । वान्नरां निर्जरां मानवांसीं ॥ १० ॥
गंधर्वां जळचरां किन्नरां अपारां । रामें चि विचारा सर्वां गति ॥११॥
गतीची हि गति राम कृपामूर्ति । धरितां जे चित्तीं ते चि धन्य ॥१२॥
ते चि धन्य येक त्रैलोक्यामाझारीं । जयांचे अंतरीं निजध्यास ॥१३॥
ध्यास रामेंवीण अन्यत्राचा नेणें । उद्धारिलें तेणें पूर्वजांसी ॥ १४ ॥
पूर्वजांसीं स्वयें उद्धारिलें लोकां । कैवल्याच्या सुखा सुखरूपें ॥ १५ ॥
सुखरूपें सुख दिनकरा राम । रामेंवीण भ्रम सर्व असे ॥ १६ ॥

[९६]

॥ श्रीराम ॥

मना धरीं आतां हे चि सारसोय । अन्यथा उपाय तुज नाहीं ॥ १ ॥
नाहीं सार्थकता जों नाहीं वंदिले । संतांचीं पाउलें निश्चयेंसीं ॥ २ ॥
निश्चयेंसीं घडे सज्जनसेवन । बाणे समाधान सप्रचित ॥ ३ ॥
सप्रचित होतां आत्मप्रचीतीसी । शास्त्रप्रचीतीसी श्रवण कीजे ॥ ४ ॥
श्रवण कीजे नित्य साक्षपेंसीं सार । मननें विचार विचारिजे ॥ ५ ॥
विचारिजे दृढ निजध्यासें मनीं । घडे समाधानीं साक्षात्कार ॥ ६ ॥
साक्षात्कार शास्त्रप्रचीतीनें केला । बोधत्वेंसीं जाला ऐक्यलाभु ॥ ७ ॥
ऐक्यलाभु होये सद्गुरुसेवनें । मायाभ्रम क्षणें दूरि ठाके ॥ ८ ॥

---

१ देवाना.

दूरि टाके सर्व माया मिथ्याभान । स्वप्नाकार जाण विस्तार हा ॥ ९ ॥
विस्तार हा सत्य मूढासी मानेल । तो चि विश्वासेल अविवेकी ॥१०॥
अविवेकी जन होतील जे दीन । भोगिती पतन निरयांचें ॥ ११ ॥
रौरवांचें दुःख आहे बहु थोर । शास्त्र निरंतर बोलतसे ॥ १२ ॥
बोलतसे वेद परमार्थ निर्धार । तराया संसार संतसंगें ॥ १३ ॥
संतसंगेंवीण मनासी न थोर । जों नाहीं निर्धार दृढ केला ॥ १४ ॥
दृढ केला जेहीं निश्चयाचा संग । जाले ते अभंग संशयातीत ॥१५॥
संशयातीत वस्तु सोहंस्वानुभवें । रूप नाम जीवेंभावें मिथ्या ॥ १६ ॥
मिथ्या जाली सर्व दृश्यवंत माया । जातुसे विलया जगदाकार ॥१७॥
जगदाकार जातां पुढें येकमेव । नित्य निरावेव परब्रह्म ॥ १८ ॥
परब्रह्म येक दिनकरा जाण । माया मिथ्याभान स्वानुभवें ॥ १९ ॥

[९७]

॥ श्रीराम ॥

अतुळ महिमा न तुळवे कोण्हा । जातां जागरणा येकादशीं ॥ १ ॥
येकादशीव्रत साधन विख्यात । स्वयें आर्तभूत देव जेथें ॥ २ ॥
जेथें देव उभा सप्रेमें डोलत । सद्गदित होत निजानंदें ॥ ३ ॥
निजानंदें तेथें जातां पुण्यश्लोकीं । सायोज्यतामुक्ति लागे पदीं ॥ ४ ॥
पदोपदीं यज्ञदानें पृथ्वीऐसीं । जातां कीर्तनासी पुण्य लाभे ॥ ५ ॥
पुण्य लाभे ऐसा महिमा कीर्तनीं । स्वयें चक्रपाणी अनुवादे ॥ ६ ॥
अनुवादे देव तें चि धरा चित्तीं । दिनकरा गति हरिकीर्तनीं ॥ ७ ॥

[९८]

॥ श्रीराम ॥

येमाची यातना होतां पूर्वजांसी । होती कासाविसी तेणें दुःखें ॥ १ ॥

---

१ एकमेव, नित्य, निरावेव अशा परब्रह्मस्वरूपाच्या शेवटच्या स्थितीप्रत पोंचण्याची ज्या साधकाची खरोखर इच्छा असेल त्याने या अभंगांत वर्णिल्याप्रमाणें 'संतसंगें' पासून प्रारंभ करून क्रमाक्रमानें एक एक पायरी आक्रांतित गेलें पाहिजे. यांतील हा साधनक्रम फारच सुंदर आहे.

दुःखें दुखवोनि सार्थक इच्छिती । वोंशीं हरिभक्ति करूं कोण्ही ॥ २ ॥
कोण्ही तऱ्ही हो कां भावार्थी वैष्णव । हरिल रौरव कीर्तनानें ॥ ३ ॥
कीर्तन आवडीं करू बंधु पुत्र । अथवा दौहित्र कन्या तऱ्ही ॥ ४ ॥
कन्या तऱ्ही व्हावी हरिपरायण । तेणें उद्धरण आह्मांलागीं ॥ ५ ॥
आह्मांलागीं केलें मुक्त यमांलई । पितर हे पाहीं इच्छितातीं ॥ ६ ॥
इच्छिती कीर्तन येकादशीव्रत । दिनकरा मात कीर्तनाची ॥ ७ ॥

[९९]

॥ श्रीराम ॥

दशमीं प्रयोग वैष्णवाचा संग । माघस्नानीं योग अहोरात्रीं ॥ १ ॥
अहोरात्रीं घडे दशमीं साधनें । कोटि माघस्नानें यथाविधी ॥ २ ॥
यथाविधी घडे दशमीच्या योगें । वैष्णवाच्या संगें महोच्छाव ॥ ३ ॥
महोच्छाव दिंडीपताकांचे भार । नामाचा गजर पदोपदीं ॥ ४ ॥
पदोपदीं गाती नाचती वैष्णव । देवाचें वैभव वाखाणिती ॥ ५ ॥
वाखाणिती कीर्ति वाद्याचा गजरीं । मृदांग झल्लरी वीणे टाळ ॥ ६ ॥
टाळ करताळी आनंदें धुमाळी । आणिती राउळीं मिरवूनिया ॥ ७ ॥
मिरवूनिया दिंडी आणिली स्वस्थाना । कोटि माघस्नाना शिरीं फळ ॥ ८ ॥
फळप्राप्ति घडे दशमीच्या योगें । दिनकर सांगे मृत्युलोकीं ॥ ९ ॥

[१००]

॥ श्रीराम ॥

आली येकादशी संतोष मानसीं । न माय आकाशीं समाधान ॥ १ ॥
समाधानें येती वैष्णव कीर्तना । लागेन चरणा तनुमनें ॥ २ ॥
तनुमनें त्यासी वोवाळीन प्राण । सांडेवा होईन त्याचे पाईं ॥ ३ ॥
त्याचे पाईं चोजें आहे माझें गूज । साधलें सहज सहजें चि ॥ ४ ॥
सहजेंसहज येकादशी आली । दिनकरा जाली सुप्रसन्न ॥ ५ ॥

---

१ यमाच्या दरबारातून. २ प्रयागास माघस्नानाचा योग घडणें यापेक्षा देखील दशमीस अहोरात्री वैष्णवाचा संग घडणें हें जास्त पुण्यदायक आहे. ३ मंदिरात. ४ करवडी, ओवाळणी. ५ नवल.

[१०१]

॥ श्रीराम ॥

तीर्थ वैष्णवांचें ते चि सर्व तीर्थे । द्वैत मनोरथें न मानितां ॥ १ ॥
मानितां पर्वणी सर्वां शिरोमणी । त्रैलोक्यपावनी येकादशी ॥ २ ॥
येकादशी व्रत वैष्णवांच्या संगें । अहोरात्रीं जागे हरिकथे ॥ ३ ॥
कथानिरूपणें जालें पैं सार्थक । दिनकरा देख कलयुगीं ॥ ४ ॥

[१०२]

॥ श्रीराम ॥

वैष्णवांची काशी ते हे येकादशी । न मारूनि कैसी मोक्ष देते ॥१॥
देते भाविकांसी वैकुंठींचें दैवं । अर्थ प्राण जीव राखोनीयां ॥ २ ॥
नलगे धावणें नलगे खर्चणें । नलगे मरणें मोक्ष लाभे ॥ ३ ॥
मोक्षलाभासाठीं वाराणसी लोक । करिती नि:शंक येकादशी ॥ ४ ॥
येकादशी आली जालें समाधान । दिनकरा धन्य जिणें जालें ॥ ५ ॥

[१०३]

॥ श्रीराम ॥

पतितपावन सत्य नारायण । रचिलें विंदाणें दासांलागीं ॥ १ ॥
दासांलागीं काशी ते चि येकादशी । कोटी अनर्थांसी सर्व जना ॥२॥
सर्व जना जाणें नलगे पैं कोठें । तीर्थं आणि तटें फिरावया ॥ ३ ॥
फिरावया कोठें नसे काहीं काज । घरा ये सहज येकादशी ॥ ४ ॥
येकादशी धावे जीवमात्रापासीं । पडों नेदी त्यासी श्रम कांहीं ॥ ५ ॥
श्रम कांहीं नव्हे अर्थे जीवें प्राणें । मोक्षाचें सांजणें भाविकांसी ॥ ६॥
भाविकांची काशी सत्य येकादशी । अनुमान मानसीं न धरावा ॥ ७ ॥
न धरावा काहीं सदेह मानसीं । सर्वत्र जीवांसी तारक हे ॥ ८ ॥
तारक हे माये त्रिभुवना पाहे । दिनकरा सोये दासपाईं ॥ ९ ॥

---

१ भेदभाव. २ पूर्वी काशीयात्रा करून घरीं सुखरूपपणें परत येणें म्हणजे पुनर्जन्म शास्त्रप्रमाणें मानीत असत हें या अभंगावरून स्पष्ट दिसतें. ३ कुशलतचो योजना. ४ सोपी. ५ मैत्री अगर रामप्री.

[१०४]

॥ श्रीराम ॥

माझे मनीं नांदे श्रीराम आपण । काय चिंता जाण असे आतां ॥ १ ॥
आतां नाहीं चिंता बाहेर अंतरीं । आहे चापधारी सर्वा ठाईं ॥ २ ॥
सर्वां ठाईं राम सदोदित भासे । दिनकरा कैसें चोज पाहे ॥ ३ ॥

[१०५]

॥ श्रीराम ॥

चोजवला राम सबाह्यअंतरीं । सर्व चराचरीं नांदतसे ॥ १ ॥
नांदतसे कांहीं न होनि या जनीं । होणें जाणें कानीं नायिके तो ॥२॥
नाइकोनि सर्व चैतन्यचाळक । दिनकरा सुख त्याचे रूपीं ॥ ३ ॥

[१०६]

॥ श्रीराम ॥

कीर्तना जावया नाहीं आराणुक । चाळणा अनेक संसाराची ॥ १ ॥
संसाराची चिंता स्वप्नीं हि सुटेना । करी विवंचना अंतैवंत ॥ २ ॥
अंतैवंत राम नाठवे पापिया । दिनकरा माया करी ऐसें ॥ ३ ॥

[१०७]

॥ श्रीराम ॥

माया हे मांगीण अहंकार माग । दोघाचा सयोग जेथें असे ॥ १ ॥
जेथें असे याची संपदा राहिली । शुचिरराची बोली केवि तेथें ॥ २ ॥
केविं तेथें घडे आचार विचार । प्रत्यक्ष अघोरें सचळासे ॥ ३ ॥
सचळासे ऐसें जाणते जाणती । करिती वित्पैती वाउगी चि ॥ ४ ॥
वाउगें चि सर्व ह्मणे दिनकर । जों हा अहंकार गेला नाहीं ॥ ५ ॥

[१०८]

॥ श्रीराम ॥

जन्मांतरी केलें सुकृत आगळें । तरी च देखिलें अभिर्नर ॥ १ ॥

---

१ आवड. २भाग्यवंताची. ३या ठिकाणीं 'अंत होईपर्यंत' असा अर्थ करावा.
४ पातकांचें आगर. ५ कार्यकारणभाव. ६ गळती स. ७ अधिक, पुष्कळ. ८ नवल.

अभिनव रूप मी माझ्या निरासें । प्राप्त जालें कैसें संतसंगें ॥ २ ॥
संतसंगें जीव पावे निजयोग । दिनकरा संग सांगें जाला ॥ ३ ॥

[१०९]

॥ श्रीराम ॥

नाठवितां राम आठवे अंतरीं । ऐसी केली परी गुरुदेवें ॥ १ ॥
गुरुदेवें देव ठाविला अखंड । खंडिलें वितंडें मायामूळ ॥ २ ॥
मायामूळ मिथ्या निसंदेह आत्मा । स्वयें परमात्मा सोहं ब्रह्म ॥ ३ ॥
सोहं ब्रह्म शुद्ध त्रिविध विचारें । गुरु साक्षात्कारें आत्मस्थिति ॥ ४ ॥
आत्मस्थिति प्राप्त द्वैतेंवीण सिद्ध । दिनकरा बोध रामकृपा ॥ ५ ॥

[११०]

॥ श्रीराम ॥

वेद शास्त्र स्मृति पुराणें गर्जती । आत्मज्ञानें गति सर्व जीवां ॥ १ ॥
सर्व जीवां मोक्ष होतो आत्मज्ञानें । सद्गुरुकृपेनें ज्ञान लाभे ॥ २ ॥
ज्ञानलाभालागीं सत्संग घरणें । स्वयें उद्धरणें नरदेहीं ॥ ३ ॥
नरदेहीं जीव राहे ज्ञानेंवीण । चांडाळ तो जाण दुराचारी ॥ ४ ॥
दुराचारी हित सोडिती सर्व हि । दिनकरा पाहीं नवलावो ॥ ५ ॥

[१११]

॥ श्रीराम ॥

सर्व चराचरीं नांदतो श्रीहरि । रितें अणुमरी स्थळ नाहीं ॥ १ ॥
स्थळ नाहीं कोठें श्रीहरीवेगळें । विकल्पीं भरले विकल्पानें ॥ २ ॥
विकल्पानें हरि अंतरला दुरी । अखंड अंतरीं असतां हि ॥ ३ ॥
असतां श्रीहरि संगें निरंतरीं । विषयाचे भरीं चोजवेना ॥ ४ ॥
चोजवेना तरी अनहित जालें । दिनकरें केलें भविष्यासी ॥ ५ ॥

[११२]

॥ श्रीराम ॥

श्रीराम आसनीं श्रीराम शयनीं । श्रीराम भोजनीं ह्मणा वाचें ॥ १ ॥

---

१ अपूर्व. २ परिपूर्ण, अव्यंग. ३ गोष्ट. ४ विशाल. ५ जाणता येत नाहीं.

श्रीराम बोलतां श्रीराम जागतां । श्रीराम चालता बोला पंथी ॥ २ ॥
श्रीराम नाचतां श्रीराम उडतां । श्रीराम खेळतां धरा चित्तीं ॥ ३ ॥
श्रीराम भुवनीं श्रीराम निर्वाणीं । श्रीराम स्मरणीं स्मरा भावें ॥ ४ ॥
श्रीराम जोडितां श्रीराम नाडितां । श्रीराम ताडितां ध्यावा घोषें ॥ ५ ॥
श्रीराम घडितां श्रीराम जडितां । श्रीराम बोढितां न सोडावा ॥ ६ ॥
श्रीराम दळितां श्रीराम कांडितां । श्रीराम वागतां सोडूं नये ॥ ७ ॥
श्रीराम श्रवणीं श्रीराम पुराणीं । श्रीराम कीर्तनीं भावें ह्मणा ॥ ८ ॥
सर्वीं सर्वभावीं श्रीराम चिंतावा । चिरमरण जीवा हें नेदावें ॥ ९ ॥
द्यावें चित्त रामीं अहंता सोडुनी । मन समाधानीं राखोनियां ॥ १० ॥
राखियेला हेत अखंड चिंतनीं । तयांचे चरणीं दिनकर ॥ ११ ॥

[११३]

॥ श्रीराम ॥

येक नाहीं तेथें कैंचें आणूं दुजें । अविवेच्या माजें माजो नये ॥ १ ॥
आहे नाहीं ऐसी भाष नाहीं जेथें । अहं सोहं तेथें कैंचें बापा ॥ २ ॥
द्वैतातीत शुद्ध हें जेथें न साहे । अनुर्वाच्य पाहें केवीं वांचूं ॥ ३ ॥
वाचेतीत वाचा बोले कोणेपरीं । नाहीं निर्विकारीं विकारता ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे जरी अनुमान । तरी जा शरण सद्गुरूसी ॥ ५ ॥

[११४]

॥ श्रीराम ॥

आह्मां अनाथांची श्रीगुरु माउली । कृपेची साउली च्चळों नेदी ॥ १ ॥
च्चळों नेदी तेणें जालें समाधान । त्रिताप जळोन दग्ध जाले ॥ २ ॥
दग्ध जाले सर्व देहीं देहभाव । कृपेचे स्वभाव प्रकटले ॥ ३ ॥
प्रकटले हे हि जाणीव सोडिली । खोडिली हे बोली बोलेंवीण ॥ ४ ॥
बोलेंवीण बोले कृपा श्रीगुरूची । दिनकरा साची सफळित ॥ ५ ॥

---

१ आधिक्यानें, मस्तीनें. २ बोलूं ३ संशय.

[११५]

॥ श्रीराम ॥

गुरु माझी माये गुरु माझी धाये । गुरुविण काये जाणों आम्ही ॥ध्रु०॥
आम्ही नेणों कांहीं श्रीगुरुवांचूनि । सगुणीं निर्गुणीं गुरुनाथ ॥ १ ॥
गुरुनाथीं सेवा तो चि पैं व्यापार । होतसे अपार जोडी तेथें ॥ २ ॥
जोडियेलें तीर्थ तीर्थां शिरोमणी । अखंडित धणी गुरुगृहीं ॥ ३ ॥
गुरुगृहा जाणें तें चि तीर्थाटण । तनुमनु अर्पण तें चि दान ॥ ४ ॥
दान दिल्हें सर्व गुरुदेयापाईं । दिनकरा नाहीं दुजा भाव ॥ ५ ॥

[११६]

॥ श्रीराम ॥

बहुयस खंती लागतसे चित्तीं । केव्हां कृपामूर्ति भेटसील ॥ १ ॥
भेटसी केधवां आम्हां पतितांसी । वियोग मनासी साहवेना ॥ २ ॥
साहवेना पळ येक वियोगाचें । तूं चि करुणेचें अधिष्ठान ॥ ३ ॥
अधिष्ठान आम्हां अनाथां सनाथ । कराया समर्थ तूं चि रामा ॥ ४ ॥
तूं चि रामा येक अत्रीं परत्रीं । दुजें चराचरीं नेणों देवा ॥ ५ ॥
नेणों देव धर्म मुद्रा ध्यान जप । कर्मखटाटोप बहुविध ॥ ६ ॥
बहुविध क्रिया अनुष्ठान विधी । नेणों हें निशुद्धीं तुजवीण ॥ ७ ॥
तुजवीण रामा गोमेटें आणिक । नावडे निःशेष तुझी आण ॥ ८ ॥
तुझे पाय दिव्य मज पतितासी । न जाणे मानसीं दुजें कांहीं ॥ ९ ॥
दुजें कांहीं नेणें हे चि विज्ञापना । साक्ष मनीं मना देव जाणे ॥१०॥
देव जाणे सर्व दिनकरहेत । यावरी उचित तें चि कीजे ॥ ११ ॥

[११७]

॥ श्रीराम ॥

बाळींभोळीं दीनेंहीनें सर्वगुणें । जैसीं तैसीं लीन तुझा पाईं ॥ १ ॥
तूं बाप तूं माये सजनसोयरा । तोडीं येरझारा गर्भवास ॥ ध्रु ॥
समाधान कोठें नव्हे या मनाचें । तयालागीं साचे पाय तुझे ॥ २ ॥

१ धाया=धात्री, दाई. २ नफा. ३ तृप्ति, समृद्धि. ४ चांगलें.

दिनकर दीन शरण देवदेवा । नेणे दुजें सेवा हे चि माझी ॥ ३ ॥

[११८]

॥ श्रीराम ॥

सकळ देवांचा देव गुरुदेव । करी निरावेव सावेवासी ॥ १ ॥
सावेव साभास परी निराभास । सद्गुरूचा दास निश्चयेंसीं ॥ २ ॥
निश्चयेंसीं जाला सर्वी सर्वातीत । दिनकरा सत्य मिथ्या नव्हे ॥ ३ ॥

[११९]

॥ श्रीराम ॥

कोण्या पुण्यें मज जोडती वैष्णव । ऐसें कैचें दैव दैवहीना ॥ १ ॥
दैव हीन माझें जाणतों मी बरें । तरी च अंतरें त्यांच्या पाया ॥ २ ॥
त्यांचे पाईं आहे जीवांचें जीवन । करितीं ते धन्य त्यांची सेवा ॥३॥
त्यांची सेवा घडे जयांचीये वंशीं । तयांच्या भाग्यासी पार नाहीं ॥४॥
पार नाहीं सत्य ह्मणे दिनकर । सखा रघुवीर केला जिहीं ॥ ५ ॥

[१२०]

॥ श्रीराम ॥

मनातीत मनीं कैसेपरीं घ्यावें । स्वामीनें सांगावें बाळकासी ॥ १ ॥
बाळकासी बोध करावा विमळ । संशयाचें मूळ तुटे जेणें ॥ २ ॥
तुटे जेणें द्वैत राहे सदोदित । दिनकरा आर्त तये बोधीं ॥ ३ ॥

[१२१]

॥ श्रीराम ॥

देखिलें नयनीं सावळें रूपडें । चित्त तयाकडे जडलेंसे ॥ १ ॥
जडलेंसे रूप नयनीं साजिरें । कास पीतांबरें घेतलीसे ॥ २ ॥
घेतलीसे आंगीं चंदनाची उटी । पदक शोभे कंठीं वैजयंती ॥ ३ ॥
वैजयंतीमाळा पुष्पें रत्नांकिता । कानीं सतेजता कुंडलांची ॥ ४ ॥
कुंडलें सतेज किरीट मस्तकीं । प्रभा तेणें लोकीं दाटलीसे ॥ ५ ॥
दाटलीसे दृष्टि भक्तवृंदाकडे । पाहे तयाकडे पद्मनेत्रें ॥ ६ ॥

पद्म शर चक्र गदायुधें हातीं । चतुर्भुज मूर्ति शोभे कैसी ॥ ७ ॥
कैसी भक्तालागीं उभी जेथें तेथें । कृपेचेनि पथें तिष्ठतसे ॥ ८ ॥
तिष्ठतसे कृष्णस्वरूप सुंदर । ह्मणे दिनकर रामदास ॥ ९ ॥

[१२२]

॥ श्रीराम ॥

ध्यानीं आकळेना कळेना मनासी । तें चि अहर्निशीं कैसें ध्यावें ॥१॥
कैसें ध्यावें ध्येय ध्यानासी अतीत । अचिंत्यासी चित्त चिंती कैसें ॥२॥
कैसें सर्वी सर्व सर्वातीत आहे । कळेसा उपाये निरोपावा ॥ ३ ॥
निरोपावा मज माझा अनुभव । मिथ्या देहभाव कैसा असे ॥ ४ ॥
कैसा असे भास मायाअविद्येचा । विवर्त त्र्यांचा केवीं घडे ॥ ५ ॥
केवीं घडे ऐसें सांगावें स्वामीनें । दिनकर ह्मणे निजभावें ॥ ६ ॥

[१२३]

॥ श्रीराम ॥

॥ ध्रु० ॥ चित्ता सुचित्त होईं । दुश्चित्त नका काहीं ।
भज आता लवलाहीं । सद्गुरुपदीं ॥ ७ ॥
सद्गुरूसी शरण । जो कोण्ही भावार्थें पूर्ण ।
तो चि येक जनीं धन्य । होऊनि ठेला ॥ १ ॥
येणें चि सार्थकता जीवासी पाहाता । घडे हित सर्वथा सशयातीत ॥२॥
तो चि येक दृढ सग धरीं चित्ता अभग । दिनकर नि सग रामदासीं ॥३॥

[१२४]

॥ श्रीराम ॥

निराधारीं कैसा राहिला भूगोळ । भोंवतें सकळ अतराळ ॥ १ ॥
अतराळीं राईसमान पाषाण । टाकिता फिरोन तळीं पडे ॥ २ ॥
तळीं पडे हें तों देखतो सकळ । वाटतें नवल भूगोळाचें ॥ ३ ॥
भूगाळ राहिला कोणाच्या आधारें । सांगावें निर्धारें दीनानाथें ॥ ४ ॥
दीनानाथ सत दिनकर ह्मणे । निरसिती धरणें सशयाचें ॥ ५ ॥

[१२५]

॥ श्रीराम ॥

अहो जना तुह्मीं निसुरें नसावें । सावधान व्हावें निजहिता ॥ १ ॥
निजहितालागीं नरदेह श्रेष्ठ । बोलती वरिष्ठ ब्रह्मादिक ॥ २ ॥
ब्रह्मादिक देव सनकादिक संत । महिमा वर्णित नृदेहाची ॥ ३ ॥
नृदेह हा आद्य सुल्लभ दुर्लभ । येथें आत्मलाभ होत असे ॥ ४ ॥
होत असे ज्ञान पूर्ण समाधान । ह्मणऊनि मान्य अन्य लोका ॥ ५ ॥
अन्य लोक घेती जन्म नरदेहीं । तयावीण नाहीं मोक्षप्राप्ति ॥ ६ ॥
मोक्षप्राप्ति येणें देहें बहुजना । करा विवंचना वेदशास्त्रीं ॥ ७ ॥
वेद शास्त्रें आणि पुराणें गर्जती । गीताभागवतीं मान्य केला ॥ ८ ॥
मान्य चहुं युगीं नरदेह तो हा । अनयासें पाहा लाधलासे ॥ ९ ॥
लाधलासे तरी सज्जनीं मानावा । हीन न करावा कोण्हेपरी ॥ १० ॥
कोण्हेपरीं कांहीं वांछा न ठेवावी । संगति धरावी सज्जनाची ॥ ११ ॥
सज्जनसंगाचें आर्त बहु कीजे । जिज्ञासा सहजें आगीं बाणे ॥ १२ ॥
बाणे तयावरी अर्थाअर्थी दशा । त्यावीण सहसा नसे छंदु ॥ १३ ॥
छंदु बोडेंकोडें लागतां मनासी । विलंब ज्ञानासी नसे तेथें ॥ १४ ॥
नसे तेथें कांहीं पाहाणें लक्षण । अर्थाअर्थी चिन्ह देखतां चि ॥ १५ ॥
देखतां अर्थार्थी कृपा कीजे सतीं । ज्ञानाची संस्कृति तया लाभे ॥ १६ ॥
लाभे परमार्थ परत्रींचा अर्थ । संसारअनर्थ नाश पावे ॥ १७ ॥
नाश पावे तम सूर्योदई जैसा । ज्ञान होता तैसा सबसारु ॥ १८ ॥
सबसारु नाशे सहित कल्पना । स्वयमेव ज्ञानारूढ होता ॥ १९ ॥
रूढ होतां ज्ञानीं होतें समाधान । मोक्षश्रीचें चिन्ह आगीं बाणे ॥ २० ॥

---

१ निसुर, निष्काळजी, बेफिकीर. २ लोकत्रयांपैकीं मृत्युलोका खेरीज जे स्वर्ग व पाताळ यातील देव दानव वगैरे सर्वांना. ३ नरदेह अनायासें लाभला ह्मणून त्याची हेळसाड न करता, त्याची योग्य निगा ठेवून त्याला सत्कारणीं लावावा. ४ अत्यन्त.

वागीं वाणे क्षमा दया आणि शांति । निजानंदें वृत्ति सुखरूप ॥२१॥
सुखरूपें रूप सुखाचें बोतलें । न जाय खडिलें कोण्हा वांगें ॥ २२ ॥
कोण्हा वागें ज्ञानी नव्हे अनोरिसा । सर्वत्रे सरिसा सर्वकाळ ॥२३॥
काळत्रई जैसा सूर्य जैसा तैसा । अवस्थात्रई ऐसा ज्ञानी जाण ॥२४॥
जाणपणातीत जाणाव जाणिजे । विज्ञान बोलिजे तिये नाव ॥ २५ ॥
नावरूपातीत स्वसवेद्य स्वयें । अनुर्वाच्य पाहें रूप त्याचें ॥ २६ ॥
रूप त्याचें ऐसें होये नरदेहीं । याहिपरें काई लाभ असे ॥ २७ ॥
लाभ असे मोठा सोडी तो करंटा । मरलासे ताठा वैभवाचा ॥ २८ ॥
वैभवाच्या भरें मरलासे पापी । न विचारी सोपी आमसोये ॥ २९ ॥
सोये सोडुनीया निदर्गुरा जाला । बोसणातें कुळा सनादाच्यां ॥३० ॥
सनादीच्या छंदें अहंतेच्या मदें । जल्पतसे भेदें माझ्या तुझ्या ॥ ३१ ॥
माझ्या तुझ्या भेदें भेदला पतित । स्वप्नीं हि स्वहित नाइके तो ॥३२॥
नाइके तो कानीं आचार विचार । धन दारा घर ह्मणे माझें ॥ ३३ ॥
ह्मणे माझा देश हस्ती घोडे गाव । मिरासीचा ठाव पूर्वजाचा ॥ ३४ ॥
पूर्वजाचें नाव या देहें राखिलें । ह्रजेडा आणिलें बळाकारें ॥ ३५ ॥
बळात्कारें वृत्ति साधिल्या किचेकी । सरया न ये लेखीं लेखिना हि ॥३६॥
लेखिता अपार उच्छेद निप्राचे । केले कित्येकाचे अपमान ॥ ३७ ॥
अपमानें साधुसंत दडवीले । या जावें मानिलें नाहीं काण्हा ॥ ३८ ॥
नाहीं कोण्ही आह्मासमान पाहाता । पृथ्वी धुडाळिता परोपरीं ॥३९॥
परोपरीं ऐसें नाव वडिलाचें । आणियेलें त्याचें ह्रजेडासी ॥ ४० ॥
ह्रजेडा आणिले पूर्वेन सायांसें । धन्य जिणें ऐसें नाहींतर्ही ॥ ४१ ॥
नाहींतरी लोक कासया जन्मले । भूमिभार जाले कीर्तिवीण ॥ ४२ ॥
कीर्तिवीण जन कासया वाचले । सादोस घातलें कुळ थोर ॥ ४३ ॥

---

१ वगा=मार्ग (हस्तदोष) २ घटकोघटकी बदलणारा ३ यापेक्षा आण खी ४ झोपालु ५ बरळू लागला ६ वडवडिलापासून चालत आलेल्या पद्धती प्रमाणें ७ अत्यन्त प्रयत्नानें

कुळ थोर परी तीर्थयात्रा करी । नित्य नाक धरी अनुष्ठानीं ॥ ४४ ॥
अनुष्ठानें स्नानें संध्या होम दानें । माळा विलेपनें विभूतीचीं ॥ ४५ ॥
विभूति उाउनी फिरे वृंदावनें । पुराणश्रवणें नित्य करी ॥ ४६ ॥
नित्य करी घरीं पर्वें महोच्छाव । मांडुनीयां देव कथा करी ॥ ४७ ॥
कथा करी रडे नाचे लोकांपुढें । वाखाणी पवाडे जनापासीं ॥ ४८ ॥
जनाची हि भीड न धरी निर्लज्ज । त्ववियेली लाज कुळवंता ॥ ४९ ॥
कुळवंत लोक पाहाती खाळतें । देखोनीयां यातें चकचकिती ॥ ५० ॥
चकचकिती ऐसा टाळकुट्या जाला । कासयासी आला संसारासी ॥ ५१ ॥
संसारासी यावें नांवासी राखावें । नाहींतरी जावें देशांतूनि ॥ ५२ ॥
देशांतूनि जावें कळे तें करावें । अथवा राहावें कीर्तिरूपें ॥ ५३ ॥
कीर्तिरूपें राहे तो येक संसारी । मानिजेत थोरीं साभिमानें ॥ ५४ ॥
साभिमानें आला साभिमानें गेला । लोकांत उरला साभिमानें ॥ ५५ ॥
साभिमानेंवीण जळो त्यार्लेपण । जाती वायांवीण सद्भाविकें ॥ ५६ ॥
सद्भाविकें नांव सर्व बुडविलें । धन्य माझें त्यौलें भूमंडळीं ॥ ५७ ॥
भूमंडळीं येक मी माझ्या वैभवें । कोण्हीं हि न पावे तुकें ऐसें ॥ ५८ ॥
ऐसें बोसणात घोरे गर्वघोरें । न दिसे दुसरें दृष्टीपुढें ॥ ५९ ॥
दृष्टीपुढें न ये इंद्र चंद्र शिव । बापुडे मानव तेथें किती ॥ ६० ॥
किती आतां पुरे दुष्टाचे स्वभाव । वारियासी वाव कोण घाली ॥ ६१ ॥
कोण घाली मन वर्णाया पतित । परि हा संकेत वोळखीचा ॥ ६२ ॥
वोळखिजे नष्ट ऐसियां चिन्हाचा । नरदेह काचा केला तेणें ॥ ६३ ॥
केला तेणें थोर अपराध जनीं । जनकाची राणी कष्टविली ॥ ६४ ॥
कष्टविली व्यर्थ नवमासवरी । अंतीं येमपुरी प्राप्त तिला ॥ ६५ ॥
प्राप्त तिला नर्क पूर्वजासहित । धन्य ऐसा सुत भूमिभार ॥ ६६ ॥
भूमिभार पापी नरदेहीं जाला । थिंता अतरला स्वहितासी ॥ ६७ ॥
स्वहिताचा देह कैसा अव्हेरिला । कौडीसमें दिल्हा चिंतामणी ॥ ६८ ॥

१ कुजबुज, लागलें. २ जिणें. ३ महत्त्व. ४ वाव=अवकाश. वाऱ्याची मोट कोण बांधील ? ५ अपारिपक्क, ६ माता. ७ वाया,

चिंता मनीं थाहे कुटंबाची थोर ।.सोडुनी निचार स्वहिताचा ॥ ६९ ॥
स्वहिताचा देह पानिजेना पुढें । ह्मणौनि रोकडें हित कीजे ॥ ७० ॥
हित कीजे वळें सांडोनि लौकिक । होइजे निःशंक सदाचारें ॥७१॥
सदाचारीं मन निश्चळ करावें.। सद्भावें धरावें सत्संगासी ॥ ७२ ॥
सत्संगाचा भर लागतां चित्तासी । तेव्हां स्वहितासी नाहीं उणें ॥७३॥
नाहीं उणें मग आपुलें स्वसुख । निश्चयाचें बीक ठाईं पडे ॥ ७४ ॥
ठाईं पडे।हेत तें चि तें स्वहित । ऐसी आहे मात सत्संगाची ॥७५॥
सत्संगाची लीळा तो चि येक जाणे । असत्संग जेणें निरशिला ॥७६॥
निरशिले देह.चान्ही देहभाव । सत्सग त्या नांव शास्त्र ह्मणे ॥ ७७ ॥
शास्त्र ह्मणे ऐसें प्रचीतीसी आलें । निःशब्दें चि जालें समाधान ॥७८॥
समाधानी नर सर्वांसी सारिखा । राया आणि रंका भेदु नेणे ॥७९॥
भेदु नेणे भेदीं भेदु नेणे बोधीं । भेदु नेणे द्वंदीं वर्त्ततां हि ॥ ८० ॥
वर्त्ततां व्यापारीं धावतां संसारीं । नादे घरदारीं परि भिन्न ॥ ८१ ॥
भिन्न जैसें नभ सर्वां व्रिश्रोनीयां । तैसा तो ज्ञानिया काळत्रईं ॥८२॥
काळत्रईं तपे तपैन सर्वदा । परि नेणे भेदा तैसा ज्ञानी ॥ ८३ ॥
तैसा ज्ञानी जैसें उदकीं कमळ । असे सर्वकाळ अलिप्त चि ॥ ८४ ॥
अलिप्त रसना रस चवळितां । तैसेपरीं ज्ञाता सर्व करी ॥ ८५ ॥
सर्व करी कर्मे वर्णाश्रमधर्म । नित्यादिक नेम चळों नेदी ॥ ८६ ॥
चळों नेदी विधि वेदविभागा चि । वाट पाषांडाची मोडुनीयां ॥ ८७ ॥
मोडुनीयां खोटें खरें प्रतिपादी । अभाराची मांदी जाळुनीयां ॥ ८८ ॥
जाळुनीयां कुंडें संस्थापी सत्कर्म । उपासनाधर्म चालावया ॥ ८९ ॥
चालावया पंथ मोळ्यांभाविकांसी । आणि अज्ञानांसी हळु हळु ॥९०॥
हळु हळु पंथ सात्विकें क्रमिती । ह्मणऊनि भक्ति उपासना ॥ ९१ ॥
उपासना करी सगुण देवाची । वाट अभक्तीची छेदुनीया ॥ ९२ ॥

१ तेज. २ व्यापार, संसार किंवा घरदार या ठिकाणीं तो अभिन्नपणें वर्तत असून पुन्हां त्यापासून निराळा राहतो, ह्मणजे त्यांत च गुरफटून राहात नाहीं. ३ सूर्य. ४ समूह. ५ पाईंड.

छेदुनीयां नाना किंतें संशयाचे । प्रतिपादी साचें आत्मज्ञान ॥ ९३ ॥
आत्मज्ञानें मोक्ष आहे सर्व जीवां। तो चि नावांनांवां बोध करी॥९४॥
बोध करी सर्व जना परोपरीं । नेणे नर नारी येकात्मता ॥ ९५ ॥.
येकात्मताज्ञान रामउपासन । सत्कर्मपाळण वेदयुक्त ॥ ९६ ॥
वेदयुक्त ऐसा ज्ञानी वोळखावा । तयासी पुसावा देवदेव ॥ ९७ ॥
देवदेव होता स्वयें देव होणें । नाथिल्या अनुमानें उरिजेना ॥ ९८ ॥
उरिजेना देहें विदेहें अदेहें । निदान निर्मोहे स्वयमेव ॥ ९९ ॥
स्वयमेव ब्रह्म सद्गुरुकृपेनें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ १०० ॥
रामदास रामीं पावले सद्बोध । तो चि पैं प्रसाद दिनकरा ॥ १०१ ॥
दिनकर ह्मणे परपरा ऐसी । विख्यात मनासी कल्पवेना ॥ १०२ ॥
कल्पवेना ऐसी साधली सुभूमि । दिनकरा रामींरामदासीं ॥ १०३ ॥

[१२६]

॥ श्रीराम ॥

निर्लज्ज वैष्णव नाहीं लाज यांसी । तें चि अहर्निशीं गाती सदा ॥धृ०॥
हरि नारायण रामकृष्ण ह्मणा । हें चि क्षणक्षणा ह्मणवीती ॥ १ ॥
कांहीं रागरंग नृत्य तानमान । भौटिवेचें चिन्ह तें हि नाहीं ॥ २ ॥
आवडे भांडीव कोकशास्त्रकथा । यावीण सर्वथा कथा काई ॥ ३ ॥
काहीं गद्यें पद्यें वीर बाल कोडीं । गातां परवडी समाधान ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे ऐसे श्रोते धन्य । करिती अमान्य भगवत्कथा ॥ ५ ॥

[१२७]

॥ श्रीराम ॥

शशि सूर्य तारा ग्रहाचीं मडळें । जाती अतराळे कोणे गतीं ॥ १ ॥
कोणें गतीं मेघ वर्षती जीवन । तयामाजीं जाण विद्युल्लता ॥ २ ॥
विद्युल्लता घन गर्जना करिती । कैसी याची रीति निरोपावी ॥ ३ ॥
निरोपावी पृथ्वी आहे कास्यावरी । राहिली निर्धारीं कैसेपरीं ॥ ४ ॥

---

१ विपरीत भाव २ क्षण-क्षणा. ३ चिकित्सा, अनुमान. ४ व्यवस्था लावतो, निवारण करतो. ५ वीरभाटीव=वीररस. ६ निरनिराळ्या प्रकारानीं. ७ मेघ.

कैसेपरीं चळे समूह जीवांचा । शक्रधनुष्याचा योग कैसा ॥ ५ ॥
योग कैसा तया शशीच्या कळांचा । येती जाती साच्या कोठें कैस्या ॥६॥
कोठें कैसी राहे उरली सत्रावी । काळिमा ते जीवीं कासियाची ॥७॥
कासियाची सर्व सृष्टि विकाळी । कोणें विस्तारिली कोठुनीयां ॥ ८ ॥
कोठुनीयां सर्व चराचर जालें । कास्यार्चे वोतलें सांगा स्वामी ॥ ९ ॥
सांगा स्वामी दीन दिनकर ह्मणे । संशय धरणें चुके जेणें ॥ १० ॥

[१२८]

॥ श्रीराम ॥

नभाऐसें ब्रह्म वायोऐसी माया । विचारें प्रत्यया येत असे ॥ १ ॥
येत असे परी करावा विचार । वायो जगदाकार विस्तारला ॥ २ ॥
विस्तारला वायो चंचळ मायावी । नित्य निरावेवीं विचरत ॥ ३ ॥
विचरत सर्व निश्चळीं चंचळ । ह्मणौनि सकळ वायुमुळें ॥ ४ ॥
वायुमुळें पिंडब्रह्मांडरचना । प्रमाणु चळेना तयावीण ॥ ५ ॥
तयावीण कांहीं न घडे सर्वथा । सर्व कर्ता भोक्ता हरिता तो ॥ ६ ॥
हरिता तो सर्व आपणांसहित । दिनकरा मात प्रत्ययाची ॥ ७ ॥

[१२९]

॥ श्रीराम ॥

वेधलेंसे मन तयाचे चरणीं । जयाची करणी असंभाव्य ॥ १ ॥
असंभाव्य लीळा नेणे नीळकंठ । नामें चि संकट निवारिलें ॥ २ ॥
निवारिलें दुःख उफराट्या नामें । सुफराट्या नामें कोण बुडे ॥ ३ ॥
कोण बुडे देही स्मरता श्रीराम । त्रैलोक्यविश्राम कृपाळु जो ॥ ४ ॥
कृपाळु जो लक्ष चौऱ्यासी जीवांसी । स्मरतां चि नाशी जन्म जरा ॥५॥
जन्म जरा दुःख रामदासा कैंचें । वर्तणें जयांचें रामरूपीं ॥ ६ ॥
रामरूपीं रामदास कैसेपरीं । जैसें भिंतीवरी चित्र पाहें ॥ ७ ॥

---

१ इंद्रधनुष्याचा. २ जीवनकळा. ३ परिमाणु. ४ वाल्याकोळ्याचें इ स
५ भिंतीवरील चित्र भिंतीपासून निराळें नसतें त्याप्रमाणें.

पाहें जैसी नभीं नीळिमा-प्रकाश । तैसे रामदास स्वरूपेंसीं ॥ ८ ॥
स्वरूपें निर्मळ उदास केवळ । ऐसें करी शीळ नाम ज्याचें ॥ ९ ॥
नाम ज्याचें ऐसें दिनकर ह्मणे । तयासी वर्णने कोणेपरीं ॥ १० ॥

[१३०]

॥ श्रीराम ॥

न धरवे धीर वाटतसे खंति । केव्हा कृपामूर्ति देखेन मी ॥ १ ॥
देखेन केधवां जीवाचा विसांवा । देहीं देहभावा नुरऊनी ॥ २ ॥
नुरऊनि भाव दिनकर ह्मणे । उठो हें धरणें वियोगाचें ॥ ३ ॥

[१३१]

॥ श्रीराम ॥

हरिभक्त ज्ञानी पूर्णसमाधानी । जयाची रहणी अनुर्वाच्य ॥ १ ॥
अनुर्वाच्य त्याच्या दर्शनें स्पर्शनें । सुखसंभाषणें असंभाव्य ॥ २ ॥
असंभाव्य साधु ह्मणे दिनकर । घडो निरंतर दास्य त्याचे ॥ ३ ॥

[१३२]

॥ श्रीराम ॥

घडो दास्य मज संतांचे ये देहीं । तेणें लवलाही उद्धरेन ॥ १ ॥
उद्धरणें माझें आहे त्याचे पाईं । तयावीण नाहीं त्रिभुवनीं ॥ २ ॥
त्रिभुवनीं कायावाचामनेंप्राणें । नेणे दुजेपणे दुजें कांहीं ॥ ३ ॥
दुजें कांहीं कैंचें चरणावाचूनि । अवस्था उन्मनी जेथें जीवा ॥ ४ ॥
जेथें जीवा होये वाव बदमोक्ष । ते पाहे प्रत्यक्ष संतपायें ॥ ५ ॥
संतपायें ऐसे असंभाव्य जनीं । घेईन मी धणी निरंतर ॥ ६ ॥
निरंतर ह्मणे दिनकर आता । साधन तत्वता नाहीं दुजें ॥ ७ ॥

[१३३]

॥ श्रीराम ॥

दुजें नाहीं काहीं मुक्तीचें साधन । चरणावाचून संताचीया ॥ १ ॥

---

१ तृप्ति होईपर्यंत.

संतांचिये पाईं आहे निजगूज । ठावलें हें मज नजवीण ॥ २ ॥
नजवीण मज दिनकर ह्मणे । अखंड साधणें संतपायें ॥ ३ ॥

[१३४]

॥ श्रीराम ॥

संतांचिये पाईं नाहीं भाव जया । तो जीव रुणिया यातनेचा ॥ १ ॥
यातनेचे बंदीं पडे अहंभावें । विषयवैभवें ठोंघोनीयां ॥ २ ॥
ठोंघोनियां प्राणी जाय अधःपातीं । भोगी यातायाती निरंतर ॥ ३ ॥
निरंतर पापी संतकृपेवीण । जननीस शीण व्यर्थ केला ॥ ४ ॥
व्यर्थ जिणें त्याचें जाला भूमिभार । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

[१३५]

॥ श्रीराम ॥

जळो या मूढांची वाणी संशयाची । कानीं पडतां चि अनहित ॥ १ ॥
अनहित होतें मूर्खांच्या संयोगें । दिनकर सांगे कळियुगीं ॥ २ ॥

[१३६]

॥ श्रीराम ॥

सीण नको करूं कांहीं । राघवाचा छंदु घेईं ॥ ध्रु० ॥
रामीं होईं सावधान । तुझें आहे येथें कोण ॥ १ ॥
येणें जाणें येकायेकीं । अवघीं राहती विषयसखीं ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे दीनानाथ । ध्यातां होईजे सनाथ ॥ ३ ॥

[१३७]

॥ श्रीराम ॥

राम दासांचा कैपक्षी । काळांतरीं हि नुपेक्षी ॥ ध्रु० ॥
पतितपावन ऐसें नाम । जया शोभे अविश्रमें ॥ १ ॥
बहुत सुकृतेंकरीं । दीनानाथ साहकारी ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे धन्य धन्य । दीनोद्धारी रघुनंदन ॥ ३ ॥

१ सोंधून. २ बेवारी. ३ निरंतर. ४ करी=योगानें, मुळें.

[१३८]

॥ श्रीराम ॥

नाम गोड नाम गोड । सेवी त्याचे पुरे कोड ॥ ध्रु० ॥
हरि हरि हरि हरि । परतल्या वाचा ज्यान्ही ॥ १ ॥
सुख सांगों कैसें पैरी । निशब्दामी आली हारी ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे ऐसी परी । नाम करी निजनिर्धारी ॥ ३ ॥

[१३९]

॥ श्रीराम ॥

दासांचें जें उणें न साहे जयासी । त्या दीनबंधूसी शरण जावें ॥ १ ॥
शरण जावें तया घालील पाठीसी । सन्मुख काळासी येवं नेदी ॥ २ ॥
येवं नेदी कांहीं दासां जडभारीं । अपंगूनि वारी दैन्यदुःख ॥ ३ ॥
दैन्यदुःख कैंचें देवाच्या दासासी । मागें पुढें त्यासी सांभाळितो ॥४॥
सांभाळितो देव दासां निरंतर । ह्मणे दिनकर समचीत ॥ ५ ॥

[१४०]

॥ श्रीराम ॥

जेथें नाहीं आत्मज्ञान । तेथें कैंचें समाधान ॥ ध्रु० ॥
सावधान सावधान । अखंड नामीं अनुसंधान ॥ १ ॥
देहबुद्धीच्या सन्मार्गें । फुंजों नका अभिमानें ॥ २ ॥
वैभव जाईजैणें पाहो । याचें शाश्वत धरिलें काय ॥ ३ ॥
आतां तन्ही सावध होईं । सद्गुरूसी शरण जाईं ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे पाहें । कळिकाळ दुर्घट आहे ॥ ५ ॥

[१४१]

॥ श्रीराम ॥

आत्मज्ञानाचें विंदाणें । जाणे तो चि तो सज्ञान ॥ ध्रु० ॥
मावें शरण त्यासी जावें । प्रचीतीनें समजावें ॥ १ ॥
निरंतर समाधानी । ज्यांसी द्वैताची सिराणी ॥ २ ॥

१ प्रकारानें. २ गोष्ट. ३ संकट. ४ पोसून, संरक्षण करून. ५ अशाश्वत. ६ लक्षण. ७ महत्व, श्रेष्ठता.

भक्तिज्ञानेंसीं वैराग्य । ज्याचे ठाईं हें सौभाग्य ॥ ३ ॥
शांति क्षमा आणि दया । वस्ति आल्या जया ठाया ॥ ४ ॥
अखंड अनुसंधानीं भर । मोक्ष देऊनी उदार ॥ ५ ॥
न्यायनीतीसीं मर्यादा । सप्रदाईं हे सपदा ॥ ६ ॥
दिनकर ह्मणे ऐसा संत । भाग्यें भेटे अकस्मात ॥ ७ ॥

[१४२]

॥ श्रीराम ॥

दोष करिता सुख वाटे । झाडा देता हृदय फुटे ॥ ध्रु० ॥
आपेंआप पडे फासा । बोल नाहीं जगदीशा ॥ १ ॥
समाधान गिळिता गळ । वोढिता मच्छा तळमळ ॥ २ ॥
अनाचारें झाकी डोळे । आगीं जडता आरवेळे ॥ ३ ॥
पापें करिता न मनी कोण्हा । अतीं दिसे केविलवाणा ॥ ४ ॥
येथें शब्द नाहीं देवास । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

[१४३]

॥ श्रीराम ॥

भ[१]काशमडपामाझारीं । बेसले सत परात्परीं ॥ ध्रु० ॥
कथा करिता निरंतरीं । उसतं[२] नाहीं क्षणभरी ॥ १ ॥
अखंड नामीं अनुसधान । जडलें मीतूपणेंवीण ॥ २ ॥
अनुहातें टाळी वाजे । तेणें घोषें अवर गाजे ॥ ३ ॥
रवि शशी दोही भागीं । दोघे सममावें मृदगीं ॥ ४ ॥
माजीं गाती रामदास । तो आनद गिळू पाहे गगनास ॥ ५ ॥
स्वरयुक्त टाळ धरी । सोळाजण विशमहारी ॥ ६ ॥
ऐसें अखड कीर्तन । पाहता उन्मीळित लोच्यनं ॥ ७ ॥

---

१ हृदयकळमळ=नवमळ्ग २ भकास=उध्वस्त, उजाड ३ विसावा ४ मध्यें खंड न पडता, अखड. ५ पचतन्मात्रा, पचज्ञानेंद्रियें, पचकर्मेंद्रियें व मन अशीं सोळा सूक्ष्म तत्वें. ६ मनाटातील या अखड कीर्तनानदाचा अनुभव घेण्याइतकी विशाल दृष्टि श्रीदिनकराची झाली होती हें या अभगावरून स्पष्ट दिसतें !

मीतूंपणा सुटतां गांठी । अपार कीर्तनाची लुटी ॥ ८ ॥
ऐसा लुटिला जगदीश । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ९ ॥

[१४४]

॥ श्रीराम ॥

ज्यांचे वाचे न ये नाम । त्यांसी फार छळिती येम ॥ ध्रु० ॥
घ्या रे नाम राघवाचें । सोपें सुगम फुकाचें ॥ १ ॥
जो लाजे हरिकीर्तना । तो वर्णसंकर जाणा ॥ २ ॥
द्वेषें न मनी जो संतांस । त्याच्या पितरां नर्की वास ॥ ३ ॥
शके वाजवितां टाळी । त्यासी दुःखाची दिवाळी ॥ ४ ॥
न मनी पुराण कीर्तन । त्यासी यमपाशीं बंधन ॥ ५ ॥
निंदी सन्मार्ग संतांसी । अधःपतन त्याच्या वंशासी ॥ ६ ॥
तीर्थ क्षेत्र जे निंदिती । तप्तलोहीं ते लोळती ॥ ७ ॥
झोंपीं जाये हरिकीर्तनीं । तो नपुंशक जन्मोजन्मीं ॥ ८ ॥
दिनकररामदास ह्मणे । सार्थक होतसे कीर्तनें ॥ ९ ॥

[१४५]

॥ श्रीराम ॥

मार्थे ऐकावें कीर्तन । नाम घ्यावें धरूनी कान ॥ ध्रु० ॥
तेणें उद्धार वंशासी । तारक राम माविकांसी ॥ १ ॥
ज्यांचे वंशीं हरिभक्ति । कैवल्यपदीं ते वसती ॥ २ ॥
टाळ मृदांग नाना ध्वनी । गर्जती वैष्णववीर वाणीं ॥ ३ ॥
दिंडी पताका महोच्छाव । कीर्तनीं नाचती वैष्णव ॥ ४ ॥
कळिकाळा पडिला धाक । वैष्णव गर्जतां निःशंक ॥ ५ ॥
थोर कळियुगीं कीर्तन । बाधक जप तप अनुष्ठान ॥ ६ ॥
अयरपातीत नामघोष । तेथें दिनकररामदास ॥ ७ ॥

---

१ अट. २ कान धरून=अनन्य, नम्र होऊन.

[१४६]

॥ श्रीराम ॥

पहा नवल घर्तलें कैसें । माझें मीपण जालें अनारिसें ॥ ध्रु० ॥
धन्य धन्य सद्गुरुचोज । नाचविलें स्वानंदाचें भोजें ॥ १ ॥
पाहतां पाहणें न दिसे दृष्टी । आत्माराम अभेद सृष्टी ॥ २ ॥
दिनेकरा दिनकर सर्व । जेथें निर्द्वंद भावाभाव ॥ ३ ॥

[१४७]

॥ श्रीराम ॥

परादार साघू जाणे । तो चि साधु पूर्णपणें ॥ ध्रु० ॥
तैसे साधु कोण पुसे । ज्यासी स्वरूपज्ञान नसे ॥ १ ॥
परात्पर परादारें । प्राप्त होतसे विचारें ॥ २ ॥
गुरूविण न कळे हें मडसें । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ३ ॥

[१४८]

॥ श्रीराम ॥

पहा न धरी जनकोंची भीड । मैतेंळागीं ह्मणे द्वाड ॥ ध्रु० ॥
कैसा मातला सज्जन । समान धरी जन विजनें ॥ १ ॥
त्यजूनि दोघे निजस्वार्थे । निघे वेगळा परमार्थें ॥ २ ॥
घेऊनि गुणसौम्या नोवरी । वसे गगनाचा मंदिरीं ॥ ३ ॥
न मनी वेद शास्त्र देव । ह्मणे हें जननीचें लाघव ॥ ४ ॥
ऐसा बाईलेच्या छंदें । नाचे अखंड निजानंदें ॥ ५ ॥
बोधपुत्र क्षमासून । त्यावरी कृपा करी पूर्ण ॥ ६ ॥
ऐसा हीनें सर्वगुणें । दिनकररामदास ह्मणे ॥ ७ ॥

---

१ राज्य. २ भावाभावशून्य अद्वैत स्थिति प्राप्त झाल्यावर श्रीदिनकराना स्वस्वरूपाशिवाय दुसरें कांहीं च दिसेना. ३ महत्व. ४ प्रज्ञाची ५ मायध ६ अरण्य, एकांतवास ७ त्रिगुणांचा गर्भ धारण करणारी. ८ कुशलता. ९ या ठिकाणीं हें विशेषण उपरोधिक आहे.

[१४९]

॥ श्रीराम ॥

समाधानापरतें सुख । पाहतां न दिसे निःशेष ॥ ध्रु० ॥
काळत्रइं अबाधित । रामें केलें सदोदित ॥ १ ॥
ज्ञान ज्ञेयीं हारपलें । ज्ञेय ज्ञेइं सामावलें ॥ २ ॥
दिनकररामींरामदास । अखंड जनींवनीं उदास ॥ ३ ॥

[१५०]

॥ श्रीराम ॥

लीळा न कळे राघवजीची । स्थित चाळी त्रैलोक्याची ॥ ध्रु० ॥
धन्य रामींरामदास । भजतां जाले पै उदास ॥ १ ॥
देहीं विदेहीं अदेहीं । रामेंवीण दुजें नाहीं ॥ २ ॥
आदि मध्य अंत राम । न भजतां गांजिल येम ॥ ३ ॥
नाम रूप नाशे कर्म । अविनाश येक आत्माराम ॥ ४ ॥
तो चि जोडला आह्मांस । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

(१५१)

॥ श्रीराम ॥

न कळे राग तानमान । येक जाणों नारायण ॥ ध्रु० ॥
ऐसा आमचा घांगडधिंगा । गोड लागे पांडुरंगा ॥ १ ॥
नेणों कळाकौशल्यता । पदप्रबंध अन्वयकथा ॥ २ ॥
नेणों कथनी नेणों ज्ञान । नेणों तत्वांचें विवरण ॥ ३ ॥
नेणों सभाजन सज्जन । नेणों चातुर्याची खूण ॥ ४ ॥
ऐसे आह्मी ठसठोंब्रेस । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

[१५२]

॥ श्रीराम ॥

सुखीं सुखहेत सपूर्ण । तें चि शोभे सुखासैन ॥ ध्रु० ॥
आह्मी भोईं आह्मी भोई । देहीं विदेहीं अदेहीं ॥ १ ॥

---

१ चाल्रुवी. २ विद्या हीन, कलाहीन, अक्षरशत्रू. ३ पालखी.

चतुर्विधा भक्ति वरी । ते चि सुपती माझारीं ॥ २ ॥
टेंकावया टेंकणें ओड । मऊ विवेक वाडेंवाड ॥ ३ ॥
धृति निजधैर्याची दांडी । च्योन्ही देह यागविती गडी ॥ ४ ॥
वरी पिंजैरी चिद्रूपाची । निजवृत्ति निश्चयाची ॥ ५ ॥
बैसणामाजीं आत्माराम । परिपूर्णत्वें निष्काम ॥ ६ ॥
दिनकरा सुख लाधलें । भोईपणीं पद शोभलें ॥ ७ ॥

[१५३]

॥ श्रीराम ॥

घोषें गर्जतां गोविंद । श्रोत्यांवक्त्यांसी आनंद ॥ ध्रु० ॥
आतां व्हावें सावधान । जालें कीर्तन संपूर्ण ॥ १ ॥
करीं टाळी वाचे राम । हा चि सार्थकसंभ्रम ॥ २ ॥
ऐकोनि नामाचा गजर । पळती येमाचे किंकर ॥ ३ ॥
स्वासोस्वासीं नारायण । जपतां नाहीं मृत्युजन्म ॥ ४ ॥
नित्य यावें कीर्तनास । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

[१५४]

॥ श्रीराम ॥

पोटीं विषयांचा अभिलाश । वारंवारि दाखवी भजनास ॥ ध्रु० ॥
बाप धन्य तो दैवाचा । नव्हे सर्वांह्य राम साचा ॥ १ ॥
माळामुद्रावेषधारी । टिळाटोपी ढँ करी ॥ २ ॥
ह्मणे दिनकररामदास । स्वरूपेंवीण गर्भवास ॥ ३ ॥

[१५५]

॥ श्रीराम ॥

धन्य आजिचा दिवस । स्वामीचरणीं रहिवास ॥ ध्रु० ॥
आह्मी दैवाचे दैवाचे । चरण देखिले संतांचे ॥ १ ॥
कैंचा जन्म मृत्यु जरा । काळ केला पाठिमोरा ॥ २ ॥
घोषें घेतां रामनाम । महापापें जालीं भस्म ॥ ३ ॥

---

१ आर्त, जिज्ञासा, अर्थार्थ व ज्ञान. (स्वा. दि. ८-३-३) २ स्थूलसूक्ष्मादि.
३ पिंजरा. ४ अंतर्बाह्य. ५ दंभ.

भावें हरिदास गर्जती । तेणें श्रवणें कैवल्यप्राप्ति ॥ ४ ॥
नित्य यावें हरिकीर्तना । तेणें संसार भंगोणा ॥ ५ ॥
सकळां हा चि नमस्कार । अखंड सेवा हरिजागर ॥ ६ ॥
कीर्तन तारक सर्वांस । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ७ ॥

[१५६]

॥ श्रीराम ॥

येका आत्मज्ञानेंवीण । जितुलें ज्ञान तितुलें शून्य ॥ ध्रु० ॥
करूनि दृष्टि ऊफराटी । घेणें आपेंआप भेटि ॥ १ ॥
दिनकररामदास ह्मणे । अनुभवी तो चि जाणे ॥ २ ॥

[१५७]

॥ श्रीराम ॥

सात पद चौदा कर । नव तोंडें पांच नेत्र ॥ ध्रु० ॥
ऐसा देखतां हेरंबं । गेला संसार स्वयंभ ॥ १ ॥
दीढ शिर लंबोदरु । दाहा दशन सुंदरु ॥ २ ॥
दिनकरा रामदासीं । भेटि जाली मूळपुरुषीं ॥ ३ ॥

[१५८]

॥ श्रीराम ॥

श्वानामुखीं परमान्न । मर्कटासी सिंहासन ॥ ध्रु० ॥
तैसें विषयासक्ता ज्ञान । प्राप्त जालें पारें तें भिन्न ॥ १ ॥
अंधाघरीं सूर्य उमा । नपूंसकापुढें रंमा ॥ २ ॥
दिनकरा सद्गुरुवीण । सेळियेगळां जैसे स्तन ॥ ३ ॥

[१५९]

॥ श्रीराम ॥

गोंचिड लिगटे दुधापासीं । परि ते सेवी अशुद्धांसी ॥ ध्रु० ॥
तैसा हृदईं आत्माराम । त्यजूनि धरिती विषयकाम ॥ १ ॥
घेडुक अखंड कमळापासीं । परि गांठी पडली चिखलेसीं ॥ २ ॥
दिनकरा रामामाजीं जन । जैसे उदकांत पाषाण ॥ ३ ॥

१ नाश. २ आपली आपण. ३ विराट्पुरुषरूपी गणपति. ४ रंभा.

[१६०]

॥ श्रीराम ॥

आत्मज्ञानेंवीण नर । नर नव्हे खरा खरं ॥ ध्रु० ॥
व्हावें सावध नरदेहीं । आयुष्य जातसे व्यर्थाहीं ॥ १ ॥
गेली घटिका न ये पुढें । स्वहित करावें रोकडें ॥ २ ॥
दिनकरा ज्ञानेंवीण । न चुके जन्ममृत्युत्राण ॥ ३ ॥

[१६१]

॥ श्रीराम ॥

जेसें तडाग जीवनेंवीण । तैसें भजनावाचुनि ज्ञान ॥ ध्रु० ॥
भजन सार भजन सार । भजनें होय जगदोद्धार ॥ १ ॥
जैसें सूर्येवीण आकाश । तैसा भजनरहित स्वप्रकाश ॥ २ ॥
दिनकरा भजनेंवीण । शब्दब्रह्माची ठणठेण ॥ ३ ॥

[१६२]

॥ श्रीराम ॥

नवजाय कधीं हरिकीर्तना । धावे वेश्येच्या रंगणा ॥ ध्रु० ॥
धिग्य धिग्य त्याचें जाणें । पूर्वज रौरवीं घातले ॥ १ ॥
निघे वेश्येसी सामोरा । ल्पे संत येता घरा ॥ २ ॥
वर्णी वेश्याचीया गुणा । संता निंदी क्षणक्षणा ॥ ३ ॥
लोळे वेश्येच्या पायिंता । थुंकी देखोनीया संता ॥ ४ ॥
वेश्येसाठीं पुष्पें पानें । संतावरीं घेतो घेणें ॥ ५ ॥
नि शंक नर्कीं जैसा किडा । तैसा वेश्यामार्गी वेडा ॥ ६ ॥
ह्मणे दिनकर मनोभावें । जैसें करी तैसें पावे ॥ ७ ॥

[१६३]

॥ श्रीराम ॥

कैसा करावा विचार । संतीं मांडिला जोजार ॥ ध्रु० ॥

---

१ नाचत २ तर्क. ३ रिकाम्या भांड्याच्या आवाजाप्रमाणें पोकळ बडबड ४ सभामंडपांत. ५ पायऱ्यांशीं. ६ मानमरातब ७ सकट.

संत नाचती आनंदें । निंदक तारावे गोविंदें ॥ १ ॥
अखंड पडिले उठिले घरीं । हे तोडावे शस्त्रेंकरीं ॥ २ ॥
बुडविलीं आमुचीं घरें । उदास केलीं रांडापोरें ॥ ३ ॥
यांचें न व्हावें दर्शन । संत जावे देशींहून ॥ ४ ॥
दिनकररामदास ह्मणे । जैसें देणें तैसें घेणें ॥ ५ ॥

[१६४]

॥ श्रीराम ॥

पैलें पाहें कीर्तनीं देव । डोले सोडुनि देहभाव ॥ ध्रु० ॥
काय किती झोंपीं जाणें । घाला घातला पापानें ॥ १ ॥
तीर्थांचीया कोडी । उभीं व्रतेंपरवडीं ॥ २ ॥
प्रेमें डोलती हरिदास । नयनीं लक्ष्मूनी परेश ॥ ३ ॥
सकळ देव रिद्धिसिद्धि । श्रवणीं तत्पर निरोपाधी ॥ ४ ॥
ऐसे स्थळीं विकल्प । दिनकर ह्मणे तें चि पाप ॥ ५ ॥

[१६५]

॥ श्रीराम ॥

देव देव देव देव । देव ह्मणतां कैंचा भेव ॥ ध्रु० ॥
अखंड नाचावें उडावें । नाभिस्वरें नाम घ्यावें ॥ १ ॥
वाजउनी करताळिका । हाकारावें रामा येका ॥ २ ॥
कथाकरुणेच्या कल्लोळें । घोसंडावे नेत्र जळें ॥ ३ ॥
होऊनि सप्रेम स्वानंदें । सोडवावीं काळाचीं भोंदें ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे रामदास्य । मोठें भोंद हें संतांस ॥ ५ ॥

[१६६]

॥ श्रीराम ॥

घोषें गर्जतां गोविंद । श्रोत्यांवक्त्यांसी आनंद ॥ ध्रु० ॥
घ्यावें नाम गोविंदाचें । जळती पर्वत महापापांचे ॥ १ ॥

---

१ पलीकडे. २ कोटीगणत्या. ३ उपचार, प्रकार. ४ विपरीत भावना. ५ नाभीपासून उत्पन्न होणाऱ्या हार किंवा उंच स्वरानें. ६ मोठ्याने बोलावें. ७ करुणस्वरेच्या. ८ भरून वाहावें.

हरिकीर्तनासी यावें । माथय होउनि बैसावें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे हें सार्थक । फभेमी होतां मन निटक ॥ ३ ॥

[१६७]
॥ श्रीराम ॥

धदा करिता जातो काळ । कैसा नेणे तो बरळ ॥ ध्रु० ॥
नेणे सार्थक आपलें । मारें मारें लागतां मेलें ॥ १ ॥
दिवसां धदा रात्रीं झोंप । सिकविता मानी कोप ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे तो चांडाळ । त्यासी भजनाचा विटाळ ॥ ३ ॥

[१६८]
॥ श्रीराम ॥

विचार कीजे या द्वैताचा । राहे देव तो चि साचा ॥ ध्रु० ॥
देव निर्मळ निश्चळ । माया समळ चचळ ॥ १ ॥
चचळ मायेचा निरास । होता देव चि सावकाश ॥ २ ॥
जेथें पूर्वपक्ष नाहीं । तेथें देव न पडे ठाईं ॥ ३ ॥
चचळ निश्चळ ह्मणती येक । ते पटीत पढतमूर्ख ॥ ४ ॥
दिनकररामदास ह्मणे । सतसगें खूण बाणे ॥ ५ ॥

[१६९]
॥ श्रीराम ॥

जें जें दिसे तें तें नाशे । न दिसे तें जैसें तैसें ॥ ध्रु० ॥
तें चि व्हावें सतसगें । देहबुद्धीच्या वियेगें ॥ १ ॥
सर्वातीत परब्रह्म । अखड निर्मळ निष्काम ॥ २ ॥
ह्मणे दिनकररामदास । अविनाशीं कैंचा नाश ॥ ३ ॥

[१७०]
॥ श्रीराम ॥

प्रकट जालें घरोघरीं । बोंब पडली राजद्वारीं ॥ ध्रु० ॥
काय सांगावें तें कैसें । थोरथोरा कळलें असे ॥ १ ॥

---

१ निश्चित २ इष्टदिष्ट, अभिष्ट ३ अविनाशपणें नित्य राहणारा ४ देवाच्या स्वरूपाविषयीं शकासमाधान, ५ प्राप्त व्हावें

न संगतां प्रकटे गूज । न कळे प्रारब्धाचें चोज ॥ २ ॥
दिनकरा निर्लज्जपणें । अखंड जनींवनीं वसणें ॥ ३ ॥

[१७१]

॥ श्रीराम ॥

थिंता अर्थ पराहातीं । देऊनि करी कुंथाकुंथी ॥ ध्रु० ॥
कैसें पाहें पां नवल । सूर्ये आंधारें व्याकुळ ॥ १ ॥
इच्छा धरितां व्याजाची । हानी होतसे मुदलाची ॥ २ ॥
दिनकररामदास ह्मणे । दिवाळखोरीं हें करणें ॥ ३ ॥

[१७२]

॥ श्रीराम ॥

व्याजाचिये आर्शे । तेळींचें बाहिर ये आपैसें ॥ ध्रु० ॥
देतां ख्यातीचेनि मरें । न विचारी खोटें खरें ॥ १ ॥
मार्गी जातां न पडे गांठीं । गोठी सांगतसे उफराटी ॥ २ ॥
व्याजासकट गिळी मुदल । ह्मणे दिनकर तो खोट्याळ ॥ ३ ॥

[१७३]

॥ श्रीराम ॥

सीतानाथ सीतानाथ । भजे तो केवि अनाथ ॥ १ ॥
येमधाम येमधाम । जेथें नाहीं श्रीरामनाम ॥ २ ॥
दिनकरा रामीं गर्म्य । नामें चि विश्रामधाम ॥ ३ ॥

[१७४]

॥ श्रीराम ॥

राम राम राम राम । राम ह्मणतां कांपे येम ॥ १ ॥
बाधक योगयागकर्मे । तारक येक रामनाम ॥ २ ॥
दिनकरा स्मरतां राम । धाकें पळती कळिकाळ कोम ॥ ३ ॥

---

१ जवळ असलेला. २ तळपरांतलें. ३ आपोआप. ४ (विश्रामधामाची) प्राप्ति. ५ मदन.

[१७५]

॥ श्रीराम ॥

बहुतें निंदकें नाडली । कृतत्रेताद्वापारकळीं ॥ ध्रु० ॥
देव भावाचा आंखिला । निंदकांसी दुन्हावला ॥ १ ॥
भावें भाविकें तरलीं । कीर्तिरूपें विस्तारलीं ॥ २ ॥
मिळो भाविक निमिष्यभरी । न मिळो निंदक कल्पवरी ॥ ३ ॥
भाविकांसी रक्षी देव । निंदकाचे शिरीं घाव ॥ ४ ॥
भावें दिनकर रामीं । विनटला पूर्णकामीं ॥ ५ ॥

[१७६]

॥ श्रीराम ॥

तारांगणीं भरिलें नभा । चंद्रेवीण कैंची शोभा ॥ ध्रु० ॥
तैसीं उदंड देवोदेवीं । रामेंवीण काय करावीं ॥ १ ॥
बत्तीस लक्षणें देहीं । परि तो येक चि प्राण नाहीं ॥ २ ॥
फळेंवीण बहुतें फुलें । म्हणे दिनकर अवघीं फोलें ॥ ३ ॥

[१७७]

॥ श्रीराम ॥

मनुष्येंवीण देश । जैसें कणेंवीण कणीस ॥ ध्रु० ॥
तैसें रामेंवीण सर्व । अवघी डंबाची राणीव ॥ १ ॥
जैसें शरीर सावेव । परि नासिकासी अभाव ॥ २ ॥
दिनकरा पाहें कैसें । दृष्टीवीण डोळस जैसें ॥ ३ ॥

[१७८]

॥ श्रीराम ॥

अम्हांसम्हा बोले ज्ञान । परि तें न दिसे भजनाचें चिन्ह ॥ ध्रु० ॥
तरि तें अवघें शब्दज्ञान । व्यर्थ बोलांचें भूषण ॥ १ ॥
साधनेंवीण भोजन । प्रेमेंवीण तें गायन ॥ २ ॥

१ अडकली. २ अंकित झाला. ३ रंगून गेला. ४ व्यर्थ. ५ इकडलें तिकडलें.

दिनकरा ब्रह्मज्ञान । कामा न ये भजनेंवीण ॥ ३ ॥

[१७९]

॥ श्रीराम ॥

अभाग्य निंदी संतजना । सभाग्य वंदी क्षणक्षणां ॥ ध्रु० ॥
जैसा भाव तैसी सिद्धि । निमग्न संत निजानंदीं ॥ १ ॥
थुंकूं जातां नभाकडे । फिरोनि थुंका तोंडीं पडे ॥ २ ॥
दिनकरा नवल कैसें । दर्पणीं पाहावें तैसें भासे ॥ ३ ॥

[१८०]

॥ श्रीराम ॥

अनुभवाचें सोडुनि वर्म । जो तो ह्मणे सगुणब्रह्म ॥ ध्रु० ॥
ब्रह्म क्षराक्षरातीत । ऐसें शास्त्रांचें संमत्त ॥ १ ॥
ब्रह्म नित्य निर्विकार । कैसें घडे तें सविकार ॥ २ ॥
ब्रह्म निर्गुण निराकार । केंवि सगुण तें साकार ॥ ३ ॥
ब्रह्म नित्य सदोदित । सर्वा हांतो उदय अस्त ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे माया ब्रह्म । ह्मणती ते पापी अधम ॥ ५ ॥

[१८१]

॥ श्रीराम ॥

कर्म उपासना ज्ञान । वेदीं आहे परिछिन्न ॥ ध्रु० ॥
वेदां दूषी तो चांडाळ । ज्ञानी नव्हे तो नव्यांळ[१] ॥ १ ॥
सकळ जीवां वेदाधार । वेदाधारें सचराचर ॥ २ ॥
वेद नेणोनियां पापी । भरती सकल्पविकल्पीं ॥ ३ ॥
टवाळ[२] ज्ञानें कथिती खोटीं । साक्षीवीण आटाआटी[३] ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे रामदास । साक्षीवीण ज्ञान फोर्स[४] ॥ ५ ॥

[१८२]

॥ श्रीराम ॥

आह्मी दास हरिदासाचे । शिरीं वाहों त्याचे मोचे[५] ॥ ध्रु० ॥

१ मद, द्वाड. २ लटिकी, निरर्थक. ३ दगदग, श्रम. ४ व्यर्थ, तुच्छ. ५ जोडे.

धन्य जाले तेणें गुणें । सरता फेरों प्रेमगुणें ॥ १ ॥
सेवा लागली अनिवार । कांही न करितां अपार ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे जाणे । जो रंते तनुमनें ॥ ३ ॥

[१८३]
॥ श्रीराम ॥

जळीं लवण सिधतेठें । जैसें नुरे चि वेगळें ॥ ध्रु० ॥
तैसें मिळतां रामरूपीं । विरोनि जाणे पुण्यपापीं ॥ १ ॥
स्वयें समुद्र जाली गंगा । नाम रूप गेलें भंगा ॥ २ ॥
स्वयें चंदन जाल्या बोरी । रामीं दिनकर ऐसेंपरी ॥ ३ ॥

[१८४]
॥ श्रीराम ॥

जैसी निजध्यासें अळी । सर्वांगें भ्रमर जाली ॥ ध्रु० ॥
तैसें रामरूप व्हावें । सोहंभावीं परतावें ॥ १ ॥
जळीं पडतां जळगार । विलंब नाहीं होतां नीर ॥ २ ॥
परिसें लोह सुवर्ण केलें । रामें दिनकर सामाविलें ॥ ३ ॥

[१८५]
॥ श्रीराम ॥

नाथ असतां अनाथ केलें[१] । भव नसतां भवीं बुडविलें ॥ ध्रु० ॥
कैसी कल्पना लागली पाठीं । माझी मज चि पाडिली तुटी ॥ १ ॥
स्वयें पावन पतित होणें । देवा भजणें विभक्तपणें ॥ २ ॥
दिनकरा सद्गुरुवीण । कोण करी इचें कंदन ॥ ३ ॥

[१८६]
॥ श्रीराम ॥

आतां कैसें करूं रे देवा । मज माझी च लागली सेवा ॥ ध्रु० ॥
पाहतां पूज्य पूजक दोन्ही । थितें येकपण गेलें हारपोनि ॥ १ ॥

१ वंध, पुढारी. २ रत होई. ३ शिवलें, मिळालें. ४ एकरूप होऊन. ५ नाशाप्रत. ६ कोणी? तर कल्पनेनें. ७ हनन.

ज्ञान ज्ञेय ज्ञातेंपण । सामावलें ध्येय ध्याता ध्यान ॥ २ ॥
दिनकरा रामींरामदास । रामेंवीण रामीं सौरसें ॥ ३ ॥

[१८७]

॥ श्रीराम ॥

माझें चित्त तुझे पाईं । जडलें राहो निसंदेहीं ॥ ध्रु० ॥
भय गेलें देवराया । काळ वंदी आमच्या पाया ॥ १ ॥
केवीं कोण इतरांचा । अवघा प्रताप सद्गुरूचा ॥ २ ॥
सरतौं जालों संतांपाईं । पुढें आता भय काई ॥ ३ ॥
दिनकररामदास ह्मणे । त्याचें सुख तो चि जाणे ॥ ४ ॥

[१८८]

॥ श्रीराम ॥

अतुंर वैराग्य उपजे मानसीं । स्त्रीपुत्रधनासी नाश जेव्हां ॥ ध्रु० ॥
स्वसुखदायक विवेक वैराग्य । जेव्हा महद्भाग्य तेव्हा लाभे ॥ १ ॥
संपदेच्या नाशें त्रासला अंतरीं । धरिलें शरीरीं दु.ख थोर ॥ २ ॥
दुःखें जाजावला जाला वनवासी । त्रिटंवी वेषासी परोपरीं ॥ ३ ॥
परोपरीं ऐसा फिरे देशोदेश । परि तें मानस आशावध्धी ॥ ४ ॥
आशावध्धी जयां तें जरी मिळालें । मागुतें मांडिलें प्रपंचासी ॥ ५ ॥
प्रपंचासी रची सर्वे चि मागुता । पुत्र धन कांता पूर्वस्थिति ॥ ६ ॥
पूर्वस्थिती आला सोडिलें वैराग्य । ऐसा तो अभाग्य पापरूपी ॥ ७ ॥
पापरूप प्राणी अतुर वैरागी । कैची तयालागीं दृढबुद्धि ॥ ८ ॥
दृढबुद्धि पूर्वपुण्यें प्राप्त होये । तरी लागेल सोये विवेकाची ॥ ९ ॥
विवेकाच्या योगें जें वाणे वैराग्य । तें चि महद्भाग्य ज्ञानियाचें ॥१०॥
ज्ञानियाचें भाग्य विवेक वैराग्य । त्तेणें तो सभाग्य निरंतर ॥ ११ ॥
निरंतर ज्ञानी दिनकर ह्मणे । अतुरता जेणें सोडियेली ॥ १२ ॥

१ ऐक्यभाव. २ पाट. ३ त्रुतकुल, वय. ४ उतावीळपणाचें, तात्कालिक.

[१८९]

॥ श्रीराम ॥

मजहूनि सांने नाहीं कोण्ही थोर । सर्व चराचर मजमाजीं ॥ १ ॥
मजमाजीं सर्व मी हि सर्वांमाजीं । द्वैत हें सहजीं एकमेव ॥ २ ॥
एकमेव होतां अद्वयविचारें । नित्य निरंतरें समाधान ॥ ३ ॥
समाधान ते चि निर्विकल्पस्थिति । येणें जाणें गति कैंची काये ॥४॥
कैंची काय माया अनुर्वाच्य ब्रह्म । दिनकरा वर्म संतकृपा ॥ ५ ॥

[१९०]

॥ श्रीराम ॥

आह्मी महाकाळ मारक काळाचे । दास राघवाचे श्रीदागळे ॥ १ ॥
काम क्रोध लोभ जाले गतप्राण । स्वरूप देखोन वैष्णवांचें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे संसार मुरेरें । वांजेच्या कुमरें रचियेलें ॥ ३ ॥

[१९१]

॥ श्रीराम ॥

समारंभ आला देवाचा समीप । करा रे साक्षेपें बहुतांहातीं ॥ १ ॥
बहुतांहातीं तुह्मीं साह्यभूत व्हावें । पडों चि नेदावें उणें कांहीं ॥ २ ॥
उणें कांहीं नका सावधानपणें । सर्व सांभाळणें सर्वकाळ ॥ ३ ॥
सर्वकाळ निद्रा मद टाळाटाळी । विषयांची रळी[4] सोडूनीयां ॥ ४ ॥
सोडूनि आळसदंभमछरासी । आणि मान्यतेसी जीवांतूनी ॥ ५ ॥
जीवांतूनि शका सर्व सोडूनीयां । येका देवराया सांठीं पाहा ॥ ६ ॥
पहा नरदेही कायावाचामनें । अर्थें जीवें प्राणें सादर जो ॥ ७ ॥
सादर जो सदां सर्वभावें करी । देहभावा उरी न ठेऊनि ॥ ८ ॥
न ठेऊनि उरी नित्य निरंतर । होऊनि तत्पर सांभाळीत ॥ ९ ॥
सांभाळीत सर्व तो चि भक्तराज । देशधडी लाज केली जेणें ॥ १० ॥
केली जेणें ऐसी प्रीति राघवेंसीं । त्याच्या वैभवासी काय सांगों ॥ ११ ॥

---

१ लहान. २ चंड, चेटुक. ३ खटप., यत्न. ४ विनोद. ५ सोबत, संगत. ६ ठाव, स्थिति.

काय सांगों त्याचें वैभव वाचेनें । केला असे जेणें देव ऋणी ॥ १२ ॥
देव ऋणी ज्याचा तो जीव दैवाचा । महिमा मी त्याचा बोलों काई ॥ १३ ॥
बोलों काई जया वर्णिती पुराणें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ १४ ॥

[१९२]

॥ श्रीराम ॥

पार्वतीस सदाशिव । सांगतसे अंतर्भाव ॥ ध्रु० ॥
श्रीराम जयराम । हें चि जप सोडुनि काम ॥ १ ॥
छळितां चि विर्षे मज । सांपडलें हितगुज ॥ २ ॥
सारांचें हि निजसार । गुह्यांचें हि गुह्य थोर ॥ ३ ॥
त्रिभुवनीं तरणोपाय । सकळ जीवां सांगों काय ॥ ४ ॥
दिनकरकुळदीप । माझें ध्येय ध्यान जप ॥ ५ ॥

[१९३]

॥ श्रीराम ॥

विश्वाची जननी तूं कुळस्वामिनी । पुरवीं भवानी इच्छा माझी ॥ १ ॥
इच्छा माझे मनीं आहे बहु थोर । श्रीरामीं अंतर रंगे जरी ॥ २ ॥
रंगे जरी मन अखंड राघवीं । तरी तुझी दिवी उजळीन ॥ ३ ॥
उजळीन दिवी गोंधळीं नाचेन । कंठीं दर्शन मिरवीन ॥ ४ ॥
मिरवीन माये तुझीं च भूषणें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ ५ ॥

[१९४]

॥ श्रीराम ॥

विनवितों देवा तुज खंडेराया । मनोरथां माझ्या पूर्ण करीं ॥ १ ॥
पूर्ण करीं माझे मनोरथ आतां । राघवीं तत्वतां मन रंगो ॥ २ ॥
मन रंगो रामीं कायावाचाजीवें । आणीक न भावे तयावीण ॥ ३ ॥
तयावीण दुजें नावडे आणीक । देईं तें चि येक महिपति ॥ ४ ॥
महिपति इच्छा करिसील पूर्ण । देव्हारां मांडीन तरी तुज ॥ ५ ॥

१ अभिप्राय. २ सूर्यवंशाला विशेष प्रकाशमान करणारा दीप जो श्रीरामचंद्र. ३ दिवटी. ४ प्रतिमा ?

[२०१]

॥ श्रीराम ॥

माझा मज चि विसर । तो चि साजिरा संसार ॥ ध्रु० ॥
करीं निर्गति सद्गुरुमाये । पतिताचें पाहासी काये ॥ १ ॥
अपराधी मी अनाथ । कृपा करूनि करीं सनाथ ॥ २ ॥
दिनकर दीन तुझें । त्यासी काय संसारवोझें ॥ ३ ॥

[२०२]

॥ श्रीराम ॥

बहुतां जन्माचां सेवटीं । स्वामीचरणीं पडली मिठी ॥ ध्रु० ॥
धन्य जालों जाळेपणें । गुरुकृपाअनुसंधानें ॥ १ ॥
देहीं असता देहभाव । परि समूळ जाहलें वाव ॥ २ ॥
बद्ध मुक्त ऐसी वार्ता । दिनकरा कैंचे तत्वता ॥ ३ ॥

[२०३]

॥ श्रीराम ॥

सापडलें निजें सद्गुरुचरणीं । सर्वकाळ धणी स्वसुखाची ॥ १ ॥
स्वसुखाची धणी दुजेपणेंवीण । निरंतर जाण सेऊं आता ॥ २ ॥
सेऊं आता सेव्य सनकादिकाचें । भान रसनेचें निरसूनी ॥ ३ ॥
निरसूनि मायाअविद्येचें बड । वाउगें थोताड संकल्पाचें ॥ ४ ॥
संकल्पाचें मूळ छेदूनी सकळ । होऊं निश्चळ सस्वरूपीं ॥ ५ ॥
सस्वरूपीं नित्य सेंचलें स्वहित । शुद्ध सदोदित द्वैतेंवीण ॥ ६ ॥
द्वैतेंवीण सुख सद्गुरुकृपेनें । दिनकर ह्मणे अखंडीत ॥ ७ ॥

[२०४]

सुखरूप येक हें चि त्रिभुवनीं । सांगे शूळपाणी पार्वतीस ॥ ३ ॥
पार्वतीस गुरुगीताउपदेश । त्यामाजीं विशेष गुरुभक्ति ॥ ४ ॥
गुरुभक्ति सार सर्वांमध्यें थोर । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

[२०५]

॥ श्रीराम ॥

काय सांगों बोलें[1] । बोलतां न ये ऐसें केलें ॥ ध्रु० ॥
ऐसा थोर नवलाव । नेणों काय केली माव ॥ १ ॥
अहंतेसी अहंभाव । सेखीं नुरवी चि सोहंभाव ॥ २ ॥
दृश्यं द्रष्टा दर्शन वाव । उरों नेदी च स्वयमेव ॥ ३ ॥
कृपा ऐसी सद्गुरूची । अनुर्वाच्य महिमा जिची ॥ ४ ॥
दिनकर रामीं रामदास । हें हि नुरे चि निःशेष ॥ ५ ॥

[२०६]

॥ श्रीराम ॥

मजऐसा कोण अपराधी आहे । गुणदोष पाहे सज्जनाचे ॥ १ ॥
सज्जनाचे दोष वाचेसीं उच्चारी । भेदितां जिव्हारीं कांटाळेना ॥ २ ॥
कांटाळेना मन अखंड निंदितां । मज काय माता प्रसवली ॥ ३ ॥
प्रसवली मज ऐस्या पतितासी । नख कां नळीसी दिल्हें नाहीं ॥ ४ ॥
दिल्हें नाहीं विष ह्मणे दिनकर । धरणीसी भार कां ठेविलें ॥ ५ ॥

[२०७]

॥ श्रीराम ॥

आपुलीं ह्मणोनि राहिलों निश्चित । तों तें अकस्मात अंतरलीं ॥ १ ॥
अंतरलीं सर्व सखीं प्रपंचाचीं । करावी कोणाची आश आतां ॥ २ ॥
आतां रामा येक तूं चि माझें सर्व । कळों आलें माव तुजवीण ॥ ३ ॥
तुजवीण मज दिनकर ह्मणे । नाहीं आतां क्षणें विसंवसी ॥ ४ ॥

[२०८]

॥ श्रीराम ॥

चंचळ साकार मायेचें स्वरूप । निश्चळ अरूप परब्रह्म ॥ १ ॥

---

१ शब्दांनीं. २ अंतःकरणास. ३ गळ्याच्या नळीला.

परब्रह्म नित्य अखंड संचलें । संतीं विचारिलें मायेतीत ॥ २ ॥
मायेतीत वस्तु मायेच्या निरासें । दिनकरा कैसें अभिन्नत्व ॥ ३ ॥

[२०९]

॥ श्रीराम ॥

जाणते नेणते बोलती स्वभावें । मायेसि सोडावें सर्वस्वेंसीं ॥ १ ॥
सर्वस्वेंसीं माया सोडावी ते कैसी[1] । जिनें निर्गुणासी आच्छादिलें ॥२॥
आच्छादिलें ब्रह्म स्वयं प्रकटली । सर्व विस्तारली ब्रह्मांडेंसीं ॥ ३ ॥
ब्रह्मांडेंसीं पिंडरचना जयेची । थोर थोर हें चि बोलताती ॥ ४ ॥
बोलताती तिचें रूप आहे कैसें । निरंतर वसे कोठें कैसी ॥ ५ ॥
कोठें कैसी माया निर्माण हे जाली । कल्पांतीं आटली कोणेपरीं ॥ ६ ॥
कोणेपरीं याचा पाहावा विचार । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ७ ॥

[२१०]

॥ श्रीराम ॥

ब्रह्मीं मूळमाया जाहली निर्माण । बोलतां दूषण लागों पाहे ॥ १ ॥
लागों पाहे दोष विचारें पाहतां । निहेंतीं तत्वतां हेत कैंचा ॥ २ ॥
हेत कैंचा तया निर्गुण ब्रह्मासी । इच्छा अनिच्छासी कैसी घडे ॥ ३ ॥
कैसी घडे माया छाया अरूपाची । सत्ता निर्गुणाची करी कोण ॥४॥
करी कोण माया समळ चंचळ । ब्रह्म तों निर्मळ निश्चळ तें ॥ ५ ॥
निश्चळ तें ब्रह्म नित्य निर्विकार । माया हे विकार जाली कैसी ॥ ६ ॥
जाली कैसी माया दिनकर ह्मणे । वरी विचारणें प्रत्ययेंसीं ॥ ७ ॥

[२११]

॥ श्रीराम ॥

गगनीं पवन पवनीं दहन । दहनीं जीवन कैसें जालें ॥ १ ॥
कैसें जालें बापा जीवनीं भुवन । भुवनीं निर्माण पिंड कैसे ॥ २ ॥
कैसीं पंचभूतें भिन्नें ऐक्य जालीं । सृष्टी विस्तारली कोणेपरीं ॥ ३ ॥
कोणेपरीं ऐक्य होऊनि रचलीं । अंतीं विसंचलीं गेलीं कैसीं ॥ ४ ॥

१ नवल.

गेलीं कैसीं भूतें जेथील तेथें चि । पुढें त्या जीवाची स्थित कैसी ॥५॥
स्थित कैसी कोठें येणें जाणें कोणा । करी विवंचना अंतवंत ॥ ६ ॥
अंतवंत वृत्ति विचारें विवर । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ७ ॥

[२१२]

॥ श्रीराम ॥

ज्ञानीं संचरोनि अंत:कर्णसंगें । श्रोत्रेंद्रिययोगें शब्द घेतो ॥ १ ॥
शब्द आकाशींचा विषय घेऊनि । सोडी विचारूनि वागेंद्रियें ॥ २ ॥
वागेंद्रियें त्याग करी द्विविधाचा । दिनकरा साचा तो चि कोण ॥३॥

[२१३]

॥ श्रीराम ॥

समानमदोर्पे मन:समागमें । त्वचेंद्रियें नेमें स्पर्श भोगी ॥ १ ॥
स्पर्श तो वायूचा विषय सेऊनि । सोडी विचारूनि पाण्येंद्रियें ॥ २ ॥
पाण्येंद्रियें त्याग करी द्विविधाचा । दिनकरा साचा तो चि कोण ॥ ३ ॥

[२१४]

॥ श्रीराम ॥

उदानीं मिश्रित होऊनियां वेगें । बुद्धीच्या संयोगें चक्षुद्वारें ॥ १ ॥
चक्षुद्वारें रूपविषयो तेजाचा । भोगी त्याग त्याचा पदेंद्रियें ॥ २ ॥
पदेंद्रियें त्याग करी द्विविधाचा । दिनकरा साचा तो चि कोण ॥३॥

[२१५]

॥ श्रीराम ॥

प्राणेंसीं संचरें चित्त संयोगेंसीं । जिव्हाइंद्रियेंसीं रस सेवी ॥ १ ॥
रस उदकाचा विषय भोगूनि । सोडी संतोषोनी शिश्नेंद्रियें ॥ २ ॥
शिश्नेंद्रियें त्याग करी द्विविधाचा । दिनकरा साचा तो चि कोण ॥३॥

[२१६]

॥ श्रीराम ॥

अपानीं रिघोनि अहंकारसंगें । घ्राणेंद्रिययोगें गंध सेवी ॥ १ ॥

---

१ पाणी=हस्त.

गंध धरणीचा विषयो घेऊनि । त्यागी निरसूनि गुदेंद्रियें ॥ २ ॥
गुदेंद्रियें त्याग करी द्विविधाचा । दिनकरा साचा तो चि कोण ॥ ३ ॥

[२१७]

॥ श्रीराम ॥

पंचेंद्रियद्वारें पंचप्राणेंकरीं । पंचीकर्णे धरी विषयांसी ॥ १ ॥
विषयपंचक भोगूनि अंतरीं । मग त्याग करी कर्मेंद्रियें ॥ २ ॥
कर्मेंद्रियें त्याग करी तोष पावे । अथवा दुखवे अंतर्यामीं ॥ ३ ॥
अंतर्यामीं ऐसा भोगिता त्यागिता । तो कोण तत्वता विचारावा ॥४॥
विचारावा दृढ तयाचा विवर । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

[२१८]

॥ श्रीराम ॥

हांक मारुनि कानापासीं । जरा आली निश्चयेंसीं ॥ ध्रु० ॥
काय निश्चिंत राहासी । सोडुनीयां श्रीरामासी ॥ १ ॥
आतां येवुनि पालट पाहें । देहसंग विलया जाये ॥ २ ॥
दात पडती नेत्र जाती । कान असोनि नाईकती ॥ ३ ॥
कांप सुटे हातापाया । जिव्हा न वळे नाम गाया ॥ ४ ॥
मन भ्रमे पूर्वपंथें । भ्रम पडे जेथें तेथें ॥ ५ ॥
श्वासोश्वासीं दमा दाटे । कंठ घोरे घर्घराटें ॥ ६ ॥
आंग कांपे थरथरां । तन्ही पाहासी राडापोरां ॥ ७ ॥
मोहममतेनें पोसिलीं । तें तों अवघीं दुऱ्हावलीं ॥ ८ ॥
दिनकर ह्मणे सावध होईं । लागे स्वहिताचे सोईं ॥ ९ ॥

[२१९]

॥ श्रीराम ॥

दीनवच्छळ श्रीराम । भक्तकामकल्पद्रुम ॥ १ ॥
त्याचा लागो मना छंदु । ज्याचे नामीं परमानंदु ॥ ध्रु० ॥
बहुतांचा साहकारी । दास ज्याचा त्रिपुरारि ॥ २ ॥

---

१ मागीला. २ भक्ताच्या इच्छा पुरविणारा कल्पवृक्ष.

गुरुसंप्रदायेंवीण । मंत्रें जाणे सर्व जन ॥ ३ ॥
कोण्ही नेणे न ह्मणे अंतीं । ऐसें न दिसे त्रिजगतीं ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे अलभ्य लाभ । नरदेहीं हा स्वयंभ ॥ ५ ॥

[२२०]

॥ श्रीराम ॥

राम राम लिहितां पत्रीं । शत्रु तो हि चाळी मैत्री ॥ ध्रु० ॥
ऐसा नामाचा बडिवार । रोकडा चाले साक्षात्कार ॥ १ ॥
पत्रीं न लेहतां राम-राम पाहें । मित्र तो हि शत्रु होये ॥ २ ॥
येतां जातां राम राम पंथीं । न ह्मणतां अनर्थ होती ॥ ३ ॥
राम राम वोळखीवीण । ह्मणतां कितेक समाधान ॥ ४ ॥
राम राम न ये अंतीं यांचे । उठिती कडके अपवादाचे ॥ ५ ॥
दुराचारी अंतीं रामा । बाहतां ह्मणती तो पुण्यात्मा ॥ ६ ॥
रामनामाऐसें सार । भुवनत्रईं नाहीं थोर ॥ ७ ॥
विषबाधा शंकराची । शमली राम ह्मणतां चि ॥ ८ ॥
दिनकर ह्मणे पुण्यश्लोक । रामस्मरणें सर्व लोक ॥ ९ ॥

[२२१]

॥ श्रीराम ॥

सावध होईं स्वहितासी । काळ लागला पाठीसी ॥ ध्रु० ॥
राम कृष्ण नारायण । अखंड करीं कां हें चिंतन ॥ १ ॥
विसरोनियां यमयातना । काय होसी विषयाधीना ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे रामरंगीं । जीवा रंग लागवेगीं ॥ ३ ॥ ॥

[२२२]

॥ श्रीराम ॥

भय काय हो आह्मांसी । असतां रघुवीर पाठीसीं ॥ ध्रु० ॥
अखंड पाठीराखा देव । काळाशिरीं ज्याचा घाव ॥ १ ॥

---

१ 'श्रीराम' हा उघडा मंत्र आहे. हा सर्वांनीं जपावा. त्याला गुरुसंप्रदाय पाहिजे असें नाहीं.

आह्मी रामवेळाईतें । जेथें तेथें तो राखत ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे आदिअंतीं । सवाह्य रक्षी सीतापति ॥ ३ ॥

[२२३]

॥ श्रीराम ॥

सीतों रामाची हे माता । राम रामाचा हो पिता ॥ ध्रु० ॥
लटिकें नव्हे हें यथार्थ । साक्ष यासी रघुनाथ ॥ १ ॥
रामा आणि हनुमंतासी । संग नाहीं निश्चयेंसीं ॥ २ ॥
रामा आणि परशरामा । भेटी नाहीं ऐसी सीमा ॥ ३ ॥
रामा आणि सौमित्राचा । वनवासीं संग कैंचा ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे असत्य मानी । पतित तो चि त्रिभुवनीं ॥ ५ ॥

[२२४]

॥ श्रीराम ॥

शुद्धेंसीं सबळ माझें । जाऊनि राहो स्वरूप तुझें ॥ ध्रु० ॥
स्वसंवेद्य निरंजन । अखंड अनुस्यूत घन ॥ १ ॥
तत्पदेंसीं त्वंपद । नुरोनि उरो असिपद ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे तत्वमसि । महावाक्य त्रिपदेंसीं ॥ ३ ॥

[२२५]

॥ श्रीराम ॥

माझी गृहिणी मजपासीं । अखंड विन्मुख निजांगेंसीं ॥ ध्रु० ॥
माझें मज चि नवल वाटे । नसतें मासे उफराटें ॥ १ ॥
विन्मुखपणें चि घराचार । येव्हडा रचिला पैं संसार ॥ २ ॥
येणें चि रीतीं चराचर । चाळी सृष्ट्यादि व्यापार ॥ ३ ॥
उत्पत्तिस्थितिप्रळयेंसीं । खेळु खेळे अहर्निशीं ॥ ४ ॥
स्वलोला चि जेव्हां सन्मुख होये । तेव्हां जाळें विलया जाये ॥ ५ ॥

---

१ कैवारी. २ हा कोड-अभंग आहे. ३ शबल, औपाधिक. ४ ज्ञानस्वरूप. ५ अनुस्यूत=निरंतर. ६ मायारूप उपाधि ही च कोणी स्त्री.

वियोग होतां जाळेपणा । आपण नुरे चि वेगळेपणा ॥ ६ ॥
गृहिणी जातां घराचार । विसंचळे पै संसार ॥ ७ ॥
आतां आह्मी आह्मां निरंतर । गृहिणीवीण निर्विकार ॥ ८ ॥
दिनकर ह्मणे सरलें काज । विवेकप्रळईं ऐसें चोज ॥ ९ ॥

[२२६]

॥ श्रीराम ॥

मीपणाचिये मुळीं । सोहंपणें गाठी घाली ॥ १ ॥
तेव्हां होसी जैसा तैसा । विवरतां सोहं हंसा ॥ ध्रु० ॥
असतां अखंड समाधानें । नुरिजे बद्धमुक्तपणें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे चौथें पद । विचारितां साधक सिद्ध ॥ ३ ॥

[२२७]

॥ श्रीराम ॥

आतां सोडीं विषयध्यास । सद्गुरुचरणीं करीं रहिवास ॥ १ ॥
मूल आला मारेंमार । कोण राखों शके शूर ॥ ध्रु० ॥
काळासमोर जुंझारे । काय तगती रांडापोरें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे लेका । करीं सद्गुरु पाठीराखा ॥ ३ ॥

[२२८]

॥ श्रीराम ॥ (ललीत)

भगवद्दासांचें मंडळें । प्रार्थीतसे कर जोडुन ॥ ध्रु० ॥
आज्ञाकरितां श्रम फार । देवा होतसे अपार ॥ १ ॥
अखंडित जागरण । देवालागीं करूं शीण ॥ २ ॥
ऐसे अपराधी थोर । परि नेणों दुजी थोर ॥ ३ ॥
आठवावें काय काय । सर्वस्वेंसीं धरणें पाय ॥ ४ ॥
दिनकररामदास ह्मणे । गगना थार करीजे कोणें ॥ ५ ॥

---

१ नासला. २ भूषण जो श्रीराम त्याला. ३ आश्रय.

[२२९]

॥ श्रीराम ॥

काय शाश्वत देहाचें । देह भोजन काळाचें ॥ ध्रु० ॥
कैसा अद्यापि निष्ठुरा । गेलें वैभव आली जरा ॥ १ ॥
गेलीं मुंडें[1] अवतारांचीं । पदवी कोण मनुष्याची ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे वेग करीं । भावें संतसंग धरीं ॥ ३ ॥

[२३०]

॥ श्रीराम ॥

रजस्वलेचें अशुद्ध । त्याचा देह हा प्रसिद्ध ॥ ध्रु० ॥
करिती सोंवळें कर्माचें । कर्म होतसे देहाचें ॥ १ ॥
अशुद्धशब्दें नाहीं शुद्ध । तें सर्वांगीं प्रसिद्ध ॥ २ ॥
वास नवमास जठरीं । मूत्रानकांचा द्वारीं ॥ ३ ॥
विटाळ देहासी जन्मतां । विटाळ धांरे देह जातां ॥ ४ ॥
वोतीव देह विटाळाचा । तेथें अहंभाव कायसाचा ॥ ५ ॥
ज्याकरितां देह शुद्ध । तो सोडिला स्वतसिद्ध ॥ ६ ॥
दिनकर ह्मणे शुद्ध होती । जेव्हां सत्संग धरिती ॥ ७ ॥

[२३१]

॥ श्रीराम ॥

आमुचिये कुळीं श्रीराम दैवत । अन्यत्रांची मात कोण जाणे ॥ १ ॥
कोण जाणे दुजें दैवत माईक । सोडुनी विवेक शाश्वताचा ॥ २ ॥
शाश्वताचें बीक श्रीराम सर्वथा । आदिमध्यअंता पुरलासे ॥ ३ ॥
पुरोनि उरला सर्वा ठाईं राम । निर्मळ निष्काम सर्वसाक्षी ॥ ४ ॥
सर्वसाक्षी राम सर्वासी चोरला । न पाहाती लीळा अनुपम्य ॥ ५ ॥
अनुपम्य राम योजिला सज्जनीं । जाहले निर्वाणीं रामीं राम ॥ ६ ॥
रामीं रामदास जाले पैं उदास । तो चि पैं इच्यार्थ दिनकरा ॥ ७ ॥

---

१ मुंड-मस्तक. २ उकाड्यात. ३ थावे. ४ अहंभावाचा त्याग करणें व सत्संग धरणें यामुळें च देह खरा शुद्ध होतो. ५ शोभा, तेज. ६ श्रीसमर्थांनीं. ७ छंद.

[२३२]

॥ श्रीराम ॥

मरणाऐसा वैरी । अखंड उभा उरावरी ॥ ध्रु० ॥
काय अद्यापि निस्तुरा । आला जरेचा डांगोरा ॥ १ ॥
देह कांपे म्यालेपणें । पालटोनि पहिल्या गुणें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे आतां तरी । सद्गुरुसंगें हा निवारी ॥ ३ ॥

[२३३]

॥ श्रीराम ॥

अगाध पुण्याचिया गुणें । प्राप्त नरदेहाचें ठाणें ॥ ध्रु० ॥
सावध व्हा रे लागवेगें । स्वहित करा संतसंगें ॥ १ ॥
आयुष्याचा नाहीं नेम । देह खचतां कैंचा राम ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे वैभव नीट । तों चि साधा वैकुंठपीठ ॥ ३ ॥

[२३४]

॥ श्रीराम ॥ (ललीत)

राम दासाचें मंडण । भवभयाचें खंडण ॥ ध्रु० ॥
नाम घ्या रे लवलाहें । भुलों नका ममतामोहें ॥ १ ॥
नाम जपतां पळे काळ । तुटे संसाराचें मूळ ॥ २ ॥
नाम शिवाचें चिंतन । विषयदोषविध्वंसन ॥ ३ ॥
नाम भजनाचें आयुष्य । निगमागमाचें रहस्य ॥ ४ ॥
नाम अखंड स्मरण । दिनकरा परिपूर्ण ॥ ५ ॥

[२३५]

॥ श्रीराम ॥

जोंवरि नाहीं दिनकरु । तोंवरि प्रबळ अंधकारु ॥ ध्रु० ॥
तैसें ज्ञानेंवीण बापा । नव्हे काळदंड सोपा ॥ १ ॥
औषध न मिळे रोगासी । तों तों बळ संन्यपातासी ॥ २ ॥
दीप घेउनि अमर होणें । दिनकर ह्मणे लाजिरवाणें ॥ ३ ॥

[२३६]

॥ श्रीराम ॥

काय निश्चिंत जाळासी । मृत्यु लागला पाठीसी ॥ ध्रु० ॥
उपाय देख हातोंहातीं । शरण रीघ रघुनाथीं ॥ १ ॥
माझ्या सोफे पडशाळा । काय सोडविती तुझा ॥ २ ॥
हस्ति घोडे दासदासी । काय भांडती येमासीं ॥ ३ ॥
अंतीं सर्व हि राहील । वास स्मशानीं घडेल ॥ ४ ॥
सेखीं जाणें येकायेकीं । दिनकर सांगे मृत्यलोकीं ॥ ५ ॥

[२३७]

॥ श्रीराम ॥

गोप्य नाहीं परमार्थ । जो पाहे त्याचा स्वार्थ ॥ ध्रु० ॥
वायां येऊनि न जावें । वेगीं सार्थक करावें ॥ १ ॥
वेदशास्त्रपुराणांचें । हें चि सांगणें सर्वांचें ॥ २ ॥
तें चि मानावें सद्भावें । दिनकर ह्मणे निजभावें ॥ ३ ॥

[२३८]

॥ श्रीराम ॥

सत्ता आलियां हातासी । प्राणी सोडीं स्वहितासी ॥ ध्रु० ॥
कैसा पाहा दुराचारी । स्वयें आत्महत्या करी ॥ १ ॥
न विचारी पापपुण्य । दोप करितां न करी शीण ॥ २ ॥
परदारा परधन । अभिलाशी ज्याचें मन ॥ ३ ॥
गेला काळ सार्थकाचा । नेणे विचार स्वहिताचा ॥ ४ ॥
अधःपतनीं वास त्यासी । दिनकर ह्मणे सावकाशीं ॥ ५ ॥

[२३९]

॥ श्रीराम ॥

आसनीं श्रीराम भोजनीं श्रीराम । राम होतां काम स्मरा वाचें ॥ १ ॥
श्रीराम जागतां श्रीराम नीजतां । श्रीराम खेळतां ह्मणा भावें ॥ २ ॥
राम ह्मणा घरीं राम ह्मणा दारीं । राम क्षणमरीं नोसोडावा ॥ ३ ॥

ध्यानीं रामध्यान मानसीं चिंतन । श्रवणीं श्रवण राम करा ॥ ४ ॥
ह्मणे दिनकर नित्य निरंतर । भजनविचार सार धरा ॥ ५ ॥

[२४०]

॥ श्रीराम ॥

सद्भावें नमन सद्गुरुचरणा । जेणें निजखुणा दावियेली ॥ १ ॥
दाविियेलें माझें मज जें चोरलें । वोझें उतरिलें अनादीचें ॥ २ ॥
अनादीचें मूळ वारिलें सकळ । केलें पैं निर्मळ सदोदित ॥ ३ ॥
सदोदित राम त्रैलोक्यविश्राम । विमळ निष्काम विश्वातीत ॥ ४ ॥
विश्वातीत राम दासां स्वस्तिक्षेम । दिनकरा वर्म चोजवलें ॥ ५ ॥

[२४१]

॥ श्रीराम ॥

अजामिळ सुब्राह्मण । दासिसंगें पतित जाण ॥ ध्रु० ॥
निमित्य पाहोनियां त्यासी । देवें नेलें वैकुंठासी ॥ १ ॥
दासीपोटीं दाहा पुत्र । त्यांत नारा प्रीतिपात्र ॥ २ ॥
त्यासी विसंभेना घडी । यमदूत करिती वोढावोढी ॥ ३ ॥
नारा खेळतसे पोरांत । वियोग जाला अकस्मात ॥ ४ ॥
मोहें भोंवतें न्याहाळी । नारा येना कां जवळी ॥ ५ ॥
नारायेणा नारायेणा । मोहें जल्पे क्षणक्षणा ॥ ६ ॥
मीसें पाहोनि विष्णुदासीं । झगडा करूनि येमासीं ॥ ७ ॥
ऐसा पतितपावन हरि । भजतां काय तो अव्हेरी ॥ ८ ॥
दिनकर ह्मणे विषयगोडी । सांडुनि भजा रे आवडीं ॥ ९ ॥

[१४२]

॥ श्रीराम ॥

शुकमिसें गणिकेसी । रामें नेलें वैकुंठासीं ॥ ध्रु० ॥
काय ऐसें हें घडेल । राम दासां अव्हेरील ॥ १ ॥

१ ओरडूं लागला. २ निमित्त.

रिळेमी व्हाऊनि चरण । अहिल्या केली पुरातन ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे ऐसा येरा । भजता केवीं पाठिमोरा ॥ ३ ॥

[२४३]
॥ श्रीराम ॥

पावोनि नरदेह सार । स्वहित न करी तो गव्हांर ॥ ध्रु० ॥
रामनामरत्न कंठीं । न बांधे तो पतित सृष्टीं ॥ १ ॥
प्रपंचाचीं घडमोडी । करितां उसंतें न पडे घडी ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे नवल मोठें । रामेंवीण व्यर्थ आटे ॥ ३ ॥

[२४४]
॥ श्रीराम ॥ (स्फुट)

सावध होऊनि घडिघडीं । सार्थक करावें तातडीं ॥ ध्रु० ॥
अखंड नामीं सावधान । स्वरूपीं होऊनि तल्लीन ॥ १ ॥
जोंवरि आहे स्वस्थ काया । तों तू न घडीं निमिष्य वाया ॥ २ ॥
दिनकर रामीं रामदास । विनवीतसे साधकास ॥ ३ ॥

[२४५]
॥ श्रीराम ॥ (स्फुट)

आह्मी दास सज्जनांचे । संप्रदाई रघुनाथाचे ॥ ध्रु० ॥
धन्य आह्मी जनीं वनीं । अखंड सोहमनुसंधानीं ॥ १ ॥
आह्मा ऐसा जो जो होये । धन्य वंश त्याचा पाहें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे ते हि धन्य । जया ज्ञानेंसीं सौजन्य ॥ ३ ॥

*[२४६]
॥ श्रीराम ॥

न ये समागमें माता पिता बंधु । येका दीनबंधुवांचूनीया ॥ १ ॥
तो चि ध्याईं मना नित्य निरंतर । जया गौराहर विसंबेना ॥ ध्रु० ॥
अवचें आइजेणें पिंडेंसीं ब्रम्हांड । वाउगें चि बंड रामेंवीण ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे जनीं निरंजनीं । श्रीरामवांचूनी सखे कोण ॥ ३ ॥

---

१ मूर्ख २ विसावा ३ खपतो, श्रम करितो ४ सज्जन हा शब्द श्रीमंत यांना अनुलक्षून आहे ५ अशाश्वत

* येथें एका चाडातील अभंग धरून दुसऱ्यास आरंभ झाला आहे

[२४७]

॥ श्रीराम ॥

काय सांगों आतां माझें मी पाहातां । न दिसे तत्वतां बोलावया ॥ १ ॥
ऐसी जाली मात शोधितां निवांत । करीतां येकांत सद्गुरूसी ॥ ध्रु० ॥
ध्येय ध्याता ध्यान ज्ञेय ज्ञाता ज्ञान । त्रिपुटीचें भान तुरोनीयां ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे ज्याचें तो चि जाणे । जाणणें नेणणें जाऊनीयां ॥ ३ ॥

[२४८]

॥ श्रीराम ॥

कोणाचें अत्र कोणाचें परत्र । सकळ हें सूत्र अविद्येचे ॥ १ ॥
सद्गुरुवांचूनि कोण्हाचें हि कोण्ही । सखे त्रिभुवनीं नाहीं बापा ॥ ध्रु० ॥
बाप माये बंधु देहाचा समंधु । ममतेचा बाधु सर्व कांहीं ॥ २ ॥
आप्तवर्ग सर्खी वैभवाच्या लेखीं । तें जातां पारखीं सर्वें होतीं ॥ ३ ॥
संसार केवळ जैसें मृगजळ । दिनकरा बोल कैंची तेथें ॥ ४ ॥

[२४९]

॥ श्रीराम ॥

वर्णाश्रमधर्म सत्क्रियापाळणं । करिती ते धन्य संत ज्ञानी ॥ १ ॥
विश्वाचे तारक कुकर्मछेदक । धर्माचे स्थापक मर्यादेचे ॥ ध्रु० ॥
शास्त्राधारें ज्यांचें वर्तणें अगाध । त्रिकांड प्रसिद्ध वेदयुक्त ॥ २ ॥
वेदयुक्त ज्ञान कर्म उपासना । येणें मार्गें जना प्रबोधिती ॥ ३ ॥
प्रबोधिती त्यांचे पदीं दिनकर । नित्य निरंतर सर्वभावें ॥ ४ ॥

[२५०]

॥ श्रीराम ॥

स्वधर्मांचा पक्ष रक्षणें साधूसी । सन्मार्गें जनासी तारावया ॥ १ ॥
धन्य संत जनीं जीवांचे तारक । प्रबोधें मारक अविद्येचे ॥ ध्रु० ॥
क्षणभरी संग जयां घडे याचा । महिमा तयांचा कोण जाणे ॥ २ ॥
दिनकर रामीं रामदास ह्मणे । नरदेहा येणें धन्य जालें ॥ ३ ॥

[२५१]

॥ श्रीराम ॥

दीनासी तारावें सनाथ करावें । संकटीं रक्षावें दीनबंधु ॥ ध्रु० ॥
दीनबंधु ऐसीं ब्रीदें तूं धरिसी । तरि कां करिसी अनारिसें ॥ १ ॥
अनारिसें नको कोण्हाचें आयको । सिकविलें सिकों देवराया ॥ २ ॥
देवराया ह्मणें अव्हेरिसी दीनें । दिनकर ह्मणे सांभाळावीं ॥ ३ ॥

[२५२]

॥ श्रीराम ॥

सद्गुरुसारिखें जिवलग सोयरें । न दिसे दुसरें त्रिभुवनीं ॥ ध्रु० ॥
काय सांगों कैसें कृपेचें करणें । संसारधरणें निरशिलें ॥ १ ॥
माझें निज मज अनंता काळाचें । दिधलें तें साचें काय सांगों ॥ २ ॥
सांगों जातां वाचा शब्देंसीं निमाली । मनेंसीं विराली कल्पना हि ॥ ३ ॥
असंभाव्य सुख ध्याताध्यानेंवीण । ध्येय चि संपूर्ण केलें मज ॥ ४ ॥
केलें मजवीण मज निरंतर । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

[२५३]

॥ श्रीराम ॥

राम साधूंचें मंडण । राम संसारखंडण ॥ १ ॥
मज तो चि नयनीं दावा । नाहीं तरी येमेसीं दावा ॥ ध्रु० ॥
राम विश्वाचें भुवन । राम सर्वांसी पावन ॥ २ ॥
राम दिनकरभूषण । राम भवभयशोषण ॥ ३ ॥

[२५४]

॥ श्रीराम ॥

औंधों च युग कळीचें । त्यावरि राज्य यवनांचें ॥ १ ॥

---

१ वेगळें, भिन्न, दीनबंधु या नावाप्रमाणें मज दीनाचें रक्षण कां करीत नाहींस? मला तुझ्यापासून वेगळें का करतोस? २ वैर. मला राम दिसला नाहीं तर यमराज माझ्याशीं वैर करील. ह्म० माझे हालहाल करील. ३ सूर्यवंशास भूषण किंवा मज दिनकरास भूषणरूप होय. ४ या अभंगात, त्या वेळच्या समाजाची स्थिति कशी होती, ती दिनकरांनीं सांगितली आहे.

आता स्वधर्म कोण राखे । जाले अधर्मा सारिखें ॥ ध्रु० ॥
गुरुत्व विश्वाचें ज्या आंगीं । ते ब्राह्मण सेविती भांगी ॥ २ ॥
षट्कर्मेसीं स्नान लागी । जनीं ह्मणवी ज्ञानयोगी ॥ ३ ॥
आश्रमाचें नाम मठ । तेथें भांगीं भरले घट ॥ ४ ॥
गांजे तमाखु धुमाळी । गुर्गुडीची गंवादी घाली ॥ ५ ॥
सर्वब्रह्माचा उपदेश । बोधी कर्माचा हरांश ॥ ६ ॥
दिनकर ह्मणे कळीं संत । भ्रष्टाचार होती विख्यात ॥ ७ ॥

[२५५]

॥ श्रीराम ॥

स्वधर्म विश्वासी तारक । अधर्म करिल्यासी मारक ॥ १ ॥
ऐसें गीताभागवतीं । स्वयें सांगे लक्ष्मीपति ॥ ध्रु० ॥
जो रजतमाचा भेद । काम्य कर्माचा उच्छेद ॥ २ ॥
शैवागम शाक्तागम । सोडुनि रक्षावा स्वधर्म ॥ ३ ॥
निषिद्ध कर्में विधिविधानें । नाचरावीं मुमुक्षानें ॥ ४ ॥
वर्णाश्रमयातिधर्म । ब्रह्मार्पणें होती निष्काम ॥ ५ ॥
समता आत्मत्वें समजावी । भेदें सत्क्रिया राखावी ॥ ६ ॥
जीवेश्वरा ऐक्य जेन्हां । दिनकर ह्मणे मोक्ष तेन्हां ॥ ७ ॥

[२५६]

॥ श्रीराम ॥

पावोनियां उत्तम जन्म । परतु नेणें आत्माराम ॥ १ ॥
काय केलें देवराया । मनुष्यजन्म गेलें वाया ॥ ध्रु० ॥
पाहातां वर्णाश्रमाकडे । उठती पापांडाचीं बंडें ॥ २ ॥
स्वहितासाठीं संतां शरण । गेलों परि तें न ये खूण ॥ ३ ॥
जीवेश्वराचें ऐक्यज्ञान । न दिसे वैराग्यलक्षण ॥ ४ ॥
शाक्तमार्गे पडिला दृष्टी । काटाळलें मन उठी ॥ ५ ॥

---

१ भ्रष्ट. २ ह्रास, ऱ्हास. ३ आगम=शास्त्र किंवा आचार.

भ्रष्टाचारेंसीं समंध । वरपंगाचा ज्ञानबोध ॥ ६ ॥
स्नानसंध्या गुर्गुडीची । समाधि लाविती भांगीची ॥ ७ ॥
स्वधर्म गेला वारा वाटीं । अवघी विषयांची राहाटी ॥ ८ ॥
ज्ञान वैराग्य भजन । कैंचें अवघें वाष्कळपण ॥ ९ ॥
जयासी आस्था मोक्षालागीं । तेणें न लगावें ये मार्गी ॥ १० ॥
दिनकररामदास ह्मणे । आह्मी सुटलों दैवगुणें ॥ ११ ॥

[२५७]
॥ श्रीराम ॥

अनंत पुंण्यांचिया कोटी । भांडवल माझे गांठीं ॥ १ ॥
तेणें गुणें पद लाधलें । अहं सोहं निरसोनि गेलें ॥ ध्रु० ॥
कर्म उपासना ज्ञान । तनु चतुष्टय विवर्ण ॥ २ ॥
स्वधर्माचें संरक्षण । करुनी केलें पैं अनन्य ॥ ३ ॥
दैवी संपदेची माळा । सद्गुरायें घातली गळा ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे मीतूंपण । अभिन्न सर्व त्रिभुवन ॥ ५ ॥

[२५८]
॥ श्रीराम ॥

ऐकतां कीर्तन सोडवेना घर । सोसेना जोजार वैष्णवांचा ॥ १ ॥
वैष्णवांचें गाणें करकर मोठी । तिडीक ललाटीं उठे थोर ॥ २. ॥
उठे थोर प्रीति वेश्येचे रंगणीं । सप्रेम चरणीं धांवे तेथें ॥ ३ ॥
धांवे तेथें हर्ष मानी मनीं मोठा । वैभवाचा ताठा मुसमुसी ॥ ४ ॥
मुसमुसी काममदमच्छरेंसीं । निंदी सन्मार्गासी वेश्यादास ॥ ५ ॥
वेश्यादास निंदी संतसाधुजना । वर्णी नृत्यांगना पदोपदीं ॥ ६ ॥
पदोपदीं त्यासी रौरवाचें ठाणें । दिनकर ह्मणे दिल्हें देवें ॥ ७ ॥

[२५९]
॥ श्रीराम ॥

जळीं स्थळीं राम चचळीं निश्चळीं । राम सर्वकाळीं सर्वां ठाईं ॥ १ ॥
सर्वांठाईं राम आहे पुरातन । पाहें परिछिन्न अनुभवें ॥ २ ॥
अनुभवीं राम निर्मळ निष्काम । दिनकरा वर्म रामदासीं ॥ ३ ॥

[२६०]

॥ श्रीराम ॥

सांपडला राम विश्वाचा विश्राम । नित्य समागम न खंडे कीं ॥ १ ॥
न खंडे सुगंध अखंड सुमनीं । तैसा शरपाणी दासांपासीं ॥ २ ॥
दासांपासीं राम रामीं रामदास । दिनकरा वास निजधामीं ॥ ३ ॥

[२६१]

॥ श्रीराम ॥

कैंचे काय आह्मी कैंचे काय तुह्मी । भ्रमाची हे ऊर्मि वाउगी चि ॥१॥
आह्मा सर्व सम नेणों आप पर । द्वैताचा जोजार कैंचा काई ॥ ध्रु०॥
अज्ञानासी भ्रम ज्ञाता तो निभ्रम । निर्मळ निष्काम सदोदित ॥ २ ॥
सदोदित ज्ञानी सोहं हंसा भरें । दिनकरा खरें आत्मज्ञान ॥ ३ ॥

[२६२]

॥ श्रीराम ॥

जन पाहे जना दृश्यद्रष्टेपणें । तैसीं ज्ञानाज्ञानें होय नव्हे ॥ १ ॥
होय नव्हे मिथ्या विचारेंसहित । दृश्यद्रष्टामात जैसी जनीं ॥ २ ॥
तेवीं मिथ्या पाहें जन जनार्दन । दिनकरा मौन शब्दोशब्दीं ॥ ३ ॥

[२६३]

॥ श्रीराम ॥

विषाचें निर्विष करी जानकीश । ऐसी बहुतांस साक्ष असे ॥ १ ॥
धन्य देवराया न कळे तुझी दया । जीवांच्या धावया धांवतोसी ॥ ध्रु०॥
साक्ष ऐसी आणि पुराणें गर्जती । नवल हें चित्तीं वाटतसे ॥ २ ॥
वाटतसे तवं प्रत्यक्ष चि जाळें । दिनकरा आलें प्रत्ययासी ॥ ३ ॥

[२६४]

॥ श्रीराम ॥

दासाचें गौरव राखे जानकीश । तयाचे सर्वस्व स्वयें सोसी ॥ १ ॥

---

१ शर म्हणजे बाण आहे ज्याचे हातीं तो, श्रीराम. २ जंजाळ, खटपट.

स्वयें सोसी राम दासांचा विश्राम । नित्य अविश्रम राखे त्यांसी ॥ २ ॥
राखे त्यांसी ऐसीं बोलतीं पुराणें । दिनकर ह्मणे सप्रचित ॥ ३ ॥

[२६५]

॥ श्रीराम ॥

सत्संगाचें फळ काय तें आईक । करूनि निष्टंक मनोभाव ॥ १ ॥
मनोभाव जेव्हां सत्संगीं जडला । तेव्हां चि लाधला स्वप्रकाश ॥ २ ॥
स्वप्रकाशज्ञान विज्ञानेंसीं भक्ति । विषयविरक्ति असंभाव्य ॥ ३ ॥
असंभाव्य दशा शांतिक्षमायुक्त । नमली अयुक्त देहबुद्धि ॥ ४ ॥
देहबुद्धि गेली उरलें केवळ । स्वरूप सकळ सत्संगाचें ॥ ५ ॥
सत्संगाचें फळ स्वरूपाची सिद्धि । दिनकरा बोधीं साधकांसीं ॥ ६ ॥

[२६६]

॥ श्रीराम ॥

अहो जना तुह्मी करा हित कांहीं । प्रपंचप्रवाहीं पडों नका ॥ १ ॥
नका काळ वृथा जातुसे सर्वदा । नसोनि आपदा का भोगावी ॥ २ ॥
भोगावी सपदा वैकुठपीठींची । धरूनि भक्तीची वाट नीट ॥ ३ ॥
वाट नीट आहे धरितील त्यांसी । भोगिती सुखासी मोक्षाचिया ॥ ४ ॥
मोक्षाचिया सुखें सुखरूपें राम । स्मरतां चि श्रम दूरि ठाके ॥ ५ ॥
दूरि ठाके मायाजनित जें सुख । श्रीराम निःशंक चिंतितां चि ॥ ६ ॥
चिंतितां चि नाम उफराटें वाल्हा । वाल्मीक तो जाला येणें मार्गें ॥ ७ ॥
येणें मार्गें शत कोटी रामायण । भविष्य निर्माण केलें तेणें ॥ ८ ॥
केलें नारदानें हें चि अनुष्ठान । वाचें नारायण अखंडित ॥ ९ ॥
अखंडित ध्रुव प्रल्हाद अंबर । नामीं निरंतर सद्भावेंसीं ॥ १० ॥
सद्भावें चि सत सनकादिका जालें । गजेंद्रासी नेलें निजपदा ॥ ११ ॥
निजपदीं शुकवामदेवादिक । अक्रूर निष्टंक भक्तिमार्गें ॥ १२ ॥
भक्तिमार्गें सर्व जे कोण्ही लागले । ते चि येक नेले वैकुंठासी ॥ १३ ॥

१ श्रम वाटू न देता.

वैकुंठसुखाची गोडी ज्याचे चित्तीं । तेणें रामी वृत्ति दृढ घावी ॥१४॥
दृढ बुद्धि हे चि निश्चयेंसीं कीजे । अखंड लाविजे मन रामीं ॥ १५ ॥
मन रामीं रंगे तरी च सार्थक । नाहींतरी नर्कवास जीवां ॥ १६ ॥
वास जीवा होतां नरदेहीं बरा । तेथें येरझारा चुकवाव्या ॥ १७ ॥
चुकवाया अन्य देहीं कैंचें ज्ञान । तेणें पै पतन चौऱ्यासीचें ॥ १८ ॥
चौऱ्यासी लक्ष्यांचें दुःख नरदेहीं । रामनामें पाहीं चुकवावें ॥ १९ ॥
चुकवावे ऐसें बहुत बोलती । परि न ये चित्तीं लोकाचीये ॥ २० ॥
लोकाचिये वाचे न ये राम राम । जाचितील येम त्या लोकांसी ॥२१॥
लोकिक सांडुनी लोकिकामाझारीं । दिनकरा धरीं येक राम ॥ २२ ॥

[२६७]

॥ श्रीराम ॥

येक राम धरा त्रैलोक्याचा नाथ । तयाविण हेत नका कोठें ॥ १ ॥
नका कोठें धरूं माईक भजन । सीतापतिवीण सर्व मिथ्या ॥ २ ॥
सर्व मिथ्या ऐसी साक्ष दिनकरा । श्रीराम अतरामाजी येता ॥ ३ ॥

[२६८]

॥ श्रीराम ॥

जसें चंद्रेंवीण चकोरा निर्वाण । कीं मेघाराचून चातकासी ॥ १ ॥
तैसें माझें चित्त भेटीतें इच्छित । यावरी समर्थ दीनानाथ ॥ ध्रु० ॥
रवीच्या वियोगें चक्रवाकें जैसीं । कीं न येता पतीसीं पतिव्रता ॥ २ ॥
वसतावाचून जैस्या वनस्पति । साधकासी खति मोक्षालागीं ॥ ३ ॥
लोभियाचें चित्त जेसें अर्थालागीं । आरोग्यासी रोगी इच्छी जेसा ॥४॥
राघवावाचूनि हीनें दीनें व्योमी । दिनकर रामी रामदास ॥ ५ ॥

२६९

॥ श्रीराम ॥

घाजवेला राम सद्गुरुकृपेनें । आता भिन्नपण अभिन्नता ॥ १ ॥

---

१ इच्छा, वासना २ जाणवलं

अभिन्नता बिंबीं जेवि प्रतिबिंबा । नाथिला से ळंबा उपाधीचा ॥ २ ॥
उपाधीच्या योगें बिंब प्रतिबिंबा । तथा चि स्वयंभीं दिनकर ॥ ३ ॥

[२७०]

॥ श्रीराम ॥

जेथें ज्याची पडे गुंतोनी वासना । तेथें त्याच्या प्राणा वासु घडे ॥१॥
वासु घडे जेव्हां दोघां येके ठाईं । संकल्प हा पाहीं रूढे तेथें ॥ २ ॥
रूढे तेथें मग जें जें कल्पी तें तें । ममतेच्या हातें अहं भावीं ॥ ३ ॥
अहंभावें करी नाना धर्माधर्म । आणि कर्माकर्म देहाधारें ॥ ४ ॥
देहाधारें प्राणी विषयांच्या भरें । उगडेना धीरें साभिमानें ॥ ५ ॥
साभिमानें भोगी स्वर्गनर्कभोग । संसाराचा पाग तेणें योगें ॥ ६ ॥
तेणें योगें जीव न विचारी देव । पतिताचा भाव देहभावीं ॥ ७ ॥
देहभावी जीव दिनकर ह्मणे । सेविती साजणें संसाराचें ॥ ८ ॥

[२७१]

॥ श्रीराम ॥

नरदेह पावोनीया । भक्तिहीण गेलें वाया ॥ १ ॥
त्राहे त्राहे दीनबंधु । तैसा नलगे तुझा वेधु ॥ ध्रु० ॥
विषयालागीं झुरे जैसा । मायामाहें झळंबे कैसा ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे हें नवल । येमपाशीं जाणवेल ॥ ३ ॥

[२७२]

॥ श्रीराम ॥

अज्ञानाचें जन्म खोटें । पडलें अविद्येच्या लोटें ॥ १ ॥
नारायण नारायण । चांडाळासी उद्धरा कोण ॥ ध्रु० ॥
निंदी स्वधर्माची सोये । त्याची मात सांगों काये ॥ २ ॥

---

१ स्वयंभीं, स्वतःसिद्ध वस्तूच्या ठिकाणी २ हातानें किंवा साह्यानें ३ उगडणें=विसरण किंवा उगड=उगड=उद्धार, उद्धरना ४ पराधीनत्व. ५ वालणें, किंवा मैत्री. ६ छंद. ७ झळंबणें=गोवणें, गुडाळणे

स्वयें नेणें न करी कांहीं । कारित्यासी वारी पाहीं ॥ ३ ॥
परोपकार नेणे कांटी । फळल्या वृक्षांभोंवतीं दाटी ॥ ४ ॥
ऐसा पतित सर्वगुणें । दिनकररामदास ह्मणे ॥ ५ ॥

[२७३]

॥ श्रीराम ॥

संतसंग नाहीं जया । स्वहित कोठें लाभे तया ॥ १ ॥
हरि हरि हरि हरि । पतितासी कोण तारी ॥ ध्रु० ॥
वायां सिणविली माये । भूमिभार प्राणी होये ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे तो हि धन्य । ऐसा प्राणी जो अज्ञान ॥ ३ ॥

[२७४]

॥ श्रीराम ॥

आतां जाणें क्षमा जाणें । नाहीं कोण्हासी राहाणें ॥ १ ॥
करा जोडी सत्संगाची । आधीं तोडा प्रपंचाची ॥ ध्रु० ॥
बहुत नाडिले सर्वमारें । पछाडिले अहंकारें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे वेग करा । धरा शुद्ध परंपरा ॥ ३ ॥

[२७५]

॥ श्रीराम ॥

रामेंवीण जिणें पाहें । जात असे व्यर्थ्य हें ॥ १ ॥
काय जालासी निदसुरा । धरूनिया राडा पोरा ॥ ध्रु० ॥
अवघीं वैभवाचीं भूतें । स्वार्थें झडपू आलीं तूंतें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे पाहें खरा । प्रपंच सर्व चोराचा थारा ॥ ३ ॥

[२७६]

॥ श्रीराम ॥

माझें कर्म खोटें ठाके मजआड । तेणें मनमीड वाटतसे ॥ १ ॥
धांव धांव देवा अंतरापासून । नेई सोडवून येथूनीया ॥ ध्रु० ॥

---

१ स्वतः उपळून देवरा नाहीं व झाडावरील फळें लोक खातील ह्मणून त्या भोंवती काटे लावून ठेवतो. २ त्वरित.

सद्गुरु जनाची केउी सोडवण । पतितपावन नाम साजे ॥ २ ॥
दिनकर म्हणे कायावाचामनें । दुजें कांहीं नेणें तुजवीण ॥ ३ ॥

[२७७]

॥ श्रीराम ॥

संत जिवलग सोयरे जीवाचे । भेटवा निजाचे निजदानी ॥ १ ॥
निजदानी संत भेटती केधवा । आर्त वाटे जीवा मनातूनि ॥ २ ॥
मनांतूनि हेत संतांचे चरणीं । लागलासे ध्यानीं न ये दुजें ॥ ३ ॥
न ये दुजें कांहीं भावेंने भाविता । अखंडित संतां स्फुरतसे ॥ ४ ॥
स्फुरतसे त्यांचें मागें पार्थेयगी । घेऊं या रे धणी निरंतर ॥ ५ ॥
निरंतर सेवा घडो माझ्या जीवा । तेणें देहभावा पालटीन ॥ ६ ॥
पालटीन सर्व दिनकर म्हणे । तयाचे कृपेनें अविवेकी ॥ ७ ॥

[२७८]

॥ श्रीराम ॥

चांगलें बोलावें चांगलें चालावें । चांगलें शोधावें सर्वकाळ ॥ १ ॥
सर्वकाळ सर्व चांगलें चि व्हावें । म्हणिजे जाणावें चांगलें चि ॥ २ ॥
चांगलें सेविता चांगलें चि जालें । दिनकरा आलें प्रत्ययासी ॥ ३ ॥

[२७९]

॥ श्रीराम ॥

सद्गुरूनें केलें संपूर्ण चांगलें । सर्व निरेटिलें मजमाजीं ॥ १ ॥
मजमाजीं मज लावियलें निज । अखंड सहज सर्वकाळ ॥ २ ॥
सर्वकाळ कांहीं आपपर नाहीं । देह जाता पाहीं असता हि ॥ ३ ॥
असतां हि सर्व नाहीं हें अपूर्व । नसता हि पूर्व अपूर्वता ॥ ४ ॥
अपूर्वता थोर म्हणे दिनकर । जेव्हां वेर कर सद्गुरूचा ॥ ५ ॥

१ आत्मवस्तूचें दान देणारे, स्वस्वरूपाची भेट करून देणारे २ भावनांत स्फुरण ३ संतांकरितां ४ तीर्थ ५ तृप्ति होईपर्यंत ६ निर्मूल करूं ७ माझ्यामधील सर्व गुणदोषांचें ८ देही असून विदेही होणें किंवा हे सर्व दृश्य पदार्थ असून न भासणें ९ वरदायक

[२८०]

॥ श्रीराम ॥

राम हा विश्राम धरितील त्यांचा । महिमा तयांचा कोण जाणे ॥ १ ॥
कोण जाणे लीळा रामाच्या दासांची । वर्णितां शेषाची वाणी खुंटे ॥२॥
वाणी खुंटे जयां वर्णितां शास्त्रांची । दिनकरा साची अपूर्वता ॥ ३ ॥

[२८१]

॥ श्रीराम ॥

रामदास माझ्या सोयरे जिवाचे । देखेन तयांचे पाय केव्हां ॥ १ ॥
पाय केव्हां दृष्टी पडतील साचे । उतरीन देहाचें निंबलोण ॥ २ ॥
निंबलोण सर्वभावेंसीं करीन । चुरोनि उरेन सेवेलागीं ॥ ३ ॥
सेवेलागीं देह देहेंविण राहे । दिनकरा पाहें नवलाव ॥ ४ ॥

[२८२]

॥ श्रीराम ॥

गोविंद गोविंद लागो मना छंद । वाउगा वेवाद कामयासी ॥ १ ॥
कामयासी सीण रामनामेंवीण । भोगावे दारुण भवरोग ॥ २ ॥
भवरोग येमयातनेचें मूळ । बोलती सकळ संतजन ॥ ३ ॥
संतजनां नाम दिधलें निजाचें । तें चि मना साचें सोडूं नये ॥ ४ ॥
सोडूं नये नाम साराचें हि सार । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ५ ॥

[२८३]

॥ श्रीराम ॥

आह्मां अनाथांचा सोयरा श्रीरंग । करूनि अभंग सांभाळितो ॥ १ ॥
सांभाळितो देव आपुल्या दासांसी । संकट तयांसीं पडों नेदी ॥ २ ॥
संकटीं धावणें निर्भय राखणें । हें येक करणें गोविंदाचें ॥ ३ ॥
गोविंद तो बाप गोविंद माउली । कृपेची साउली अनाथांची ॥ ४ ॥
अनाथांचा नाथ दिनकर ह्मणे । सर्वकांहीं जाणे तो चि येक ॥ ५ ॥

---

१ पुन्हां कधी हि भंग पावणार नाहीं असें; निर्भय, स्थिरचित्त.

[२८४]

॥ श्रीराम ॥

गोविंदाचे दास गोविंद सांभाळी । लेंकुरा माउली जेणें रीतीं ॥ १ ॥
जेणें रीतीं माये बाळा हे उपमा । न साहे श्रीरामा सर्वथा हि ॥ २ ॥
सर्वकाळीं देव सांभाळी भक्तांसी । दुःकाळीं[१] बाळांसी माता खाये ॥ ३ ॥
मातेची उपमा देवासी न साहे । अधिक तो आहे कोटिगुणें ॥ ४ ॥
कोटीच्या हि कोटी दिनकर ह्मणे । देवें उद्धरणें निजभक्तां ॥ ६ ॥

[२८५]

॥ श्रीराम ॥

नाम पडतां श्रवणीं । हृदयीं भासे चापपाणी ॥ १ ॥
राम राम राम राम । सकळ जीवांचा विश्राम ॥ ध्रु० ॥
राम मनीं अखंड वाचे । राम विस्मरण देहाचें ॥ २ ॥
बहुतां जन्मांचें सुकृत । दिनकरा सफळित ॥ ३ ॥

[२८६]

॥ श्रीराम ॥

आपेंआप भेटी संतसमागमें । स्वानुभववर्मे चोजवलीं ॥ १ ॥
चोजवला देव चोजवला देव । चोजवला देव अंतरींचा ॥ ध्रु० ॥
अंतरींचा देव द्वैतेंवीण सर्व । भोगितां गौरव अंतरेना ॥ २ ॥
अंतरेना कदा नित्य निरंतर । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ३ ॥

[२८७]

॥ श्रीराम ॥

महाज्ञानेंवीण न चुकती जन्म । तपें तीर्थें यज्ञ केले जऱ्ही ॥ १ ॥
केले जऱ्ही याग योग चांद्रायणें । अथवा साधनें शमादिकें ॥ २ ॥
शमादिक दम दायक जन्माचे[२] । दिनकरा साचें चोजवलें ॥ ३ ॥

---

१ दुष्काळांत. २ जन्ममरणपरंपरेचे.

[२८८]

॥ श्रीराम ॥

भावाचा भुकेला उभा विटेवरी । पाहा भीमातीरीं पांडुरंग ॥ १ ॥
पांडुरंगरंगें रंगले धांवती । आरोळिया देती हरिनामें ॥ २ ॥
नामाच्या गजरें आनंदाच्या भरें । तृप्त दिनकरें केलें देवा ॥ ३ ॥

[२८९]

॥ श्रीराम ॥

न करावी निंदा भोळ्यांभाविकांची । त्यांचिये पाईंची धुळी व्हावे ॥१॥
व्हावें तनुमनें भावें जीवें प्राणें । सांडवा करणें या देहाचा ॥ २ ॥
देहाचा भवंसा नाहीं ब्रह्मादिकां । दिनकरा निका निजभाव ॥ ३ ॥

[२९०]

॥ श्रीराम ॥

किती आतां सोस वासनेच्या संगें । सोडियेले जागे इंद्रियांनीं ॥ १ ॥
इंद्रियांनीं देह सोडिला सर्व हि । आतां असे काई भरंवसा ॥ २ ॥
भरंवसा ज्यांचा होता तुझे मनीं । तुज ते टाकुनी पाय गेले ॥ ३ ॥
पाय गेले हात कान डोळे दात । अझूनि निश्चिंत कैसा होसी ॥ ४ ॥
होसी का पतित असतां पावन । दिनकर खूण सांगतसे ॥ ५ ॥

[२९१]

॥ श्रीराम ॥

निश्चसेना मन साधूचिये पाईं । चिंता वाहे देहीं प्रपंचाची ॥ १ ॥
प्रपंचाची व्याधी विषयाच्या भरें । लागली निर्धारें प्राणियांसी ॥ २ ॥
प्राणी जितो जीवें सुकृत नाठवे । निंदी सर्वभावें भाविकांसी ॥ ३ ॥
भाविकांची निंदा करी कुचराई । धन्य नरदेहीं तो हि येक ॥ ४ ॥
तो हि येकं धन्य ह्मणे दिनकर । करी नर्की थारें पूर्वजांसी ॥ ५ ॥

---

१ सोडोवा=त्याग किंवा कुरवंडी. २ स्थानें; किंवा जागरुकता, आपापले व्यापार. ३ रहिवास.

[२९२]

॥ श्रीराम ॥

आनंदाच्या भरें बैसोनिया निंदीं । भाविकांसी निंदी उल्हासेंसीं ॥ १ ॥
उल्हासेंसीं जैसा पतंग दीपासी । झडपी प्राणासी जाळावया ॥ २ ॥
जाळावया तैसे पूर्वज आपुले । निंदकानें दिल्हे यमाहातीं ॥ ३ ॥
यमाहातीं वंश निंदकाचा पडे । तऱ्ही वाडेंकोडें जल्पतसे ॥ ४ ॥
जल्पतसे जैसें श्वान याचकांसी । तैसा दिननिशीं भुंके पापी ॥ ५ ॥
पापी तो देवाचा सर्खा भाविकांचा । दिनकरा त्याचा लाभ असे ॥ ६ ॥

[२९३]

॥ श्रीराम ॥

ॐकाराचा अर्थ विचारीं विचारें । मानसी निर्धारें समाधान ॥ १ ॥
समाधानें याचीं अंगें विचारावीं । क्षराक्षरानावीं वर्तती जें ॥ २ ॥
वर्त्तती जे दोन्ही सर्व चराचरीं । तयाचे सहारीं अनुर्वाच्य ॥ ३ ॥
अनुर्वाच्य सुख द्वैतेंवीण घेणें । ज्याचें तो चि जाणे ज्ञप्तिवीण ॥ ४ ॥
ज्ञप्तिवीण ज्ञेय सतसमागमें । दिनकरा रामें प्रबोधिलें ॥ ५ ॥

[२९४]

॥ श्रीराम ॥

क्षर नाशिवंत अक्षर शाश्वत । दोहींचा ऐक्यार्थ जेथें घडे ॥ १ ॥
तें चि समाधान तें चि समाधान । तें चि समाधान निश्चयाचें ॥ ध्रु० ॥
अहंभाव सरे सोहंभाव स्फुरे । स्फुरण हि पुरें विसरेंसीं ॥ २ ॥
विसरेंसीं जेथें स्मरण आटलें । दिनकरा जालें अनुर्वाच्य ॥ ३ ॥

[२९५]

॥ श्रीराम ॥

जयाचिये मनीं श्रीरामचिंतन । आणीक साधन नाहीं दुजें ॥ १ ॥
नाहीं दुजें काहीं मोक्षाचें कारण । श्रीरामावाचून भूमंडळीं ॥ २ ॥

---

१ रस्त्यावर, चव्हाट्यावर २ अत्यंत आवडीनें ३ निंदा करतो ४ निंदकाचें घर असावें शेजारीं । (तुकाराम) ५ स्वसाक्षी ज्ञानाखेरीज, केवळ अनुभवानें

भूमंडळीं नाम नेणे तो पापिया । जन्मा येऊनियां काय केलें ॥ ३ ॥
काय केलें तेणें सार्थकावांचून । संसाराचा सीण करूनीयां ॥ ४ ॥
करूनियां ऐसें दिनकर ह्मणे । केलें तें भोगणें लागे पुढें ॥ ५ ॥

[२९६]

॥ श्रीराम ॥

स्वकर्माचा पंथीं संदेहाचा गांव । तेथें देहभाव ठाणापति ॥ १ ॥
ऐसा हा चांडाळ खेळे नाना खेळ । कौमारे कळिकाळ ज्याचे घरीं ॥ध्रु०॥
देहबुद्धीवाटे जे येतां देखती । तयांसी फांसिती सर्वकाळ ॥ २ ॥
सर्वकाळ वेगीं सोडूनीयां वापा । धरीं पंथ सोपा सज्जनाचा ॥ ३ ॥
सज्जनसंगतीं चुकती सायास । निसंदेही वास सोहंपंथें ॥ ४ ॥
सोहंपंथें दीन दिनकर लीन । नित्य समाधान येणें पंथें ॥ ५ ॥

[२९७]

॥ श्रीराम ॥

अनाथां सनाथ करी सद्गुरुनाथ । संशयाची मात निरसूनि ॥ १ ॥
निरसूनी देह आणि देहभाव । करीं निरावेव निजरूपा ॥ २ ॥
निजरूपादृष्टीं पाहातां चि जीव । जालें स्वयें शिव सदोदित ॥ ३ ॥
सदोदित जनीं सदोदित वनीं । तिहीं त्रिभुवनीं सदोदित ॥ ४ ॥
सदोदित करी कृपा सद्गुरूची । दिनकरा साची सफळित ॥ ५ ॥

[२९८]

॥ श्रीराम ॥

स्वकर्मआचार आणि उपासना । करीं विवंचना विचाराची ॥ १ ॥
विचारीं वेदांत सद्गुरुकृपेनें । सार्धी प्रचीतीनें आत्मज्ञान ॥ २ ॥
आत्मज्ञानें मूळ साधलें आपलें । दिनकरा जालें समाधान ॥ ३ ॥

[२९९]

॥ श्रीराम ॥

महाज्ञानेंवीण उपदेश फोल । श्रुतीचे हे बोल गर्जताती ॥ १ ॥

१ येचक. २ पारा टाकतात.

गर्जतासी वेद पुराणें सर्व हि । साधुसंत पाहीं मुनीजन ॥ २ ॥
मुनीजन ज्ञानी पूर्ण समाधानी । ज्ञानेंवीण वाणी न बोलती ॥ ३ ॥
न बोलती फदां वेदवाह्य ज्ञान । पाखांडाचें चिन्ह जाणोनीयां ॥ ४ ॥
जाणोनियां सत्य तें चि तें स्थापिती । काल्पनिक मति निरसूनि ॥ ५ ॥
निरसूनि सर्व सहज वर्तणें । त्रिकांडसाधनें जडांलागीं ॥ ६ ॥
जडांलागीं जनीं संतां अवतरणें । दिनकर ह्मणे रामदास ॥ ७ ॥

[३००]

॥ श्रीराम ॥

होतें तें सहज जातें तें सहज । वाटतसे चोज अहंतेचें ॥ १ ॥
अहंतेचें रूप पाहातां नाडळे । वेढांळोंविथेलें ब्रह्मादिकां ॥ २ ॥
ब्रह्मादिक केले जड मूढ वेडे । अगाध पवाडे नाथिले चि ॥ ३ ॥
नाथिलें चि लागे निदान चुकतां । सद्गुरुसमर्था नोळखतां ॥ ४ ॥
नोळखतां हानी होते थोरथोरां । साक्षी दिनकरा रामदासीं ॥ ५ ॥

[३०१]

॥ श्रीराम ॥

तीर्थाटणें करी पुजी देवोदेवीं । परि निजभावीं नाहीं मन ॥ १ ॥
मन घरदारीं लागलेंसे नेमें । देह तीर्थें भ्रमे सर्वकाळ ॥ २ ॥
सर्व काळ गेला संदेहाच्या मुळें । दिनकरा जालें अनहित ॥ ३ ॥

[३०२]

॥ श्रीराम ॥

हित नरदेहीं होतसे सर्वांचें । खंडण जन्माचें संतसंगें ॥ १ ॥
संतसंगें होतां मग काय दुजें । असणें सहजें सर्वकाळ ॥ २ ॥
सर्वकाळ घरीं असो जावो दुरी । फिरो दिगांतरीं तीर्थें क्षेत्रें ॥ ३ ॥
क्षेत्रें क्षेत्रज्ञासी पावती त्यांचेनि । मुक्त जनीं वनीं संतसंगें ॥ ४ ॥

---

१ कर्म, उपासना आणि ज्ञान हीं तिन्ही साधनें. २ ज्ञानहीनकारितां. ३ भुलविलें. ४ चिकित्सा, कार्यकारणभाव. ५ सतसंगानें सहजस्थिति प्राप्त होते. ६ अशा स्थितप्रज्ञमनुष्यामुळें च क्षेत्रातील देव क्षेत्रस्थाना भेटतो.

संतसंगें करी कर्मधर्मक्रिया । अलिप्त तो माया सिवेना कीं ॥ ५ ॥
सिवेना कीं कांहीं कल्पनेचें अंग । करी सर्व सांग विधियुक्त ॥ ६ ॥
विधियुक्त असे संतसंग नसे । तया गर्भवासें सोडिजेना ॥ ७ ॥
सोडिजेना ऐसें वेदशास्त्र बोले । निर्दाळिजे काळें अज्ञानासी ॥ ८ ॥
अज्ञानासी मोठी धबाधबी आहे । दिनकरा पाहें ज्ञानेंवाण ॥ ९ ॥

[३०३]

॥ श्रीराम ॥

ब्रह्मज्ञानी जाला भावार्थ सोडिला । धारा हि मोडिला भजनाचा ॥१॥
भजनाचें नांव वाचेसी नाणावें । मुक्त विचरावें अखंडित ॥ २ ॥
अखंडित ऐसे प्रबोध करिती । मोडूनियां स्थिति भावार्थाची ॥ ३ ॥
भावार्थाचें मूळ मोडुनी सधरें । करिती व्यापार इंद्रियांचे ॥ ४ ॥
इंद्रियांचे भोग विषयाचे पांगें । न सुटती चांग साधु ऐसे ॥ ५ ॥
ऐसे दुराचार भोगिती अघोर । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ६ ॥

[३०४]

॥ श्रीराम ॥

ज्ञानियांचें चिन्ह वोळखावें जनीं । निजसमाधानीं सर्वकाळ ॥ १ ॥
सर्वकाळ कर्म वर्णाश्रमधर्म । करितां निष्काम सकोचेना ॥ २ ॥
संकोचेना मनीं उपासनेलागीं । महोच्छाव जगीं पर्वें करी ॥ ३ ॥
पर्वें करी कथा दिंडी निरूपणें । गाजरी कीर्तनें ब्रह्मगोळ ॥ ४ ॥
ब्रह्मगोळातीत जें रूप अगम्य । गमूनि तें सौम्य स्वयें होये ॥ ५ ॥
स्वयें सर्वातीत करितो सर्व हि । ज्ञानी त्यासी पाहीं ह्मणिजेतें ॥ ६ ॥
ह्मणिजेत वेदें त्रिकांडभजन । कर्म उपासन आणि ज्ञान ॥ ७ ॥
ज्ञान प्रतिपादी सर्व हि उच्छेदी । भेदाचीये वंदीं पडला तो ॥ ८ ॥
पडला तो वेदबाह्य नाव त्यासी । संताचे सभेसी निंद्य जाला ॥ ९ ॥
निंद्य जाला प्राणी अत्रीं परत्रीं । दिनकरा घोत्रीं वेदविद्या ॥ १० ॥

---

१ अज्ञानी माणसास यमापासून पात आहे असें समजावें. २ आश्रययुक्त.
३ परात्परनिरत. ४ वाटे.

[३०५]

॥ श्रीराम ॥

जगद्गुरु वेद तया देणें भेद । केवीं तें प्रसिद्ध ज्ञान बापा ॥ १ ॥
बापा वेदेवीण कैंचें समाधान । घडे हें प्रमाण पाषांडासी ॥ २ ॥
पाषांडासी वेद अप्रमाण जाला । जैसा जंबुकाला निशाकरू ॥ ३ ॥
निशाकर सर्व जनीं जगद्वद्य । तो हि केला निंद्य वायसांनीं ॥ ४ ॥
वायवेंसें मत्तें सर्व वेदेवीण । वादकांसी सीण असमाधानें ॥ ५ ॥
असमाधानी जीवें वंदावे सज्जन । मग समाधान सप्रचित ॥ ६ ॥
सप्रचित ज्ञानी विचारी वेदांत । समाधानी चित्त राखोनीयां ॥ ७ ॥
राखोनियां सर्व वेदांचा वेव्हार । नित्य निर्विकार अनुभवी ॥ ८ ॥
अनुभवी भवविभव सोडूनि । तेथें दुजेपणीं उरी कैंची ॥ ९ ॥
उरी कैंची कर्म ब्रह्म ह्मणावया । दिनकरा मायासमवेत ॥ १० ॥

[३०६]

॥ श्रीराम ॥

नेणे भजन रामाचें । जळो वैभव तयाचें ॥ १ ॥
भूमिभार पापी नर । नेणे सारासारविचार ॥ ध्रु० ॥
वित्पत्तीचा सीण केला । अंतीं ब्रह्मराक्षेस जाला ॥ २ ॥
रामेंवीण जो जो श्रम । तो तो दिनकरा भ्रम ॥ ३ ॥

[३०७]

॥ श्रीराम ॥

कोणाचें हें घर वेव्हार विचार । सर्व हि संसार नाथिला चि ॥ १ ॥
वायां सिणतसे संसारिक जन । मी माझें हें स्वप्न नेणोनीया ॥ ध्रु० ॥
नाथिला प्रपंच सत्य मानियेला । थितों अतरिला आत्मारामु ॥ २ ॥
आत्माराम सर्व ब्रह्मांडायेव्हडा । नेणोनियां मूढा येणें जाणें ॥ ३ ॥
येणें जाणें त्याच्या दर्शनें शमेल । फिरोनि पाहील ज्याचा तो चि ॥४॥
ज्याचा तो चि स्वयें दिनकर ह्मणे । सद्गुरूचे खुणें वाणतां चि ॥ ५॥

१ कोल्याम. २ चंद्र ३ कावळ्यानीं. ४ उटकीं. ५ (अंतरात) अवलेला.

[३०८]

॥ श्रीराम ॥

कोरडें चि आलें कोरडें चि गेलें । कोरडें चि जालें कासावीस ॥१॥
अनायासें पडे अमृताचां कुंडीं । रिघों नेदी तोंडीं लवैयेक ॥ २ ॥
तैसें पापियसी कैंचें रामसुख । कीर्तनीं साशंक बैसतां चि ॥ ३ ॥
बैसला चि असे परी तेथें नसे । घरदारसोसें नाडियेलें ॥ ४ ॥
नाडलें अत्रीं परत्रीं नाडलें । दिनकरें केलें भविष्यासी ॥ ५ ॥

[३०९]

॥ श्रीराम ॥

स्वमीं तें हि आह्मी न जाणों कीर्तन । भिडेसी घालून नेलें संतीं ॥१॥
नेलें संतीं परि नाहीं बरें जालें । तस्करीं घेतलें खानें घरीं ॥ २ ॥
घरीं तडातोडी जाली रांडापोरां । आणि उजगरा आह्मांलागीं ॥ ३ ॥
आह्मांलागीं जाली कथा सुप्रसन्न । गेलें धनधान्य आली भीक ॥ ४ ॥
आली भीक घरा कीर्तन ऐकता । दिनकरा वार्ता कौतुकाची ॥ ५ ॥

[३१०]

॥ श्रीराम ॥

कीर्तनासी जातें रोकडें जागावें । [१]थितें अंतरावें झोंपेलागीं ॥ १ ॥
झोंपेलागीं थोर व्हावें कासावीस । आणि हरिदास छळिताती ॥ २ ॥
छळिताती कैसे मारविती हाका । रामनामें देखा क्षणक्षणा ॥ ३ ॥
क्षणक्षणा हात किती हो पिटावे । काय याचें ध्यावें कोरडें चि ॥ ४ ॥
कोरडें चि आह्मां कां हो दिनकर । छळी निरंतर परोपरीं ॥ ५ ॥

[३११]

॥ श्रीराम ॥

आह्मांघरीं देव येक खंडेराव । तयावीण भाव नेणों कांहीं ॥ १ ॥
नेणों राम कृष्ण देव नारायण । मल्हारीवांचून दुजा देव ॥ २ ॥

---

१ रयत=किंचित. २ जाण=जाणणे. ३ प्रत्यक्ष. ४ प.गा.

दुजा देव येक लाळसेचा टांक । भैरोबा आणीक चंडाबाई ॥ ३ ॥
चंडाबाई गाये फडफडां खाये । दरपण पाहे गळां तिचे ॥ ४ ॥
तिचें विसरतां रूप कोढी व्हायें । मग काई ध्यावें राघवाचें ॥ ५ ॥
राघवाचें नांव कोरडें तें काई । सत्य चंडाबाई मल्लुखाने ॥ ६ ॥
मल्लुखान बाप आई चंडाबाई । भैरोबा तो भाई आह्मांघरीं ॥ ७ ॥
आह्मांघरीं राम ह्मणतां चि जाण । होतें निसंतान रामनामें ॥ ८ ॥
रामनामें भीक लागे थोरथोरां । नको दिनकरा छळूं आह्मां ॥ ९ ॥

[३१२]

॥ श्रीराम ॥

हिवराचे खोडीं आमुचें दैवत । ऐसें कडाडित दुजें नाहीं ॥ १ ॥
धन्य कुळगोत आमुचें विख्यात । भिरोबा नांदत आह्मांघरीं ॥ २ ॥
आह्मांघरीं नसे आणिकांचा धारा । नको दिनकरा रामकथा ॥ ३ ॥

[३१३]

॥ श्रीराम ॥

आह्मांघरीं आहे सर्वब्रह्मया वैलें । तयाची येईल स्थित कोणा ॥ १ ॥
कोण्हासी हि न ये स्थित त्या वैल्याची । दृष्टि समतेची सर्वभावीं ॥ २ ॥
सर्वभावीं तया ब्रह्म चि देखणें । नाहीं विचारणें शुद्धाबद्ध ॥ ३ ॥
शुद्धाबद्धभाव धरिले समान । विष्टा आणि अन्न सारिखें चि ॥ ४ ॥
सारिखी चि माये आणि दुजी गाये । उडता न पाहे द्वैताचार ॥ ५ ॥
आचार विचार अवघा येकंकार । जाला ब्रह्माकार बरवा वैल ॥ ६ ॥
वैल्याची हे क्रिया वर्ते तदाकार । करा नमस्कार गोसांवी हो ॥ ७ ॥
गोसांवी सक्रोध उठोनी चालिले । दिनकरा आलें हांसें थोर ॥ ८ ॥

[३१४]

॥ श्रीराम ॥

आत्मज्ञानेंवीण जीवासी पतन । यातना दारुण होत असे ॥ १ ॥

---

१ मल्हारीस च मल्लुखान ह्मटलें आहे. २ सर्व ब्रह्ममय आहे असें ह्मणून शुद्धाशुद्ध विचार न पाहणारा, स्वैर वर्तन करणारा.

होते आटाआटी अज्ञानासी मोठी । त्यांमेवीण कधी कोण्या काजा ॥२॥
काज नरदेहीं दिनकरा पाहीं । सद्गुरूचे पाई मोक्षसुख ॥ ३ ॥

[३१५]

॥ श्रीराम ॥

मोक्षाचिये वाटें जाती पुण्यश्लोक । गर्जताती सुख स्वसुखाचें ॥ १ ॥
स्वसुखाची धणी देती याचकासी । मोक्षश्री तयांसी न विसंबे ॥ २ ॥
विसबेना पाहें दिनकरा कैसें । भाग्य मोक्षश्रीचें सोडितां हि ॥ ३ ॥

[३१६]

॥ श्रीराम ॥

गजेंद्राची वार्ता आइकों श्रवणीं । परी संशय मनीं वाटतसे ॥ १ ॥
तैसा दीनालागीं पावसील जरी । सत्य वार्ता तरी वाटे मज ॥ ध्रु० ॥
रक्षिली पांचाळी पांडवांसहित । जीवीं मिथ्याभूत वाटतसे ॥ २ ॥
दिनकरा संकट आलेंसे अचाट । वारितां वरिष्ठ होसी देवा ॥ ३ ॥

[३१७]

॥ श्रीराम ॥

प्रपंचवारुळीं संसारभुजंग । झोंबिला अन्यंग अहंसर्पा ॥ १ ॥
धांवे सद्गुरुरामा जीवाच्या विश्रामा । सोडउनी निजधामा नेणें मज ॥ध्रु०॥
विषयवीष देवा चढलें सर्वांगीं । जैसें हरण आगीं अरदेळे[1] ॥ २ ॥
सुखगोडीचा झोंडु[2] बैसलासे कंठीं । तेणें आटाआटी होते थोर[3] ॥ ३ ॥
ऐसा अजगर समूळ उतरीं । न दिसे निर्द्धारीं त्रिभुवनीं ॥ ४ ॥
ऐकतां करुणा अयोध्येचा राणा । सोडविलें दीना दिनकरा ॥ ५ ॥

[३१८]

॥ श्रीराम ॥

लक्ष कोटी देवा अपराध माझे । जाले कीं सहजें तुजपुढें ॥ १ ॥
न जाणोनि तुझी लीळा हे अपार । केले अविचार दोष देवा ॥ २ ॥

---

१ आरवळणें असा शब्द आहे, त्याचा अर्थ मोठ्यानें ओरडणें, किंकाळ्या फोडणें. २ रक्ताची गुळणी. ३ श्रम, दगदग.

आतां करी कोण क्षमा तुजवीण । पतिततारण नाम कैसें ॥ ३ ॥
नेणपणें बाळ मातेसीं बरळे । करी खळखळ नानापरीं ॥ ४ ॥
तैसें देवा जालें नेणतां जें कांहीं । करी क्षमा तें हि दिनकरा ॥ ५ ॥

[३१९]

॥ श्रीराम ॥

बाळाचे गुणदोष देखतां माउली । आनंदाचां मेळीं चोज करी ॥ १॥
तैसी तूं माउली आह्मां अनाथांसी । तुजवीण सोसी केलें कोण ॥२॥
ह्मणें विसंवसी आपुल्या दासांसी । धरूनि प्रेमेंसीं दिनकरा ॥ ३ ॥

[३२०]

॥ श्रीराम ॥

न कळे तुझें नाम न कळे तुझें प्रेम । न कळे विश्राम परत्रींचा ॥ १ ॥
परि तुझा दास परि तुझा दास । नेणें दुजी वासें दयानिधि ॥ ध्रु० ॥
न कळे तुझें ध्यान न कळे तुझें ज्ञान । न कळे तुझें मान अगाध जें ॥२॥
न कळे तुझें कांहीं अत्र परत्र । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ३ ॥

[३२१]

॥ श्रीराम ॥

जातां मी येकला येतां मी येकला । मध्यें चि दुकला[1] कैंचा आणूं ॥१॥
माझा मी मुळींचा येकला येकटु । दुसऱ्याच्या घोंटुं[2] भरूनियां ॥ २ ॥
मी माझा सांगाती मज कोण्ही नसे । सांगतो विश्वासें दिनकर ॥ ३ ॥

[३२२]

॥ श्रीराम ॥

मी माझा जनक जननी दुहिता । पुत्र हि तत्वतां माझा मी चि ॥ १ ॥
माझा मी चि बंधु सजन सोयरा । इष्ट मित्र दारा माझा मी चि ॥ २ ॥
माझा मी सर्व हि येथींचा तेथींचा । निज मी निजांचा दिनकर ॥ ३ ॥

१ छादिष्ट. २ सोय. ३ घोंटभरणें=जीव घेणें.

[३२३]

॥ श्रीराम ॥

वोढगरंत जिणें देवा माझें फार । तुझें मन स्थिर जालें कैसें ॥ १ ॥
धाव धाव कैसा निवांत अझूनि । श्रीद हें चरणीं कासयासी ॥ ध्रु० ॥
चिंतेचीये पूरीं चालिलों वाहात । कोणासी सामर्थ्य काढावया ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे कां होसी उदास । बोल करणीस लागतसे ॥ ३ ॥

[३२४]

॥ श्रीराम ॥

अमृत सेवितां अमर चि होणें । बोलती पुराणें आणि शास्त्रें ॥ १ ॥
परि अनुमान परि अनुमान । परि अनुमान विचारितां ॥ ध्रु० ॥
विचारितां मनीं जरी हें अमृत । अमर करीत अमरांसी ॥ २ ॥
अमरासी नाश न होता कल्पांतीं । तरी हे वेदांति सत्य होती ॥ ३ ॥
प्रत्यक्ष अमर जाती मृत्युपंथें । अनुमान येथें काय असे ॥ ४ ॥
ह्मणौनि हें खोटें नामामृत सार । सेवा निरंतर आत्मस्थितीं ॥ ५ ॥
आत्मस्थितीं नाम अखंड सेवावें । तदाकारें व्हावें नामामृतें ॥ ६ ॥
नामामृतें जीव होये तदाकार । ह्मणे दिनकररामदास ॥ ७ ॥

[३२५]

॥ श्रीराम ॥

देहबुद्धि जवं निरसली नाहीं । तवं हित काहीं केल्या नव्हे ॥ १ ॥
केल्यां नव्हे देव धर्म तीर्थ व्रत । वाउगा संकेत सर्व काहीं ॥ २ ॥
सर्व कांहीं घडे जाता देहबुद्धि । साधे आत्मसिद्धि सोहंभावें ॥ ३ ॥
सोहंभावें बुद्धि जडता स्वरूपीं । तेव्हा पुण्य पापी उरिजेना ॥ ४ ॥
उरिजेना द्वैतें दिनकर ह्मणे । निसदेह होणें सप्रचित ॥ ५ ॥

[३२६]

॥ श्रीराम ॥

महाडा येव्हडा देहीं देहभार । धरूनियां देव पाहा धावे ॥ १ ॥

---

१ ओढाताणीचें. २ संशय. ३ भाषण, वाणी. ४ अमृत सेविता अमर चि होणें । हें ह्मणणें. ५ स्वरूपीं एकरूप.

पाहों धावे सर्व भूमंडळ फिरे । परि निर्विकार भेटिजेना ॥ २ ॥
भेटिजेना देवें त्रैलोक्य हिंडतां । तो देव तत्त्वता भेटे घरीं ॥ ३ ॥
भेटे घरीं देव जातां देहभाव । तदाधीन जीव पापरूपी ॥ ४ ॥
पापरूपी जीव देहभावें केला । दिनकरा आला प्रत्ययासी ॥ ५ ॥

[३२७]

॥ श्रीराम ॥

सूर्यवंशाचें कल्याणें । करी पतितासी पावन ॥ १ ॥
मना ते चि धरीं सोये[1] । त्याचे नामीं रंगोनि राहे ॥ ध्रु० ॥
जीव तारिले अगणित । जे जाले नामीं रत ॥ २ ॥
दिनकरा तरि च धन्य । मन कीजे रामार्पण ॥ ३ ॥

[३२८]

॥ श्रीराम ॥

नरदेहाचें भूषण । निजकर्मसंस्थापन ॥ १ ॥
जेणें जडजीव पावन होती । तें चि सज्जन प्रतिपादिती ॥ ध्रु० ॥
उपासना ब्रह्मज्ञान । करी पावन सकळ जन ॥ २ ॥
भक्तिभाव निरूपण । शुद्ध वैराग्याचें चिन्ह ॥ ३ ॥
मायाब्रह्मींचें विवरण । निःसंदेह समाधान ॥ ४ ॥
सर्व रक्षूनि संपूर्ण । सहजस्थितीचें कारण ॥ ५ ॥
हें चि ज्ञानियाचें चिन्ह । दिनकर सांगे खूण ॥ ६ ॥

[३२९]

॥ श्रीराम ॥

घडिघडी क्षीण आयुष्य । हातें न जाणे मनुष्य ॥ १ ॥
ऐसें पाप सबळ गांठीं । रामनामीं पाडी तुटी ॥ ध्रु० ॥
गेलें न ये येक निमिष्य । कसे भ्रमले निजहितास ॥ २ ॥
कामक्रोधाचा पडिभर । मद मत्सर ममता फार ॥ ३ ॥

---

१ सूर्यवंशाचा उद्धार करणारा श्रीरामचंद्र २ मार्ग ३ समजत नाहीं असें नाहीं, तर समजून वारंवार विस्मृति होते, असा अर्थ ४ अधिकता.

अभिमान तिरस्कार । तेणें नेणें स्वहिताचार ॥ ४ ॥
दिनकरा सत्य जाण । तैंयां पतितांऐसें चिन्ह ॥ ५ ॥

[३३०]

॥ श्रीराम ॥

भूलि आली अहंतेची । धुळी जाली स्वहिताची ॥ १ ॥
नरदेह गेलें वायां । बुडविलें अहंमाया ॥ ध्रु० ॥
केली माती आयुष्याची । पुरी वसविली येमाची ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे रामा । पापी भार धरेसि[2] दुरात्मा ॥ ३ ॥

[३३१]

॥ श्रीराम ॥

ज्ञानाचें विज्ञानें होतां समाधान । नाहींतरी भिन्न येकदेशी ॥ १ ॥
येकदेशी ज्ञान अहंतेचें चिन्ह । विज्ञानावांचून कामा न ये ॥ २ ॥
कामा न ये शब्दज्ञानाचें काबाडें । व्यर्थ बडबड शुकाऐसी ॥ ३ ॥
शुक बोले बोल सिकविले सैरां । न ये तेथें गिरा मुकी होये ॥ ४ ॥
होये ऐसें जाण विज्ञानावांचून । दिनकरा मौन विज्ञानतां ॥ ५ ॥

[३३२]

॥ श्रीराम ॥

कल्पनेचा जीव कल्पनेचा शिव । कल्पनेचा देव चोजवला ॥ १ ॥
चोजवला देव नित्य निरावेव । त्यावांचूनि माव वाच्यांशाची ॥ २ ॥
वाच्यांश लक्षांश शुद्धांशेसीं आटे । तेव्हां देव भेटे द्वैतेंवीण ॥ ३ ॥
द्वैतेंवीण देव सर्वां ठाईं नांदे । वादकांसी भेदें[9] चोजवेना ॥ ४ ॥
चोजवेना देव सत्संगावांचूनि । दिनकरा वाणी निश्चयाची ॥ ५ ॥

---

१ श्रेष्ठवर्णाचे असले तरी त्याना. २ पृथ्वीला. ३ ज्ञान व अज्ञान ह्या दोन्हीं मावळून जी उर्वरित स्थिति राहते ती. ४ व्यर्थ ओझें. ५ स्वैर, स्वछंदी. हें पुढील ' न ये ' चें क्रियाविशेषण. ६ विज्ञ न झाले असतां. ७ ज णला गेला, समजला. ८ कमी होत होत नाहींसें होईल. ९ भेदबुद्धीनें.

पाहों धावे सर्व भूमंडळ फिरे । परि निर्विकारें भेटिजेना ॥ २ ॥
भेटिजेना देवें त्रैलोक्य हिंडता । तो देव तत्त्वता भेटे घरीं ॥ ३ ॥
भेटे घरीं देव जाता देहभाव । तयावीण जीव पापरूपी ॥ ४ ॥
पापरूपी जीव देहभावें फेरा । दिनकरा आटा प्रत्ययासी ॥ ५ ॥

[३२७]

॥ श्रीराम ॥

सूर्यवंशाचें कल्याणें[1] । करी पतितासी पावन ॥ १ ॥
मना ते चि वरनी सोयें[2] । त्याचे नामीं रंगोनि राहे ॥ ध्रु० ॥
जीव तारिले अगणित । जे जाले नामीं रत ॥ २ ॥
दिनकरा तारि च धन्य । मन कीजे रामार्पण ॥ ३ ॥

[३२८]

॥ श्रीराम ॥

नरदेहाचें भूषण । निजकर्मसंस्थापन ॥ १ ॥
जेणें जडजीव पावन होती । तें चि सज्जन प्रतिपादिती ॥ ध्रु० ॥
उपासना ब्रह्मज्ञान । करी पावन सकळ जन ॥ २ ॥
भक्तिभाव निरूपण । शुद्ध वैराग्याचें चिन्ह ॥ ३ ॥
मायानदीचें विवरण । निःसंदेह समाधान ॥ ४ ॥
सर्व रक्षूनि संपूर्ण । सहजस्थितीचें कारण ॥ ५ ॥
हें चि ज्ञानियाचें चिन्ह । दिनकर सांगे खूण ॥ ६ ॥

[३२९]

॥ श्रीराम ॥

घडिघडीं क्षीण आयुष्य । होतें न जाणे मनुष्य ॥ १ ॥
ऐसें पाप सबळ गांठीं । रामनामीं पाठी तुटी ॥ ध्रु० ॥
गेलें न ये येक निमिष्य । कैसे न्यमले[3] निजहितास ॥ २ ॥
कामक्रोधाचा पडिभर[4] । मद मत्सर ममता फार ॥ ३ ॥

१ सूर्यवंशाचा उद्धार करणारा श्रीरामचंद्र २ मार्ग ३ समजत नाही असें नाही, तर समजून वारवार विस्मृति होते, असा अर्थ ४ अधिकता.

निवृत्तिचंद्रभागा घडलें पैं स्नान । भवव्याधि जाण दग्ध जाल्या ॥५॥
गुरुआज्ञा आषाढी गुरुभक्ति कार्तिकी । यात्रा जाली निकी नरदेहीं ॥६॥
नरदेहीं सार लाधला दिनकर । जालें पंढरपुर गुरुकृपा ॥ ७ ॥

[३३७]

॥ श्रीराम ॥

पंढरीस माझा गुंतलासे हेत । सांगा कोणी मात विठोबाची ॥ १ ॥
विठोबाची खंति लागतसे चित्तीं । न कुंठे[2] निवृत्ति न करवे ॥ २ ॥
न करवे सांडी त्याचिया पायांची । वेदना मनाची बोलवेना ॥ ३ ॥
बोलवेना मात्र जाणती सज्ञान । अंतरींची खूण न संगतां ॥ ४ ॥
न संगतां परी न चाले प्रामेंसीं । दिनकरा सोसीं सहजस्थिति ॥ ५ ॥

[३३८]

॥ श्रीराम ॥

विचारूनि तुंबा तूंपणाचा केला । मीं जीवीं बांधला तरायासी ॥ १ ॥
तरायासी तूं तें मी हें बुडवण । तूंपणाची खूण वेगीं धरीं ॥ २ ॥
वेगीं धरीं आतां दिनकरा तूंतें । निरसूनि मीतें संतसंगें ॥ ३ ॥

[३३९]

॥ श्रीराम ॥

सत्य देव येक माया मिथ्या देख । भासत अनेक गुणमयी ॥ १ ॥
गुणमयी माया जातसे विलया । गेलें तें तों आंथा न ये कधीं ॥ २ ॥
न ये कधीं मिथ्या सत्यासी पाहता । दिनकरा चिंता चित्स्वरूपीं ॥ ३ ॥

[३४०]

॥ श्रीराम ॥

मृत्यलोकासी जालें येणें । कोणे सुरसाईचें जिणें ॥ १ ॥
सावधान सावधान । अखंड नामीं अनुसंधान ॥ ध्रु० ॥

---

१ चागली, यथामांग. २ कंठणें=क्रमणं, काढणें. ३ (विठोबापासून) पराङ्मुखता. ४ त्याग. ५ आरया प्रसंगास. ६ ओ.१२१. ७ आकाराम. ८ सत्य देवामा.

सद्गुरुकृपेचें करणें । उठर्या संसारधरणें ॥ ध्रु० ॥
पिंड ब्रह्मांड ज्याची लीळा । आपण तो चि अनुभवा आला ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे सोहंभाव । विवरतां स्वयमेव ॥ ३ ॥

[३४८]

॥ श्रीराम ॥

देवावांचुन नाहीं कांहीं । देव चाळक सर्वां ठाईं ॥ १ ॥
देव येकातीं लोकातीं । देव नांदे सर्वभूतीं ॥ ध्रु० ॥
देव व्यापक चचळ । चळे चाळी जड सबळ ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे स्वानुभवें । कौतुक देवाचें पहावें ॥ ३ ॥

[३४९]

॥ श्रीराम ॥

सर्वां ठाईं घनदाट । आत्माराम सम सकट ॥ १ ॥
सत्तारूप तो सर्वात्मा । सर्वांतरीं अंतरात्मा ॥ ध्रु० ॥
अणुपासुनि जगदातरीं । भरला सर्व चराचरीं ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे तो चि येक । जाला त्रैलोक्यव्यापक ॥ ३ ॥

[३५०]

॥ श्रीराम ॥

जड अज्ञान कर्पूर । चचळ ज्ञान वैश्वानर ॥ १ ॥
दोघां समरसीं अद्वैत । निश्चळ विज्ञान निभ्रांत ॥ ध्रु० ॥
त्वंपद अविवेक जीव । तत्पद मायोपाधि शिव ॥ २ ॥
क्षर अष्टधा विस्तार । अक्षर कूटस्थ ईश्वर ॥ ३ ॥
क्षत्र अनात्मा स्थावर । जगम अंतरात्मा चर ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे उपाधि ज्ञानें । निरशिता अद्वय होणें ॥ ५ ॥

[३५१]

॥ श्रीराम ॥

ग्रासोग्रासीं ह्मणे राम । भोजन करिता तो निष्काम ॥ १ ॥

---

१ अविद्या शब्दास 'इक' प्रत्यय लागून अविवेक हें विशेषण बनलें. २ पिंडाचे चार व ब्रह्मांडाचे चार असे आठ देह नाशवत आहेत ३ दहस्थ प्रत्यगात्मा

असो कोण्हीयेके जाति । परि तो जडला भगवंतीं ॥ ध्रु० ॥
दृष्टीं देखे ऐके कानीं । भोक्ता ह्मणे चक्रपाणी ॥ २ ॥
देहीं उपभोग भोगितां । ह्मणे सर्वोत्तम भोक्ता ॥ ३ ॥
अखंड काया वाचा मनें । रामार्पण चि करणें ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे सायकाशें । रामरूपीं त्याचा वास ॥ ५ ॥

[३५२]

॥ श्रीराम ॥

अहं ब्रह्म हें स्फुरण । तें चि जाणिवेचें चिन्ह ॥ १ ॥
अष्टदेह निरसून । होये निःशेष आपण ॥ ध्रु० ॥
अखंड सोहंअनुसंधानीं । अंतरात्मा चंचळ ज्ञानी ॥ २ ॥
पंचीकर्ण महावाक्य । याच्या अर्थे पाहे अतर्क्य ॥ ३ ॥
ऊर्ध्वमुखें वाणे खूण । होय ज्ञान चि विज्ञान ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे अंतरात्मा । येणें योगें परमात्मा ॥ ५ ॥

[३५३]

॥ श्रीराम ॥

अंतर शृंगारीं विचारें । देह शृंगारीं आचारें ॥ १ ॥
जनीं तो चि जनार्दन । विचारआचारें संपूर्ण ॥ ध्रु० ॥
अखंड भजानाचें भूषण । ध्येय ध्याता नुरऊन ॥ २ ॥
विवेकवैराग्यसंपदा । निरसूनि त्रिविध भेदा ॥ ३ ॥
ज्ञानविज्ञानें संपन्न । शांतिक्षमेसीं सौजन्य ॥ ४ ॥

---

१ जिवंत जीव आहे तोंपर्यंत कोणत्यादि स्थितींत इंद्रियें हीं आपले व्यापार करीतच असतात. परंतु त्यांचा चालक व भोक्ता मी नसून श्रीरामप्रभु आहेत असें, जो रामनामाचा अखंड जप करतो, तो समजत असतो. २ श्रीरामचंद्र. ३ अनंतकालपर्यंत. ४ अंतरात्मा किंवा जीवात्मा हाच परमात्मा होतो; परंतु केव्हां, आपण उर्ध्वमुख करून पाहूं तेव्हां. अर्जुनाच्या दिव्य किंवा विवेकदृष्टीनें आपण पाहिलें व ती च दृष्टि स्थिर केली ह्मणजे बरोबर खूण पटते.

दिनकर ह्मणे तो अवतारी । मनुष्यवेषें संवसारीं ॥ ५ ॥

[३५४]

॥ श्रीराम ॥

श्रवणद्वारें श्रवणसुख । प्राप्त होतां अवश्येक ॥ १ ॥
भोक्ता राम हें ह्मणावें । कोण्हीयेकें न चुकावें ॥ ध्रु० ॥
दृष्टीं देखतां उत्तम । वाटे आनंद परम ॥ २ ॥
स्पर्शें नीविजे सर्वांगीं । विविध भोगांचा संयोगीं ॥ ३ ॥
रसना सेवी नाना रस । होतां संतुष्ट मानस ॥ ४ ॥
घ्राणीं सुगंध सेवितां । चित्तीं संतोष पावतां ॥ ५ ॥
अंतरात्मा सर्वांतरें । विषयभोक्ता इंद्रियद्वारें ॥ ६ ॥
ह्मणे दिनकररामदास । सहजींसहज सावकाश ॥ ७ ॥

[३५५]

॥ श्रीराम ॥

आंगीं अनादीचें वारें । भरलें विषयांचें कोंविरें ॥ १ ॥
ह्मणवी आपणा गोसांवी । डंभें सात्विकासी गोंवी ॥ ध्रु० ॥
भांगी तमाखु हे फांसे । मांडुनि जीव फांसी कैसे ॥ २ ॥
दोनि चारी सारीपाटें । चोहटां बाधलासे मठ ॥ ३ ॥
येत्याजात्यासी विसांवा । भांगी तमाखु विडा द्यावा ॥ ४ ॥
विधिनिषेध जातिभेद । कैचा अवघा परमानंद ॥ ५ ॥
जीविकेसाठीं लोटी धर्म । येकंकार क्रियाकर्म ॥ ६ ॥

---

१ दिनकरानीं अवतारी पुरुषाचीं लक्षणें या अभंगात किती थोडक्यांत व गोड रीतीनें दिलीं आहेत ! विचार–आचारें जो अंतर्बाह्य सुंदर व परिपूर्ण झाला आहे, सगुणभक्तीची त्रिपुटी मागें टाकून अखंड नामस्मरण हा च ज्याचा उच्चार बनला आहे, विवेक वैराग्य, ज्ञान विज्ञान, शांति क्षमा सौजन्य इत्यादि गुणांनीं जो संपन्न आहे तो अवतारी पुरुष होय; मग तो संसार करीत असेना कां ? २ मागील ३५१ अभंगावरील १ ल्या टीपेचें जास्त स्पष्टीकरण या अभंगांत आलें आहे. ३ वेड अथवा भ्रम. ४ सोंगट्याचा खेळ. ५ बाजारचौकांत. ६ चरितार्थ चालण्यासाठीं.

सर्वब्रह्माचा उपदेश । वर्णाश्रमाचा ह्रास[1] ॥ ७ ॥
शिरीं टोपी कंठीं माळा । आंगीं भस्माचा उधळा ॥ ८ ॥
कांखे कुबडी हातीं कुंचा । गळां पट्टा जोगवड्याचा ॥ ९ ॥
ह्मणे दिनकररामदास । डंब करी त्या नर्कीं वास ॥ १० ॥

[३५६]

॥ श्रीराम ॥

गुरुकृपेचें अंजन । लेती जयाचे लोचन ॥ १ ॥
तया कैंचें जन्मांतर । देहपुरीं येरझार ॥ ध्रु० ॥
हेतुरहित अनुभव । दृश्य द्रष्टा दर्शन वाव ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे निःसंदेह । काहीं नव्हे तें[2] तो होये ॥ ३ ॥

[३५७]

॥ श्रीराम ॥

अंतरात्मा सर्व येक । त्रिभुवनीं पुण्यश्लोक ॥ १ ॥
तया नेणे तो पतित । आत्महत्यारा विख्यात ॥ ध्रु० ॥
सर्व जीवांचा पाळक । चंचळ सृष्टीचा चाळक ॥ २ ॥
जनीं वनीं निरंजनीं । जाणीवरूपें मनीं पवनीं ॥ ३ ॥
सगुण निर्गुण हें साचें । करणें ज्याच्या निश्चयाचें ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे त्याचा प्रांत[3] । ते चि गुरुकृपा निवांत ॥ ५ ॥

[३५८]

॥ श्रीराम ॥

जड चंचळ निश्चळ । त्रिपदें समजे जो केवळ ॥ १ ॥
धन्य सज्ञान तो साधु । त्यासी कैंचा भवबाधु ॥ ध्रु० ॥
तिन्ही पदार्थ वेगळाले । जेथील तेथ चि समर्पिले ॥ २ ॥
जड कर्पुर चंचळ दीप । समरसीं निश्चळ अरूप ॥ ३ ॥

---

१ र्‍हास. २ आहे नाहीं जाऊन उरलें जें परब्रह्म तें ३ अत्यंत नाश. अंतरात्म्याची भावना हि जाऊन जेव्हा निखिल वस्तु फक्त राहील तेव्हा ती च खरी गुरुकृपा झाली असें समजावें.

[३६७]

॥ श्रीराम ॥

देईं मज माझा निजठेवा । तुजपासीं जो देवा ॥ १ ॥
सद्गुरु श्रीरामा सुखधामा । भुवनत्रयविश्रामा ॥ ध्रु० ॥
घेता सुख वाटे विधिवाटें । मग कां गाठि न सूटे ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे हें बरें नाहीं । जीव देइन तुझे पाईं ॥ ३ ॥

[३६८]

॥ श्रीराम ॥

भिक्षा भिक्षुकाचें भाग्य । भिक्षा न मगे तो अभाग्य ॥ १ ॥
भिक्षाहारी निराहारी । दर्शनमात्रें जन तारी ॥ ध्रु० ॥
भिक्षान्नाचें जें भोजन । तें चि महा सोमपान ॥ २ ॥
भिक्षा प्रतिग्रहै ह्मणों नये । भिक्षा अतिताची माये ॥ ३ ॥
भिक्षाराज्य अतिताचें । कोण्हा नेघवें फुकाचें ॥ ४ ॥
दिनकररामदास ह्मणे । भिक्षा अतिताचें जिणें ॥ ५ ॥

[३६९]

॥ श्रीराम ॥

भिक्षा कामधेनु माये । आह्माघरीं उणें काये ॥ १ ॥
आह्मी सभाग्य चराचरीं । अखंड झोळी आमुचे करीं ॥ ध्रु० ॥
जो जो पदार्थ पाहिजे । तो तो तत्काळ चि लाहिजे ॥ २ ॥
पृथ्विपतीचें वैभव किती । त्याह्नि मोठी आमुची स्थिति ॥ ३ ॥
आमुचें राज्य त्रिभुवनीं । पृथ्विपतीचें येके कोनीं ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे भिक्षादैव । जया नाहीं तो निर्दैव ॥ ५ ॥

[३७०]

॥ श्रीराम ॥

ब्रह्म निराकार त्या नाहीं आकार । माया सविकार केली कोणें ॥ १ ॥

केली कोणे माया इचा कर्ता कोण । न कळे हे खूण सांगा स्वामी ॥२॥
सांगा स्वामी दीन दिनकर ह्मणे । निर्मिली निर्गुणें कैसी माया ॥ ३ ॥

[३७१]

॥ श्रीराम ॥

प्रकृति पुरुषें उभयता कैसीं । वर्तती तयांसीं निर्मी कोण ॥ १ ॥
निर्मी कोण त्यांचें नाम रूप क्रिया । कोण ने विलया तयां दोघां ॥२॥
तयां दोघां रूप येक किंवा भिन्न । वर्तती संपूर्ण कोणे रीतीं ॥ ३ ॥
कोणे रीतीं कर्म कोण यांचा धर्म । विचारें हें वर्म निरोपावें ॥ ४ ॥
निरोपावें स्वामी ह्मणे दिनकर । दोघे सविकार किंवा ब्रह्म ॥ ५ ॥

[३७२]

॥ श्रीराम ॥

पतित पापी अथवा संत । घरा येतां अकस्मात ॥ १ ॥
भगवद्भावें त्या भजावें । शक्तिविरहित न करावें ॥ ध्रु० ॥
शत्रु मित्र राय रंक । समईं ये कां पुण्यश्लोक ॥ २ ॥
हीन दीन वर्णाश्रम । दिनकर ह्मणे अवघा राम ॥ ३ ॥

[३७३]

॥ श्रीराम ॥

अंतर्बाह्य भरला राम । जिकडे तिकडे पूर्णकाम ॥ १ ॥
अणु तें हि रितें नाहीं । राम सर्वां सर्व पाहीं ॥ ध्रु० ॥
इहलोकीं परलोकीं । भरला श्रीराम जानकी ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे मजसहित । सीताराम जगविख्यात ॥ ३ ॥

[३७४]

॥ श्रीराम ॥

मजला ह्मणोत भला नष्ट । श्रेष्ट अथवा क्रियाभ्रष्ट ॥ १ ॥
परि मी रामपिसा जालों । गुरुवाक्यें विश्वासलों ॥ ध्रु० ॥
संतति संपति सर्वस्वेंसीं । जाव राहो ब्रह्मांडेंसीं ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे निरंतर । निंदूं वंदूं चराचर ॥ ३ ॥

१ मुळांत येथें फाटलेलें आहे. २ रामध्यानानें वेडा बनलों.

[३७५]

॥ श्रीराम ॥

श्रमें नका ठकों घायां । वय चालिलें ढवळाह्या ॥ १ ॥
शरणं जा रे सद्गुरूसी । करील रांम तो तुह्मांसी ॥ ध्रु० ॥
नव्हे कोण्ही च कोण्हाचें । आपुल्या देहासकट साचें ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे सावधान । अगाध गुरुकृपामहिमान ॥ ३ ॥

[३७६]

॥ श्रीराम ॥

गा वरर्ये होतां गंगा । तारूं लागे सकळ जगा ॥ १ ॥
तैसा सद्गुरुसंगें होसी । स्वयें तरोनि जन तारिसी ॥ ध्रु० ॥
चंदनसंगें निंब जांवळी । बसती देवांचा निडळीं ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे अळी । भ्रमरयोगें भ्रमर जाळी ॥ ३ ॥

[३७७]

॥ श्रीराम ॥

माझें पूर्वपुण्य थोर । मज भेटला गुरुदातार ॥ १ ॥
घेउनि माझा जीवधर्म । मजविण केलें मज ब्रह्म ॥ ध्रु० ॥
अविवेकीं नेली माया । अनुर्वाच्य करूनियां ॥ २ ॥
दिनकर ह्मणे अहंकोहं । नेलें त्रिपुटीसीं सोहं ॥ ३ ॥

[३७८]

॥ श्रीराम ॥

विश्वीं विश्वंभर विश्वाचा गोसांवी । नादे सर्व जीवीं देव येक ॥ १ ॥
देव येक परि अनेक उपाधि । निरसूनि शोधीं आत्माराम ॥ २ ॥
आत्माराम येक अनेक हे माया । जातसे विलया ज्याची त्यांत ॥ ३ ॥
त्यांत ते सामाये तो हि तियेमाजीं । परस्परें निजीं निजरूप ॥ ४ ॥
निजरूपें जैसा कर्पूर जोतीसीं । सामावे आकाशीं द्वैतेंवीण ॥ ५ ॥
द्वैतेंवीण ब्रह्म अद्वैतविचारें । होती या प्रकारें सविचार ॥ ६ ॥
सविचार ज्ञानी दिनकर ह्मणे । स्वानुभवें जाणे अनुर्वाच्य ॥ ७ ॥

श्रीदिनकरकृत अभंग समाप्त.

---

१ रामरूप. २ वरदानयुक्त ? ३ गंधरूपानें. ४ कपाळावर.

स्फुट पदें

॥ राग मालश्री ॥ [१

॥ ध्रु० ॥ धन्य ते कौसल्या जननी धन्य दशरथ पिता । त्रिभुवनजनकाचीं जनकें जें काय वर्णु तयां आतां ॥ छ ॥ प्रात:काळीं उठोनि रामशब्दें आळउनी देती चुंबन मुखमेळें । नानापरीं हांसविती बोबडेंसें बोलविती घेती वलेंाय करतळें ॥ १ ॥ चारूनियां लोणी दोघेजणे मिळोनि पाजिती दूधतुपासी । माखुनियां न्हाणिती निजगृहा आणिती ह्मणती निजगुणराशी ॥ २ ॥ तों तों स्फुंदे बाळक सर्वजनपाळक चाळक जीवप्रकृतीसी । उतरूनि निंबलोणा थापटुनी पाळणा निजविती शिरमंत्रासी ॥ ३ ॥ रांगतां रंगणीं खेळतां आंगणीं न सोडिती क्षणभरी । नेणती तान्हभुक येव्हडें बाळकसुख निशिदिनिं नाहीं दुजी पैरी ॥ ४॥ दिनकर ह्मणे धन्य सूर्यवंशीं भाग्य थोर नेणती सुरवर योगें ज्याचा । तो ज्यांचा ह्मणती पुराणें वाखाणिती महिमा थोर तयाचा॥५॥

राग कामोद [२

नरदेह सार । पावन करितो साचार । लाधोनि तो जीव स्वहीत न करी ऐसा अविचार ॥ १ ॥ पळ पळ वय जातें । तें तों न फिरे मागुतें । माझें माझें ह्मणतां प्राणी नाशे अवचीतें ॥ २ ॥ बाधोनि यमपाशीं । दूत नेति सावकाशीं । तेव्हा कोण धावणें काढी तुझे पाठीसीं ॥ ३ ॥ माझें घर माझी दार । माझा सकळ ससार । अंतीं हे अंतरती तेव्हा मग कोठें थार ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे सार । जोंवरि नरदेह स्थीर । तों तू प्राण्या स्वहीतविषईं न लवीं उशीर ॥५॥

राग चाल सदर [३

परब्रह्म निश्चळ । माया सकळ चचळ । तयेसि ब्रह्म ह्मणती जे

---

१ श्रीरामचंद्राचीं. २ दृष्ट लागूं नये ह्मणून मुखावरून हाताने ओंवाळणें ३ प्रकार अथवा गोष्ट ४ संयोग, सान्निध्य. ५ कौसल्या, दशरथ याचा, किंवा ज्यानीं श्रीरामाला आपलासा करून घेतला त्याचा. ६ रक्षण करण्यास धावून येईल. ७ आश्रय, रहिवास. ८ यावत् स्वस्थोह्यदेहो ।. ९ तावत् आत्महितं कुर्यात् ।.

ते मूर्त केवळ ॥ १ ॥ होते आणि जाते । माया दृश्य भासते । ब्रह्म तें अविनाश पाहतां अदृश्य निजसत्ते ॥ २ ॥ पिंड आणि ब्रह्मांड । हें तवं मायेचें थोतांड । जीव शिव माया अविद्या भासे कल्पनेचें बंड ॥ ३ ॥ माईक निराश । संतसंगें सारफाश । होतां बाणे स्वरूपस्थिती अगाध निःशेष ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे ऐसें । संतसंगाचिसरिसें । होणें अनुवांच्य सहसा दुर्जे कांहिं नसे ॥ ५ ॥

राग मालश्री, येक्ताळी. [४

रघुपतिनामस्मरणीं । मन रंगो विहिताचरणीं । तन्मयता निज सुखकरणीं । हा लाभ लाभे ॥ १ ॥ नरदेह सार सजना । ह्मणटनि लागे भजना । जीवें जीतें मिळती विजनों । हा लाभ लाभे ॥ २ ॥ दुर्जय मन मंतवाळें । फारि हें विषयांतुनि वळें । होतां चि वाळें निवाळें । हा लाभ लाभे ॥ ३ ॥ दुर्धर भवभय विरमे । निजपदि सुखरूप करमे । पावन मुनिजन शंरमे । हा लाभ लाभे ॥ ४ ॥ दिनकरदिनभूपाळें । पावन केलें कृपाळें । आपलें ह्मणतां गोपाळें । हा लाभ लाभे ॥ ५ ॥

राग सदर [५

॥ ध्रु० ॥ काय करावें त्रिजटे । कैसें जालें उफराटें । राक्षसांची नाना संकटें । राघवेंवीण ॥ ७ ॥ सूर्ये प्रभा वियोगिली । अंधःकारें स्वगृहा नेली । तैसी परी मज जाली । राघवेंवीण ॥ १ ॥ येडनियां राहो ग्रहणीं । शशिकला ग्रसिली वदनीं । तैसी स्थिति मजला सजनी । राघवेंवीण ॥ २ ॥ संयोगीं वियोग पाहे । क्षण तो ही मज न साहे । आतां मी करूं वो काये । राघवेंवीण ॥ ३ ॥ दिनकरवंशोभरणें --। विण माये उर्धांवें कोणें । प्रेताऐसें अमंगळवाणें । राघवेंवीण ॥ ४ ॥

---

१ अनिर्वचनीय, अवर्णनीय असें जें परब्रह्मस्वरूप. २ सज्जना. ३ ज्या नरदेहाच्या स्थितीत. ४ एकात, निरामय अशी जो स्वरूपस्थिति त्या स्थितीप्रत. ५ रंगेल. ६ वेगळें. ७ कालक्रमणा करणें. ८ सुखी होतात. (शर्म=सुख). ९ श्रीरामानें. १० सूर्यवंशाला भूषणभूत जो श्रीराम, त्याविना. ११ जगावें.

राग केदारा [६

आह्मी अखंड परादारी । भोग भोगितां भरलों भरीं रे ॥१॥ ध्रु० ॥ ऐसें विपरित जालें थोर । जडलें परादारीं अंतरें ॥१॥ तेणेंकरितां उबगें जनिजना । करिती नानापरी विवंचनौं ॥ २ ॥ परस्त्रीसी व्यभिचार घडे । तेणें लोकिका अंतर पडे रे ॥ ३ ॥ मनें देहें वाचां परवधु । आह्मां न सुटे सल्यसमंधु ॥ ४ ॥ परास्त्री ते जननी जाणा । तयेचा वियोग न घडे या मना ॥ ५ ॥ परेपोटीं अखंड जन्म । तेणें जन्म चि जालें अजन्म रे ॥ ६ ॥ दिनकर पराअंगसंगें । जाला अपर सर्वांगें रे ॥ ७ ॥

चाल–अंजनीगीत [७

॥ ध्रु० ॥ धन्य धन्य निशाचर । ज्यांलागीं रघुविरअवतार । त्यांच्या योगें जगदोद्धार । जाला अपार ॥ १ ॥ धन्य धन्य त्यांचे नयन । देखति दुर्धर रणठाण । अरीभावें निर्मंती पूर्ण । गमिती निर्जेसुमन ॥ १ ॥ धन्य धन्य त्यांचें शरिर । भेदिती स्वकरींचे शर । तेणें प्राण त्यजिती वीर । पावति पद थोर ॥ २ ॥ धन्य धन्य त्यांचा आचार । चित्तीं ध्याती निरंतर । वैरभावें अन्य व्यापार । नेणाति दुस्तर ॥ ३ ॥ दशरथनृपबाळ । मर्दित कलिकल्मशकाळ । तारित भक्तजनकूळ । दिनकरदयाळ ॥ ४ ॥

राग पावक [८

आह्मीं कोणाचें काई घेतलें । आह्मां कासया दुरी धरिलें । का रे ठेविसी शब्द नाथिले । सांग तुजविण काय कोणें केलें रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ कान्होबा रुससी आह्मांवरी । आह्मा नेदिसी आपली परी रे ॥ १ ॥ तुझें करणें तें चि आह्मा सुख । तुझें बोलणें आमुचें वीक । तुझें पाहणें तें चि अलोलिक । तुझें सर्वस्व तें चि गोड

१ अंत करण. २ कंटाळा. ३ मनाचा गोंधळ. ४ भिटतात, लयास जातात. ५ म्हणूहीं ह्मा० या ठिकाणीं परंधामाप्रत जातात असा अर्थ. ६ तुझे ठिकाणची एकरूपता, समरसता. ७ आवड

देख रे ॥ २ ॥ कां रे येना तुज करुणा । कैसा विन्मुख होसि क्षण-क्षणा । आतां जाणसि तें करिं सज्ञाना । दिनकर वंदी चरणा रे ॥३॥

राग कल्याण [९

सकळ स्मरण कैसें विस्मरण जालें । विस्मरण तें चि कैसें स्मरणासी आलें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ अगाध अगाध रूप अद्भुत चि पुरातन । निरंजन निरंजन जनींवनीं परिपूर्ण ॥ ध्रु ॥ आपपर पारुपलें अखंड स्वरूपस्थिति । सहजीं सहज लीळा अवटीळा स्फुरंति ॥ २ ॥ मुखीं सुख सुखावलें रूपीं रूप सुसावेलें । दिनकरा रामदासीं निरंतर निमावलें ॥ ३ ॥

राग बिलावल [१०

निरज्यदळनयना हो रामा । निरज्यदळनयना ॥ ध्रु ॥ सतेज मुगुट कुंडलें श्रवणीं । राजे मदन वदना हो रामा ॥ १ ॥ सुललित केशर शोभत भाळीं । पीतवसन जघना हो रामा ॥ २ ॥ आपाद रुळत सुमनमाळा । शंकित शशि रदनों हो रामा ॥ ३ ॥ कर नर-सज्जित चाप विराजे । निशाचरकुळकदना हो रामा ॥ ४ ॥ तोडर-ब्रीद पदीं असुरांवरि । दिनकरमदभेदना हो रामा ॥ ५ ॥

[११

सद्गुरुचरणासी । शरण सद्गुरुचरणासी । जासी तरीच पावन होसी निजसुखमरणासी ॥ ध्रु ॥ अघटित माया घटणें कैसी कोण्या विचारें । वर्मावांचुन क्षिणति मूढजन ठकले अविचारें ॥ १ ॥ विधि हरि हर मुनि दानव मानव जाले योगविलासी । ते हि सद्गुरुच्या वरदें निज-प्राप्तिस आले विशेषीं ॥ २ ॥ सद्गुरुवांचुनि सद्गति न घडे बोलति वेद-पुराणें । ऐसा निश्चय मानुनि अंतरिं दिनकर ह्मणे हित करणें ॥ ३ ॥

राग नाट, तिताळ [१२

संतकृपा होये जयालागीं पूर्ण । तया नरदेहीं हें चि भूषण । संत-

१ कुंठित झालें, सुकावलें. २ विषयनिवृत्ति. ३ मरून उरलें. ४ नीरजदल=कमल. ५ दंत. ६ कदन=नाश. ७ भरण=पोषण, वेतन. ८ सद्गुरूस शरण जाणें ही मुख्य गोष्ट न समजल्यामुळें.

चरणीं निरंतर लीन । पावे समाधान। असंभाव्य ॥१॥ संतकृपेचें थोर महिमान । स्वयें नेणे जन्हीं जाला चतुरानन । तेथें मनुजाचा केवा कोण।आणिलासी जाण । अविवेकें ॥२॥ संतकृपा घडे सुकृतें ज्यास । उपमा न घडे त्याऱ्या भाग्यास । परब्रह्म होये स्वयें सावकाश । करूनि निरास । देहभावा ॥ ३ ॥ संतकृपेचा न तुळे महिमा । जेथें नेतिशब्दें मौन निगमा । तेथें पाड काई विधिआगमा । शास्त्रांचिया श्रमा । कोण लेखा ॥ ४ ॥ सर्व गूज आहे संतांचे चरणीं । नित्य दिनकर त्यासी लोटांगणी । कृपा कीजे स्वामी दीनालागुनी । दयावर पाणी । शिरीं ठेवा ॥ ५ ॥

श्रीविघ्नराज [१३

विघ्ननिवारणचंडा । दे मज बुद्धि प्रचंडा । विनवितों अतिबळभुजदंडा । श्रीविघ्नराजा ॥ १ ॥ मी तों अति अपराधी । न करूनि भजनाची विधि । इच्छितों कीर्तनमतिसिद्धि । श्रीविघ्नराजा ॥ २ ॥ अद्भुत कीर्तनमहिमा । न कळे जो स्तवितां निगमा । तो मी वर्णिन ह्मणतों जीवात्मा । श्रीविघ्नराजा ॥ ३ ॥ सलगी हे करितां न लजे । मागे मन इच्छित जें जें । नवल हें वाटे मज माझें । श्रीविघ्नराजा॥४॥ दिनकरदीनदयाळा । तूं दीनबंधु कृपाळा। सांभाळीं आपुली श्रीदमाळा । श्रीविघ्नराजा ॥ ५ ॥

॥ नाम ॥ येकताळ [१४

॥ ध्रु० ॥ रामा रे मेघश्यामा रे । तनुमनुवेधों तुझिया नामा रे ॥ ध्रु ॥ देवदेवा रे देईं सेवा रे । शिव ध्यातो माझा कोण केवा रे ॥ १ ॥ दीनानाथा रे रघुनाथा रे । सनाथ करीं धरितों चरणीं माथा रे ॥ २ ॥ महाराजा रे योगबीजा रे । दिनकर दीन मोक्षध्वजा रे ॥३॥

सदर [१५

॥ ध्रु० ॥ देवा रे महादेवा रे । शंभु त्रिपुरारि सदाशिवा रे ॥ ध्रु ॥ पंचानना रे त्रिलोचना रे । वारीं दुःख तारीं भवमोचना रे

१ पाड. २ मूर्ख. ३ वेदांना. ४ शास्त्रांचा. ५ विघ्न निवारण करण्यात जो भयंकर वाटतो किंवा कितीहि भयंकर विघ्नें आलीं तरी त्यांचें निवारण करणारा असा गणपति. ६ छंद.

॥ १ ॥ विश्वंभरा रे वृद्धेश्वरा रे । माझी चिंता तुज सर्वेश्वरा रे ॥२॥ दीनबंधु रे दयासिंधु रे । दिनकरामनीं तुझा वेधु रे ॥ ३ ॥

[१६

॥ ध्रु० ॥ रामा हो जय रामा हो ॥ ध्रु ॥ सर्वकाळ स्मरणीं । स्मरतसे शूळपाणी ॥ १ ॥ अहिल्येमानसीं वेधु । मुक्त शापसमंधु ॥२॥ विमानीं गणिका हाक । मारितसे निःशंक ॥ ३ ॥ स्वर्गमृत्युपाताळीं । जीव गाती गदारोळीं ॥ ४ ॥ दिनकररामदास । अखंड ध्यातो सावकाश ॥ ५ ॥

[१७

निंदा स्तुति आणि मानापमानीं । दुखंड नव्हे मनीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ धन्य तो संत ज्ञानी ॥ध्रु॥ लाभालाभीं सुखदुःखा न मानी । अखंड समाधानी ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे त्रिभुवनांत कोण्ही । स्वानंदें दुजें नाणी ॥ ३ ॥

[१८

जों नीट वैभव स्वसंपत्तीसीं । जों शुद्धि भाग्यासी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ तों तूं भजे रामासी ॥ ध्रु ॥ जों शक्तिसाटोप पराक्रमेंसीं । आरोग्य शरिरासी ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे तुझें जों तुजपासीं । आहेति स्वसुखेंसीं ॥ ३ ॥ तों तूं भजे रामासी ॥ ध्रु ॥

[१९

शिवासी विष्णूचें ध्यान । हृदईं श्रीविष्णुचिंतन । तेणें तो कर्पूरगौरवर्ण ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ अद्वैतभावें ॥ ध्रु ॥ विष्णूसी शिव शिव स्मरण । हृदईं श्रीशिवमय भजन । तेणें तो घननीळ संपूर्ण ॥ २ ॥ ऐसे हे अखंड असती । येरयेरांलागीं भजती । भक्तसंकट पडतां अवतरती ॥ ३ ॥ येरयेरालागीं होती । येरयेरालागीं नमिती । येरयेरां अनु ना विगंभती ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे येणें भावें । स्थित त्यांची नेणति जीवें । निंदिति नेणोनि शैवें वैष्णवें ॥ ५ ॥

१ तिसगावजवळील प्रसिद्ध महादेवाचें स्थान. २ मोठ्या गर्जनेनें. ३ द्विधा मनाचा. ४ (अर्थात्) गानें.

[२०

परमपुरुषा रामा । विश्वरूपा सगुणमहा । न कळे महिमा स्मरितां पै निगमा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ श्रीदेवदेवा ॥ छ ॥ उपमा तुज न घडे न घडे । श्रुतिशास्त्रां मौन्य गाढें । तेथें माझी मति कैसी विरुढे[1] ॥ २ ॥ देवादिदेवा स्वामी । अनाथें तुजविण आह्मी । दीनानाथा पारीं भवऊर्मि ॥ ३ ॥ शिवादिकां योग तुझा । तेथें कोण केवा माझा । परि तुझी मज आशा अधोक्षजा ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे तूं विश्वाचा । सकळ मज अनुभव साचा । पाहे तंत[2] विरुदमाळेचा ॥ ५ ॥

[२१

तनुमनें निजानंदें गुरूसी । भावें शरण जासी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ तरि तूं धन्य होसी ॥ छ ॥ शुकादिकां गुरुकृपा मिरासी । सन्मार्ग जरि घेसी ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे निज प्रांतिस येसी । अखंड सुख घेसी ॥ ३ ॥

[२२

येउनियां नरदेहासी । अपभ्रंशीं कां पडलासी । सोडुनियां निजहित भ्रमलासी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ तूं जीवभावें ॥ छ ॥ रात्रीदिस चिंता करिसी । विषयांचे सोसीं पडसी । आपुलें निजहित तें नेणसी ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे सावध होईं । सद्गुरुसी शरण जाईं । न पडें प्रपंचप्रवाहीं ॥ ३ ॥

[२३

सखा जीवाचा श्रीराम पाहीं । त्याविण गति नाहीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ राम अखंड ध्याईं ॥ छ ॥ आकार सर्व ही आहे आपाँई । पाहोनी लवलाहीं ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे मनिं सावध होईं । स्वहित नरदेहीं ॥ ३ ॥

---

१ विरुढणें=मूळ धरणें, रुजणें. २ तंतु. ३ विकृत स्थितीत. ४ विनाशी, जाणारें. ५ सत्वर.

[२४

होउनी लंपट दाराधनासी । सेविसि विषयांसी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सोडुनियां रामासी ॥ ७ ॥ नेणोनियां हित कां भुललासि[१] । गुंतसी यमपाशीं ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे काय दर्णे तयासी । जो लीन अविवेकीं ॥ ३ ॥

[२५

जो पूर्ण अंकित श्रीसद्गुरुचा । तो येक देवाचा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ स्वानुभची देवाचा ॥ ७ ॥ सारुनियां अहं सोहं त्रिवाचा । स्वयंभ होय साचा ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे देह सगुण त्याचा । दिसे तो परि कैचा ॥३॥

[२६

ते धन्य जे जगदीशासी ध्याती । अखंड गुण गाती ॥१॥ ध्रु०॥ निजानंदें गर्जती ॥ ७ ॥ जेथ्या धनस्पती होति वसतीं । तैसे ते स्वानुभुती ॥ २ ॥ सद्भावें दिनकर ह्मणे कल्पांतीं । कीर्तिस्वरूपें जिती ॥३॥

[२७

श्रीहरिभजनाची बरी बंदुक निरंतर हृदईं राहे । वैराग्यदारु स्वानुभवगोळा विवेकरंजेख पाहें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ ऐसे बळकट भारी सेवक हरिचे ॥ ७ ॥ मनपवनाची समता करुनी लक्षुनि गुरुवाक्य नेटें । ज्ञानाग्निकुणगा पडतां वरता स्वानंदकडका उठे ॥ २ ॥ काम क्रोध मद मच्छर नाना भवगनिमाची सेना । निजदेशांतुन नारुन दिधली द्वैतपणेंसि दिसेना ॥ ३ ॥ दैवी संपत्ति रक्षुनि हरिजन नांदति निजसुखपेठें । अखंड जागती गर्जति नामें मग यम तस्कर कोठें ॥ ४ ॥ नवविध भजनें कल्कल मोठी टाळमृदांगकीर्तनाची । दिनकर ह्मणे मज आवडि भारी ऐस्या बंधुखच्यांची[२] ॥ ५ ॥

राग कामोद [२८

॥ ध्रु० ॥ सार्थक संसारीं । रघुपतिनामें निर्धारीं । स्रादर होउनि तन्मय जेथें अखंड त्रिपुरारि ॥ ७ ॥ अश्वमेध कोटी । बहुविध

---

१ मुरगाची दार. २ बधुखच (?) बंधूंचा मोठा समुदाय. (खच=दाग)

साधनपरिपाटी । असतां येणें जाणें न तुटे वाउगि आटाआटी ॥१॥ नामाचा महिमा । नेणे चतुरानन ब्रह्मा । तेथें बापुडें मानव किती जाणेल सुखधामा ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे पाहें । सार्थक नरदेहीं आहे। सारासार विचारीतां नामें गति लाहे ॥ ३ ॥

[२९

धन्य शरयुतीर धन्य अयोध्यापुरी । धन्य ते जन वन जेथें नांदे श्रीहरी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ धन्य ते कौसल्या हृदईं नांदे रघुवीर । त्रैलोक्याचा बाप ह्मणवी दशरथकुमर ॥ ध्रु ॥ धन्य त्या नरनारी नयनीं पाहति श्रीराम । धन्य सेवकजन ज्यासी अखंड विश्राम ॥ २ ॥

[३०

वांजेच्या पोराचें बारसें केलें । तैसें देहामाजीं साध्य साधिलें ॥१॥ ॥ध्रु०॥ देह मिथ्या पाहें देह मिथ्या पाहें । देह मिथ्या तेथें साधिसी काये ॥ ध्रु ॥ गाव नाहीं तेथें साधिली सीमा । तैसें देहामाजीं देखिलें रामा ॥२॥ दिनकर ह्मणे अवधी च गाव । देह नाहीं तेथें कैचा पा देव ॥३॥

[३१

सोडुनि संसारश्रमासी जीवें । श्रीरामनाम गावें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सत्वरूपीं रमावें ॥ ध्रु ॥ निमिष्य पळ घडी उगें नसावें । स्वहित सम-

---

* मागील २७ व्या पदातील " बंधुखच " शब्दावरील टीप चुकली आहे. बंधुखची=बंदुकची=गोलंदाज, करवल. हरिभजन हा बदुक व हरिभक्त हा बदुकची.

१ साधनाचा अनुक्रम किंवा पद्धत. २ सर्व सुखाचें आगर जो श्रीराम त्याला. ३ देह जड, नाशवंत अतएव मिथ्या आहे. तेव्हां जसें दृष्टांतातील पोर खोटें व ह्मणून त्याचें बारसें केलें हें ह्मणणें हि खोटें च, तद्वत् मिथ्या अशा या देहामध्यें च परमात्मप्राप्ति साधिली हें ह्मणणें हि असत्य. तर मग काय देहपात झाल्यावर आत्मप्राप्ति होणार ? नाहीं या ठिकाणीं वाच्यार्थ सोडून लक्ष्यार्थ घेतला पाहिजे देहाची विदेह स्थिति झाल्यास देवाची प्राप्ति होते व देही असून विदेह स्थिति प्राप्त होऊं शकते असें महाराज आपणास सांगतात.

जावें ॥ २ ॥ दिनेश म्हणे नरदेहीं स्वभावें । साम्राज्यॆसुख घ्यावें ॥३॥

[३२

टाकूं नको नाम घेतां क्षणासी । सोडुनि आळसासी ॥१॥ ध्रु०॥ ध्याईं सर्वोत्तमासी ॥ ॥ नाहीं येथें कांहीं तुझी मिरासी । ठगा चि भ्रमळासी ॥ २ ॥ दिनेश म्हणे हित पाहें त्वरेंसीं । विलंब नको यासी ॥ ३ ॥

[३३

पाहें मनीं समजोनी सज्ञाना । कोण्हीच नव्हे कोण्हा ॥१॥ ध्रु० ॥ येके श्रीरामविना ॥ ॥ कांता न ये सुत न ये निदाना । प्रपंचसखीं नाना ॥ २ ॥ दिनेश म्हणे नको देहाभिमाना । धरुनि होसि साना ॥ ३ ॥

[३४

कवणाचें गणगोत । कवणाची मातातात । कवणाचे सुतजामात ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सखया मनुजा स्वहितीं तूं सावध होईं ॥ ॥ कवणाचे बंधु वहिणी । कवणाचे व्याही विहिणी । सकळ हे माइक करणी ॥ २ ॥ कवणाचीं घरें दारा । कवणाचा सखासोयरा । हा अवघा विषयधारा ॥ ३ ॥ येका जगदीशावीण । अवघी हे अविद्या जाण । सोडुनि होईं सावधान ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे ञाम नाहे । मोठा नरदेहीं पाहें । रामपाईं स्थिर राहें ॥ ५ ॥

[३५

आतां निजहित पाहें । सद्गुरुचे पाईं आहे । तें तूं विचारीं लवलाहें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सखया आर्धी आपुलें सार्थक समजावें ॥॥ जाईजणें जवंवरि हातीं । तवंवरि हे धरीं विरक्ति । साधीं वेगीं सायुज्यमुक्ति ॥ २ ॥ करितां सद्गुरुभजन । आप आपणा लाभे पूर्ण । दिनकर म्हणे सावधान ॥ ३ ॥

---

१ स्वानंदसाम्राज्यसुख. २ अंतीं. ३ नाशवंत शरीर.

[३६

निःशंक कीर्तनीं गावें नाचावें । सप्रेम नाम ध्यावें ॥१॥ ध्रु०॥ क्षण उगें नसावें ॥ ५ ॥ निरूपणीं गद्यघोपें ह्मणावें । टाळीस वाजवावें ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे नामउच्चार जीवें । करूनि करवावे ॥ ३ ॥

[३७

देवा देवा देवा देवा । दयानिधि राघवा । काय मी चुकलें सेवा । रे रामा ॥ १ ॥ धावा करूं कोणाचा । स्वामी तूं अनाथांचा । किती बोलों दीन वाचा । रे रामा ॥ २ ॥ चांडाळें कपटवेपें । ठकूनि आणिलें कैसें । नाडिलें पूर्वदोषें । रे रामा ॥ ३ ॥ ठेविलें वनांतरीं । छळिती निशाचरीं । विक्राळा भयंकरीं । रे रामा ॥ ४ ॥ क्षणक्षणा दशानन । करितसे छळण । करीं बंदमोच्यन । रे रामा ॥ ५ ॥ वियोगाचा येक क्षण । जातो युगासमान । कृपा करीं झडकरून । रे रामा ॥ ६ ॥ दिनकरवंशाभरणा । कळिमळविध्वंसना । पावें पावें करुणाघना । रे रामा ॥ ७ ॥

[३८

वाटतसे उदासीन । तुझिया संयोगेंवीण । भोग ते क्षयरोग जाण । रे राघवा ॥ १ ॥ युगाऐसा येक क्षण । जातां होतें निर्वाण । वाहातुसे तुझी आण । रे राघवा ॥२॥ रामा रामा रामा रामा । सखया रे निजविश्रामा । धावें पावें सर्वोत्तमा । रे राघवा ॥ ३ ॥ तान्हुलया जैसी माये । वच्छालागीं जैसी गाये । तैसा पावें लवलाहें । रे राघवा ॥ ४ ॥ न लवीं दिनेशी वेळु । सांभाळितां पळेंपळु । मानस न करीं विव्हळ । रे राघवा ॥ ५ ॥

[३९

येक मूळ त्यासी दोनि च शाखा । येक सफळ दुजी निर्फळ देखा ॥१॥ ध्रु०॥ सन्मुख होय तो देखे डोळां । विन्मुखासी होये असाध्य

१ रावणाच्या बंदिवासांत सीतेनें भाकलेली करुणा. २ दिनकराला (सांभाळितां).

फळा ॥ १ ॥ मुळीं बैसले ते धन्य जाले । अमरां दुर्लभ तें सेउनि धाले ॥ २ ॥ तृप्त होउनि म्हणे दिनकर । मोक्षसुखाचे देती उद्गार ॥ ३ ॥

राग मारु [४०

ठोंठी आली जरा हुली पीडा पाहे दुर्धरा यमरायाची । आपुले ठाईं सावध राहावें न चाले चालि कोण्हाची रे रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ विख्यात विख्यात सद्गुरुराजा सांभाळीं दीनजनासी । आला तो मुक्त गेला तो सहजा सांकडें नाहीं कोण्हासी रे रे ॥ ध्रु ॥ देसाई पाटिल चौधरी पाडे अहंमिरासीचे धनी । दुष्कृत धनाचे धनवंत सांठवी रौरवगडीं नेउनी रे रे ॥ २ ॥ आतां अहंदेश सोडुनि जावें अद्वैतपूर्ण विदेशा । विवेकमाघोंडा घेईजे हातीं तो वारिल कामनरासा रे रे ॥ ३ ॥ सद्गुरुराजा अद्वैतपाटणीं नांदतसे समसुखें । विवेकसंगें भेटतां त्यासी तो न म्हणे भूपति रंकें रे रे ॥ ४ ॥ निर्भयपत्र ब्रह्मास्मिमुद्रेचें देउनि आकल्पवरी । सद्भक्तिपेंठे भाविकां राहवी मग कैंची यमराजपुरी रे रे ॥ ५ ॥ हौलि हुलि तेथें समूळ नसे न दिसे द्वंद्वदुःकाळु । निष्काममुखें दुमदुमी पेंठ स्वानंदसौख्यसुकाळु रे रे ॥ ६ ॥ संदेहग्राम सोडुनि दिनकर राहिला सद्गुरुपेंठे । होणें जाणें तेथें नाइकिजे काहीं शुकादिकीं निजनेटें रे रे ॥ ७ ॥

राग कामोद, येकताळ [४१

दुर्जनगंजन रामा । सज्जनजनविश्रामा । अद्भुत पदरजमहिमा । न तुळवे परि निगमा ॥ १ ॥ अनाथ मी निःकामी । परि अखंड रति तव नामीं । नेणें आणिक ऊर्मी । रामा रमवीं निजविश्रामीं ॥ २ ॥ दिनकरवंशभुपाळा । दिनेश दीन प्रतिपाळा । पतीतपावन माळा । क्षणीं सुटे स्नेहाळा ॥ ३ ॥

राग श्रीराग [४२

श्रीमुख सुंदर । पाहाती वान्नर । नाचती आनंदें निर्भर । रघुरा-

---

१ ढेंकर. (गीर्वाणलघुकोश). २ हाल्हूल=क्षोभ, व्यग्रता, खळवळ, धंडाळी. ३ संकट, ओझें. ४ (?) ५ नगरा. ६ गंजन=लाजविणें, जिंकणें. ७ आनंद, प्रीति, आसक्ति. ८ मनाचे तरंग.

या ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ जय जय वैकुंठधीशा । जय जय अयोध्यावासा । जय जय पद्माभिशेषा । रघुराया ॥ ध्रु ॥ सुर नर विद्याधर । करिती जयजयकार । न कळे महिमा अपार । रघुराया ॥ २ ॥ करुणेचा जळधर । बोळला कीं अपार । वाहातां चातक दिनकर । रघुराया ॥ ३ ॥

राग अहेरि [४३

माझिया मनें घेतला छंदु । नोसोडी गोविंदु । रात्रिदिवस ॥१॥ ॥ध्रु०॥ गोविंद गोविंद ह्मणतां भावें । गोविंद धावे । पाठी लागे ॥ध्रु॥ रात्रि गोविंद दिवस गोविंद । अखंड गोविंद । जडला आंगीं ॥ २ ॥ मागें गोविंद पुढें गोविंद । सर्वत्र गोविंद । व्यापुनि ठेला ॥ ३ ॥ दिनकरा मन गोविंदध्यानें । गोविंद होणें । गोविंदनामें ॥ ४ ॥

राग अहेरि [४४

अनाथांचा नाथ पतिता पावन । कटीं कर ठेऊन । भीमातीरीं ॥१॥ध्रु०॥ विठ्ठल उभा अखंड ठेला । न्याहाळितो डोळां । पुंडलीकातें ॥ध्रु॥ धन्य ते पंढरी पुंडलिकागुणें । वस्ति नारायणें अखंड केली ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे नवल मोठें । पंढरीं जाता विठ्ठल भेटे ॥ ३ ॥

राग अहेरि [४५

विठ्ठल पावे विठ्ठल पावे । विठ्ठल पावे विठ्ठलनावें ॥ ध्रु ॥ विठ्ठल ह्मणा विठ्ठल ह्मणा । ससारयातना बाधीना कोण्हा ॥ १ ॥ दिनकर ह्मणे विठ्ठल सेवा । देहाचिया गावा न याळ पुढें ॥ २ ॥

राग परज [४६

देवा किती लक्षूं वाट । क्षीण जाले नेत्रवाट । सद्गदित दाटे कंठ । दु:खें उलों पाहे पोट ॥१॥ध्रु०॥ हरि हरि हरि हरि । तारीं तारीं दीन तारीं । भवविभव हें वारीं । अनाथासी करीं धरीं ॥ ध्रु ॥ वास पाहे बहु दीस । वियोगाचा छेदीं पाश । आशेची नको निराश । जगदीशा घेईं येश ॥ २ ॥ जाली सीमा बोलवेना । सर्वज्ञ तूं पूर्णघना । जाणसी तें करीं दीना । दिनकर करी करुणा ॥ ३ ॥

१ भाकी.

राग परज [४७

धांवें पावें देवराया । जड जाली माझी काया । निर्दाळीं हे अहंमाया । ममतामुळें गेलों वायां ॥ ध्रु ॥ होती आस बहु मनीं । कामा येती मजलागुनी । सकळ तें गेलीं सोडुनी । आतां नेणें तुजवांचुनी ॥ १ ॥ कळों आलें निश्चयेंसीं । अंतीं नव्हे कोण्ही कोण्हांसी । येकायेकीं अहर्निशीं । यावें जावें हृषीकेशी ॥ २ ॥ कायावाचामनोभावें । शरण मी मज रक्षावें । दीन तुझें नुपेक्षावें । दिनकर करीं धरावें ॥ ३ ॥

राग परज [४८

गोड लागे तुझें नाम । शंकराचें निजवर्म । निगमा जें अनुपम्य । रामदासा बहु सुगम ॥ ध्रु ॥ सेवितां अमृत फिकें । ऐकतां मार्दोसी[1] जिंके । देखतां अनंग मुके[2] । काळिकाळ जया धाके ॥ १ ॥ न सेविला अपेक्षीना । सेविलासी उपेक्षीनां । असंभाव्य स्थित लक्षेना । ब्रह्मादिकां बोलवेना ॥ २ ॥ निजभावें दिनकर । सेवितां तें निरंतर । लाधलें जें सुख अपार । निःशब्द तें परात्पर ॥ ३ ॥

राग भैरवी [४९

त्राहे त्राहे सद्गुरुराया । निरशीं अहंमाया । कृपा करीं लवलाह्या । काळ जाला सिद्ध खाया ॥ ध्रु० ॥ तव कृपेवीण जाण । वेदशास्त्रव्याख्यान । हरिकथाकीर्तन । संगीतकळा ॥ योगयाग तीर्थाटण । स्नान संध्या मुद्रा ध्यान । सकळ हें फोल जाण । देवादिदेवा ॥ १ ॥ हरिहरब्रह्मादिक । ते हि प्रभुपदीं रंक । चाळिती सकळ लोक । तुझिया सत्ता ॥ व्यास अंबऋषी शुक । साधु संत सकळिक । तव कृपा निजसुख । भोगिती सदा ॥ २ ॥ भक्ति भाव निरूपण । भूतदया अनुष्ठान । देवोदेवीं चिंतन । सप्रेम जऱ्ही ॥ तऱ्ही तव कृपेवीण । जो जो कीजे तो तो शीण । दिनकर शरण । सद्गुरुपदीं ॥ ३ ॥

---

१ एक दिवस पटकन येऊन भेट देऊन जा. २ मधुर स्वराच. ३ मुका होईल इ० चकित होईल. ४ काळजी अगर आदर करीत नाहीं. ५ हयगय, तिरस्कार अथवा त्याग करीत नाहीं. ६ हलविती.

राग अहेरि [५०

बहुत दिवस भोगियेलें दुःख । आतां देवा सुख । तुझे नामीं ॥१॥ध्रु०॥ तें चि आह्मां देईं तें चि आह्मां देईं । तें चि आह्मां देईं । पांडुरंगा ॥ध्रु॥ पतितांचें काये पाहातोसी देवा । उदारा केशवा । मायबापा ॥२॥ दिनकर ह्मणे तुजवीण ह्मणें[1] । जरी कांहीं जाणे । तरी आण तुझी ॥३॥

राग कामोद [५१

नामें गजेंद्र विमान चढे । देखोनि तूज जळीं न पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु० ॥ हरि तारक नाम तुझें पतिता । मारकरूप मेला पाहतां ॥ध्रु॥ वेद बहुत जना शिकवी । हरिध्यानिंधरा परि तो झकवी ॥ २ ॥ काय प्रमाण प्रतक्ष दिसे । हरि नाम सनातन तूज कसें ॥ ३ ॥ फार पुढें हरि बोलो काय । सोडविली बिरुदावळि जाय ॥ ४ ॥ तवं दिनकरप्रभु हास्य करी । नक्र गजेंद्र समान धरी ॥ ५ ॥

राग असावरी [५२

अच्युत अनंत स्मरण करावें । भवभयनिरसन हें चि स्वभावें ॥ ध्रु० ॥ जिहीं जिहीं सेविलें हें नामामृतसार । नाशली संसारपीडा सुटले अपार ॥ १ ॥ वळी भीष्म नारद पुंडरीक व्यास । सनकादिक ध्याती हनुमंत दास ॥ २ ॥ कृत त्रेत द्वापार कळियुगामाजीं । रामनामेंविना मुक्ति नव्हे जी ॥ ३ ॥ दिनकर ह्मणे धन्य ते जीव । जें जीवें जीत चि निरंतर शिव ॥ ४ ॥

ध्रुवक [५३

बहु भाग्यें उत्कट । वैकुंठा पायवाट । नित्य लाथल्यां वीट । मानुं नये बापा ॥ १ ॥ बहु भाग्यें उत्कट । गुरुवचन वरिष्ट । नित्य लाथल्यां वीट । मानुं नये बापा ॥ २ ॥ बहु भाग्यें उत्कट । संगति संतांनिकट । नित्य लाथल्यां वीट । मानुं नये बापा ॥ ३ ॥ बहु भाग्यें उत्कट । विष्णुशेषोच्छिष्ट । नित्य लाथल्यां वीट । मानुं नये बापा ॥ ४॥

---

१ कदाचित् २ ह्या नकाचा धांवा आहे. ३ मुक्तेचा सोपा मार्ग दाखविणाऱ्या खालील गोष्टी आपल्या परम भाग्यानें प्राप्त झाल्या तर त्या रोजच्या रोज आपणास लाभतात ह्मणून त्यांचा केव्हां हि वीट येऊं देऊं नये. ४ देवाचा प्रसाद.

बहु भाग्यें उत्कट । कीर्तन घडघडाट । नित्य साधूल्यां वीट । मानु नये श्रापा ॥ ५ ॥

[५४

नावडे नावडे मज काहीं वो काहीं रे । रामस्मरणावांचुनि पाहीं रे ॥ ध्रु० ॥ श्रीराम जयराम जयजयराम वो जयजयराम । निरंतर अंतरीं राहो हा चि नेम ॥ १ ॥ झडो पडो तनु अथवा चिरतंन हो चिरंतन हो । परि रामस्मरणस्थितिमग नव्हेो हो ॥ २ ॥ दिनकर रामीरामदासकृपा रामदासकृपा । भवमय निरसुनि केला मोक्ष सोपा ॥ ३ ॥

राग बैराळी [५५

शब्द पडतां श्रवणीं दीनबंधू रे । अति सप्रेमें उठिला जीवनकंदु रे। भक्तकरुणेचा सावरेना वेधु रे । करुणाकर चालिला कृपासिंधु रे ॥ ध्रु ० ॥ गरुडारूढ होउनी वागवेगें रे । मनपवन धावती मागमागें रे । पंथीं सोडिला सर्पारि न पवे संगें रे । त्वरें धाविला उडी घातली श्रीरंगें रे ॥ १ ॥ तेज अद्भुत सुनीळ फाके प्रभा रे । सरोवरीं विराजे रम्य शोभा रे। नभचंद्रांसहित लोप जाला नभा रे । गजेंद्रमस्तकीं कर ठेवी स्वयंम उभा रे ॥ २ ॥ स्वयमतेज न्याहाळी निजनयनीं रे । हर्षे निर्भर भक्तचुडामणी रे । निश्चय मानिला अंतरापासुनी रे । दिनकरस्वामी पावला चक्रपाणी रे ॥ ३ ॥

राग रामक्री [५६

पाहता अद्भुत अद्भुत चि जालें । अहं सोहं सोडूनि मन तन्मयासि आलें ॥ ध्रु० ॥ नाठवे अत्र परत्र स्वदेहेंसीं । ब्रह्माहमस्मि सह गुणमईसीं ॥ १ ॥ आपपरफेडसणी पारखेंटी निरजनीं । दिनकर अविमुक्त वर्णाश्रमकरुनी ॥ २ ॥

---

१ चिरंजीव २ न होवो ३ सर्व प्राणिमात्रास ज्यापासून जीवन मिळतें, असा मूळ आत्मस्वरूप श्रीविष्णु. ४ छंद ५ रूढ. ६ चंद्रसूर्यांसहित सर्व नक्षत्रगण ७ मत्तामध्यें श्रेष्ठ जो गजेंद्र तो. ८ मायेसहित. ९ विचार. १० मुक्त, मुक्त झाली.

[५७

राग सोरट

धन्य जन्याचें सार्थक आजि जालें । येणेंसंगें देखिलीं पाऊलें । तुटला भ्रम मन निश्चयासि आलें । निजानंदें हें ब्रह्मांड कोंदलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ० ॥ जय रामा हरहृदयविश्रामा । अभयकर शिरीं ठेवीं मेघश्यामा ॥ छ ॥ मज शोधितां ब्रह्मांडभांडोदरीं । धीर वीर शूर देखिले अपार । परि न दिसे हा पराक्रम थोर । त्रिभुवनीं येक स्वामी रघुवीर ॥ २ ॥ कायावाचामनेंसीं भापदान । दास मारुती स्वामी रघुनंदन । विनटलों मी न सोडीं चरण । दिनकर रामदासीं शरण ॥ ३ ॥

[५८

केदारा

रुसला रुसला रुसला । हरि वो सये ॥ ध्रु ० ॥ छ ॥ काय करूं वो बाई । न गमे तयाविण । लाविला मनीं चुटका । वो बाई० ॥ १ ॥ पळ हरिविरहित । युगासमान जात । सत्वर त्यासी हटका । वो० ॥ २ ॥ विरहानें संतत । देह विकळ जात । बाहेर बाहो वो नेटका । वो० ॥ ३ ॥ कठिण हृदय याचें । प्राण हरी लोकांचें । कधी करितो लटिका । वो बाई० ॥ ४ ॥ शब्द नाहीं सत्य ज्याचा । भरंवसा कोण त्याचा । पाचारा नंदाचा लाडिका । वो बाई० ॥ ५ ॥ ऐसे ऐकोनीयां बोल । हांसे नेटें[3] गोपाळ । तोडिला विरहतटका । वो बाई० ॥ ६ ॥ भक्तांमनीं जो जो हेत । तो तो करी भगवंत । दिनकरा भत्री मुटिका । वो बाई० ॥ ७ ॥

[५९

बैराटिका

सती निघे सत्याचा संकल्प । न होतां आत्महत्येचें तें पाप । पतिरूपीं जरी नोहे सद्रूप । तरी सतीपणाचा कां दर्प ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ सती पतिस्वरूपीं सद्रूप । न होतां नर्क न जाती आकल्प ॥ छ ॥ पति मृत्यु पावला विदेशीं । सती मिरवे संभ्रमें स्वदेशीं । नाना भोग उपचार विलासीं । प्रेतासंगें मग निघे आगीसी ॥ २ ॥ पति नाशे

---

१ भांडे=भांडें, द्रव्य, खजिना. २. बोलावा. ३ मोठ्यानें.

जरी सती न नाशे । तरी सतीनाम तें काइंसें । बाटगा डंबें करूनि सायासें । प्रेतासंगें जळती तामसें ॥ ३ ॥ धितें[1] सार देहासी सोडूनी । मुतें प्रेतें मग होतो स्मशानीं । डांका भोगें घुमती आसनीं । केंच्या सत्या साजिन्या डांकीणी ॥ ४ ॥ जितां शब्द नाइके पतीचा । अंतीं त्याग करूं धांवे देहाचा । थोर नवळावो या जनाचा । असतां रवि अंधारु अंधांचा ॥ ५ ॥ धरूनि पतिचैतन्यासी चित्तीं । देह कीं विदेह नाहीं स्थिति । धन्य ऐसी सति त्रिजगतीं । चान्ही मुक्ति तियेसी वंदिती ॥ ६ ॥ येणें चि जन्में जन्मनिवारण । करी ते महासति सुलक्षण । उभय वंशा केलें उद्धरण । दिनकर रामदासीं शरण ॥ ७ ॥

राग भैरवी [६०

न जाणे सत्क्रियाकर्म । योग याग निष्टा नेम । तीर्थ व्रत वर्णाश्रम । नेणें भूतदया धर्म ॥ ध्रु ॥ हीन दीन कुलक्षण । जालों स्वामी तुजवीण । दोषो पूर्ण पुरातन । न जाणे कांहीं ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ जानकीशा जानकीशा । जानकीशा त्राहि त्राहि । पतित मी करूं काई ॥ ध्रु ॥ नेणें दान नेणें पुण्य । विधियुक्त अनुष्टान । जप तप अनुष्ठान । नेणें कथा निरूपण ॥ ध्रु ॥ अर्थ स्वार्थें विख्यात । निंदियले साधुसंत । न जाणोनि तुझी मात । अनाथनाथा ॥ २ ॥ वेदशास्त्रपुराणासी । न जाणे मी हृषीकेशी । सार्थकाची वार्ता कैसी । न कळे कैवल्यराशी ॥ ध्रु ॥ सर्वोपरीं अज्ञान । आलों तुज शरण । दिनकरा कृपा पूर्ण । करीं रे देवा ॥ ३ ॥

राग भैरवी [६१

शिवच्यापखंडण । भूपदर्पभंजन । दशग्रीव हेळणकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ० ॥ देव देव देव देव । देव देव च्यापपाणी । रविवंशदिनमणी ॥ ध्रु ॥ पितृवाक्य पाळण । मुनिवधु तारण । सुरवंद मोच्यनकारी ॥२॥ हरविपहरण । त्रिभुवनमंडण । दिनकरभूषणकारी ॥ ३ ॥

---

१ दंभ. २ इमशानाच्या. ३ गौतमपत्नि अहल्या.

[६२

श्रीराग

जळो या मूढाची वाणी । संशयनर्काची खाणी । उठिलसे पोहाणी । निंदेची सैरा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सद्गुरुवीण वडबड । करिती विगई भांड । लटकी चि लडबड । साहित्यशब्दें ॥ ध्रु ॥ कथेचिया मिसें निंदा । जल्पे शब्दीं भेदवादा । नष्ट तया प्रबोधा । मानिती सत्य ॥ २ ॥ साधुसंत परमहंस । अंतरीं मानिती हर्ष । कृपा करूं जगदीश श्रोत्यांवक्त्यांसी ॥ ३ ॥ दिनकर रामदास । विनवीत साधकांस । गुरुगम्येंवीण सोसें । करात्व क्षणें ॥ ४ ॥

[६३

श्रीराग

वृत्तीचा उद्भवारंभ । विवेकें योजितां लाभ । प्रत्यग्वृत्ति स्वयंभ । आत्मत्व लाहे ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ पाहतें पाहातेपणें । पाहाणया पाहाणें । पाहोनियां पाहावणें । पाहाती कळा ॥ ध्रु ॥ येणें रीतीं पाहातां । अखंडैक तदात्मता । अनुभवी जाणता । जाणण्यातीत ॥ २ ॥ प्रत्याहारें निजपद । योजितां साधक सिद्ध । दिनकरा स्वानंद । सद्गुरुकृपा ॥ ३ ॥

[६४

श्रीराग

॥ ध्रु० ॥ पाहातां वो माझें मज । नवल वर्तलें चोज । लाजिलेंपणाची लाज । बोलतां नये ॥ ध्रु ॥ अकळ अढळ रूप । अचळ जें अमूप । योजितां तें तद्रूप । जालीयें सये ॥ १ ॥ अहंपणा नाहीं ठावो । सोहंपणीं निर्वाहो । अहं सोहं वृत्तिभावो । समूळ नाशीं ॥ २ ॥ दिनकरा रामदासीं । ऐक्यतेचा समरसीं । दुर्जेपण अहिर्निशीं । न दिसे कोठें ॥ ३ ॥

[६५

राग मारु

॥ ध्रु ० ॥ दीनवदन तुझें बाळ रे रामा । दीनवदन तुझें बाळ ॥ ध्रु ॥ समर्थाचें पोसिलें दुर्बळीं पांगिलें । तैसीपरी केली अजि दयाळें ॥ १ ॥ विपयाच्या भरें मीहें दंडिलें । कामें अनहित जालें रे

१ पोहो, रास. २ निरर्थक बडबड करणारा. ३ मूर्ख. ४ द्वाररेषणा. ५ स्वस्वरुपाकार. ६ इंद्रियदमनानें. वृत्ति नाहींशा बेरयानें. ७ पराधीन केलें.

॥ २ ॥ दिनकर तुझें सानुलें-बाळ । उबगोनि पराधीन केलें रे ॥३॥

राग पावक [६६

राम दीनाचा दयाळु । राम मनाचा मवाळु । राम कृपेचा कनवाळु । राम भक्ताचा स्नेहाळु रे ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ राम धरावा अंतरीं। त्याची न ये कोण्हा सरी रे ॥ ध्रु ॥ राम अनाथां माहेर । राम कृपेचा सागर। राम भक्तीचा आगर। राम मानससरोवर ॥ २ ॥ राम शिवाचा विश्राम । राम जीवाचा आश्रम । राम सर्वांचा उपरम । राम नाठवी तो अधम रे ॥ ३ ॥ राम पतिता पावन । राम विश्वाचें भुवन । राम जीवाचें जीवन । राम सर्वांसी सेवनें रे ॥ ४ ॥ ह्मणे दिनकर लोंगवेगें । राम भजावा संतसंगें । जातें नरदेह वाउगें । त्याचें सार्थक भजनमार्गें रे ॥ ५ ॥

राग पावक [६७

काय अद्यापि निश्चिंत बापा । काळ भरितसे आपुल्या मापा । जरा उमटे क्षयरोग शोफा । आला अंतकाळ तो नव्हे सोपा रे॥ ध्रु०॥ प्राणिया आपुलें हित करावें । सर्व आहे ज्याचें त्यासी विचारावें रे ॥ ध्रु ॥ काळ ग्रासीत चालिला वया । जावें नेदी निमिष्य तें हि वायां। तां घेतला प्रपंचथैया । आप्त मानिलें धन जन जाया रे ॥ २ ॥ प्राण जातां सकळें राहाती । मोहममतेचीं सर्व रडती । जे या देहापासूनि जन्मती । ते चि फिरोनि देह जाळिती रे ॥३॥ अवघें जाणोनि जोडजणें । देहासकट कोणाचीं कोणें । मिथ्या विषयसुखाचीं भरणें । देह आहे तों सावध होणें ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे सर्वांसी । सुखें करा प्रपंचनाठीसी । परी विचारूनि जगदीशासी । तयावांचूनि सर्व घसिघसी रे ॥ ५ ॥

राग परज [६८

आळस कां नाम घेता फुकाचें । काय तुझें वेंचे ॥ १ ॥ ध्रु०॥

---

१ अव्हेर करून. २ शेवट करणारा. ३ सर्वांनी सेवा, पूजा करण्यायोग्य. ४ अति त्वरेनें ५ निष्ठुर, निष्काळजी. ६ शोफ, अंग सुजणें, वात शिरणें. ७ छंद. ८ विश्रांतीसाठीं, हिताचे. ९ अदाभूत. १० भरती, मापें. ११ घसमस=असार, फोल.

राम ह्मणतां वाचें ॥ ध्रु ॥ ब्रह्मादिकां सुख अपार ज्याचें। तुज कां तें न रुचे ॥ २ ॥ कैवल्यदायक थोर मोलाचें। दिनेश ह्मणे साचें ॥ ३ ॥

राग पावक [६९

राम दासांचा दयाळ। राम दासांचा स्नेहाळ। राम दासांचा कृपाळ। राम दासांचा कनवाळ रे ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ रामदास व्हावें सद्भावें। त्याचे स्वरूपीं समरसावें रे ॥ ध्रु ॥ राम दासांचा सांगाती। राम दासांची विश्रांति। राम दासांची सर्व संपत्ति। राम दासांची सायुज्यमुक्ति रे ॥ २ ॥ राम दासांचें निजसुख। राम दासांचा सर्वस्व येक। राम दासांसी नाहीं आणिक। रामदासांचा दिनकर देख रे ॥३॥

राग परज [७०

तुझा तूं येक व्यापक रामा। अपराजित[1] कामा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ जीवशिवविश्रामा ॥ ध्रु ॥ कैंचें तुजवीण दुजें आतां[2]। अनंत सुखधामा ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे अगम्य लीळा। रामा घनश्यामा ॥ ३ ॥

[७१

नेणे संध्या नेणे स्नान। नेणे जप नेणे ध्यान। नेणे योगयाग तप दान ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ तें व्यर्थ जिणें ॥ ध्रु ॥ नेणे तीर्थयात्रा ते हि। नेणे व्रत पर्व पाहीं। नेणे ब्राह्मणपूजन अणु कांहीं ॥ २ ॥ नेणे पठण श्रवण मनन। निजध्यासें नामस्मरण। दिनकर ह्मणे वायां गेलें येऊन ॥ ३ ॥

[७२

घेऊनियां धनुष्यबाण। पाठीसी तूणीर जाण। तापसीवेषें हे कोण ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ साजणी बाई वो ॥ ध्रु ॥ भस्मांकित तनु सुंदर। मस्तकीं जटाभार। दिसती हे अति सुकुमार ॥ २ ॥ वल्कलांचें परिधान। तापसी हे दोघेजण। सगें वनिता सुलक्षण ॥ ३ ॥ कवणाचीं कवणें ऐसीं। राजसें वेष तापसी। पुसोनिया पाहों यांसी

---

१ अजिंक्य. २ आता.

॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे रूपीवनिता । तटस्थ होऊनि चित्ता । पुसती करीं धरूनि सीता ॥ ५ ॥

राग पावक [७३

॥ ध्रु ० ॥ नभीं नभ जालें मन, माझें । तेथें निरसोन गेलें माझें तुझें रे ॥ छ ॥ नभ निश्चळ परब्रह्म । सर्वी सर्वातीत निस निःसीम ॥१॥ मन मायामय खंब्रहीं वारें । त्यासी उद्भवीं च लय विह्रारें रे ॥२॥ ह्मणे दिनेश मन उन्मन । या द्वैताचें हि नभीं कैंचें भान रे॥३

राग श्रीराग [७४

सकळ साराचें सार । जेणें होये जगदोद्धार । तें हें त्रिभुवनीं थोर । नाम देवाचें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ नामें तुटे भवव्याधि । नामें नाशे देहबुद्धि । नामें घडे महासिद्धि । स्वरूपाची ॥ छ ॥ गुरुकृपा घडे जरी । नामाचा विश्वास तरी । सहज तें निरंतरीं । उच्चारें याचें ॥२॥ दिनकर ह्मणे ध्वहं- । भाव नुरे सहित कोहं । अखंड वाचेसी सोहं । नामविचारें ॥ ३ ॥

[७५

न मानिसी भय भयंकरांचें । त्रिकाळ स्वरूपाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु० ॥ कोठें त्यांभीण जासी । त्रैलोक्य ज्याचे ग्रासीं ॥ छ ॥ कल्पांत जो विधिहरिहरासी । पदार्थमात्र नाशी ॥ २ ॥ नाहीं दया अणुमात्र जयासी । स्वशक्तीं स्वयें त्रासी ॥ ३ ॥ दिनेश ह्मणे क्रूर कृतांतें दोपी । विनाश अष्टधेसी ॥ ४ ॥

राग सोरठ [७६

अयोध्याधीश परमपुरुष माहाराज । जनकजापति विश्वमोहन योगबीज ॥१॥ ध्रु० ॥ धन्य धन्य कुळस्वामी ऐसा आह्मां पतितांचा ।

---

१ निश्चळ आकाशांत चंचळ वायु उत्पन्न होऊन पुन्हा जसा त्यांत च एकरूप होऊन मिळून जातो, तद्वत् निश्चळ परब्रह्मातून मायामय मन उत्पन्न होतें; तरी तें विवेकानें उन्मन करावें ह्मणजे जेथून निघालें तेथेंच त्याचा लय करावा. २ भयंकर काळपुरुषाचें, मरणाचें. ३ त्याच्या भीतीनें. ४ यम. ५ पंचभूतें व त्रिगुण याचा बनलेला जो हा जडदेह त्याचा.

ब्रह्मादिक नेणती अंत ना पार त्याच्या स्वरूपाचा ॥ ध्रु० ॥ वैकुंठनायक भुक्तिमुक्तिदायक नाममात्रें । तो न कळे काय करिल वर्णितां कीर्तिस्तोत्रें ॥ २ ॥ जयाचे अंकित शिवसनकादिक निरंतर । मज हि ह्मणती दास त्याचा ह्मणे दिनकर ॥ ३ ॥

राग सोरठ [७७

॥ ध्रु० ॥ येकादशीव्रत साधन विख्यात वैष्णवांचें । दुर्धर संसार नाशित पावत भाविकांचें ॥ ध्रु ॥ उद्धरिले बहु देहधारी जीव असंख्यात । जेणें वैकुंठनायक कैवल्यदायक संतोषत ॥ १ ॥ सहज रजकीण संसारदुःखें तधी उपवासी । तिच्या हातें चढे पतित विमांन ख्याति ऐसी ॥ २ ॥ साधन साक्षपें करितां जीव कैसे उद्धरती । दिनकर ह्मणे धन्य तो वंश जेथें हरिभक्ति ॥ ३ ॥

[७८

वैष्णवजन मळता हि असो परी आवडे तो । उत्तमवर्ण परि शाक्त अनाचारी नावडे तो ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ देईं देईं देवा ऐसियांचा संगु क्षणभरी । जिवलग परी अवैष्णव नको कल्पवरी ॥ ध्रु ॥ दर्शनें जयांच्या सन्मार्गे वाढत मठोवाढीं । स्पर्शनें जयांच्या दिव्यदशास्थिति होत गाढी ॥ २ ॥ संभाषणें समाधान निःसंदेह सुख बाणे । ह्मणे दिनकर ऐसे ते वैष्णव देव जाणे ॥ ३ ॥

[७९

कोणाचें घरदार । कोणाचा संसार । वाउगा चि जोजार । लागलासे रे ॥ कोणाचा आचार । कोणाचा विचार । नाथिला चि संचार । जडलासे रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ निजाचें निजधन । स्वस्वरूपशोधन[१] । तयावीण बंधन । सर्व कांहीं रे ॥ ध्रु ॥ कोणाचें जनन । कोणाचें त्रिभुवन । कोरडी च नागवण । वैभवाची रे ॥ कोणासी काय कोण । होय आत्मबोधेंविण । दिनकरा निजखूण । रामदासीं ॥ २ ॥

१ नाना प्रकारचे भोग भोगण्याकरितां करावीं लागणारीं जीं कर्मे, त्या कर्मांपासून मुक्त करणारा. २ ही कथा भक्तिरहस्य प्रकरण १८ पानें ७५।७६ येथें आलेली आहे. ३ बलकट. ४ जंजाळ, खटपट. ५ बुडणूक.

[८०

सपत्तीच्या मौजें माजसी कायी । एवढाहें आयुष्य चालिलें पाहीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सावध सावध नरदेहा आलया । भज त्यासी जेथें जाय मूळमाया निलया ॥ ५ ॥ अनादीच्या मदें जीवा येथें चि गौंजसी । पारे अतकाळीं तप्त लोहभूमी माजसी ॥ २ ॥ रायरंकपण अतीं राहे सर्व संपदा । येकायेकीं जाणें सेखीं काळदंडें आपदा ॥ ३ ॥ मेल्यामागें सारखें चि जनवन आघवें । राडापोरें रडती वैभवाच्या लाघवें ॥ ४ ॥ ह्मणे दिनकर अनुभवें अनुभवसी । तरि निजानंदसुख ये चि देहीं पावसी ॥ ५ ॥

राग वैराटिका [८१

कां प्राण्या भुललासी । माझें माझें जल्पसी । अंतीं तूं कोणासी । नेसी संगें ॥ वाहाता लेंकासी । तो पुसे धनासी । नागउनी आह्मासी । जासी कैसा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ प्राण्या होईं सावधान । जों नाहीं आलें मरण । भजें नारायण । सोहंभावें ॥ ७ ॥ पाहातां कांतेकडे । ते कैंसासाठीं रडे । या जनाचिये भिडे । न चले कांहीं ॥ पाप्याचिये पोटीं । नाहीं सुखदृष्टि । विरूपबोराटी । लागली पाठीं ॥ २ ॥ जावाई थोर थोर । ह्मणती कोपला शंकर । आमचा शनवार । अंतरला ॥ व्याही आणि विहिणी । रडती स्मशानीं । आह्मा श्रावणसणीं । नेईल कोण ॥ ३ ॥ लेंकी घेती ऊर । पिटिती भूमीं शिर । न्हाण चोळी माहेर । गेलें आजि ॥ पणतु नातु सुना । ह्मणती नारायणा । आमच्या निर्वाणीं । तू पावलासी ॥ ४ ॥ इष्ट मुत्र वळैस । टाकिती रात्रींदिस । खोंकिता झोंपेस । नेणों कधीं ॥ ऐसियें रडती । आपुल्याले स्वार्थीं ।

---

१ मरतीनें २ उत्पत्तिरहित जें परब्रह्म त्याच्या स्वरूपसादृश्यामुळें. ३ प्रताप गाजवतोस. ४ बोराटी=बोरीचे काटे. काटे अगावर आले ह्मणजे जसें दुःख होतें, तशा तऱ्हेचें दुःख पतिनिधनानंतर कराव्या लागणाऱ्या विरूप चेहऱ्यामुळें आपणांस होईल, ह्मणून स्त्री रडत असते ५ आह्मांस आतां घाणेरडें काम करावें लागणार, तेव्हां हें आमचें मरणच ओढवलें. ६ मुखनासिकादिमळ.

परी तुझी खंती । नलगे कोण्हां ॥ ५ ॥ जाणता जाणता । कां होसी नेणता । सोडिसी स्वहिता । विषयस्वार्थें ॥ संसार दुस्तर । १यजीं हा अघोर । ह्मणे दिनकर । रामदास ॥ ६ ॥

राग ब्याहागडा [८२

चित्त रंगलें गुरुपाईं । आतां भवभय नाहीं ॥ ध्रु० ॥ ऐसा अनुभव अगाधु । सरला संशयबाधु ॥ १ ॥ पाहाता पाहाणें पाहाविलें । शमलें जेथिल तेथें ॥२॥ तन्मय स्वरूपीं दिनकर । न दिसे आपपर ॥३॥

राग सदर [८३

सतकृपेचें आखिलें । नव जाये पैंगिलें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सोडी अहंभाव निंदका । जासिल सेखीं नर्का ॥ ध ॥ देव भक्तांचा साह-कारी । चहुं युगांमाझारीं ॥ २ ॥ कोठें निंदक तरला । देखिला ना ऐकिला ॥ ३ ॥ दुर्जनभंजन गोविंद । वाहे चरणीं ब्रीद ॥ ४ ॥ दिन-कर करितसे करुणा । न घडे निंदका जाणा ॥ ५ ॥

राग सदर [८४

बहुतां सुकृतें नरदेही । येणें जालें पाहीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सावध कां रे का रे सार्थक । सोडुनि विषय लेख ॥ ध ॥ आयुष्य जातसे अमोलिक । न ये तें मोलें देख ॥२॥ अवघीं सुखाचीं सोयरीं । देतिल येमपुरी ॥ ३ ॥ गेले थोर थोर अगणित । राहिली त्याची मात ॥ ४ ॥ दिनकर सांगे मनोभावें । निंदसुरें नसावें ॥ ५ ॥

राग सदर [८५

माझें मजपासीं निजसुख । तें मी नेणें मूर्ख ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ धन्य सद्गुरुमाहाराज । दाखविलें निजचोज ॥ ध ॥ करुं कां कुरवंडी देहाची । तारि हा देह त्याचा चि ॥ २ ॥ कांहीं न दिसे पाहातां । हारपली सोहंता ॥ ३ ॥ दिनकर ह्मणे हा नवलाव । गुरुकृपा अभिप्राव ॥ ४ ॥

१ नेमलेलें, ठरलेलें २ विस्कळित. ३ भजन ह्म० नाश करणारा. ४ पैसे देऊन. ५ झोंपेत. ६ ज्ञान. चोजणें=जाणणें.

राग वैणव [८६

सुरवर ध्याती । मुनिगण गाती । शिवादिक वंदिती ॥ १ ॥ ध्रु ० ॥ श्रीरामकीर्ति ॥ ध्रु ॥ श्रुति नेति नेति । अखंड वदती । शेषादिक वर्णिती ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे । ऐसी यांची स्थिति । स्मरणें चि उद्धरती ॥ ३ ॥

॥ पद ॥ [८७

॥ ध्रु० ॥ राम राम ह्मणे बापा । दुर्घट काळ होइल सोपा ॥ध्रु॥ नाम घेतां नलगे मोल । नाम घेतां नलगे बळ । नाम घेतां नलगे शील । स्नान संध्या स्वधर्म ॥ १ ॥ नाम घेतां नलगे टाळी । नाम घेतां नलगे कळी । नाम घेतां नलगे बोली । देश अथवा विदेश ॥ २ ॥ नाम ध्यावें सर्वकाळ । नामीं नाहीं काळवेळ । विधिनिषेधाचें जाळ । नामीं नलगे कांहीं ॥ ३ ॥ नाम जीवांचें जीवन । नाम सर्वांसी पावन । नाम नेणे उत्तम हीन । करी पूर्ण सर्वस्वें ॥४॥ दिनकर रामदास । भावें विनटे हरिनामास । निजानंदें सावकाश । जनीं वनीं विजनीं ॥ ५ ॥

॥ पद ॥ [८८

॥ ध्रु० ॥ रामा सार तुझें नाम । त्यावांचुनि अवघा श्रम ॥ध्रु॥ वेदशास्त्रें पुराणें । तीर्थें क्षेत्रें तपोवनें । विधिपूर्वक साधनें । आह्मां न लगती कांहीं ॥ १ ॥ नाना व्रतें उद्यापनें । तीर्थाटणें पुरश्चरणें । मंत्रयंत्रांचीं शोधनें । आह्मा न लगती कांहीं ॥ २ ॥ नाना मुद्रा ध्यानें जप । योग याग निग्रह तप । नाना मत्तांचे विक्षेप¹ । आह्मां न लगती कांहीं ॥ ३ ॥ निराधार उपोषणें । अथवा नेमेंसीं राहाणें । आगम निगम बोधणें² । आह्मां न लगती कांहीं ॥ ४ ॥ दिनकररामदास ह्मणे । नामेंवीण जें साधनें । तें जाण गतप्राणे । आह्मां न लगती कांहीं ॥ ५ ॥

---

१ घोटाळा, व्यग्रता. २ (वेदशास्त्राचें) ज्ञान.

॥ पद ॥ [८९

जेव्हां देहाची निराश। तेव्हां भेटे तो परेश। आशापाशें जगदीश। लंघुनि जातसे गगनास ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सावध सावध संतांपाईं। स्वहिताचा लाहो घेईं ॥ ध्रु ॥ जैसें भूसामाजीं कण। धुळी-माजीं लाभे रत्न। तैसें नरदेह जाण। प्राप्त जालेंसे निधान ॥ २ ॥ देह जोडिलासे मोलें। काळ ग्रासीतसे पळें पळें। आपें आप बुडविलें। विषयचोरीं नागविलें ॥ ३ ॥ देहीं वसे देहभाव। केवि साधे निरावेवें। कठिण मायेचें लाघव। मुक्त चि बद्ध जाले सर्व ॥ ४ ॥ ह्मणे दिनकर-रामदास। सोडुनि अधर्माची कास। सावें भजे जगदीश। वसे निज-पदीं सावकाश ॥ ५ ॥

राग भैरवी [९०

विपदाहें दाहिलें देह माझें। कां रे न द्रवे अंतर रामा तुझें। मानितोसि अनाथाचें कैसें वोझें। पदांबुजें। वीण दुजें। ओषध मी न बुझें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ देवा देवा दयासिंधु ये रे रामा। सुरनरमुनिजन-हरविश्रामा। अनाथांच्या हरिसी भवश्रमा। सुखधामा। पूर्णकामा। धांव पाव रे पुरुषोत्तमा ॥ ध्रु ॥ पतितांसी कोण आहे तुजवेगळा। दीनबंधु नाम तुझें घननीळा। आतां किती पाहासी माझी लीळा। अवकळा। दुर्बळांला। कैसी राहे विरुदमाळा ॥ २ ॥ ऐसे भेदतां हृदईं करुणाबाण। दयार्णव उचंवळला रघुनंदन। निवारिली भववेथाविष दारुण। समाधानें। वरदान। दिनकरा चिरंतन ॥ ३ ॥

राग भैरवी [९१

॥ ध्रु ० ॥ दीनबंधु येक वेळां यावें यावें। कृपादृष्टीं निजदासा अवलोकावें ॥ क्षणक्षणा परदेसीं सांभाळावें। नुपेक्षावें। प्रेम द्यावें। उपेक्षितां नुरे मी जीवें ॥ ध्रु ॥ कायावाचामनेंसीं भाव सिद्धु। तुजवीण न सोसे दुजा वेधु ॥ किती धरूं धैर्यासी करुणासिंधु। कर्मरोधु। भवबाधु। वारीं वारीं रे देहसंबंधु ॥ १ ॥ किती आतां पाहासी

१ छंद किंवा लाभ. २ निरवयव, निर्गुण परमात्मा. ३ जाणत नाहीं.

माझा अंत । अंतरात्मा साक्षी तूं भगवंत ॥ जाणसी तूं निश्चयें अंतर्हेत । माझें हित। तुझें उचित । दिनकर ह्मणे निभ्रांत ॥ २ ॥

॥ पद ॥ [९२

अयोध्यापुर नाम सुंदर शरयूतट पावन । कल्पवृक्षातळीं सावळें रूप राम हा जगजीवन । स्तविती सुर नर योगी भूधर ऋषि मुनि सिद्ध चारण । लीलाविग्रह पूर्ण पराक्रम त्रिदशवंदविमोचन ॥ ध्रु० ॥ खचितरत्नमुकुट मस्तकीं दिव्य तेज प्रकाशलें । गुंफिलीं कुरळीं सुपुष्पें माळीं केशर दंडलें ॥ कस्तुरीवरी अक्षता रति कर्णी तळपती कुंडलें । आकर्ण नेत्र विशाळ तीक्ष्ण पद्मपत्रसें रेखिलें ॥ १ ॥ व्यंकटें भ्रूमंडळें धनुष्याकृती अति सुंदरें । सरळ नासिक जोति निर्मळ तुळितां तुळण सरे ॥ पद्मराग सुरंग लंवित रंगला अधरांतरें । दंतकीळ हिरे अति हि दिव्य दीप्ति सुधांकुरें ॥ २ ॥ दुर्मवारि अभंग भगित मिसुरा अधरावरि । चुवुकें सुंदर हनुवटीं रत स्मश्रुमंडित साजिरी ॥ श्रीमुखचंद्र विकास निर्मळ कोटिकाम न ये सरी । तृप्त भक्तचकोर लक्षित दुर्गतिविष वीसरी ॥ ३ ॥ श्रीकंठ रेषत्रई विराजित शंखसादरा सुंदर । आजानुबाहु वितंडें विक्रम वैरीमार भवहर ॥ जडित रत्न सुकंकणें करीं बाहीं शोभति केयुर । रक्तरंग सुरंग रंगित सुंदर तळ श्रीकर ॥ ४ ॥ मुद्रिका सरळांगुळीं नख चंद्रज्योति प्रकाशलें । लाधतां वरहस्त मस्तकीं चकोरसंत सुखावले ॥ विशाळ वक्षस्थळाकृतिवरी रोमराजित त्रिवळें । नाभीं पद्मविकास निर्मळ जें विधी स्थळ लाधलें ॥ ५ ॥ कौस्तुभादिक भूषणें नवरत्नहार झळाळिती । वैजयंति सुगंधमाळ आपादयुक्त ते रुळती ॥ तुळसी कुसुमांकिता बहुरंग संग विराजती । पंत अंबर माळ गंठि सानुमध्य मृगाकृती ॥ ६ ॥ ज्वाळ माळ विशाळ किंकिणि शोभति कटि मेखळा । पीतवास विशेष

१ शेष. २ देव. ३ हनुवटी. ४ अघटित, विशाळ. ५ बाकी, बाजूबंद ६ झळंदवाला. ७ (स नु–पदर) माळेच्या दोन्ही पदराच्या मध्यें. ८ तेजस्वी. ९ घुंगर. १० कटिसूत्र, कडदोरा.

सोज्वळ दिव्यदीप्ति सोनसळा ॥ भानुचक्रसमान वर्तुळ जंघे¹ रंजति निर्मळा । गुल्फ³ वर्तुळ नीळ त्यावरि पोटऱ्या अति सरळा ॥ ७ ॥ चरण रंग सुरंग पंकज पद्म रागकळाहिन । वज्र सुध्वज पद्म अंकुश झळके चक्र सुलक्षण । ऊर्ध्वरेख सलक्षणें सरळांगुळी नखलालन । धन्य ते जनी देखती शिरीं वंदिति पदभूषण ॥ ८ ॥ नूपुरें⁴ वरि वांकि गर्जति दैत्य रुळति तोडरीं । पुष्पें वर्षति देव दुंदुभि वाद्यें वाजती अंबरीं । सूर्य सोम तटस्त वायु पन्नुखगादिक अंतरीं । चामरें करिं बंधु वारिती आदरें श्रीमुखावरी ॥ ९ ॥ लक्षणांकित जानकी उभि वाममागि सतन्मया । सुग्रिवादिक वानरेश्वर नेति राक्षस जे लया ॥ बिभिषणादिक राक्षसेश्वर वर्णिती रघुराजया । भीम सन्मुख जोडलाकरिं नाम गर्जत सावया ॥ १० ॥ जडित रत्नखचित आसन त्यावरी प्रभु शोभतो । रंग लाल गुलाल धूशर गंध गर्द विराजतो ॥ जयति जय श्री रामनामें ब्रह्मगोळ हि गाजतो । दिनकरा जनिं भाग्य अद्भुत राम दासिं कृपाळ तो ॥ ११ ॥

[९३

राग कामोद

नरदेहा येऊनीयां । विषयसुख मानीलें ॥ उगंडेनों⁵ लोभाहार्ती । जीर्णें सत्य भाविलें ॥ परि नेणे घडिघडी । काळें आयुष्य नेलें ॥ मोहमदिरा सेविलासे । हित नेणे आपुलें ॥१॥ ऐसा प्राणी मूढमती । काय सांगों नवलाव ॥ अल्पासाठीं थोर हानी । अतरीला भगवद्भाव ॥ ध्रु ॥ आपुलें हित नेणे । न पुसे भल्यांसी ॥ न पाहे वेदशास्त्र । न करी श्रवण पुराणासी ॥ देव धर्म व्रत तीर्थ । नेणे नित्यकर्मासी ॥ तथापी हि करीं कांहीं । तरि संपादीं लोकिकासी ॥ २ ॥ प्रपंच सपादीतां । सर्वा ठाईं सादर ॥ उणें चि पडों नेदी । जेथें तेथें तत्पर ॥ ऐश्या योगें वय गेलें । मृत्य आला मारेंमार ॥ बांधोनीयां येमदूतीं । नेतां विपत्ति थोर ॥ ३ ॥ जैसें करी तैसें पावे । यासी संदेह नाहीं ॥ भोगलें चि

१ जंघा=मांडी. २ प्रकाशतो. ३ घोटा. ४ पैंजण. ५ उगंड=सुटका, बहिर्गमन.

नर्के भोगी । वासनेच्या प्रवाहीं ॥ दिनकर ह्मणे थोर । नवल नरदेहीं ॥ येऊनीयां हानी केली । भगवद्भजनेंवीण पाहीं ॥ ४ ॥

राग सदर [९४

असंख्यात देह पाहें । येकयेके योनीप्रती ॥ त्यांची संख्या कोण करी । नाना जीव नाना व्यक्ति ॥ चर्फडिती अहंकारें । तेथें कैंची आत्मस्थिति ॥ नरदेहावांचुनीयां । न चुके पुनरावृत्ति ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ ह्मणोनि धन्य नरदेह । तयामाजीं ब्राह्मण ॥ कायावाचामनोभावें । भगवद्भजनीं सुलीन ॥ वर्णाश्रम रक्षुनीयां । सत्स्वरूपीं निमग्न ॥ थोरांमाजीं थोर तो चि । त्रिभुवनीं परिछिन्न ॥ छ ॥ तरोनि तारी सर्व जीवां । ऐसा थोरांहूनि थोर ॥ पुराणें महिमा ज्याची । वर्णिती अपार ॥ तयालागीं पावोनीयां । न करी स्वहितविचार ॥ पतित तो चि महापापी । दुष्ट दुरात्मा पामर ॥ २ ॥ सूर्याचीया रथावरी । असोनि नेणें आधळा ॥ तैसा प्राणी नरदेहीं । विषयसुखें लोधला ॥ तेणें नेणें स्वतसिद्ध । आत्माराम मरला ॥ दिनकर ह्मणे मूर्ख । अमृतकुंडामाजीं मेला ॥ ३ ॥

राग पावक [९५

गुरु देव सकळ देवाचा । गुरु राव सकळ तीर्थीचा । गुरु शिव सकळ शिवाचा । गुरु जीव सकळ जीवाचा रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ गुरुसमान दुसरें नाहीं । ज्याचे कृपेमाजीं मोक्ष पाहीं रे ॥ छ ॥ गुरु पावन पतिताचा । गुरु नाथ अनाथाचा । गुरु तारक सद्विद्येचा । गुरु मारक अविद्येचा रे ॥ २ ॥ गुरु चैतन्य चैतन्याचें । गुरु जीवन संत्रावीचें । गुरु माहेर विश्रांतीचें । गुरु सौख्य स्वसुखाचें रे ॥ ३ ॥ गुरु सत्व शुद्धसत्वाचें । गुरु कारण माहाकारणाचें । गुरु स्वरूप उन्मनाचें । गुरु ज्ञान विज्ञानाचें रे ॥ ४ ॥ गुरु माउली निजदासाची । गुरु अवधि गुणसाम्येची । गुरु साउली शांतिदशेची । गुरु उपाधि दिनकराची रे ॥ ५ ॥

---

१ जीवनकलेचें २ अंत, समाप्ति ३ मावेचा. ४ राग, पदवी.

राग पावक [९६

हेत गोपाळ ह्मणती कान्हा । आह्मी नयों बा तुझिया राना । तेथें चारा न दिसे गोधना । थितें दुवळें आटे सह्राना रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ कान्होबा नको तुझी संगती । आह्मी वागों आपुलाल्या मतीं रे ॥ ध्रु ॥ कान्हो यमुनेचे परपार । नयनीं पाहातां अति दुस्तर । तेथें वससी तूं निरंतर । तेथुनि नव्हे आह्मां येरझार रे ॥ २ ॥ आह्मी दुर्बळें तुझे गोकुळीं । वसों जैसीं तैसीं ममतामेळीं । गाई चारूं यमुनापाबेळीं । त्या दुभती आह्मां चुळचुळी रे ॥ ३ ॥ तें दूध लागे गोड भारी । तेथें गुंतली आशा मुरारी । म्हुण गाई चारूं आह्मी गांवखेरीं । तेणें गुणें माउली कृपा करी रे ॥ ४ ॥ हट करीतां गोपाळांसी । कान्हो गांठि घालि काठिकांबळीसी । गाई वळिल्या उर्ध्वरानासी । दिनकर शरण रामदासीं रे ॥ ५ ॥

राग पावक [९७

कृष्णा वासनेची गुळपोळी । वरि आशाशाक होती ठेविली । ममताखिचडी वरी वनमाळी । माझी लपविली अविद्येची जाळी रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ घननीळा देखिलें थोर नवल । तुझे संगतीचें कोण आम्हां फळ रे ॥ ध्रु ॥ देवा वेणु माझा सुंदर । नादें त्रैलोक्य करी निर्भर । तो तां ठेविला शब्द गंभीर । सेखीं नेदिसी बोलों उत्तर रे ॥ २ ॥ कान्हो दुभत्या गाई अकरा । त्या तां नेल्या रे आपुल्या घरा । आम्हां गोविलें तां दातारा । घरि कुसुमुसि मोहम्हातारा रे ॥ ३ ॥ कृष्णा कल्पना कल्पवोंगडी । येकायेकिं तां कशि आर्धुडिली । निजवृत्तीचि चेटौटि भली । ते तां आपुलां करीं धरिली रे ॥ ४ ॥ ऐसा कैसा तूं आम्हां जोडलासी । कैसें आंकळिलें गाईगोवळांसी । दृश्य दुजेपणें पाहों नेदिसी । आम्हीं काय केलें सांग हृषिकेशी रे ॥ ५ ॥ पूर्वकर्मासि कान्हो नाहिं पार । कैसें लाविलें तां आम्हांसी पर । धन्य

१ असलेलें. २ पावळ=धारा. ३ ह्मणून. ४ गाव+आरसी=गांवच्या लगतची जागा. ५ मनासहित दशेंद्रियें. ६ ओढली. ७ वेटण. ८ आटोपिलें.

तुझे ठाईं तूं चि येक थोर । येन्हवीं बोलों नेदूं तुज उत्तर रे ॥ ६ ॥ ऐसे ऐकतां शब्द श्रवणीं । अति सप्रेम सारंगपाणी । गोवळ आळंगिले सुखसमाधानीं । मिटि पडली दोघेंविण जनीं रे ॥ ७ ॥ स्वामी कृपाळु निजदासांस । त्यांची मायामात्रा हरी निःशेष । आपण न मीये कोठें सावकाश । ह्मणे दिनकररामीरामदास रे ॥ ८ ॥

राग सदर [९८

रामा रामा रामा जय रामा । आह्मां वंचिसि[3] कां मेघश्यामा । तुझे संगतीची न करवे सीमा । तो तूं ह्मणसी जा निजग्रामा रे ॥१॥ ध्रु०॥ रामा कृपादृष्टि आह्मां पाहें । तुझा वियोग क्षण न साहे रे ॥छ॥ रामा ब्रह्मादिक इच्छिति सेवा । ध्यानिं नातुडसि क्षणयेक शिवा । तो तूं रात्रीदिस आह्मांमाजीं देवा । आह्मीं जैसे तैसा होसि राघवा रे ॥२॥ इंद्रादिक त्रिदश देवकोटी । तुझे भेटीलागीं होति हिंपुटी । तो तूं अखंड आमुचिये दिठीं[5] । रळीया करिता हांससि जगजेठी रे ॥ ३ ॥ रामा दुर्लभ तुझिया गोठी । ऐकतां आनंदु न समाय पोटीं । हर्षे वाटे धरावी हनुवटी । ऐसे सुखीं न थारों करंटीं रे ॥४॥ देवा दाखऊं तुज वांकुल्या । पाठिपोटीं करू गुदगुल्या । त्या तां आल्हादोनि पोटिं घातल्या । पुढें पुराणांमाजि रूढविल्या रे ॥ ५ ॥ आह्मीं वानरें हीन पामरें । काय जाणों तूज गव्हारें । बोलों श्लार्ध्यता तुजसी बा रे । क्षमा करीं तुझे अपराधी खरे रे ॥ ६ ॥ ऐसें प्रयाणकाळिं कपिगण । प्रेमें करिती घोर रुदन । नित्य आठवे स्नेहाचें लक्षण । आतां उदास केलें रामें मन रे ॥ ७ ॥ राम आश्वासुनि सकळांसी बोले । आह्मीं थोर तुह्मांलागीं कष्टविलें । तें बोलतां न ये कांहीं बोलें । आतां त्वरा होणें आपुलाल्या मेळें रे ॥ ८ ॥ प्रेमसद्भाव देउनि सकळांसी । रामें बोळविलें कपिकूळांसी । पुढें आश्वासिलें वायूसुतासी । दिनकर शरण रामदासीं रे ॥ ९ ॥

---

१ मात्मत्ता. २ मावे. ३ फसवतोस. ४ सापडत नाहीस. ५ दृष्टीस. ६ क्रीडा. ७ मूर्ख. ८ योग्यता.

राग कामोद [९९

॥ ध्रु० ॥ रामा ये रामराया ये ॥ ७ ॥ जनीं वनीं नाहीं कोण्ही । तुजवांचूनि मनीं नयनीं ॥ १ ॥ गणगोत माता तात । तूं चि माझें चित्त वित्त ॥ २ ॥ तुजवीण दुजी खूण । नेणें अणुमात्र जाण ॥ ३ ॥ कायावाचामनोभावें । अखंड सुखी तुझ्या नावें ॥ ४ ॥ तुजवीण निरंतर । दिनकरा फेची थार ॥ ५ ॥

राग कामोद [१००

अज्ञानें नाश केला । जीव पतित जाला । स्वहित पळेंपळ । हारवीत चालिला ॥१॥ ध्रु० ॥ त्राहे त्राहे जानकीशा । नरदेहीं ऐसी दशा । इतरांची मात कोण । सांगों जातां दुर्दशा ॥ध्रु॥ आशेची शृंकळा पाहीं । जंजेरिलीस पाईं । मोहपाश कंठीं दृढ । पडिलासे सांगों काई ॥ २ ॥ हातखोडा संकल्पाचा । मोठा आटे तयाचा । काढूनि वेगळा नेण्हे । ऐसा बद्ध अविवेचा ॥३॥ संसाराचे बंदिखानीं । अहंकाराची दाटणी । दिनकर म्हणे परी । हाकारीनों चापपाणी ॥ ४ ॥

[१०१

॥ ध्रु० ॥ सकळ कल्याण आमचें । नित्य चिंतन रामाचें ॥ध्रु॥ प्रसाद हा चि संतांचा । दिधला जिन्हाळा प्रेमाचा । सरतों जालों कायावाचा । जनीं वनीं विजनीं ॥ १ ॥ निसंदेह जालों देहीं । संदेहासी ठाव नाहीं । भव विभव कैंचे काई । नित्य मुक्त वर्ततां ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे रामदास । भाग्यें भेटले आह्मांस । सुखी केलें सावकाश । निजानंद देऊनी ॥ ३ ॥

राग कामोद [१०२

॥ ध्रु ० ॥ दीनदयाळ रघूत्तम रे रघूत्तम रे । तारित हीनकुळोत्तम रे ॥ ७ ॥ गौतमशापशिळो चरणें शिळा चरणें । उद्धरिली तनु दिव्यपर्णे ॥ १ ॥ बंदविमोच्यनें सूरवरा सूरवरां । तारियेलें दीना दीनकरा ॥ २ ॥

---

१ जंजिरी=लहान साखळी. २ बद्धसा. ३ न होये. ४ मोठ्यानें ओरडून बोलावीत नाहीं. ५ कृतकृत्य. ६ गौतमाच्या शापानें त्याची स्त्री अहल्या शिळा होऊन पडली होती. ७ श्रीरामानें रावणाच्या बंदींतून देवांना मुक्त केलें.

राग सदर [१०३

हरि हरि हरि हरि हरि रे। हरि हरि रे। आवडि लागलि परोपरीं रे ॥ ध्रु ॥ नावडे धन जन ममता माया रे। ममता माया रे। रातलें मानस रामपायां रे ॥ १ ॥ रामेंविण जनवन कैसें रे। जन कैसें रे। स्मशानीचें प्रेत तैसें भासे रे ॥ २ ॥ मानस रंगलें रामरूपें रे। रामरूपें रे। दिनकरा कैवल्यसुख सोपें रे ॥ ३ ॥

राग सदर [१०४

॥ धृ० ॥ राम राम राम राम राम रे। राम राम रे। सदाशिव हरे मोक्षधाम रे ॥धृ॥ देव देव देव देव देव रे। देव देव रे। अकळ न कळे याची माव रे ॥ १ ॥ धन्य धन्य धन्य धन्य लीळा रे। धन्य लीळा रे। सागरीं तारिल्या चंड शिळा रे ॥२॥ करिती सुखर जयजयकार रे। जयजयकार रे। रामनामें केला जगदोद्धार रे ॥ ३ ॥ दिनकर रामीं रामदासीं रे। रामदासीं रे। अखंड शरण तनुमनेंसीं रे ॥४

राग सदर [१०५

अंधकारें सूर्य जाजावला रे। जाजावला रे। मृगजळें मेरु वाहावला रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ तैसा आत्मा बद्ध देहभावें रे। देहभावें रे। क्षणक्षणा जन्ममृत्यु पावे रे ॥ १ ॥ थिल्लरीं बुडाला निशापती रे। निशापती रे। वागुळें भक्षिला काळरातीं रे ॥ २ ॥ राणीनें गन्हेवार केला राजा रे। केला राजा रे। कानाघाटा व्याला सर्व प्रजा रे॥३॥ नपुंसकें राखियेली रंभा रे। राखियेली रंभा रे। वारियानें धीर दिल्हा नभा रे ॥ ४ ॥ नाथिलें कौतुक कैसें भासे रे। कैसें भासे रे। दिनकरा सर्व अनोरिसें रे ॥ ५ ॥

[१०६

॥ ध्रु० ॥ नाथिलें शमलें सद्गुरुबोधें ॥ ध्रु ॥ आपपर कांहीं न भासे नयनीं। नवल थोर जालें ॥ १ ॥ काय सांगों कवणाप्रति

१ रत झालें. २ भासला. ३ उदकस्थान. ४ चंद्र. ५ वागुळवाणें. ६ अमावास्येच्या रात्रीं. ७ वेगळें

कैसें । अनु ही न उरलें ॥ २ ॥ दिनकर स्वरूपीं तन्मय योगें । योग वियोग सरलें ॥ ३ ॥

[१०७

राग कामोद

मनोवाचाकरणीं विनटलों पाईं । विनटलों पाईं । शरणागतरक्षका पाहातोसी काई ॥१॥ धृ० ॥ धाव धाव धाव आतां पुरली मर्यादा । पुरली मर्यादा । पतितपावन ह्मणवीसी सांभाळीं ब्रीदा ॥छ॥ धेनुवीण वछ जैसें आक्रंदे घरीं । आक्रंदे घरीं । तैसें तुझें दीन रामा पडिलें अघोरीं[१] ॥ २ ॥ नको पुरला अंत देवा पावें निदाना । पावें निदाना । दिनकर दीन अंतीं लाज हे कोणा ॥ ३ ॥

[१०८

राग सदर

धन्य शरयुतीर धन्य अयोध्यापुरी । धन्य अयोध्यापुरी । धन्य जनवन जेथें नांदे श्रीहरी ॥ १ ॥ धृ० ॥ धन्य ते कौसल्या हृदईं नांदे रघुवीर । हृदईं नांदे रघुवीर । त्रैलोक्याचा बाप ह्मणवी दशरथकुमर ॥छ॥ धन्य ज्या नरनारी नयनीं पाहाती श्रीराम । पाहाती श्रीराम । धन्य सेवकजन ज्यांसी अखंड विश्राम ॥ २ ॥ धन्य जे जडजीव रामीं रंगले भावें । रंगले भावें । धन्य दिनकर रामदासी स्वभावें ॥ ३ ॥

[१०९

राग सदर

बाळाचे अपराध माता पाहेल जेव्हां । माता पाहेल जेव्हां । कोणाचा आश्रयो तान्हें धरील तेव्हां ॥ १ ॥ धृ० ॥ तैसें तुझें दीन रामा अव्हेरीं मुखें । रामा अव्हेरीं मुखें । परी तुजवीण दुजें आणिक नोळखे ॥ छ ॥ ध्वजेचें[२] चिरकुट राजा न राखे जरी । राजा न राखे जरी । तेव्हां राज्यभार राहे कवणिये परी ॥ २ ॥ सावध स्वामी दीनानाथा वचन अवधारीं । वचन अवधारीं । दिनकरा अव्हेरितां होईल हे परी ॥ ३ ॥

---

१ या ठिकाणीं ' घोर '=काळजीन, या अर्थानेच ' अघोरी ' शब्द वापरला आहे. २ राज्याचें निशाण.

राग सदर [११०

मकरंद नोसोडी जैसा कमळकळिका । जैसा कमळकळिका । तैसा न विसंबे आम्हां रघुकुळटीळका ॥ १ ॥ अनुमानें उपेक्षीना प्रभा मयंका । प्रभा मयंका । तैसा न विसंबे आम्हां रघुकुळटीळका ॥ २ ॥ म्हणे दिनकर नटेंकी गोडी उदका । गोडी उदका । तैसा न विसंबे आम्हां रघुकुळटीळका ॥ ३ ॥

राग सदर [१११

मीनोंचे अपराध उदक पाहेल जधीं । उदक पाहेल जधीं । कैसें घडे साजीरपण विचारीं तधीं ॥ १ ॥ धृ० ॥ तैसें तूं जीवन रामा भक्तजनाचें । रामा भक्तजनाचें । उपेक्षिता येरा स्वामी नासे कोणाचें ॥ ध्रु ॥ चकोरा निराश चंद्र करील जेव्हां । करील जेव्हां । सजीव कीं निर्जीव रामा पाहें तें तेव्हां ॥ २ ॥ घन पावकधारा वरुषे चातकांवरी । चातकावरी । दिनकर ह्मणे रामा कोणासी हारी ॥ ३ ॥

[११२

रामा माझा वर्णाश्रम । राम माझा निजधर्म । राम माझें नित्य-कर्म । नैमित्यादिक ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ रामेंवीण जनवन । न दिसे भिन्ना-भिन्न । रामें निजानंद पूर्ण । परिपूर्णतें ॥ ध्रु ॥ राम माझा आश्रम । राम माझा विश्राम । राम माझा कुळक्रम । समूळीहुनी ॥ २ ॥ राम माझा आचार । राम माझा विचार । राम माझा साचार । संशयातीत ॥ ३ ॥ राम माझा पिता भ्राता । गोत्रगण तत्वता । इष्टमित्र सर्वथा । सुहृद राम ॥ ४ ॥ राम माझी माउली । सबाह्यतें सांभाळी । राम माझी साउली । सदोदित ॥ ५ ॥ राम माझा जप तप । राम माझा साक्षेप । राम माझा अमूप । सर्वां सर्व ॥ ६ ॥ राम माझा भावार्थ । राम माझा परमार्थ । दिनकरा यथार्थ । सर्वत्र राम ॥ ७ ॥

---

१ पुष्परस, सुवास. २ चंद्राला. ३ सोडीत नाहीं. ४ माशाचे. ५ चातकांवर मेघ जलाऐवजीं अग्नीची वृष्टि करतील तर.

[११३

सकळ हें जाईजणें । वैभव सुखाचें लेणें । सोडुनि लाजिरवाणें । जाईजे सेखीं ॥१॥धृ०॥ काय रे निरतुंरा जीवा । सोडूनियां रामसेवा । प्रपंच कावाड धावा । करिसी किती ॥ छ ॥ धन जन कामिनी । पुत्र मित्र निदानीं । राहाती सकळें सांडुनी । तुज स्मशानीं ॥ २ ॥ सर्व हि घरिंचा घरीं । वैभव संपत्ति बरी । राहिली येकलें निर्धारीं । जाणें कर्मवरी ॥ ३ ॥ नरदेहा ऐसा वास । होतां महा अप्रयास । तो हि केला विषयदास । पढतमूर्खीं ॥ ४ ॥ जे जे प्राणी रामेंविण । जीतां चि प्रेतासमान । दिनकरा नाहीं भूषण । राघवेंविण ॥ ५ ॥

राग गौरी [११४

विषयांचा संग बाई तोडीं लागवेगें । बाई तोडीं लागवेगें ॥. येकायेकीं साध्य साधीं सद्गुरुच्या संगें । बाई सद्गुरुच्या संगें ॥ छ ॥ वैभव संपत्ति देह जाइजणें जाणें । जाइजणें जाणें ॥ शाश्वत धरीळ याचें तें चि जाण सुणें । बाई ॥ १ ॥ अविद्याजनित सर्व आहे नाशिवंत । आहे नाशिवंत ॥ सद्गुरूच्या बोधें निजरूपिं लावि हेत । बाई ॥ २ ॥ आयुष्यभानु जव अस्त जाला नाहीं । अस्त जाला नाहीं । म्हणे दिनकर तवं स्वरूपगांवा जाईं ॥ ३ ॥

राग कामोद [११५

नेणें तीर्थ देव धर्म क्रिया कर्म कांहीं । पोटासाठीं जग नाडिता विचारिलें नाहीं ॥ १ ॥ धृ० ॥ रामेंवीण व्यर्थ जिणें जालें ये जनीं । नानापरी देह पोसिलें आगीसें धनी ॥ छ ॥ श्रुति शास्त्रें पुराणें दूषिलीं मनें । सारासार विचार कांहीं भूतदया न मने ॥ २ ॥ साधुसंत भक्तवृंदें निंदिलीं द्वेषें । अणुमात्र न ये कांटाळा कीजे आतां कैसें ॥ ३ ॥ हरिकथा योगयाग स्वार्थें बुडविलें । विषयकामें सिंतरेलें पापपुण्य न कळे ॥ ४ ॥ दिनकरा रामदासीं ऐक्य साधलें । तयावीण व्यर्थ प्राणी भूमिभार जाले ॥ ५ ॥

१-निसुरा, निश्चिंत. २ शुनक, कुत्रे, 'वेडें' या अर्थी. ३ इच्छा, कल्पना, कामना इत्यादि. ४ देवदच्या अग्निसंस्काराम. ५ ठकविलें, फसविलें.

[११६

पंचभूतात्मक देह जाविजणें । ऐसें जाणानि जल्पसी अहंपणें रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ अहं कोहं हें सोडूनि सोहं साधीं । तेथें जडे अखंडता स्वरूपीं बुद्धि रे ॥ ध्रु ॥ नरदेहासी आलियां नाना मतें । सांडीं साधीं आत्मज्ञान रिझें[1] तेथें रे ॥ २ ॥ दिनकर रामदासीं ऐक्यतेसीं रे । ब्रह्मीं ब्रह्मांड हें मिथ्या अनुभवेसीं रे ॥ ३ ॥

नाम येकताळ [११७

जय जय राम निजानंदकारणा । निजानंदकारणा । सीतापति कृपाळुवा भक्तरंजना ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ जय जय रामा । रे मेघश्यामा रे ॥ ध्रु ॥ सुरवररक्षणा रामा असुरमर्दना । गुणातीता रघुनाथा मुनिजन-भूषणा ॥ २ ॥ दशरथतनुजा रामा निशिचरकंदना । रामा निशिचर-कंदना । रामा रामा रामा रामा शंकरचिंतना ॥ ३ ॥ जानकीजीवना रामा भवभयछेदना । दयानिधी दीनानाथा पतितपावना ॥ ४ ॥ पुराण-पुरुषा पुरातना बिभीषणसज्जना । सागरबद्धन अहिल्यातारण वाळी-भेदना ॥ ५ ॥ करुणाकरा दीनबंधु रविकुळमंडणा । कौसल्यानंदना रामा दशमुखखंडना ॥ ६ ॥ अनंतजीवतारका रामा वनचरतोषना । रामा वनचरतोषना । रामा रामा रामा रामा दिनकररंजना ॥ ७ ॥

नाम येकताळ [११८

॥ ध्रु० ॥ देवो देवो रे । रामरावो रे । सकळ जीवांचा तरणोपावो रे ॥ ध्रु ॥ दीनबंधू रे । कृपासिंधू रे । मुनिजनामनीं नित्य वेधू रे ॥ १ ॥ माहाराज रे निजबीज रे । अवतरोनि केलें देवकाज रे ॥ २ ॥ परात्परू रे । योगेश्वरू रे । क्षराक्षरातीता निर्विकारू रे ॥ ३ ॥ मोक्षधामा रे । सुरविश्रामा रे । आठवे मानसीं निजनिष्कामा रे ॥ ४ ॥ परिपूर्णा रे । रघुनंदना रे । दिनकर वंदी चरणा रे ॥ ५ ॥

---

१ आनंदित अगर समाधान मानून रहा.

[११९

सावध होणें सावधपणें । साधपणें निजसुख घेणें ॥ ध्रु ॥ विषयाचें सुख स्वप्नीं हि खोटें । जागृतीसी तें केवीं होइल गोमटें ॥१॥ शिवादिक ज्या सुखें लाविलें वेडां । सेवितां तें चि तूं केवि सुटसि मूढा ॥ २ ॥ दिनकररामींरामदास ह्मणे । सद्गुरुभजनें निजसुख बाणे ॥ ३ ॥

[१२०

होतें होणें सरलें ठाईं । दृष्टि पडतां सद्गुरुपाईं ॥ ध्रु ॥ जीवीं जीवित्व नाठवे जीवा । शिवीं शिवत्व कैंचें शिवा ॥ १ ॥ गतिमतीची खुंटली बोली । वृत्ति निवृत्ति तटस्त ठेली ॥ २ ॥ दिनकररामींरामदास । हें हि नुरे चि निशेष ॥ ३ ॥

राग अेहरी [१२१

अंतीं काळ व्याकुळ पाडिल जेव्हां । काकुलती पाहाणें सर्वांसी तेव्हां । दारा सुत गणगोत रडती माथा । शोका हातीं न वेचितां धर्मासी केवीं ॥ १ ॥ धृ० ॥ घडी घडी आयुष्य गेलें हातींचें । क्षणक्षणा न विसवे जीवन जीवाचें ॥ ध्रु ॥ अनंत जन्में जोडी जेव्हां पुण्याची जोडे । तरी च प्राण्या नरदेहीं वास्तव्य घडे । तेथ हि आलीयां प्रपंच-सांकडें । निशंक कैसा नाचसी विषयांच्या कोंडें ॥ २ ॥ ऐसे आकल्पवरी विषय सेवीतां । इंद्राऐसी संपत्ति प्रपंचीं वाहातां । तिळातुल्य सतोष न बाणे चित्ता । दिनकरा रामदासीं साध्य तत्वता ॥ ३ ॥

राग अहेरी [१२२

पावन पावन पावन रे । नरदेहाऐसें हातीं निधान रे । विषयाच्या भरें तें हि केलें हीन रे । अंतीं जाणें येकलें सुख कोण रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ सावध सावध सावध रे । आला आला आला मृत्यु सन्नीध रे ॥ ध्रु ॥ राज्य देश धन जन जाईजणें । वैभवाचें आखिलें सर्व जाणें । यां देखतां काळचोर घेईल घेणें । तयासाठीं स्मशानवरी

---

१ लटिकेंपणे, खोटें. २ पाड, थोरीव, ३ नका. ४ कौतुकानें.

येसी धांवणें ॥ २ ॥ ऐसी स्थिती जाणोनि निस्तुरा कैसा । दिसेंदिस गुंतसी विषयविलासा । आहे आहे म्हणोनि स्मरें जगदीशा । दिनकरा रामेंवीण सर्व दुराशा ॥ ३ ॥

राग अहेरी [१२३

सारासार विचार विवेकबळें । क्षणक्षणा अंतरीं स्वरूप निवळे। सोहं ब्रह्म शुद्धबोधें अखंड विवळे । जीवशिवपण समूळ मावळे ॥१॥ ॥ ध्रु० ॥ या मनासी लावीं स्वरूपवेध रे । तेणें तूं होसी पावन सिद्ध रे ॥ ध्रु ॥ तत्वें तत्व वारितां आवरे निज । जन्म मृत्यु निवारण होणें सहज । सद्गुरुचरणीं आहे हें गूज । दिनकरा रामदासीं वर्तलें चोज ॥ २ ॥

राग केदारा [१२४

अव्हेरु न करीं रे रामा अव्हेरु न करीं । अंगिकारु करीं रे रामा ॥ ध्रु ॥ विशेष पाहे । अपराधी आहे । तुजविण हें कोण साहे रे ॥ १ ॥ पतितां पावन । होतां चि श्रवण । आलोंसे शरण रे ॥ २ ॥ दिनकर दीन । तूं दीनवछळ । छेदीं भवभयमूळ रे ॥ ३ ॥

राग मारु [१२५

॥ ध्रु० ॥ अनाथांसी सांभाळीं रे रामा । ठेवीं चरणकमळीं रे । रामा ॥ ध्रु ॥ त्रैलोक्यनाथ । तूं रघुनाथ । केला शिव सनाथ रे ॥१॥ बिभीषण राक्षेस । हनुमंत दास । चिरंजीव केले उदास रे ॥ २ ॥ दिनकरमूळ । तूं चि समूळ । कां करिसी निर्मूळ रे ॥ ३ ॥

राग मारु [१२६

॥ ध्रु० ॥ धन्य सज्जन जन रे बाबा । धन्य सज्जन जन ॥ध्रु॥ निजबोधीं हेत । हेतीं निर्हेत । हेतनिर्हेतातीत रे ॥ १ ॥ मिथ्या असंत । करूनि संत । संतीं असंतीं सतंत रे ॥ २ ॥ दीन सगुण । कर निर्गुण । दिनकर गुण ना निर्गुण रे ॥ ३ ॥

---

१ स्पष्ट होणें, समजणें.

राग असावरी [१२७

॥ध्रु०॥ दाखवा दाखवा राम कैसा यो । रामालागीं जीव जाला पिसा वो ॥ ध्रु ॥ वैभव संपत्ति काय रामेंवीण । कळा कोशल्य काय रामेंवीण । विद्याविलास काय रामेंवीण । रामावाचुनी अवघा अनुमान ॥ १ ॥ भूषण दूषण ऐसें वाटताहे । पुण्य रामेंवीण पाप भासताहे । दुर्घट संसार हीन दिसताहे । रामावाचुनी येम जाचिताहे ॥ २ ॥ वय वेंचलें आतां काय करूं । नाशलें आयुष्य त्याचा जाला केरु । वियोगें रामाच्या कितीं धीर धरूं । भेटवा दिनकरस्वामी रघुवीरु ॥ ३ ॥

राग पावक [१२८

॥ ध्रु० ॥ पतित हीन दीन । आलों तुज शरण । न पाहें गुण दोष । रामा करीं पावन ॥ ध्रु ॥ भक्ति भाव नेणे कांहीं । मंदमती मी देवा । विहित कर्मपथें । कांहीं, न जाणे सेवा ॥ १ ॥ दीनबंधु नाम तुझें । भक्तजन वाखाणीती । तें चि पैं वर्म माझें । दुजें नेणे पुढती ॥ २ ॥ दिनकर दीन पाहें । दीनवछळा रामा । हातीचें नोसेंडावें । साधुसंतविश्रामा ॥ ३ ॥

राग पावक [१२९

अहंपण घेऊनीया । मज सोहपण दील्हें । काय सांगों नवलावो ।[१] हळु हळु तें हि नेलें ॥ ध्रु०॥ ठकांचा हि महाठकु । सद्गुरु ठक मोठा । अहं सोहं नेऊनीयां । भुलविलें आल्या वाटा ॥१॥ बोलता न ये ऐसें । मज देखत देखता । चोहटा[३] केलें येणें । अनुर्वाच्य चि तत्वता ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे काय । उतराई होवें[४] याचें । करणी ऐसी ज्याची । घर घेतो[५] विश्वासाचें ॥ ३ ॥

राग श्रीराग [१३०

पाहतें पाहाणें कैसें । सरिसें चि वनीरिसें । सर्वत्र सचलें असे । समरसेंसीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ विचारीं विचारसूनीं । पाहें बरें

१ उच झालें २ न सोडावें ३ चोहट=चोखट–उत्तम, चांगलें ४ व्हावें ५ विश्वास समूळ नाहींसा करतो ६ सारखें, बरोबर, व्यापक ७ वेगळें, भिन्न ८ विचारशून्यीं

विचारूनि । गुरुरूपेंकरूनी । स्वसंबंध जें ॥ ७ ॥ शिवीं जीव जीवीं शिव । किंवा जीव तो चि शिव । अथवा दोन्ही हि धाव । येकमेकेंसीं ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे येक । येक ना हें अनेक । दोहींच्या निरासें देख । तें चि तें होईं ॥ ३ ॥

राग श्रीराग [१३१

जीव[1] बद्ध बांधे कोण । शिव[2] मुक्त सोडी कोण । द्वंद्वातीत[3] करी कोण । हें मज निरोपावें ॥ १ ॥ गर्भवासी[4] घाली कोण । निर्गवीतें[5] करी कोण । राय[6] रंक[7] होतो कोण । हें मज निरोपावें ॥२॥ स्वर्ग[8] नर्क[9] भोगी कोण । सर्व[10] योनी फिरे कोण । जाणीव[11] नेणीव[12] लक्षी कोण । हें मज निरोपावें ॥३॥ [13]चराचर[14] चाळी कोण । सर्व जीव[15] पाळी कोण । त्रिभुवन[16] जाळी कोण । हें मज निरोपावें ॥४॥ ऐसे हे सोळा* हि प्रश्न । दिनकर ह्मणे विवरोन । विचारी जो सुलक्षण । तो चि सुखसंपन्न सर्वदा ॥५

नाम येकताळ [१३२

॥ ध्रु ० ॥ रघुवीर रघुवीर स्मरा रे वाचे । राम स्मरा रे वाचे । पुरती मनोरथ दोष जाती जन्मांचे ॥ ७ ॥ धन जन यौवन अवघें पारिखें । पाहातां अवघें पारिखें । अंतीं कोण्ही न ये कामा रामासारिखें ॥ १ ॥ अहंपणें अंतरिला कोदंडपाणी । राम कोदंडपाणी । जैसें नेणे गर्भ अध जनक जननी ॥ २ ॥ नरदेह आहे तवं करा स्वहित । बाप करा स्वहित । दिनकर ह्मणे नामें व्हाल सनाथ ॥ ३ ॥

राग पावक [१३३

॥ ध्रु० ॥ रामनामामृतसार चाखे । त्या सुखापुढें अमृत फिकें रे रे रे रे ॥ ७ ॥ नाम कल्याण कल्याणाचें । नाम मंडण मंडणाचें । नाम भूषण त्रिभुवनाचें रे रे रे रे । नाम जीवन जीवाशिवाचें रे ॥१॥

---

* सोळा प्रश्न कोठें आहेत अशी प्रथम शंका येते, पण विचार केला ह्मणजे सोळा प्रश्न कोणते ते कळतात. ते अंक घालून दर्शविले आहेत. १ परोक्ष, विन्मुख. २ भूषण.

नाम नाकळे फळे फळिकाळा । नाम आकळे येकनिष्ट त्याला । नामें उद्धार सकळिकाळा रे रे रे रे । नाम न ह्मणे तो जीत चि मेला रे ॥ २ ॥ नामापरतें दुजें कांहीं । त्रिभुवनीं तारक नाहीं । तें ध्याय तो चि मुक्त देहीं रे रे रे रे । दिनकरा तारक नाम पाहीं रे ॥ ३ ॥

राग मारु [१३४

॥ ध्रु० ॥ भवबंधनमुक्त करीं रे रामा । भवबंधनमुक्त करीं ॥ ध्रु ॥ खग नग सुर नर जळचर वनचर तव पदिं सादर जाले रे रामा ॥ १ ॥ पंशु वंसु दानव मानव सेवा करिति निरंतर माथें रे रामा ॥ २ ॥ त्रिभुवनीं तुझे दास अपार अनुपम्य महिमेचे मळे रे रामा ॥ ३ ॥ धीर उदार गंभीर सुंदर मनोहर स्वसुखें धोले रे रामा ॥ ४ ॥ तयांमाजीं पतित दिनकर येक तारितां तुझें काय गेलें रे रामा ॥ ५ ॥

राग पावक [१३५

आपलें म्हणोनियां जवं धरूं गेलों हातीं । तवं तें चि वाऊ जालें । गिळूं धांविलें देहांतीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ नवल नवल रे काय सांगों कोणाप्रति । अनाथ जाणोनियां । केलें निर्भय संतीं ॥ १ ॥ नाथिलें चि बुडविलें नानापरीं यातायाती । तयासी हि ठाव नसे । दुजेंपणें त्रिजगतीं ॥ २ ॥ दिनकर म्हणे धन्य नरदेहीं सत्संगति । जन्ममृत्य घेउनियां । केलें मुक्त आदिअंतीं ॥ ३ ॥

राग पावक [१३६

समळ चंचळ देव नव्हे रे । विमळ निश्चळ देव पाहें रे । खलिवर्दे सकळ जात आहे रे । निखळ स्वरूप नित्य राहे रे ॥१॥ध्रु० खेळियां आतां चि सावध होई रे । सद्गुरूसी शरण जाई रे ॥ ध्रु ॥ नाथिला चि अनुमानें खोटा रे । प्रचीतीवांचुनी भूतचेष्टा रे । कर्णेवीण जेवि भुंसकुटा रे । जाणता न पाहे निजनिष्ठा रे ॥ २ ॥ सकळ

१ शिवाचे गण. २ अष्टवसु नामक देवता. ३ राक्षस. ४ तृप्त झाले. ५ खलु+इदं=खरोखर हें (सर्व). ६ खेळण्यांत आयुष्य घालविणाऱ्या, ७ संशय.

चराचर वार रे । विवेकें पाहातां निरावेव रे । द्वैतेंवीण अनुभवीं देव रे । ह्मणे दिनकर स्वयमेव रे ॥ ३ ॥

राग केदारा [१३७

॥ धृ० ॥ जरि हो मज रामदास्य मानेना । जरि हो मज रामदास्य मानेना ॥ ध्रु ॥ पडो नममंडळ उडऊ समीर । राहोनि काय शरीर ॥ १ ॥ तडको वीज फुटो हीन शिर । व्यर्थ चि काय उशीर ॥ २ ॥ सीमा उलंघू बुडऊ सागर । काय उगा चि विकारें ॥ ३ ॥ उलटो भूमि खचो मेरुमंदर । चेंदो देहप्रकार ॥ ४ ॥ जनीं निरंजनीं न मिळो धार । करुणा करी दिनकर ॥ ५ ॥

[१३८

॥ धृ० ॥ चित्त दुश्चित रे । सजनराया कैसें घडेल हित रे ॥ ध्रु ॥ पळ निमिष्य अक्षर । क्षण तो हि नव्हेसी राघवीं स्थिर ॥ १ ॥ वय वेंचत चालिलें । अमोलिक नरदेह हातींचें गेलें ॥ २ ॥ अवघीं राहाती सदनीं । प्रपचाचीं तुज सोडूनि स्मशानीं ॥ ३ ॥ रामेंवीण सकळ जाईजणें । दिनकर ह्मणे सुचित्त पाहाणें ॥ ४ ॥

राग श्रीराग चौताल [१३९

निद्रेमाजीं उंजागरें । जागृतीसी नीजें भरे । स्वप्नीं हि निदसुरें । अखंडध्यानें ॥ १ ॥ धृ० ॥ पाहालें पाहातेंपण । सतसंगें परिपूर्ण । स्वरूपीं लीन तल्लीन । सहजस्थिती ॥ ध्रु ॥ स्वर्ग मृत्यु पाताळ । व्यापुनियां अंतराळ । निबिड जें निराळें । अगाध घन ॥ २ ॥ स्वसंवेद्य समाधान । निरंतर ज्ञेयेंविण । दिनकरें परि दीन । सद्गुरुपाईं ॥ ३ ॥

[१४०

॥ धृ० ॥ आधीं गणेश वंदिला । त्याउपरी कथेसी आरंभ केला ॥ ध्रु ॥ हा हा हा दुजें वदन शारदे । स्मरोनि मनीं सद्गुरूचीं द्विपदें ॥ १ ॥ हां हा हा सतसज्जनसात्विकां । सर्वभावें वदू रघुकुळ-

१ रोग किंवा चित्तक्षोभ, व्यग्रता. २ 'चाकी' या अर्थानें. ३ जागरण. ४ झोंप. ५ निराधारस्वरूप ६ दिनकर स्वत स्वयंप्रकाश आहे तरी.

टिळका ॥ २ ॥ हां हा हां धन्य श्रीरामभजन । जेणें दिनकरवश पावन ॥ ३ ॥

[१४१

॥ ध्रु० ॥ येई येई गे साजणी । अवघ्या मिळों निरंजनीं ॥ ध्रु ॥ सकळा जणी येक्या भावें । खेळ खेळों अनुभवें । गुरुकृपेच्या गौरवें । सर्वकाळ सर्वदा ॥ १ ॥ भेद भेदूनि अभेदें । भेदों सर्व हि स्वानंदें । सच्चिदानंदबोधें । बोधीं बोधोनिया ॥ २ ॥ शुद्धसत्वाचे धरणीं । सोहमावें निभावोनि । नाचों ऐक्याचा रंगणीं । अष्टभाव-समेळें ॥ ३ ॥ भाव अभाव भावना । वोळऊनी मनकामना । सर्व वेऊनी धारणा । प्रत्याहार समाधी ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे सहज । सहजीं सापे निजगुज । मिळणीं मिळता तें चोज । अनुर्वाच्य होऊनी ॥ ५ ॥

[१४२

पुण्याचें शरीर तें चि जाणिजे रे । तें चि जाणिजे रे ॥ जेणें द्रव्यदाराअभिलाप नेणिजे रे ॥ ध्रु ॥ अखंड वाचे नामघोष गर्जताहे । गर्जताहे ॥ ज्याच्या दर्शनें चि कळिकाळ तर्जताहे ॥ १ ॥ स्पर्शनें चि दिव्य देह होत आहे । होत आहे ॥ आधि व्याधि दैन्य दुःख कोठें राहे ॥ २ ॥ सभापणें निसदेह सुख बाणे । सुख बाणे ॥ म्हणे दिनकर ज्याचें तो चि जाणे ॥ ३ ॥

[१४३

हाडाचा पंजर गुंफियेला नाडीं । ठाईं ठाईं चाकें काढीं कळा[1] जडाजोडी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ कोण करी ऐसें पाहें विचारून । वाया नरदेह जाव नेदी कार्येविण ॥ ध्रु ॥ इंद्रियाची सत्ता विषयाचे भोग । नानापरी देहभाव कोणाचे हे रंग ॥ २ ॥ दिनकर म्हणे धन्य सद्-रमाये । तुजविण गेलीं त्याची काय सांगों सोये ॥ ३ ॥

नाम येकताळी [१४४

॥ ध्रु० ॥ अखंड अनुसंधानीं मन । जडता होतसे उन्मन ॥ध्रु॥ काय सांगों नवलावो । दृश्य द्रष्टा दर्शन वावो । स्वसंवेद्य अनुभवो ।

१ पृथ्वीवर, नाभिनीवर २ भितात

गुरुकृपाविचारें ॥ १ ॥ व्यास वशिष्ठ सनकादिक । शुक शौनक वाल्मिक । आत्मज्ञानी ब्रह्मादिक । गुरुकृपाविचारें ॥ २ ॥ अनुर्वाच्य सुख पाहें । सद्गुरूचे पाईं आहे । दिनकरा लवलाहें । गुरुकृपाविचारें ॥ ३ ॥

राग श्रीराग चौताल [१४५

आपला आपणा लाभ । सोडूनि साक्षित्व क्षोभ । जिरऊनि वृत्तिक्षोभ । मुरे स्वानंदीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सद्गुरु सत्कृपावेधें । वेधिलें अंतर भेदें । निरंतर बुद्धि बोधें । अनुर्वाच्येंसीं ॥ ७ ॥ जनीं वनीं निरंजनीं । निजसुखें सुखासनीं । जागा चि निजे सूमनीं । उन्मनीसेजे ॥ २ ॥ श्री दिनकर रामीं राम । दासबोधें स्वस्तिक्षेम । असंमान्य अनुपम्य । महावाक्यार्थें ॥ ३ ॥

राग असावरी [१४६

॥ ध्रु० ॥ दीनवत्सळ रघुराज । सखिये दीनवत्सळ रघुराज ॥७॥ बिभीषण राक्षेस हनुमंत वीर । चिरंतनें केले निर्व्याजें ॥ १ ॥ चरणस्पर्शेंकरि अवलीला कैसी । उद्धरिली मुनिभाज ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे शुकमिसें गणिका । कैवल्यपदीं करि राज्य ॥ ३ ॥

[१४७

सार सार सार सार । रामनामें जगदोद्धार । वारंवार वारंवार । अनुसंधानीं निजनिर्धार ॥ १ ॥ राम राम राम राम । रात्रिदिवस हा चि नेम । हरे श्रम हरे श्रम । कळिकाळाचा अति दुर्गम ॥ २ ॥ निजविश्राम आत्माराम । दिनकरा पूर्णकाम । अनुसंधानें स्मरे राम । तैं चि लाभे मोक्षधाम ॥ ३ ॥

[१४८

स्थिर स्थिर स्थिर स्थिर । भज भावें रघुवीर । भाव सार भाव सार । भावें चि जगदोद्धार ॥१॥ भावें राम भावें राम । रामनामें वैकुंठधाम । हीन काम हीन काम । कामें पीडी बहु येम ॥ २ ॥ धन्य धन्य.

१ चिरकाल. २ निष्कपट, निर्दोष. ३ गौतमपत्नि अहल्या.

धन्य धन्य । राघवीं रातलें मन । दिनकरा श्रीरामेंविण । भजणें तें चि कुलक्षण ॥ ३ ॥

नाम येकताळ [१४९

॥ धृ० ॥ कृष्णा रामा गोविंदा गोपाळा । जय जय गोपाळा । वासुदेव वनमाळी घननीळा ॥ छ ॥ अच्युता अनंता हरि मधुसूदना । जय जय मधुसूदना । आवडी लागो तुझी माझीया मना ॥ १ ॥ यावें यावें यावें देवा पतितपावना । जय जय पतितपावना । सांभाळावें दास जनींजनार्दना ॥ २ ॥ दिनकर दीन पाहें जगत्रयपाळणा । जगत्रयपाळणा । त्राहे त्राहे जगदीशा भवभययातना ॥ ३ ॥

राग पावक [१५०

निरंतर अतरीं हो । राम धरावा मनीं । देहीं च देहातीत । सुख लाहिजे सज्जनीं ॥ १ ॥ धृ० ॥ रामा कृष्णा वासुदेवा । गाता अळोसूं[1] नका हो । जाईजेणें जव हातीं । तवं वेग हा करा हो ॥ छ ॥ सोडूनि भाग्यमद । आणि लोकिकाची लाज । निःशंक होऊनीया । पाहा निजानंदचोज ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे वेगीं । साधा घडीनें घडी । नरदेह जव नीट । तवं टाका पैलथडी[2] ॥ ३ ॥

नाम येकताळ [१५१

धीर धरा धीर धरा धीर धरा शोधा परात्परा । थार करा थार करा थार करा या ससारा ॥ १ ॥ धृ० ॥ राम ह्मणा राम ह्मणा राम ह्मणा तुह्मी क्षणक्षणा ॥ छ ॥ काळ खोटा काळ खोटा काळ खोटा नका मदताठा । सुख घोंटा सुख घोंटा सुख घोंटा तुह्मी घटघटां ॥२॥ वीट नका वीट नका विटतां लागे काळधका । दिनकरा रघुवीराविण येणें या संसारा ॥ ३ ॥

नाम येकताळ [१५२

॥ धृ० ॥ नाम ध्यावें नाम ध्यावें नाम ध्यावें चित्त द्यावें । चित्त द्यावें चित्त द्यावें चित्त द्यावें सिद्ध व्हावें ॥ छ ॥ दैन्यवाणें दैन्यवाणें दैन्यवाणें भक्तीविण जिणें । व्यर्थ जिणें व्यर्थ जिणें व्यर्थ जिणें

---

1 आळस करू. 2 नश्वर असा हा देह.

जाणोनि घेणें ॥ १ ॥ भाव धरीं भाव धरीं भाव धरीं निज निर्धारं¹ । शुद्ध करीं शुद्ध करीं शुद्ध करीं चित्त परोपरीं ॥ २ ॥ जाईजणें जाई जणें देह लाधलें तों लाभ घेणें । लाभे घेणें ऐक्य तेणें सुख सेवणें दिनकर ह्मणे ॥ ३ ॥

राग भैरवी [१५३

॥ धृ० ॥ सुंदर हरि भेटवा बो ॥ ७ ॥ भेटवा हरि मज । जीव जाला निस्तेज । येकदा आणा बो सहज ॥ १ ॥ पळ युगासम जांये । कृपा न ये करू काये । उत्कंठित प्राण न राहे ॥ २ ॥ परम आश्चिर्य वाटे । हरि करी उफराटें । बोलता न ये नेटेंपोटें ॥ ३ ॥ सकळ अन्याय जे जे । असती जाले सहजें । करूनि क्षमा ते माझे ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे ऐसी । करुणा हृषीकेशी । ऐकोनि पावले राधिकेसी ॥ ५ ॥

राग मधुमाधवी [१५४

॥ धृ० ॥ मना नित्य करीं रामाचें चिंतन । चिंतितां राम तुटेल भवबंधन ॥ ७ ॥ योगीजनमुनिमानसेरमण । रमणीय राम जीवाचें जीवन ॥ १ ॥ रामेंवीण दरिद्र सर्व सचलें । दिसेंदीस आयुष्य पाहें वेंचलें ॥ २ ॥ दिनकरवंशे विराजमान । शिव स्वयें ध्यातो होऊनि अनन्य ॥ ३ ॥

राग सदर [१५५

॥ धृ० ॥ नाम सर्वांसी आहे तारक । नाम घ्यावें होऊनिया निःशंक ॥ ७ ॥ नामीं रति गति तयासी इच्छिते । इच्छिता चि गति गतीसी पावे तें ॥ १ ॥ नामीं नाहीं उत्तम कीं मध्यम । नामी नाहीं हीन अधम निःकाम ॥ २ ॥ दिनकरा हीनें नामें पावन । अनामी तो उत्तम परि मलिन ॥ ३ ॥

[१५६

रामाचा संकेत मज साग काहीं । तरी च निश्वास वाणे तुझा

१ निश्चयरूप २ प्रीत, प्रेम, आसक्ति, छंद, सुख, आनंद ३ स्वर्गप्राप्ति, मोक्ष ४ निंद्य मनुष्य देखील ५ नाम न घेणारा. ६ अधम ७ टांकिलेला बेत (निरोप)

ठाईं । उगा चि संदेह उठे माझा देहीं । दिससी सुजाण पारि कीजे काई ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ न घडे कपट वेष भासताहे । वानर हे मात केवि करूं लाहे । याहिवरी कोण जाणे कैसें आहे । रामाचा प्रताप कोणा कळों पाहे ॥ ध्रु ॥ असाध्य अशोकवन शंकरासी । जयासाठीं आर्ट भोंवे निर्ज्जरांसी । दुर्लभ विश्रांति येथें रावणासी । तेथें तूं वनचर कोणेपरी येसी ॥ २ ॥ वानरा सागर केवी लंघवेल । दुर्घट लंकापुरें केवि शोधवेल । राक्षसांची कचें केवि वारवेल । सकळ रक्षूनि येथें येववेल ॥ ३ ॥ सांग रे निश्चय जेणें होय मज । कोणेपरी पाठविलें रामें तुज । संदेह सोडूनि सुखें बोल गुंज । अंतरींचें जें जें तुझें आहे चोर्ज ॥ ४ ॥ ऐकतां चिच्छक्तिशब्द हनुमंतें । आनंदें वृत्तांत सांगे येकचित्तें । समाधान केलें कैसें कृपावंतें । दिनकर ह्मणे सुख स्वसंवित्तें ॥५॥

राग देशांक [१५७

श्रीराम जयराम जयजयराम हा चि नेम ॥ ध्रु ॥ हा चि निरंतर मंत्र जपावा । संसारार्णव समूळ तरावा ॥ १ ॥ शिवसनकादिक मुनिवर ध्याती । नारद तुंबर सप्रेम गाती ॥ २ ॥ सिद्ध महा कपिलादिक नेमें । दिनकर मुक्त निरंतर नामें ॥ ३ ॥

[१५८

आसनीं तो शयनीं भुवनीं तो । सर्व जनीं विजनीं विलसे तो ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ अंतरात्मा राम । भक्तकामकल्पद्रुम ॥ ध्रु ॥ श्रवणीं तो नयनीं वदनीं तो । अंतःकरणीं सदा सदनीं तो ॥ २ ॥ त्रिभुवनीं तो भ्रमभुली हारितो । दिनकर तो पारि नवल करीतो ॥ ३ ॥

---

१ आटाटी, श्रम, दगदग. २ ग्रस्त होतात. ३ देवांना. ४ कचाटी. ५ निवारण करतां येईल. ६ या सगळ्या अडचणींतून निभावून. ७ गुप्त गोष्ट, रहस्य. ८ प्रेरणा. ९ श्रीरामाच्या निरोपावरून मारुतीराय सीताबाईंच्या शोधार्थ निघाले असतां लंकेंतील दुर्घट अशा अशोकवनांत सीतेपुढें येऊन उभे राहिले, त्या वेळीं सीताबाईनें हनुमंतास प्रश्न केले ते ऐकून. १० स्वसंवेद्य तें. हें सुख अनुभवी च जाणतो.

[१५९

मेघपाचां घटीं गोक्षीर निर्माण । केवि तें मुसीळ अंगिकारी बापा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ तैसें वर्णहीना पासीं ब्रह्मज्ञान । केवि उत्तमवर्ण । अंगिकारी तया ॥ ७ ॥ अंत्यजगृहींचें अन्न जन्हि आहे पक्वान्न । तन्हि तें विद्वज्जन । सेविती कैसे बापा ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे रजकैगृहींचें जीवन । तृषाक्रांत ब्राह्मण । केवि प्राशी बापा ॥ ३ ॥

राग धवक [१६०

मंगला मंगळ मंगळमूर्ति तुझें नाम । आठवितां मानसीं पूर्ण होती सर्व काम ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ मोरया रे तुझें ध्यान लागो मना । ध्यानीं निश्चळ होता पुरवी सकळ मनकामना ॥ ७ ॥ दासाचें मर्डन गजानना तुझें रूप । दर्शन होता चुकती जन्ममृत्याचे आरोपें ॥ २ ॥ कर्माचा उच्चार करितां वाचेसी विश्राम । नाम रूप कर्म दिनकर आळें + + + + ॥ ३ ॥

राग कामोद [१६१

(रामें श्रोत्रीं) ऐकावा । राम नेत्रीं (पाहावा) । राम वदनीं घोकावा । राम निजध्यासें जिंकावा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ मनीं तो चि ध्यावा गावा । तया तो चि वर मागावा । तया स्वभाव तो सागावा । राम सोहभावें भोगावा ॥ ७ ॥ राम रसनेनें सेवावा । राम प्रत्याहारें जेवावा । राम विश्वासें गोवावा । राम सर्वात्मक भावावा ॥ २ ॥ ह्मणे दिनकर समजावा । राम सर्वभूतीं भजावा । राम सर्वभावीं पुजावा । रामस्मरणें अहंभाव जावा ॥ ३ ॥

राग भैरवी [१६२

जें विश्वासी तारक । जें काळासी मारक ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ तें नाम राघवाचें । अखंड ध्यावें वाचें ॥ ७ ॥ जें जीवाचें जीवन । जें पतितासी पावन ॥ २ ॥ जें संताचें सौजन्य । जें दिनकरमनरंजन ॥ ३ ॥

१ येथून तिसगाव वाड अनुक्रम ४ मधील पदें सुरू झाली २ येथ 'निर्मळ' शब्द असावा तर बरें. ३ परटाच्या घरचें ४ स्थापन, भूषण ५ कल्पना ६ पुढाल अक्षरें फाटण्यात गेला आहेत ७ कसातील शब्द फाटण्यांत गेल्यामुळें अदाजानें घातले आहेत. ८ इंद्रियदमनानें ९ मैत्री.

राग कामोद [१६३

॥ ध्रु० ॥ भेटवा घननीळ सावळा । विश्वाचा जिव्हाळा । करुणासागर निजडोळा । पाहिन येळोवेळा ॥ ध्रु ॥ रविकुळमंडन खंडनकर्ता अविद्येचा । भक्तजनजीवन पावनकर्ता पतिताचा ॥ १ ॥ निजसुखदायक तो येक मारक कळिकाळाचा । भवभयहारक तारक सुरनरउरगाचा ॥२॥ मुनिजनमानसराजहंसे दिनकरवशविलास । नयनीं पाहावा हे आश न करा कोणिंहि निराश ॥ ३ ॥

[१६४

धदा करिता दिवसा कैंची आराणुक । रात्री न सुटे निद्रा घेता विषयसुख ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ दुर्लभ आयुष्य नरदेहीं नाशे । अतीं बाधळा जाती काळपाशें ॥ ध्रु ॥ बाळपणीं हित कैंचें मुलामार्जी । खेळता वेंचलें वय तें काळ मोजी ॥ २ ॥ तारुण्य सर्व चि पावे विषयपुरें । पडलें वाहात प्राणी तें पापधारे ॥ ३ ॥ वार्द्धकीं ममता मोहो पदार्थमात्रीं । तृष्णा न तुटे जन्ही खगला गात्रीं ॥ ४ ॥ भातुकें काळाचें येऊनि प्राणी जालें । ह्मणे दिनकर स्वहितेंविण गेलें ॥ ५ ॥

राग पाहाडी [१६५

पळ युगासम वाटे । न कठे अणुमात्र कोठें । कोण हें वारिल सकट मोठें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ बाइये गे मजला नयनीं दाखवा चापपाणी । न गमे त्या वाचुनी जनीं विजनीं ॥ध्रु॥ भोग हे रोगाचे परी । प्रत्यक्ष विषय वैरी । भासती सुहृद मारेकरी ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे माझें । मीपण निरसूनि वोजें । आत्मारामीं समरससुख दीजे ॥ ३ ॥

राग पाहाडी [१६६

पाहें पहिला देहीं जडला अहंकार । दुसरा बळ तिसरा दर्प घोर । चौथा काम पाचवा क्रोध क्रूर । साहवा परिग्रह हा अति दुस्तर

१ शेष, गरुड २ मुनिजनाच्या अंतःकरणरूप मानससरोवरांत विहार करणारा राजहंस जो राम. ३ अराणुक-शांति, तृप्ति ४ लोभ ५ गङ्ग्य ६ ममतालु, इष्टमित्र. ७ उत्तम रीतीनें, पूर्णपणें. ८ एकरूपतेचें सुख. ९ स्वीकार, किंवा ग्रहण करण्याचा मोह

(-)

॥ १ ॥ ध्रु० ॥ बाइये गे मी तवं शरण जाईन या संतांसी । आपुलें निजहित पुसेन त्यांसी ॥ छ ॥ कैसे साही चाळितीं द्वेष मजसीं । मछर करितां न स्मरती दिनिशीं । पाड्रिपु जडले प्रसिद्ध हे जीवेंसीं । कवण्या उपायें निरसूं यांसी ॥ २ ॥ ऐसे दुष्ट दुर्जेय हे सर्वांसी । नाना साधनीं चेंढते बळ यांसी । यांचें घर्म मरणाचें संतांपासीं । ह्मणे दिनकर निजभावेंसीं ॥ ३ ॥

राग पाहाडी [१६७

शोभे माहेश्वरी ठाणीं । करीं कोदंड बाण । लावण्यें घननीळ रूप सगुण ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ बाइये गे तनु मनु माझें वेधलें रामपाईं । न मने त्यावांचुनी आणीक कांहीं ॥ छ ॥ अनंता सूर्याची खाणी । विधिगोळ हा जेथुनी । जडलें निरंतर तें रूप नयनीं ॥ २ ॥ अष्टमावें निंबलोण । सोहंभावें वोवाळून । दिनकर अनन्यभावें शरण ॥ ३ ॥

राग पाहाडी [१६८

स्वसुखासी कारण मजला । येक हा उपाय सुचला । शरण रिघावें सद्गुरूला ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ बाइये गे स्वहित करूनियां घ्यावें लैंगवेगें । अखंड राहावें संतसंगें ॥ छ ॥ गेली घटिका ते तवं न ये पुढें । काळ जडलासे जीवीं यार्डेकोर्डे । देहांतीं तयाचें बहु सांकडें ॥ २ ॥ जोंवरि स्वस्थ इंद्रियें देह प्राण । व्याधिरहित आयुष्यवृद्धि जाण । तोंवरि दिनकर ह्मणे प्रयत्न ॥ ३ ॥

[१६९

॥ ध्रु० ॥ दीनदयाळ राम कृपा करी । तरी च सार्थक घडे संवसारीं ॥ छ ॥ नसतां श्रीरामदया काय जिणें । नरदेह धरूनी व्यर्थ केलें सुनें ॥ १ ॥ काय आपुलें सत्य मानुनियां । लोधसी संसारीं लाभेंविण वांया ॥ २ ॥ कोण्ही हि कोण्हाचें नव्हे आप्त पाहें । आतां

१ सहा हि विकार. २ चालविती. ३ अजिंक्य. ४ उत्तरोत्तर जास्त. ५ शंकराप्रमाणें. ६ उभे राहण्याची ऐट. ७ अति त्वरेनें. ८ असंतपणें, मोठ्या कष्टानें (हंसकोश). ९ शून्यरूप.

तऱ्ही मनुजा वेगीं राम बोहें ॥ ३ ॥ आपुलें सुखदुःख रामा निवेदावें । रामाचे कृपेसी भावें हिरोनि घ्यावें ॥४॥ दिनकर ह्मणे धन्य रामसेवा । जयांसी लाधली त्याचा पूर्वठेवा ॥ ५ ॥

राग पाहाडी [१७०

पाहातां प्रपंचरचना । अवघो विषयांची सूचना । विघडतां आप्त ह्मणों मी कोणा ॥ १ ॥ धृ० ॥ बाईगे ह्मणउनी ममता उत्तम श्रीरामाची । तयाविण सृष्टि अनिर्वचीं ॥ ७ ॥ पाहातां गृहधनाकडे । पुत्र तयासाठीं रडे । स्त्रियेसी केशाचें संकट पडे ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे राम । अवघा त्यावाचूनि भ्रम । समजोनि जो सोडी तो जीव उत्तम ॥३

राग भैरवी [१७१

खेमार्गे धरिता तरणी । जैसी रजनीचरेंसीं रजनी ॥ १ ॥ धृ० ॥ तैसें उच्चारिता रामनाम । दोष उंचूनि जाती व्योम ॥ ७ ॥ वणवा देखोनि वनीं । जैसी वनींचीं जातीं पळोनि ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे मदमुखें । जैसीं पळतीं मृगपतिहाके ॥ ३ ॥

राग केदार [१७२

नरदेहीं उत्तम जन्म । पावोनिया सत्समागम । निजाचारें विहितकर्म । आचरे तो मार्ग परम ॥ १ ॥ धृ० ॥ रामनामें गर्जना करी । नित्यनेमें स्वधर्माचारी । सार्थकाचा काळ जो भरी । धन्य प्राणी तो चि संसारीं ॥ ७ ॥ नित्य न्यायें वर्तणें ज्याचें । मर्यादेचें बोलणें साचें । काय सांगों आणिक त्याचें । कर्तव्य जें तें निश्चयाचें ॥ २ ॥ सर्व काल तो सार्थकाचा । भरितसे मोठ्या दैवाचा । पुण्यश्लोक मेरु धैर्याचा । पावक चि तो वैराग्याचा ॥ ३ ॥ क्षमारूपें धरणीऐसा । आर्जवें तो उदक जैसा । आत्मज्ञानें मार्तंड जैसा । चौळक तो समीरा सरिसा ॥४॥ विज्ञानी तो नभाचे परी । व्यापक तो

१ घोलवा, आळवा २ पूर्वजन्मींचें सुकृत ३ अप्रत्यक्ष कथन, इशारा ४ मायिक. ५ आकाशमार्ग. ६ सूर्य. ७ चोरासह. ८ रात्र. ९ ओलांडून. १० आकाश. ११ उन्मत्त हत्ती. १२ सिंहाच्या डुरकणी बरोबर. १३ अग्नि. १४ सूर्य. १५ वायूप्रमाणें सर्व ठिकाणीं फिरणारा.

सर्वां अंतरीं । दिनकर म्हणे निर्विकारी । जन्हि वर्ते तो सदाचारीं ॥५॥

राग कल्याण [१७३

॥ ध्रु० ॥ धन्य सज्जन जन रे बाबा । धन्य सज्जन जन रे ॥ ध्रु ॥ मारुनि जीवें जिवची सार्चे । धाम विश्रामाचें रे ॥ १ ॥ अपरापर न कळे पार । करीत जगदोद्धार रे ॥ २ ॥ दिनकर किंकर सज्जनपाई । जालें समाधान देहीं रे ॥ ३ ॥

राग काफी [१७४

॥ ध्रु० ॥ करीं दया रे रघुराया ॥ ध्रु ॥ दुर्घट कळिकाळ-निर्दाणी । टपत घात कराया ॥ १ ॥ कर्म घडेना धर्म निर्दानीं । कांहीं च न घडे धरायीं ॥ २ ॥ कोण्हा प्रकारें स्वहित जनीं । दिन-करा न दिसे वराया ॥ ३ ॥

राग पावक [१७५

चालिलासी तपोवना । मजला निर्विसी कवणा ॥ १ ॥ ध्रु०॥ राघवा रे । राजसा रामा । घननीळशामा रामा । विश्रामधामा रामा । निष्कामकामा राघवा रे ॥ ध्रु ॥ तुजविण परदेशीं । काळ मी कठू कैसी ॥ २ ॥ क्षणक्षणा दाटे कंठ । पाझरती नेत्रपाट ॥ ३ ॥ वियोगाचा येक क्षण । जातो युगासमान ॥ ४ ॥ सुंदरा सकुमारा । उमा राहे रघुवीरा ॥ ५ ॥ फिरोनिया तन्हीं पाहें । जातोसि का लवलाहें ॥ ६ ॥ दिनकर ह्मणे कौसल्या । करी करुणा वेळोवेळा ॥ ७ ॥

राग पावक [१७६

॥ ध्रु० ॥ राम सच्चिदानंदघन । राम निबिड नित्य सघन ॥ ध्रु ॥ नभें व्यापिलें दृश्य आघवें । त्याची चाळणी केली राघवें ॥१॥ राम होय नव्हे याहि वेगळा । राम सर्वांमाजीं नित्य सगळा ॥ २ ॥ राम अनेकांचा येक संचला । राम न पाहे तो सत्य वंचलों ॥ ३ ॥ राम सर्वीं सर्वदा दाटला । राम शोधितां भवाब्धि आटला ॥ ४ ॥ ह्मणे दिनकररामदास रे । राम उदास निराभास रे ॥ ५ ॥

१ कौशल्य, कारागिरी. २ शेवटीं, अंतीं. ३ जमेल्या माणूस कांहीं पडतें की तें पाहिलें तर. ४ निरविसी, स्वाधीन करतोस. ५ पघळा.

राग पावक [१७७

॥ धृ० ॥ रामदास तो चि रे । देहभाव जो वेची रे ॥ छ ॥ लीळा उदास तापसी । फिरे अरण्य वापसी ॥ १ ॥ ज्ञानें सतेज तनु । नित्य वैराग्यें नूतनु ॥ २ ॥ दिनकरा निष्कामी । सर्व सोडूनि भवऊर्मि ॥ ३ ॥

राग पावक [१७८

॥ धृ० ॥ सर्व वैभव माझें । रामा चरण तुझे ॥ छ ॥ बाप माय गोत्रज । रामा तूं चि अनुजं ॥ तन मन संतान । रामा तुझें चिंतन ॥ २ ॥ चराचराचें भान । नेणे रामाव्यांचून ॥ ३ ॥ अहर्निशीं श्रीराम । निजनेमेसीं निष्काम ॥ ४ ॥ दिनकरकुळक्रम । भ्रम ग्रासूनि निभ्रम ॥ ५ ॥

राग पावक, येकताळ (येकदंडीगान चाली) [१७९

॥ धृ० ॥ जना जाग रे निरंजनीं । देईं अविद्याझोंप सोडुनी रे रे रे रे ॥ छ ॥ काळें कठिण आहे भारी । सानें थोर तो कांहीं न विचारी । जैसा पेटला अग्नि संव्हारी रे रे रे रे । जें सांपडे तें भस्म करी रे रे रे रे ॥ १ ॥ काळ न ह्मणे ब्रह्मच्यारी । काळ न ह्मणे दुराचारी । काळ न ह्मणे नरनारी रे रे रे रे । सर्व जीवांसी काळ दंडधारी रे रे रे रे ॥ २ ॥ काळापासून ते च सुटले । जे सर्वभावें रामीं रगले । काळ खाऊन माहाकाळ जाले रे रे रे रे । ह्मणे दिनकर ते चि येक भले रे रे रे रे ॥ ३ ॥

[१८०

सार सार रे सखया सार । संतसंगतीचा विचार रे० ॥ छ ॥ माया असार सर्व सगुण । ब्रह्म सत्य सार नित्य निर्गुण । माया बाजीगोरी खेळ मिथ्या जाण रे० । हें जाणती संत सज्ञान रे० ॥१॥ ब्रह्म अचोज चोजवेना । माया प्रत्यक्ष परि थारेना । ब्रह्म सर्वांठाईं परि

१ बंधु. २ काल, वेळ. ३ यम. ४ गारुडविद्या. ५ जाणतां न येण्यासारखें. ६ स्थिर राहत नाहीं.

लक्षेना रे० । संतसंगेंविण अनुमानेना रे० ॥२॥ ह्मणे दिनकर तो चि संत । जो जीवशिवा करी एकांत । निजसमाधानीं ठेवी सतंत रे० । तो चि सेविजे गुरु निभ्रांतं रे रे रे रे ॥ ३ ॥

येकदंडीगान चाली [१८१

॥ धृ० ॥ धीर धीर रे बापा धीर । धीर धरी तो चि नरवीर शूर रे रे रे रे ॥ धृ ॥ धीरेंविण वैराग्य करंटें । धीरेविण विवेक चोरटें । धीरावांचुनि ज्ञान पोरटें रे रे रे रे । धीरेंविण नीट चि उफराटें रे० ॥ १ ॥ धीर गंभीर तो चि सज्ञान । ज्याचें अक्षई नित्य समाधान । जो निजसुखें सुखी सावधान रे० ॥ जेवि अलिप्त रवि विंबोन रे० ॥ २ ॥ ह्मणे दिनकररामदास । धीर धरूनि भजे जगदीश । समाधान तो पावे विशेष रे रे रे रे । धीर धरी त्यास पद अविनाश रे रे रे रे ॥ ३ ॥

राग पावक [१८२

॥ धृ० ॥ राघोवा तुजविण मज कोण आहे ॥ धृ ॥ सकळ चराचरीं जगीं जगदांतरीं । नेणे आणीक उपाय ॥ १ ॥ अत्रीं परत्रीं सकळ कळत्रीं । माझे स्वहित तुझे पाय ॥ २ ॥ दिनकर दीन तुजसीं नाहीं भिन्न । भिन्न होतां चि अपाय ॥ ३ ॥

राग मारु [१८३

॥ धृ० ॥ देहातीत स्वहित सज्जना ॥ धृ ॥ शेष निरंभी पार्वतिकांत । नित्य करिति येकांत ॥ १ ॥ सनकादिक मुनि ध्याति निवांत । उत्तम जें सकळात ॥ २ ॥ सद्गुरुरूपेनें तें सुख विदित । दिनकरा सदोदित ॥ ३ ॥

[१८४

यमुनेचे तीरीं चिरें[1] अलंकार । ठेऊनि सत्वर व्रजांगना[3] ॥ १ ॥ व्रजांगना जळीं रिघती सकळा । क्रीडती अबळा परोपरीं ॥ २ ॥ परोपरीं घेती कल्लोळीं[4] उल्लोळ । सिंपिताती जळ परस्परें ॥ ३ ॥

१ निश्चयपूर्वक. २ वस्त्रें. ३ गोकुळांतील स्त्रिया. ४ पाण्याच्या लाटामध्ये. ५ उडी.

परस्परें शिरशिवणी खेळती । जळीं बुडविती येकमेकां ॥ ४ ॥ येक-मेकांमाजीं खेळती विनोद । तों आला गोविंद गुप्तवेषें ॥ ५ ॥ गुप्तवेषें नेलीं चिरें अळंकार । गुंडी दामोदर कळंबासी ॥ ६ ॥ कळंबीं वेंघोनि बैसोनि सादर । ह्मणे दिनकर अवलोकीं ॥ ७ ॥

[१८५

राग पावक

॥ ध्रु० ॥ गोविंद गोपाळ वो । कान्हो मुकुंद मुरारे ॥ वितंड खेळ खेळे । कैसा यमुनेचां तीरीं ॥ ध्रु ॥ चिरें हार अळंकार । तीरीं ठेउनि गोपिका ॥ खेळती जळकेळी । नग्न होउनि निशंका ॥ सिंपिती जळ हातें । बुडविती येकमेकां ॥ आनंदें गर्जती त्या । ने देखती च नाटकीं ॥ १ ॥ पिलंगत येउनियां । नेलीं चिरें अळंकार ॥ वेंघोनी तरुवरी । करी वृक्षासी शृंघार ॥ आपण गुप्त राहे । अवलोकी त्यांचे चारं ॥ तों त्या पाहाती चिरें तीरीं । ने देखती जाल्यास्थिर ॥ २ ॥ समस्त येऊनियां । तीरीं शोध जवं घेती ॥ मंजुळ वेणुवाद्य । कानीं गोपिका ऐकती ॥ अगाई कृष्ण गाठी । नेणों आला कोणे रीतीं ॥ दिनकर ह्मणे आतां । सुखसंवादें वदती ॥ ३ ॥

[१८६

राग केदार

॥ ध्रु० ॥ आलंगट बाळमुकुंदा रे तूं । अलगट बाळमुकुंदा ॥ ध्रु ॥ जेव्हां तेव्हां हें सोसावें किती । कां खेळसी अप्रमादीं अरे तूं ॥ १ ॥ नंद यशोदा नीतीनें सांगती । न मानिसी तें तूं कदा अरे तूं ॥ २ ॥ दिनकर म्हणे नवल मोठें । घरिघरि बोलती प्रमदीं अरे तूं ॥ ३ ॥

[१८७

राग मारु

॥ ध्रु० ॥ आमुचीं देई चिरें रे गोविंदा ॥ ध्रु ॥ आम्ही परांगना नेणंसी कान्हा । कामा नये हे रैंळी रे ॥ १ ॥ सासुरवासिनी पाहें

---

१ एकमेकांना टिपण्याचा खेळ. २ गुडाळें. ३ चढून. ४ जलक्रीडा. ५ बहुरूपधारी कृष्णाघ. ६ लवकर लवकर धावत. ७ चेष्टा. ८ जाल्या+अस्थिर. ९ गांव्याळ, कपटी. १० (अलक=कुरळ केश) लहान मुलगा. किंवा (अलगर्त-काचा पाणसर्प). (गीर्वाणलघुकोश) ११ ' प्रमाद ' या अर्थानें; अथ ' अचपळ '. १२ तरुण स्त्रिया. १३ विनोद.

जनार्दना । दिगांबरीं जातों जळीं रे ॥ २ ॥ दिनकरप्रभु हांसे तरु-वरी । बाहिर या सकळीं रे ॥ ३ ॥

राग परज [१८८

॥ ध्रु० ॥ नामें सर्व सनाथ रामाच्या ॥ ध्रु ॥ सुर नर वानर भूधर[1] शंकर । योगी विद्याधर[2] होत ॥ १ ॥ दानधर्म विधि शास्त्र पुराणें । वेद क्रिया व्रत तीर्थ ॥ २ ॥ दिनकरा उत्तम मध्यम कनिष्ठ । चराचरीं होत जात ॥ ३ ॥

[१८९

॥ ध्रु० ॥ संतचरणीं सद्भावो । जडला चि राहो ॥ ध्रु ॥ विषयभावना हे उडो । संदेह हा झडो ॥ १ ॥ संकल्पकल्पित भावना । निरसूनि मना ॥ २ ॥ देह विदेह हे स्थिति । तुरउनि चित्तवृत्ति ॥ ३ ॥ बद्ध निर्मुक्त वासना । विवरोनि ज्ञान अज्ञाना ॥ ४ ॥ दिनकर सद्गुरुचरणीं । देहेंविण व्होटागणीं ॥५॥

[१९०

॥ ध्रु० ॥ आधीं सेवीं सद्गुरु करुणासागर आगर जो भजनासी । तीर्थे क्षेत्रें मोक्षादिक गति साधनें ज्याच्या चरणापासीं ॥ ध्रु ॥ सत्संगें-विण तीर्था जासी पालट नव्हे मनासी । अस्थिपंजर बुडउनि उदकीं होतें काय तयासी ॥ १ ॥ क्षेत्रें पाहाता बहुविध प्रतिमा उपाधि लागली जनासी । पृथ्वी फिरता जड जालें मन चुकलें हृदयस्थासी[3] ॥ २ ॥ अवघी खटपट सद्गुरुवाचुनि स्वरूपखुण चुकलासी । दिनकर ह्मणे श्रुति-शास्त्रें बोलति पाहें समजोनि तयासी ॥ ३ ॥

राग परज [१९१

॥ ध्रु० ॥ ध्याई मन राम राम राम । शिवहृदयविश्राम ॥ ध्रु ॥ योगिमुनिजनमानसीं उपरम । मेविती सुखागमेधाम[5] ॥ १ ॥ गंगा यमुना त्रिवेणीसंगम । नेमुनिया[6] प्राणायाम ॥ २ ॥ दिनकर दीनदयाळ अंतरीं । निरंतर देव निष्काम ॥ ३ ॥

---

१ शेष. २ उपदेव. ३ स्थान. [४ आत्मारामास. ५ सुखलाभाचें घर च. ६ नियमुनिया=निग्रह करून.

राग पावक   [१९२

मुनिजनमनरंजना । निशाचरकुळभंजना ॥ १ ॥ धृ० ॥ चापपाणी । देवाधिदेवा ॥ छ ॥ हरविधिवरदायका । सुरवरभयमोचका ॥ २ ॥ दिनकरकुळमंडणा । भवभयमूळखंडणा ॥ ३ ॥

राग मारु   [१९३

॥ धृ० ॥ दीनवदन तुझें बाळ मी रामा ॥ छ ॥ समर्थाचें पोसिलें दुबळी पागिलें । तैसीपरि केली आजि दयाळें ॥ १ ॥ विषयाच्या भरें मोह दंडित । कामें अनहित जालें ॥ २ ॥ दिनकर तुझें सांतुलें बाळ । उबगोनि पराधिन केलें रे ॥ ३ ॥

राग पावक   [१९४

निद्रेसंगें सर्व निशा क्रमली । तेथें उरी कांहीं नाहीं उरली । दिवसा व्यासंग घाला घाली । नव्हे आराणुक घडी येकि केली रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ प्राणिया कैसें घडेल सार्थक । रात्रिदिवस ऐसा चि गेला देख । द्रव्यदारेचें न सुटे सुख । वाचे न ये कधीं रघुनायक ॥ छ ॥ आतां माहाता बाळपण लीळा । तेथें खेळता चि काळ क्रमला । सुखदु:खाचा योग लागला । कैसा अज्ञानें जीव भ्रमला रे ॥ २ ॥ पुढें तारुण्यदशा पातली । तेथें मदगर्वें गुढी उभारिली । नसती[१] अहंबुद्धि थोर ठाकली । तिणें स्वहिताची पद्दधुळी[२] केली रे ॥ ३ ॥ थोर वार्धक्यदशा दारुण । तेथें न सोडी चिंता पापिण । दिवसेंदिवस इंद्रियें होती क्षीण । तेणें चळे बुद्धि होये विलक्षण रे ॥ ४ ॥ ऐसा सर्व आयुर्दाय क्रमला । जैसा आला प्राणी तैसा चि गेला । कांहीं सार्थकविचार नाहीं केला । ह्मणे दिनकर धिग्य तो चि ज्याला रे ॥ ५

राग पावक   [१९५

आजि तनु मनु धनु निजमार्गें । येका सद्गुरूसी शरण जावें । तेथें स्वहित घडेल स्वानुभवें । नित्य अखंडस्वरूपीं रमावें रे ॥ १ ॥ धृ० ॥

---

१ घोडून दिलें. २ तृप्ति. ३ प्रसिद्धि मिळविली. ४ खोटी. ५ पद्दाधूळ=धुळधाण. ६ आयुष्याचें प्रमाण, माप. ७ जन्मला.

साधका नयळ तेथीळ गोडी । याचे बोलतां पडे मुरकुंडी । आतां सांगावें तें कवणें प्रौढीं । जेथें वेदांची वाचा जाली वेटी रे ॥ ध्रु ॥ शुक वामदेव व्यास वाल्मिक । ध्रुव प्रल्हाद अंबरषी देख । अति ततर सनकादिक । ते हि धोधेले भोगितां सुख रे ॥ २ ॥ तीव्र प्रभा रवीची दारुण । चंद्रकळा सीतळ परिपूर्ण । पद देऊनि दोघां समान । पूर्ण वसविलें अग्निस्थान रे ॥ ३ ॥ तेथें दिवस्पेंतीविण दिनराति । प्रभेविण प्रभा पूर्णज्योति । ध्यानेंविण अखंड ध्यानमूर्ति । जपेंविण जपाची स्फुरे स्फूर्ति रे ॥ ४ ॥ धन्य सद्गुरुपदप्रसाद । ज्यांसी लाधला ते चि अभेद। जाला निर्द्वंद स्वरूपावबोध । दिनकरा स्वरूपीं आल्हाद रे ॥ ५ ॥

राग पावक [१९६

घराचें वरपण नेहटूनि पाहातां नयनि स्थिरावली बुद्धि वो । टकमक लागली तो नत्रलेंाय योजितां सर्वांग नयनाचा वेधीं वो ॥१॥ ध्रु० ॥ बाइये मीपणेंसीं सोहंपण विघडोनि घडलें आपआपणामाजीं योजा वो ॥ ध्रु ॥ वेधाच्या वेधपणें वेधवृत्ति योजिली सर्वांगें नपुंसक बाई वो । लवे पळ घडि विळ जवळुनि दुरि तो हालों नेदी करूं आतां काई वो ॥ २ ॥ येणें जाणें घेणें देणें खाणें पिणें अवघें दुर्जेपणें तयां पाहों नेदी वो । अगुणाचा दैवगुणें लाधलिये बाइये कुळ गणगोत कैंची आदी वो ॥ ३ ॥ आदि कीं अनादि पाहाता पाहातेंपण नुरवी मायबापें दिल्हें याचां हातीं वो । तधींपासुनि मायामाहेर खुंटलें आपण चि आदिमध्यअंतीं वो ॥ ४ ॥ लक्षणेंसीं ठाणठान गुण वय बोलतां तरि येणें शब्द निवटिलौं वो । ठाईंचे ठाईं कांहीं आठवेना नाठवे बोलतां चि मौन्यवेप दिल्हा वो ॥ ५ ॥ अवस्थात्रई येके सेजे ऐक्यें रमतां आपणासी स्पर्शो नेदी कधीं वो । येणें योगें येके वेळे संतति वाढली त्रिभुवनाऐसी जाली वृद्धि वो ॥ ६ ॥ संतति हे माझां पोटीं पाहें

---

१ विकटले, झोंबले. २ सूर्य. ३ लक्ष लावून, निरखून. ४ नवलाई, नवलपरी. ५ क्षण. ६ शरीराकृति. ७ निर्मूल, नाहींसा करणें. ८ जागृत्, स्वप्न, सुषुप्ति.

जवं शुद्ध दृष्टीं तवं मी पतीचां पाठीं वाळाला वो । दिनकरा रामदासीं ऐसी पैरी जाहाली अनुभवेंविण गटेगोळा वो ॥ ७ ॥

राग पावक [१९७

सजीव चि निमेणें निमोनियां वांचणें जिणें मरणें मूळ मिथ्या रे । सद्गुरूचे कृपेनें ऐसीं साक्ष लक्षणें तयाविण नको करूं कुंध्या रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ खेळिया आपआपणातें पाहें रे । दरीसीं झगटोनि जाईं रे ॥ ध्रु ॥ तुझें तुज चोरलें तें जवं नाहीं देखिलें तवं तुज भलें येणें जाणें रे । नरदेह लाधलें तेथें जैं हें चुकलें तैं अधःपातीं ठेलें ठाणें रे ॥२॥ होय नव्हे संतसंगेंविण सीण खेळिया खेळसी तैं येसील डोंया रे । सावध सावध व्यवधानें न पुरे सेवीं तूं सद्गुरुपायां रे ॥ ३ ॥ आदिनाथ मीनें गैनी गोरक्ष चांगदेव शिवादिक सिद्ध भले भले रे । प्रवृत्तीसी जाळुनी निवृत्तीसी निवविलें निमोनि जैाले दादुंलें रे ॥ ४ ॥ पाळथींये दिठिणें देखवीं तें देखणें देखिलियां सुखीं सुख जाणें रे । दिनकरा रामदासीं सजीव चि मरणें अनुभवीं हे खुण बाणे रे ॥ ५ ॥

राग देशाक [१९८

धावें कारुण्यसिंधु । निरसीं हा भवबाधु ॥ ध्रु ॥ वळें छळी हळाहळें जीव करी चळवळ विकळ सकळ देह तळमळी जाणें ॥ १ ॥ सळतळ करी तनु तगमग भारी । कैसी तुज करुणा न ये चापधारी ॥ २ ॥ तगतग भगभग अंतरीं मोठी । धगधग धडकत जळित कंठीं ॥ ३ ॥ सगवग सगवग करचरणाची । अविचळ चंचळ गति कैरुणाची ॥ ४ ॥ जळेंविण मीन भूमीं तडफडी रामा । तैसी गति मज परि ये सुखधामा ॥ ५ ॥ हरहर तरतर बहुतर जाली । विश्रामधामा त्वरें धांव घाली ॥ ६ ॥ करुणाकर रघुवर वरदानी । दिनकरा अभय दे धांव निदानीं ॥ ७ ॥

---

१ प्रकार अथवा गोष्ट. २ घोटाळा. ३ लयास जाण. ४ तुझ्यावर डाव येईल, तूं हरशील. ५ लक्ष. ६ मच्छेंद्रनाथ. ७ जन्मले. ८ स्वामी, ९ देखणें, पाहणें. १० विष. ११ इंद्रियांचीं.

राग देशांक [१९९

तें चि माझें धरणें । जें प्रन्हादाकारणें ॥ ध्रु ॥ सर्व असो मज फार फळेना । विष सेउनि शिव जेणें जळेना ॥ १ ॥ जेणें गजेंद्र स्वरूपनिवासी । पापी अजामिळ वैकुंठवासी ॥२॥ काशीवास निवास जयांसी । तारक जें शिव सांगे तयांसी ॥ ३ ॥ दशरथ लग्नसमंधासि जातां । सागरीं बुडतां तरला जें ध्यातां ॥ ४ ॥ गणिकादोष सुलक्षणराशी । जें स्मरतां तिज मोक्षमिरासी ॥ ५ ॥ गौतमशापशिळाअघहारी । जें जळधीवरि पर्वत तारी ॥ ६ ॥ तें चि निरंतर नाम हरीचें । धरि दिनकर मनिं सार सुखाचें ॥ ७ ॥

राग देशांक [२००

॥ धृ० ॥ पावें जानकीरमणा । दुर्धर दुर्गतिशमना ॥ ध्रु ॥ मुनिजनमनरंजन रघुनाथा । निष्ठुर केनि तु शिवसनाथा ॥ १ ॥ धां मज कामजळावुजें याचा । यक्षेणपक्ष तो कां दुरि जावा ॥ २ ॥ सज्जन जन गंजनपण घेतां । नैधनगोंति मज ते चि पाहातां ॥ ३ ॥ अपराजितसुख सोडुन कामीं । रगतरंग करीं हिनकामीं ॥ ४ ॥ दिनकरवशविराजविराजा । सर्व क्षमा करीं मज माहाराजा ॥ ५ ॥

राग देशाक [२०१

॥ धृ० ॥ क्षणउनि निर्भय आहें । जें जें होय तें तें पाहें ॥ध्रु॥ करुणाकर रघुवर वरदानी । आदि मध्य मज तो चि निदानीं ॥ १ ॥ सकळ चराचर जो रचि नाशी । तो जगदीश सदा मजपासीं ॥ २ ॥ अष्टकुळाचळ सागर जाती । परि तो हरि निश्चळ आदिअंतीं ॥ ३ ॥ मायाति पंचभुतें त्रिगुणेंसीं । ग्रासुनि शून्य असे अविनाशी ॥ ४ ॥ दिनकरा रामकृपामृतलेशें । भय निर्भयसम भासत कैसें ॥ ५ ॥

---

१ 'जळा' पुढील 'वुज' हीं अक्षरें अस्पष्ट आहेत त्यामुळें अर्थ काय असावा समजत नाहीं. २ कदाचित् 'ईक्षण' चा अपभ्रंश तर नव्हे ? ३ निकृष्ट. वस्था स्वीकारली. ४ निधनगति. ५ अजिंक्य. ६ माया.

राग अहेरी [२०२

माता राम पिता राम बंधु श्रीराम । जन राम वन राम गण श्रीराम ॥ स्वामी राम सखा राम विश्राम राम । वित्त राम चित्त राम गोत्र श्रीराम ॥ १ ॥ धृ० ॥ श्रीराम जयराम नामें उच्चारा । नरदेहीं उरी न ठेवा ससारा ॥ ध्रु ॥ इष्ट राम मित्र राम सोयरा राम । स्वार्थ राम सहज राम सज्जन राम ॥ धन राम धान्य राम मोक्ष श्रीराम । दाता राम घेता राम परमार्थ राम ॥ २ ॥ स्नान राम संध्या राम जप श्रीराम । ध्यान राम ज्ञान राम तप श्रीराम ॥ भाव राम भजन राम भक्ति श्रीराम । दिनकरा रामींरामदासीं श्रीराम ॥ ३ ॥

राग कामोद [२०३

॥ धृ० ॥ रामरंगणीं रंग मना रे । रंग मना रे ॥ स्वयें तरोनी तारि जना रे ॥ ध्रु ॥ संसार हा घोर थोर आहे रे । आहे रे ॥ घाला घालुनि जाव पाहे रे ॥ १ ॥ पळेंपळ निर्फळ न जावें रे । न जावें रे ॥ सफळ सकळ जिणें व्हावें रे ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे निज मना रे । निज मना रे ॥ भज राम सोडीं अभिमाना रे ॥ ३ ॥

राग कामोद [२०४

घडिघडीं जातो काळ वायां रे । वायां रे ॥ भज लवलाहें राम-पाया रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ राम हा विश्राम भक्तजना रे । भक्तजना रे ॥ स्वयें शिव सांगे त्रिभुवना रे ॥ ध्रु ॥ स्वहितीं तत्पर व्हावें मना रे । मना रे ॥ विचारें वारावी भवभावना रे ॥ २ ॥ समर्थांची कास ज्यासी लाधे रे । लाधे रे ॥ दिनकरा कैवल्य त्यासी साधे रे ॥ ३ ॥

राग कामोद [२०५

चोरीमारी करी पोट भरी रे । पोट भरी रे ॥ पापपुण्य कांहीं न विचारी रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ ऐसा प्राणी थोर अपराधी रे । अपराधी रे । पूर्वजासी नर्कवास साधी रे ॥ ध्रु ॥ सज्जनाचा अपमान करी रे । करी रे ॥ कर्म धर्म निंदी परोपरी रे ॥२॥ होय तें चि नव्हे ह्मणे

वळें रे । वळें रे ॥ वृत्तींचे उच्छेद करी सैळें रे ॥३॥ विश्वास दाउनी घाली घाला रे । घाला रे ॥ मितरुनी मारी स्त्रियां बाळां रे ॥ ४ ॥ ऐसे इसोळ करी पापी रे । पापी रे ॥ आपुले अवगुण सर्व लोपी रे ॥ ५ ॥ फरूं नये तें चि फरूं लागे रे । लागे रे ॥ दुंष्कर्म करितां हि न भागे रे ॥६॥ दिनकर ह्मणे नाहे श्राहे रे । श्राहे रे ॥ दंष्टाचे स्वभाव कोण पाहे रे ॥ ७ ॥

राग कामोद [२०६

आनंदें आनंदकंद वंदा रे । वंदा रे ॥ स्वानंदें अभेद भेदीं भेदा रे ॥१॥ धृ० ॥ सद्गुरुप्रसाद जरी लाधे रे । लाधे रे ॥ तरि च असाध्य वस्तु साधे रे ॥ छ ॥ सद्वृत्ति सद्बुद्धिबोधें बोधें रे । बुद्धि बोधें रे ॥ स्वहित विहित निजवेधें रे ॥ २ ॥ श्रवणें मननें निजध्यासें रे । निजध्यासें रे ॥ समाधान बाणे अनायासें रे ॥३॥ सच्चिदानंदपद भेदें रे । पद भेदें रे ॥ भेदीं अभेदसुख स्वानंदें रे ॥ ४ ॥ सहजीं सहज सर्व चाले रे । सर्व चाले रे ॥ सहजें चि दिनकर बोले रे ॥ ५ ॥

राग कामोद [२०७

सद्गुरुप्रबोधें बोध मना रे । बोध मना रे ॥ सोडीं त्रिविधं साभिमाना रे ॥१॥ धृ० ॥ तत्त्वमसि वाक्य परंपरा रे । परपरा रे ॥ विचारीं विचारें मूळ ओंकारा रे ॥ छ ॥ अहं सोहं विवर्जित घेई रे । घेई रे ॥ सस्वरूपीं लयलीन होई रे ॥ २ ॥ सांगता उन्मन मन जालें रे । मन जालें रे ॥ सुखासी स्वसुख सेऊं लागलें रे ॥ ३ ॥ दिनकर ह्मणे धन्य मना रे । धन्य मना रे ॥ तुझेनि पावनपण दीना रे ॥ ४ ॥

राग कामोद [२०८

वळें सबळ राग दानीं रे । निदानीं रे ॥ ऐसा न दिसे विंदानी रे ॥१॥ धृ० ॥ अभिनव कीर्ति तिहीं लोकीं रे । अवलोकीं रे ॥ छ ॥

---

१ वृत्ति=स्फुरण, स्वस्वरूपाची मूळ आठवण. २ सळ=अभिमान, छळ, वैर. ३ फसवून. ४ इसाळ=ब्रह्मराक्षस, भूतबाधा. ५ भागणें–दमणें, थकणें. ६ दृष्ट=अनुभव. परंतु या ठिकाणीं कदाचित् ‘ अदृष्ट ’=दैव हा अर्थ असावा.. ७ सात्विक, राजस व तामस. ८ कुशल.

रे । सदाशिव स्वयें जें विलोकी रे ॥ ध्रु ॥ चरणें पावन श्रापशिळा रे । दुशिळा रे । पूर्वापर जाली ते सुशीळा रे ॥२॥ मुनिजन वेधलेसे वेधीं रे । निजबोधीं रे । सर्वकाळ सोडुनि निषेधीं रे ॥ ३ ॥ शुकमिसें गणिका विमानीं रे । साभिमानी रे । पुराणीं प्रसिद्ध जन मानी रे ॥ ४ ॥ अजामिळ नारायणनामीं रे । अनामी रे । दासांमाजीं केला सुनामी रे ॥ ५ ॥ नामें चि प्रल्हाद दैत्यकुळीं रे । अकुळी रे । कुळीन तो जाला दासकुळीं रे ॥ ६ ॥ दिनकर रामींरामदासीं रे । पदांसी रे । रातला होऊनि उदासी रे ॥ ७ ॥

राग कामोद [२०९

॥ ध्रु० ॥ सोसवेना अतिशय राघवासी । राघवासी । सोडीं प्राण्या अविवेच्या लाघवासी ॥ ध्रु ॥ अतिशय केला बहु रावणानें । बहु रावणानें । तयासी कोण गति केली पावनानें ॥ १ ॥ अतिशयें बहु जीव नाडियेले । जीव नाडियेले । बहुविध अधःपातीं पाडियेले ॥२॥ अविवेचा थायाँ घेणें कोठवरी । प्राण्या कोठवरी । आयुष्य वेंचलें त्याची कोण परी ॥ ३ ॥ दंड धडकिल जेव्हां दंडधारी । जेव्हां दंड-धारी । तेव्हां त्याचा हात तुझें कोण धरी ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे गूर्खा सावधान । मना सावधान । रामनामस्मरणीं नको वेवधांन ॥ ५ ॥

राग कामोद [२१०

धीर न धरे करूं काय कैसें । करूं काय कैसें । रामालागीं मन माझें जालें पिसें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ रामाचा वियोग मज साहवेना । मज साहवेना । युगासम क्षण आतां कंठवेना ॥ ध्रु ॥ न भासे साभास माझा राम कोठें । माझा राम कोठें । पाहातें पाहाणें वाटे सर्व खोटें ॥ २ ॥ दिनकरवंशाचें मंडन सतसंगें । पाहातां संतसंगें । संयोगीं वियोग जाला प्रारब्धयोगें ॥ ३ ॥

---

१ गौतमाच्या शापानें शिळा बनलेली अहल्या. २ आत्मज्ञानांत. ३ अप्रसिद्ध. ४ रत झाला. ५ अतिप्रसंग. ६ पतितपावन रामानें. ७ छंद. ८ गोष्ट. ९ मम. १० व्यवधान=पडदा, अडथळा. ११ दैवयोगानें.

राग परज [२११

॥ धृ० ॥ भाग्य सफळ रे । जनाचें भाग्य सफळ रे ॥ ध्रु ॥
हरिजन गायन करिती कीर्तन । नाम मुखीं करयार्दन करें ॥ १ ॥
श्रवणें मननें बाणे समाधान । पूर्ण साक्षात्कारी जालें रे ॥ २ ॥
दिनकरा धन्य सज्जनसंग । संगें चि निःसंग होणें रे ॥ ३ ॥

राग परज [२१२

॥ धृ० ॥ तरी च साधे निधान । सजना तरी च साधे निधान ॥ ध्रु ॥ जरी कृपा करि सद्गुरुनाथ । यथार्थ आत्मज्ञान ॥ १ ॥ श्रवण मनन शास्त्रविचारें । निजध्यासें समाधान ॥ २ ॥ दिनकरा पूर्ण साक्षात्कारीं । उडे भयमयभान रे ॥ ३ ॥

[२१३

ब्रह्मांडमंडळीं ऊर्ध्वमुख तळुंली ते दाटली निर्मळ जळें रे । तेथ बहुत वृक्षवल्ली निबिड साउली त्यां लगडलीं दाट पुष्पफळें रे ॥१॥धृ०॥ खेळिया अचोज स्थळ तें न चोजवे सहसा चोजविती ते धन्य खेळे रे । तेथील निर्मळ अद्वैतजळ तें विवेकें सेविती सोहंमेळें रे ॥ ध्रु ॥ दोनी सात नारेळी तीन पांच केळी त्या अऱ्हांपऱ्हां तीरसंमेळीं रे । बहुत सदटा अत्यंत निकटा सफळित केळी नारेळी रे ॥ २ ॥ मध्यजळीं नलिनीं[3] सुधारसें पाल्हेलीं अमळ कमळें विकासलीं रे । तेथें सिद्धअळी सोहंपराग सेविती गुंजती रुणुझुणु मेळें रे ॥ ३ ॥ मीन जळीं तिरती खग फळें सेविती वनचर विचरती तीरीं रे । मयुरें सारसें कोकिळा कुंजती न ये तेथें काक दुराचारी रे ॥ ४ ॥ हंसदळें चुंबिती वाह्य रस सेविती भले अळी सर्वाविशेषीं रे । असाध्य स्थान परि सिद्ध साध्य साधळें दिनकरा रामीरामदासीं रे ॥ ५ ॥

राग शकराभरण [२१४

॥ धृ० ॥ सद्गुरुजनकें वैद्य । प्रबोध आणिला सद्य । ब्रह्मरस-

१ टाळी वाजवणें. २ तळीं. (?) ३ कमलिनी. ४ विस्तारली. ५ भ्रमर. ६ पोहती.

शास्त्रप्रतिपाद्य । दिल्ही अर्द्धमात्रा ॥ ध्रु ॥ जीवरोगी साजावला । सर्धमात्रा सेऊं लागला । भवरोगालागीं मुंकला । आरोग्य जाला ॥ १ ॥ प्रथमदशेसी पथ्य । वैद्य सांगे इदमैथ्य । विचारूनि भवविपथ्य । त्यक्त करावें ॥ २ ॥ अखंड साधनध्यासें । सेवावें तें चि निशेषें । न शिवावें स्नेहमानसें । रजराईतें ॥ ३ ॥ साधन साध्यासी आलें । पथ्य हि संपूर्ण जालें । भव आणि विभव शमलें । सहज-स्थिति ॥ ४ ॥ सद्गुरुजनक होये । तरि च दिनकरा सोये । नाहींतरी भवअपाये । जडती आंगीं ॥ ५ ॥

राग शंकराभरण [२१५

॥ ध्रु० ॥ भवभ्रमें वृत्तिशून्य । होऊनि बोले जघन्य । प्रत्यक्षें करी अमान्य । अहंसन्यपातें ॥ ध्रु ॥ आत्मशुद्धि सोडूनियां । मी मी माझें जल्पे वायां । नोळखे संत सज्जन सखयां । मदगर्वें घोरें ॥ १ ॥ नेणे पिता सद्गुरूसी । नेणे माते सद्भक्तीसी । नोळखे बहिणी दयेसी । शांति स्त्रियेसी ॥ २ ॥ तापत्रयें धडधडी । विषयांचीं मागे कढी । विषमता होतां वडबडी । देहांतवरी ॥ ३ ॥ नोळखे प्रबोधवैद्या । बोधमात्रा न घे सद्या । भरलीसे आंगीं अविद्या । व्याधीच्या गुणें ॥४॥ ऐसा प्राणी भवरोगी । जीवें जीत-नर्क भोगी । दिनकर ह्मणे अभागी । जाला नरदेहीं ॥ ५ ॥

राग शंकराभरण [२१६

॥ ध्रु० ॥ कितीयेक भ्रमें जन । भ्रमलेसे वायांविण । न करी सार्थकसाधन । सिणे कार्येंविण ॥ ध्रु ॥ घर माझें जन माझें । रात्रींदिस वाहे वोझें । परि हित कांहीं न सुझे । धनदारेहातीं ॥ १ ॥ घोतारियाच्या गाढवा । जेवि नसे विसांवा । तेवि प्रपंच वाहावा । करी सर्वकाळ ॥२॥ भ्रमतां चि गेला दिस । रात्रीं निद्रा सावकाश । आंणुक नव्हे प्राण्यास । स्वहितालागीं ॥ ३ ॥ सेखीं जाये मरोनियां।

१ सावरला ('जाजावणें'च्या उलट.) २ इदम्+मिथ्य=इदमीथ्य ? ३ धनाचा कण असो किंवा मोठा पर्वत असो. ४ निकृष्ट, अधम. ५ जाणत नाहीं. ६ तृप्ति.

॥ १ ॥ श्रवणीं नयनीं अंत:करणीं । निरंतर स्मरणीं ॥ २ ॥ जागृति स्वप्न सुषुप्ति निदानीं । दिनकरवरदानी ॥ ३ ॥

राग रामक्री [२२४

॥ धृ० ॥ श्रीरामनाम स्मरणीं स्मरें रे नरा । जडां तारी जें वानरां ॥ ध्रु ॥ माझें गेह न ह्मण देह दारा । काळ करील विदारा ॥ १ ॥ मिथ्या जगडंबर गर्वगारा । धन जन सोडीं फुगारा ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे करिसी नखरा । तरी तुज सीण खरा ॥ ३ ॥

राग धनाश्री [२२५

॥ धृ० ॥ सदाशिवं मनीं धरीं मनुजा । सोडीं जाया अनुजां ॥ ध्रु ॥ बहुकाळ गेला भोगितां यातना । नोळखतां सनातना ॥ १ ॥ नरदेह सार पुढें न लाहे । हित करीं ल्वलाहें ॥ २ ॥ दिनकर म्हणे सिकविलें अनुभवीं । न बुडे सत्य तो भवीं ॥ ३ ॥

राग धनाश्री [२२६

॥ धृ० ॥ वाइये आत्मा सर्वांसी सारिखा । कोण्हासी नव्हे पारिखा ॥ ध्रु ॥ नेणे दारा नर चाळी जगदांतर । सानें थोर निरंतर ॥ १ ॥ सकळ चराचर जड चंचळ आहे । अंतरात्मा चि पाहें ॥ २ ॥ दिनकर म्हणे जाणे तो अनुभवी । नेणे तो बुडे भवीं ॥ ३ ॥

राग मालश्री [२२७

॥ धृ० ॥ दिनाचा तो चि करी प्रतिपाळ ॥ ध्रु॥ जेणें हरि हर इंद्र विधि भास्कर । निर्मिले सागर दिग्पाळ ॥ १ ॥ चद्र तारा मेरु धरा॑धर मरुद्गण । जेणें केले हे भूपाळ ॥२॥ रची चराचर जाळी प्रतिपाळी । दिनकरस्वामी कृपाळ ॥ ३ ॥

राग भैरव [२२८

॥ धृ० ॥ ध्याई मन भक्तजनपालन ईश ॥ ध्रु ॥ करुणाकर शंकर शशिशेखर । विश्वंभर जगदीश ॥ १ ॥ गौरीवर गंगाधर गिरिवर । त्रिपुरांतक त्रिपुरेश ॥ २ ॥ अपरांपर हर कर्पूरगौर । मदनांतक

१ विदारण अगर नाश. २ धाकटे बंधु. ३ पर्वत, शेष.

भैवनेश ॥ ३ ॥ परमेश्वर जगदीश्वर ईश्वर । असुरांतक अमरेश ॥ ४ ॥
दिगांबर स्मरे दिनकर किंकर । भवांतक जो परेश ॥ ५ ॥

राग बिलावल [२२९

॥ धृ० ॥ घडिघडी आठवे मनीं । घननीळतनु कोदंडपाणी ॥ ध्रु ॥ चरणीं ब्रीदावळी । कासे सोनसळा । किंकिणी मेखळा कटीं ज्वाळमाळा ॥ १ ॥ वैजयंती कंठीं नवरत्नमाळा । हृदईं जडित पदक फांकती किळों ॥ २ ॥ श्रवणीं कुंडलें मुकुट मस्तकीं । कोटीकाम सरी न पवे मुखीं ॥ ३ ॥ मृगनाभीटिळा शोभे ललाटीं । बावन चंदनें सर्वांगीं उटी ॥ ४ ॥ परिमळद्रव्यें दाटे धूर्शर । अद्भुतगंध सेवी दिनकर ॥ ५ ॥

राग बिलावल [२३०

॥ धृ० ॥ माझे मनीं च्यापपाणी । अनु तें हि नेणे तयावांचूनि ॥ ध्रु ॥ ध्यानीं ज्ञानीं अंतःकरणीं । न भासे दुजें आसनीं शयनीं ॥ १ ॥ श्रवणीं नयनीं घ्राणीं स्पर्शनीं । रसनारस सेविता भोजनीं ॥ २ ॥ विधिनिषेधीं देहीं विदेहीं । दिनकर ह्मणे तो चि तो पाहीं ॥ ३ ॥

राग पावक [२३१

॥ धृ० ॥ राम जीवाचें जीवन । राम विश्वाचें भूवन रे ॥ ध्रु ॥ राम दासांचा विसावा । रामीं वियोग नसावा रे ॥ १ ॥ राम योगाचें मंडण । राम ससारखडण रे ॥ २ ॥ राम सर्वांचें सेवन । रामीं दिनकर पावन रे ॥ ३ ॥

राग कामोद [२३२

सुरवर मुनि । ध्याती मनीं । स्तविती वेदध्वनी । विधिहर ध्यानीं । तन्मयकरणी । स्मरती च्यापपाणी ॥ १ ॥ धृ० ॥ राम चिंतनीं । तारक जनीं ॥ ध्रु ॥ कृतनिर्वाहें । निजसुख लाहें । कीजे तरणोपायें । क्रूर भव आहे । दुर्धर पाहें । निश्चळ होउनि राहें ॥ २ ॥

---

१ भवन=अस्तित्व, उत्पत्ति २ पीतांबर ३ कटिसूत्र ४ ज्वाल=तेजस्वी. ५ प्रभा. ६ कोट्यावधी मदनाचें तेज. ७ कस्तुरीतिलक. ८ सुगंधी द्रव्य. ९ सर्वांनीं सेवा करण्या योग्य. १० तन्मय होउन.

चंचळ मनीं । होतां हानी । निश्चय वेदपुराणीं । दिनकर चरणीं । जोडुनि पाणी । नित्य लोटांगणीं ॥ ३ ॥

राग काफी [२३३

॥ धृ० ॥ करुणालया रे रामराया ॥धृ॥ चौऱ्यासी लक्ष दुस्तर योनी । कैसें कीजे निस्तराया ॥ १ ॥ प्राकृत हीन पतित प्राणी । भवभयेंमीति मराया ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे कृपा करुनियां । उपाय सांग तराया ॥ ३ ॥

राग काफी [२३४

॥ धृ० ॥ भजमार्गीं माझें निदान ॥ धृ ॥ कृपाळुवें श्रीसद्गुरु-राजें । अंतरीं रचिलें विदान ॥ १ ॥ आगम निगम शोधिती नित्य जें । निरंतर अनुसधानें ॥ २ ॥ दिनकरा अपूर्व सद्गुरुकृपा । अनुर्वाच्य वरदान ॥ ३ ॥

राग कानडी [२३५

॥ धृ० ॥ तें चि दीजे सद्गुरुराजें । अपराजित महाराजें ॥ धृ॥ वेद निरंतर स्तविती अगोचर । गोचर नव्हे कधीं जें ॥ १ ॥ चराचरीं अनुपम्य परात्पर । अक्षर क्षर नव्हे जें ॥ २ ॥ दिनकर चरणीं होउनि सादर । मागत सनकादिकां जें ॥ ३ ॥

राग कानडा [२३६

सद्गुरुसारिखें निधान सृष्टीं । असोनि कां तुज न दिसे दृष्टीं ॥ १ ॥ धृ० ॥ आतां तन्ही प्राण्या सावध होईं । काया वाचा मनें शरण जाईं ॥ धृ ॥ शिवसनकादिक योगविलासी । त्याचेनि तो प्रभु कां भुललासी ॥ २ ॥ ब्रह्मादिक ज्याचे अंकित भावें । दिनकर ह्मणे तूं कां बुडसी कुभावें ॥ ३ ॥

राग पावक [२३७

जन पाहे वरपंग । परि नेणे अंतरंग । ह्मणउनि नाश पावे । भोगी स्वर्गनर्कभोग ॥ १ ॥ धृ० ॥ आहे आहे जानकीशा । नको देसियाचा संग । योग देईं चरणाचा । त्यासीं नको गा वियोग ॥धृ॥

१ कारण, रोगपरीक्षा, शेवट. २ वैराग्य, लक्षण. ३ ध्यान. ४ नेहमी च वदाव्यी. ५ अगम्य.

तोंड वळें नावरती । द्वेपितो देवधर्म । पापांड गाजविती । मुखें ह्मणती राम राम ॥ २ ॥ कळीमाजीं मान त्यांसी । ज्यांसी प्रीति नवरसीं । दिनकर ह्मणे सेखीं । जाणवेल काळपाशीं ॥ ३ ॥

राग पावक [२३८

प्रपंच सर्व खोटा । नाडिलें थोरथोरां । ब्रह्मादिक दास ज्याचे ।[1] लेखी कोण इतरां ॥ १ ॥ धृ० ॥ सावधान सावधान गा । सेवीं सद्गुरूचे पाये । पळेंपळ आयुष्यासी । नाश होतसे पाहें ॥ छ ॥ दुर्घट काळ खोटा । ब्रह्मांड ज्याचे दाढे । इतरां पामरांचा । कोण केवा तयापुढें ॥ २ ॥ ऐसा परी ठाईं विरे[3] । गुरुकृपादृष्टि होतां । दिनकर ह्मणे वेगीं । प्राण्या नव्हे रे दुश्चिंता ॥ ३ ॥

राग पावक [२३९

॥ धृ० ॥ अनाथ दीन तुझें दीनवछळा रामा । पाहासी काय माझें । हरहृदयविश्रामा ॥ छ ॥ बहुत पाहिले रे । परि नेदी थार कोण्हीं । अवघीं लांचखोरें । तुझ्या चरणावांचूनी ॥ १ ॥ पतित देखतां चि । तेथें घालिसी उडी । न पाहासी जाती त्याची । पाववसी पैलथडी ॥ २ ॥ दिनकररामदास । जे ऐसें बोलती जन । तें चि तें साच करीं । कृपेचें भापदान ॥ ३ ॥

राग पावक [२४०

सोडुनी रामनामा । गोष्टी जल्पसी अद्मा । सुटला केवि जासी । सेवितां विषयकामा ॥ धृ० ॥ सावध नरदेहीं । जातें आयुष्य वायां । पळेंपळ साधीं बापा । मनीं धरीं रामराया ॥ छ ॥ येकलें चि येणें जाणें । देखतोसी जनाचारीं । सांग पां कोण तुझें । अंतकाळीं हित करी ॥ २ ॥ प्रपंच करीं सुखें । परि न विसंबे रामा । दिनकर ह्मणे अंतीं । जासी कैवल्यधामा ॥ ३ ॥

---

१ एवढें मोठें ब्रह्मांड तें हि जो काळ ग्रासून टाकतो. २ पाड, थोरी. ३ आपल्या ठिकाणीं च नाहींसा होतो, नाश पावतो. ४ खिन्नचित्त. ५ दिनकराला 'रामाचा दास' असें जें लोक ह्मणतात तें.

राग पावक [२४१

रामनामाचीं अक्षरें दोनीं । सोपीं सुगमें धरितां मनीं । कांहीं सांक्षेप नलगे जनीं । यासी साक्ष आहे स्वयें शूळपाणी रे ॥ १ ॥धृ०॥ सज्जना श्रीराम जयराम जपें । तुज बाधिजेना कळीकाळ कोपें रे ॥धृ॥ नामें विष चि निर्विष होये । नामें पतित पावन पाहें । नामें निरेंव उडोनि जाये । नाममहिमा अगाध आहे रे ॥ २ ॥ नाममहिमा नेणती श्रुति । जेथें शास्त्रें हि तल्लीन होती । तेथें किती पुराणव्युत्पत्ति । नाम अद्भुत सर्वसंमतीं रे ॥ ३ ॥ दिनकर ह्मणे मार्जे । येक रामनाम स्मरावें । दुजें साधन सोडूनि द्यावें । मुक्त जनीं वनीं विचरावें रे ॥४॥

राग पावक [२४२

॥ धृ० ॥ नेणवें रे नेणवें रे । नेणवें तें केवीं जाणवें रे ॥धृ॥ नाइकवें कानीं । न पाहावें लोचनीं । न गमवें चरणीं । तें चि तें, रे ॥१॥ न चितवें चितनीं । न वदवें वदनीं । न धरवें धरणीं । धरिणेतें रे ॥२॥ दिनकरा ह्मणीं । सद्गुरुवाचुनी । तिहीं त्रिभुवनीं । ठाईं न पडे रे ॥३॥

राग पावक [२४३

चुकतां मुख्य देवासी । जीव नॉडले निश्चयेंसीं । जाती जन्मींहें अधःपातासीं । जन्म फिरती लक्ष चौऱ्यासी रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ सज्जना आतां चि सावध व्हावें । धनमदासीं सोडूनि द्यावें । मानें संतांसी शरण जावें । ते सांगती तें अनुभवावें रे ॥ धृ ॥ पळेंपळ जातसे वाया । वेगीं सोडीं तू धन जन जाया । खोटी देहबुद्धि ममता माया । देईं टाकूनि सनाथीया रे ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे. मुख्य देव । तूं चि आहेसी सदा शिव । भ्रमें भुलोनि का होसी जीव । सोडीं सोडीं हें संकल्पवैभव रे ॥ ३ ॥

राग काफी [२४४

॥ धृ० ॥ सोवळें तें काई वोवळें तें काई । सोवळें वोवळें

---

१ दल्न, खटपट २ व्युत्पत्ति=शास्त्रपठण. ३ मुद्दोला. ४ ग्रन्थपठित पडलें. ५ म वर. ६ संसाराचा मोह, फंद. ७ कल्पनेनें उठलें.

स्वरूपीं नाहीं ॥ ध्रु ॥ भ्रमाचें सोवळें । भ्रमाचें वोवळें । जग नागवलें भ्रमाच्या मुळें ॥ १ ॥ सोवळें वोवळें देहाचिया माथां । देह जाला त्याची कोण व्यवस्था ॥ २ ॥ सद्गुरूच्या बोधें होऊनियां शुद्ध । दिनकर ह्मणे मग सोवळें प्रसिद्ध ॥३॥

राग वसंत [२४५

॥ ध्रु० ॥ देखिला हरि । नयनीं देखिला हरि । यमुनापुलिनें-विहारी । नयनीं० ॥ ध्रु ॥ कमळानन प्रभु पंकजलोचन । घननीळ तनु साजिरी । मुगुट मस्तकीं कुंडलें श्रवणीं । भाळीं रेखिली कस्तुरी ॥ १ ॥ वैजयंती माळा कौस्तुभ गळां । श्रीवत्सपद उदरीं । ज्वाळ-माळ पीतांबर जघनीं । दैत्य रुळति तोडरी ॥ २ ॥ कल्पवृक्षातळीं त्रिभंगी ठाण । वेणुवादन अधरीं । मोहित सुर नर योगी विद्याधर । तटस्त होउनि अंबरीं ॥ ३ ॥ गौ गोप गोपी व्रजजन पाहाती । होउ-नियां निर्विकारी । दिनकर ह्मणे धन्य गोकुळवासी । क्रीडत जेथें दनुजारि ॥ ४ ॥

राग काफी [२४६

विटाळें सभूंति[1] विटाळें निर्गति[2] । वर्ततां विटाळ लागे सर्वभूतीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ विटाळासी वोळी ऐसा न दिसे कोण्ही । येका सद्गुरु-चरणावांचुनी ॥ ध्रु ॥ विटाळ घरीं विटाळ दारीं । विटाळ सरिसा[3] भरला अंतरीं ॥ २ ॥ विटाळ जागतां विटाळ निजतां । स्वप्नीं हि विटाळें लाविली चिंता ॥ ३ ॥ विटाळाचा भक्त विटाळाचा देव । विटा-ळाची गुणमयी माया सावेव ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे पुरविली पाठी । सेर्खी निमाला गुरुकृपादृष्टीं ॥ ५ ॥

राग वामोद [२४७

सासुरवासिनी दोरी[13] । तूं येवें[14] कां नेदिसी दोरा । यांसी न

---

१ बुडालें. २ कशापासून उत्पन्न झाला. ३ अंतर्शुद्धता हें च खरें सोवळें. ४ वाळवंट. ५ कमलनयन. ६ विष्णूच्या कंठातील रत्न. ७ विष्णूच्या छातीवरील पाढरा केशमय भोंवरा(गीर्वाण लघुकोश). ८ दानवारि,दैत्यारि. ९जनन. १०मरण. ११ निरास करी. १२ एकसारखा, व्यापकपणें. १३स्त्रिया. १४येऊं. १५घरासमोर.

टावीं भेदरा । कृष्ण कारिती तुझा विदारा ॥ १ ॥ मिळोनि अवघ्याजणी । चारिती तुज विजेनीं । तेव्हां कोणाची मी घरपूजेनी । कृष्णा करूं रे दिवसरजनी ॥ २ ॥ उगा राहे माझ्या बाळा । या अलगटा गोकुळअबळा । तुजसाठीं बहु सबळा । कृष्णा देखोनि मिळती प्रबळा ॥ ३ ॥ वहुता जणी त्या मिळती । तुज परोपरीं बोलती । ह्मणउनि येते काकुलती । कृष्णा नामें तुझ्या जळती ॥४॥ तूं न करीं यांसीं रेंळी । जन्हि बोलती तुजसी सरळी । तन्हि या बहुत आहेति दुरळी । कृष्णा सिकवण माझी सरली ॥ ५ ॥ जननी सिकवी हरिला । तवं हरि ह्मणे पावा हरिला । इहीं चोरुनि नेलें मोहरिला । मागें पेंधा हि इहीं मोहरिला ॥ ६ ॥ दिनकर ह्मणे हरिवदना । विस्मित विस्मय वदना । मना रे सन्मतिसदना । तूं चाले आता निजसदना ॥ ७ ॥

राग कामोद [२४८

सद्गुरुचरण स्मरणें । देहबुद्धीच्या विस्मरणें । सदृढ होउनि धरणें । अखंड वेउनि धरणें ॥ १ ॥ पावन होणें सजनें । भजनस्थितीसी संजेणें । निरसुनिया विभंजणें । स्वमुख तें निजभजनें ॥ २ ॥ धावन या वरदानें । अभयंकरवरदानें । दिनकर ह्मणे निदानें । समरसले सन्निधानें ॥ ३ ॥

राग भैरवी [२४९

॥ ध्रु० ॥ धन्य ते साधु जनीं । जे निरंतर निरंजनीं ॥ ध्रु ॥ दुर्जन काय करावे । जे करिती पापभरावे ॥ १ ॥ मायेनें भुलले जीव । जिणें मानिलें चिरंजीव ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे खोटें । रौरवपद वोखंटें ॥ ३ ॥

राग कामोद [२५०

दुर्मति सोडुनि द्यावी । अघटित विधि न घडावी । दुर्जेय मति न करावी । अविहित गति न धरावी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ रघुपतिभजनीं

---

१ भय. २ रानात. ३ उंचरटे लिजरणें. ४ विनोद. ५ मग्न होणें. ६ गिन्धणा. ७ कार्यकारणभाव. ८ भगव=प्रचय. ९ जाणित. १० वाटेट. ११ अमुक व करणें अथवा घेणें अशा अर्थाचा उपदेश तो. १२ आकळतां न येण्यासारखो.

भावें । निरंतर तल्लिन व्हावें । भवभयासी निस्तरावें । रामदास ह्मणवावें ॥ ७ ॥ अहंकृति ते विसरावी । निर्भय स्थिति प्रसरावी । दुर्वृत्ति ते विघरावी । सद्बुद्धि हे विवरावी ॥ २ ॥ अखंड सावध होणें । रघुपतिनाम घेणें । तरी च सार्थक जिणें । नाहींतरी दैन्यवाणें ॥ ३॥

राग पाहाडी [२५१

॥ धृ० ॥ सुंदरा रामा कैसा जातोसी वनासी ॥ ७ ॥ भस्मविलेपन । सर्वांगीं संपूर्ण । केलीं वल्कलें परिधान ॥ १ ॥ त्यजुनि दिव्याबरें । बहुविधें परिकरें । अळकार ते हि निकुरें ॥ २ ॥ रामा तूं कधीं येसी । फिरोनियां भेटी देसी । सोडुनि जातोसी प्रवासीं ॥ ३ ॥ रामा तुझिया नांवें । कोणासी म्यां आळवावें । सुखें देहासी त्यजावें ॥ ४ ॥ काय माझा अपराध । न बोलसी प्रसिद्ध । करूनि जातोसी निषेधें ॥ ५ ॥ ऐकोनी करुणाशब्दु । उभा राहे दीनबंधु । करी कौसल्या अनुवादु ॥ ६ ॥ दिनकर ह्मणे पूर्ण । मातेसी संबोधून । करी वनाभिगमन ॥ ७ ॥

श्रीराग [२५२

अखंड चिंतन । वाचे नारायण । तयांसी निर्वाण । कोण करी रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ धन्य जनीं ते चि येक । नामाचे धारक । कैवल्यदायक । जयापासीं रे ॥ ७ ॥ घाली कळीकाळ धोकें । वैष्णवांच्या महाधाकें । कोठें ते हि मनीं निकें । न मानितो रे ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे भले । नामाचिया महाबळें । वैष्णव मातले । नाकळती रे ॥ ३ ॥

राग भैरवी [२५३

चोरा आता कोठें जासी । बहुता दिवसां सांपडलासी । गळा बांधोनियां पदरेंसीं । तुजला नेईन यशोदेपासीं ॥ ७ ॥ अगाई मी

---

१ प्राप्त व्हावी. २ चांगली. ३ निकुर=निश्चय, परंतु या ठिकाणीं ' निकें= चांगलें' या अर्थानें असावें. ४ धिक्कार. ५ स्पष्टीकरण. ६ उपदेश करून. ७ नाश. ८ धाक, भय. ९ नाडीपती.

काय करी । मला रे तूं मुरारि । जेव्हां तेव्हां बाजीगारी । दाविसी आह्मां ॥ ध्रु ॥ बहु दिस केली चोरी । फावलो ते तुज वरी । जासी आतां कैसेपरी । साग कृष्णा ॥ १ ॥ ऐसें किती सोसावें । जें तें रडे तुझ्या नांवें । पीडितोसी स्वभावें । जयातयासी ॥ ध्रु ॥ गाऱ्हाणें हें कोठें न्यावें । कोणापासीं सांगावें । उगलें चि चर्फडावें । आपुले ठाईं ॥ २ ॥ गोरसासी उगाणिलें । माजनासी फोडिलें । भला कृष्णा भलें केलें । कळलें तें चि ॥ ध्रु ॥ दिनकर ह्मणे वळें । अवस्थे घरीं कोंडिलें । मुक्तद्वार धरिलें । गौळणीनें ॥ ३ ॥

राग भैरवी [२५४

तूं करिसी बहुत हि करणी । परि लौकिकतें मनधरणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु० ॥ जवं अंतर शुद्ध नाहीं । तवं सर्व हि व्यर्थ चि पाहीं ॥ ध्रु ॥ देह पुसुनी वरि वरि काये । मळ अंतरिं भरला आहे ॥ २ ॥ आधीं अंतर शुद्ध करीं । मग बहुविध वेष धरीं ॥ ३ ॥ टिळे माळा भगवो जटा । या अवघ्या चि खटपटा ॥ ४ ॥ ह्मणे दिनकर अवघें खोटें । संतसंगेंविण उफराटें ॥ ५ ॥

राग पावक [२५५

वाउगा संग सोडीं । सद्गुरुबोधें बोध । देहभाव निरसूनि । होय देव प्रसिद्ध ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ श्रीराम जयराम । जयजयराम हा चि नेम । अखंड नामघोष । चित्तीं धरावा निष्काम ॥ ध्रु ॥ आजिचें उद्या न ये । नरदेह चाळिलें । पाहासी मग कोठें । साहित आपुलें ॥ २ ॥ मूर्खांसी छळणूक । सज्जनासी सकेतें । दिनकर ह्मणे भावें । न मानिती ते पतित ॥ ३ ॥

राग पावक [२५६

गुरुकृपेचें नवल मोठें । आपेंआपण चि आपणा भेटे । दुजेपणेसीं अहंकारु आटे । जेथें द्वैताचा पडदा फिटे रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सजना तें सुख बोलवेना । जेथें जाणीव मूळ थारेना रे ॥ ध्रु ॥ न

---

१ व्यर्थ. २ ढुटलें. ३ पात्र, मडकें. ४ उच्चाटनें. ५ दशारा. ६ स्थिरावेना.

बोलवें तें स्वसुख बोलीं । जेथें परा चि परतली । जेथें कल्पना हि मुराली । तेथें कैंची द्वैताद्वैतबोली रे ॥२॥ दिनकर ह्मणे धन्य धन्य । गुरुकृपेचें सौजन्य । ज्यांसी लाधलें ते सर्वमान्य । त्यांचे पाईं च सुख अनन्य रे ॥ ३ ॥

राग पावक [२५७

संतसज्जन जिवलग माझे । त्यांच्या दर्शनें मी मज वुझे । जाय उडोनि अविवेचें वोझें । ज्यांचे कृपेनें द्वैताग्नि विझे रे ॥ १ ॥ धृ०॥ सज्जना काय सांगों नवलावो । जेथें वावो जाला जीवशिवभावो रे ॥ ध्रु ॥ त्यांची सेवा ते माझी देवपुजा । त्यांचें पावनी सर्व तीर्था राजा । त्यांच्या गुह्य गोष्टी ऐकेन योजा । त्यांचा प्रसाद माझी मोक्षध्वजा रे ॥ २ ॥ धन्य सद्भाग्य मी येक जनीं । मज मानिलें आप्त सज्जनीं । माझें तनमन त्यांचे चरणीं । ह्मणे दिनकर हे ज्यांची करणी ॥ ३ ॥

[२५८

जें नित्य निर्गुण गुणासी येना । तर्कासी समजेना ॥ १ ॥ धृ० ॥ तें तूं स्वरूप पाहें । पाहोनी स्थिर राहें ॥ ध्रु ॥ निःशेप जें आपेंआप स्वरूपें । सत्संगें बहु सोपें ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे अति अव्यंगवाणें । सुखासी सुख जेणें ॥ ३ ॥

राग कानडा [२५९

॥ धृ० ॥ विचारावें इदमीध्य । चित्तीं चिंतावें अचिंत्य रे ॥ ध्रु ॥ सत्य समाधान विहित पंथें । भक्ति विरक्ति भावार्थें रे ॥ १ ॥ ज्ञान ध्यान विधि साधन सुखें । विचारावें निजपदार्थें रे ॥ २ ॥ दिनकरा पावन सद्गुरुचरण । विहित भजन विहितार्थें रे ॥ ३ ॥

राग कानडा [२६०

॥ धृ ०॥ जनीं भाग्याचे ते जन । ज्यांचें रंगलें राघवीं मन रे ॥ ध्रु ॥ आपपर दुजें न दिसे कांहीं । चिंतितां चैतन्यघन रे ॥ १ ॥

---

१ परा वाणी. २ जाणतों. ३ पादतीर्थ (?). ४ पूर्ण. ५ (इदम्+मिथ्य) खरें कोणतें, खोटें कोणतें.

होत जात अवस्थात्रय कारण । नेणती सर्व करून रे ॥ २ ॥ तन मन धन नित्य रामार्पण । दिनकर ह्मणे धन्य धन्य रे ॥ ३ ॥

राग कानडा [२६१

हित सोडिती अधम । घेती विषयसुखकाम रे ॥ ध्रु ॥ नरदेह सार विशेष ब्राह्मण । पावन पंथ स्वधर्म रे ॥ १ ॥ वेद शास्त्र मुनि पुराणें वर्णिती । अन्य देह हितधाम रे ॥ २ ॥ क्षणयेक धरणी न धरी भार । जे रामीं च परि विराम रे ॥ ३ ॥ दिनकरा दर्शन स्पर्श संभापण । करीत नर्क सुगम रे ॥ ४ ॥

राग कानडा [२६२

॥ध्रु०॥ तुझें पावन नाम दयाळा । हरि त्रैलोक्यपाळा रे ॥ध्रु॥ सुरनरवछळ दीनजनवछळ । भक्तमुनिवछळ लीळा रे ॥ १ ॥ हरिजनकृपाळ न्हीसजनकृपाळ । विधिहरकृपाळ कृपाळा रे ॥ २ ॥ दिनकरदयाळ भूसुतास्नेहाळ । दिनकरवंशविशाळा रे ॥ ३ ॥

राग भूपाळी [२६३

॥ ध्रु० ॥ अश्वमेधांचिया कोटी । न सरती येका नामासाटीं । बोले वेद हे परिपाटी । नाम सृष्टीं । अनुपम्य ॥ ध्रु ॥ धन्य धन्य त्यांचें जिणें । ज्यांसी अखंड नाम घेणें । स्वयें तरोनि तारणें । जडमूढ हीनें । निजनामें ॥ १ ॥ नामधारक धन्य जनीं । नामधारक धन्य वनीं । नामधारक धन्य अवनीं । त्रिभुवनीं । तो येकु ॥ २ ॥ त्रेत त्रेत द्वापार कळीं । मार्गी तारक नामधुमाळी । गति नाहीं नामावेगळी । नामाजवळी । निजमोक्ष ॥ ३ ॥ अखंड नामाचा व्यास । करितां नारायेण निःशेप । ह्मणे दिनकररामदास । धन्य वंश । तयाचा ॥ ४ ॥

राग भूपाळी [२६४

॥ ध्रु० ॥ रामीं रंगलें मानस । मनपण गेलें पैं निःशेप । स्वयें जालें जगदीश । सोहं हंसा । निजध्यासें ॥ ध्रु ॥ रामनामाचा

---

१ पृथ्वी. २ भूसुता=सीता. ३ साम्यतेला येत नाहींत. ४ रीत. ५ पृथ्वीवर. ६ कदाचित् 'ना राहे' असावें (?)

गजर। न तुटे करिता हि अव्हेर। वृत्ति जडली निरंतर। न पडे अंतर सर्वथा ॥ १ ॥ जळीं मीनलें सैंधवकण। मिळणी होता जाले जीवन। तेवि आत्मारामीं मन। होये उन्मन। निजध्यासें ॥ २ ॥ निजध्यासाची सुखश्रेणी। साद्य साधकालागुनी। तेथें उरी दुजेपणीं। न दिसे अवनीं। दिनकरा ॥ ३ ॥

राग पावक [२६५

॥ धृ० ॥ न कळे लीळा राघवाची ॥ छ ॥ राघवाची लीळा। अकळ सकळा। जाल्या श्रुति विकळा ॥ १ ॥ कपिलादिक मुनि। शुकादिक ज्ञानी। ब्रह्मादिक चरणीं ॥ २ ॥ दिनकर दीन जनीं। स्वयें करीं धरुनी। केलें सरतें सज्जनीं ॥ ३ ॥

राग पावक [२६६

॥धृ०॥ रामनामीं। रंगलें मन ॥ छ ॥ न भासे भिन्नाभिन्न। सर्वी सर्व अभिन्न। अभिन्नेंसीं हारपे भिन्न ॥ १ ॥ अहं आणि सोहंपण। चैतन्येंसीं चिंतन। अनुर्वाच्य बोलता खूण ॥ २ ॥ दिनकर दीनपण। द्वैतेंवीण सुखसपन्न। भेटलें रामनिधान ॥ ३ ॥

राग पावक [२६७

॥ धृ० ॥ रामनामीं रंगलें मन ॥ छ ॥ तुटली मनकामना। समैली देहभावना ॥ १ ॥ विषयाचें गोडपण। जालें विषासमान ॥ २ ॥ स्वसुखाचा दिनमणी। उगवला चिद्गगनीं ॥ ३ ॥ आनंदाचें जालेंपण। सेदोति रसनेविण ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे धन्य। ऐसीये स्थितीचे जन ॥ ५ ॥

राग पावक [२६८

जिता जीवें मारी। मारुनिया तारी ॥१॥ धृ० ॥ सद्गुरु तो। सायुज्य देतो ॥छ॥ निरसी देहमान। प्रकटी स्वयमेव ॥ २ ॥ भवभय जाळी सर्व। करी नित्य निरावेव ॥ ३ ॥ करूनि अकर्तेपण। ऐसें

१ एकत्र झाले २ पंक्ति ३ पृथ्वावर ४ अपूर्ण, गोंधळलेल्या, दीनवाण्या. ५ वद्य, कृतकृत्य ६ प्राण, परमात्मा ७ 'समरसली' किंवा 'सपली' असा कांहीं तरी शब्द असावा! ८ (?).

ज्याचें वरदान ॥ ४ ॥ निरंतर उन्मनी । दिनकरा त्याची करणी ॥५॥

राग पावक [२६९

॥ धृ० ॥ जघन्य कळीमाजीं । नाना दोषाचे उपाये । पाषांड घरोघरीं । कैंची स्वहिताची सोये ॥ ७ ॥ पितासी पुत्र मारी । सून सासेसी धिःकारी । बाईल दादुल्याला । वळें घाली मारेकरी ॥ १ ॥ मदांध धनवंत । अभिमानें चि डुंबती । आचार देव धर्म । कैंचा काय हो ह्मणती ॥ २ ॥ वेदतीर्थसाधुनिंदा । कर्ममार्ग उडविती । वर्णहीना नमस्कार । भले ब्राह्मण करिती ॥ ३ ॥ असोत दुष्टभाव । कोण पुरे वर्णाया । परंतु नरदेह । सार जात असे वायां ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे धन्य । जे नित्य सावधान । अखंड संतसंगीं । तनुमनेंसीं अनन्य ॥५॥

राग पावक [२७०

॥ धृ० ॥ ससारबंदीशाळे । जन घातले काळें । सुटिका केवी होये । न पावतां घननीळें ॥ ७ ॥ बाईल पाईं बेडी । स्नेहनाद खळखळी । पुत्रमोहो हातखोडा । कन्याममतेची खिळी ॥ १ ॥ प्रपंच-कोरडा तो । आंगीं वाजे फटफटां । वंचणूक मोटयेणी । शिपिती सटसटां ॥ २ ॥ सोयरे इष्टमित्र । जेरबंद उडती । विहिणी बहिणी त्या । शिरीं पैजारा चढती ॥ ३ ॥ मान्यतेचा सुईमार । हातीं पाईं नखोंनखीं । जामात कोल्हदांडा । सुना चपराखा मुखीं ॥ ४ ॥ ऐसी स्थिति देखोनीयां । जे हित न करिती । दिनकर ह्मणे धन्य । त्राहे त्राहे सीतापति ॥ ५ ॥

राग पावक [२७१

॥ धृ० ॥ धाव रे रामराया । छेदीं भवपाश माझा । गांजिलों पीडिलों गा । अनन्य दास तुझा ॥ ७ ॥ काम क्रोध दंभ मोहो । मद मत्छर विकारीं । त्रासिलें त्रामिलें गा । नावरती कोण्हेपरीं । विषम

---

१ ईश्वरस्वरूपीं मिळून जाण्याची अवस्था. २ निकृष्ट, अधम. ३ पतीला. ४ डुरकनात. ५ 'दुष्ट' या अर्थानें. ६ स्पष्ट, फसवाफसवी. ७ मिठाचें पाणी. ८ जोडे. ९ पायांत हात अडकवून आणून गुडध्यात दांडा घालण्याची शिक्षा.

वीपमार । फारेती संदोपें । नाडिलें नाडिलें गा । करावें आतां कैसें ॥ २ ॥ संसारभय भारी । मज वाटतसे आतां । दिनकर ह्मणे रामा । वेगी सोडवीं समर्था ॥ ३ ॥

राग पावक [२७२

॥ धृ० ॥ रामनाम सार सोपें । जना सुगम फुकाचें । सायास नलगती । नित्य ह्मणतां वाचें ॥ ७ ॥ नाश पावे सवंसार । ओट भोंवे फळीकाळा । जळती पापराशी । भय जाये अंतराळा ॥ १ ॥ स्वप्नीं हि दुःख नाहीं । तिहीं अवस्थातीत । स्वसुख सांपडे गा । जडतां नामीं हेत ॥ २ ॥ असंभाव्य नामथोरी । थोर थोर जाणती । दिनकर ह्मणे धन्य । अखंड जे जपती ॥ ३ ॥

राग पावक [२७३

॥ धृ० ॥ जघन्य सवंसार । मना दुर्घट भारी । लागलासे ब्रह्मादिकां । नोसंडी कोण्हेपरीं ॥ ७ ॥ काय सांगों नवलाव । नाथिलें चि प्रकटला । आदि अंत न दिसे कांहीं । लोकत्रय बुडविला ॥ १ ॥ अहपणें पळता गा । पाठीलाग न सोडी । चौऱ्यासी लक्ष गावें । फेरे फिरवी कोडीं ॥ २ ॥ ऐसा परी नाथिला चि । पाहें पाहें परतोनि । गुरुवाक्यें लाग मार्गे । ठाईं जाईल निमानि ॥ ३ ॥ वर्म याचें संतसंग । जरि लागलें हातीं । तरी मग नाम रूप । कर्मेसीं पावे गति ॥ ४ ॥ सनकादिका हातियेर । हें चि साधलेंसे करीं । दिनकर ह्मणे तें चि । सद्गुरुवाक्य दृढ धरीं ॥ ५ ॥

राग पावक [२७४

॥ धृ० ॥ पाहातें पाहालें गा । गुरुकृपां चोजवलें । मीपण सर्व माझें । नेणों कैसें काय जालें ॥ ७ ॥ देहीं च देहभाव । मावळले असतां । नवल चोजें जालें । वाचे न ये बोलता ॥ १ ॥ कर्म

---

१ श्रम, यत्न. २ इच्छा, कामना. ३ न मोडी. ४ लटका. ५ कौतुकानें. ६ नाहींसा होऊन, लयास. ७ नाम रूप व कर्म हीं सर्व नाहींशीं होतील, ८ हत्यार, साधन. ९ समजलें. १० चोज ह्मणजे नवल च.

धर्म वर्णाश्रम । नित्यनैमित्यादिक । असतां चि पारुंपलें । होय नव्हे सकळिक ॥ २ ॥ अखंड समाधानीं । दिनकरा उन्मनी । स्वसुख कोंदलेंसे । जनीं वनीं विजनीं ॥ ३ ॥

राग कामोद [२७५

नरदेहीं ब्रह्मज्ञान । न करितां आहे सीण । जन्ममृत्यूचें भूषण । लागे पाठीं जाण ॥ १ ॥धृ०॥ नरदेह सार सजना । नाना सुकृतीं जो जोडेना । तो न करीं दैन्यवाणा । लावीं सद्गुरुचरणा ॥ ७ ॥ सद्गुरुचरणध्यासें । सुख पावसी अनायासें । शुकादिकां ज्याचें [3]पिसें । तें निज होसी तूं विश्वासें ॥ २ ॥ जें श्रवणेंविण ऐकावें । जें स्पर्शेंविण स्पर्शावें । जें नेत्रेंविण पाहावें । जें रसनेविण चाखावें ॥ ३ ॥ जें घ्राणेंविण जिघ्रणें । जें शब्देंविण अनुवादणें । तें चि सद्गुरूचें करणें । दिनकर ह्मणे ब्रह्मज्ञानें ॥ ४ ॥

[२७६

संसृतिवन अत्यंत रामा दारुण । स्वकर्मपंथें चालतां लागे कठीण । तेथें वसती विषय पाच दुर्जन । तेहीं धरिलें त्रितापचाप सज्जुन ॥ १ ॥ धृ० ॥ कैसें नाम तुझें रे पतितपावन । अनाथनाथ हें मिरविसी किती भूषण । नामासारिखें दिसोनि येना लक्षण । आतां सोडुनी श्रेष्ठत्व ऐकें वचन ॥ ७ ॥ कामबाण लाउनी मज [8]विंधिलें । क्रोधदोरें सर्वांग माझें वेष्टिलें । मोहपाश घालुनी कंठीं गोविलें । ऐसें करुनी निजज्ञानधन हरिलें ॥ २ ॥ विवेकअश्व सज्जुनी बैसणें । प्रबोधशस्त्रेंकरुनी त्यासी मारणें । निजज्ञानधन आमुचें आह्मां सोडणें । दिनकररामींरामदास तुझें जाणणें ॥ ३ ॥

राग अहेरी [२७७

॥ धृ० ॥ अहंगड जेणें जिंकिला होडा । तो नर गोंढा । जाणते नो ॥ ७ ॥ अविवेची खिंडी साधनें मोडिली । अखंड ठेविली ।

---

१ खुटलें, मुकावलें. २ लाभेना. ३ वेड. ४ स्वस्वरूप. ५ वास घेणें. ६ प्रतिव्याख्यान करणें. ७ संसाराटवी. ८ रोंचलें. ९ पैजेनें. १० बलाढ्य.

सद्गियावाट ॥ १ ॥ सोहंहंसामरें चढती गडा । गोक्षाचिया हुर्डी । वैसती सुखें ॥ २ ॥ निसंदेहनिशाण निगॅडीं तळपे । दिनकरा आपें-आप निराशें ॥ ३ ॥

राग अहेरी [२७८

निसंदेहनिशाण पाहातां डोळां । डोळियाची कळा । कळासेंळी ॥ १ ॥ धृ० ॥ कौतुक कौतुक मासे नेत्रेंविण । मुकियानें खूण । सांगितली ॥ ७ ॥ दिनकररामींरामदास ह्मणे । वांजेचें तान्हें मृगजळीं पोहें ॥ २ ॥

राग बिलावल [२७९

॥ धृ० ॥ सज्जना सद्गुणनिधाना । दीनानाथा पतितपावना ॥ ७ ॥ अपराध शतकोटी । नाणुनियां निजदृष्टीं । बाळकासी देणें भेटी । निजानंदें ॥ १ ॥ परम कृपाळु देवा । दीनानाथा राघवा । भक्तजनदयार्णवा । देवादिदेवा ॥ २ ॥ दिनकर तुझें तुज । स्मरतसे सहज । उपेक्षुनि कोण काज । सांग देवा ॥ ३ ॥

[२८०

जो भक्तवत्सल कृपाळ आहे । तो देव मनीं पाहें ॥ १ ॥धृ०॥ मग निवांत राहें ॥ ७ ॥ ज्याची लीळा श्रुतिशास्त्रां न लाहे । तो देव मनीं पाहें ॥२॥ दिनेश ह्मणे गुण निर्गुण नव्हे । तो देव मनीं पाहें ॥३॥

राग वैराळी [२८१

॥ धृ० ॥ रामकृपेचा आल्हाद माजला रे । सत्यसंकल्प राघवें सिद्धी नेला रे । दीनदयाळ अद्भुत न तुळे लीळा रे । भावबळें भाविकांसी पावला रे ॥ ७ ॥ चरणस्पर्शें अहिल्या तारिली रे । चाप भंगूनि जानकी वरिली रे । येका बाणें ताटिका निवटिली रे । लोकत्रई विख्यात कीर्ति केली रे ॥ १ ॥ अभयवरदें हनुमंत दास केला रे । वाळी वधुनी सुग्रीव रक्षिला रे । रावण वधुनी बिभीषण राज्यीं

१ बुरुजावर. २ निगड ह्मणजे साखळदंड. ३ लागली. ४ वधिली.

स्थापिला रे । त्रिदशांचा बंद मुक्त जाला रे ॥ २ ॥ भरतभेटीचा आनंद जाला थोर रे । सुखी केले कपी रीस निशाचर रे । सुरवर वर्षले पुष्पांचे संभार रे । त्रिभुवनीं जाला येक चि जयजयकार रे ॥ ३ ॥ रामराज्याचें निशाण त्रिभुवनीं रे । अनु न दिसे वि³षम जनीं वनीं रे । हीनें दीनें ब्रह्मानंदीं समाधानी रे । दीन दिनकर रामदासांचे चरणीं रे ॥ ४ ॥

राग बैराटी [२८२

॥ ध्रु० ॥ राम दासांचा स्नेहाळ परोपरीं रे । करी सांभाळ तयांचा निरंतरी रे । दासांसाठीं रूपें धरी नानापरीं रे । त्यांचीं विघ्नें स्वयें देव अंगिकारी रे ॥ ध्रु ॥ मछरूपें रक्षिलें चतुराननां रे । कूर्म होऊनि आधार सहस्राननां रे । शूकररूपें स्थापिलें महिमाना रे । करुणाकर सांभाळी दीनजना रे ॥ १ ॥ प्रल्हादाकारणें नृसिंह स्वयें होणें रे । वामन होऊनि निर्जरां सौख्य देणें रे । फरशरामस्वरूपें महि रक्षणें रे । सुखी केलें त्रैलोक्य रघुनंदनें रे ॥ २ ॥ पांडव रक्षिले श्रीकृष्णें विघ्नें हर्षें रे । बौध्यावतारीं जो करी तो पावे तैसें रे । कल्की होऊनि मारिले सर्व म्लेंछें रे । दिनकरस्वामींचा प्रताप भक्त सोसे रे ॥ ३ ॥

राग केदार [२८३

॥ ध्रु० ॥ दीनबंधु रे दीन तारीं । या संसारसिंधुमाझारीं रे ॥ ध्रु ॥ याणें बुडविले राये थोर थोर । मीं तों मानवी किंकर रे ॥ १ ॥ मतिमंद न कळे कांहीं । ऐसियाचें पाहासी काई रे ॥ २ ॥ कृपा करीं सद्गुरुराया । दिनकर वंदितो पायां रे ॥ ३ ॥

राग केदार [२८४

॥ ध्रु० ॥ मन पापी रे मन पापी । मरे संकल्पविकल्पीं रे ॥ ध्रु ॥ मन दुर्घट लपट मोठें । आकळितां नाकळे कटें ॥ १ ॥

---

१ देवाचा. २ टोंग. ३ प्रतिकूल, वैरभावाचे. ४ ब्रह्मदेवास. ५ शेषाला. ६ देवांना. ७ साकार रूपें घरून.

निजसेवेचें सोडूनि सुख । मागे विषयांची भीक निःशंक रे ॥ २ ॥ दिनकरा अनावर मन । आकळितां होइजे धन्य रे ॥ ३ ॥

राग केदार [२८५

॥ धृ० ॥ रघुपतिपदकमळांची आवडी नलगे पापियासी । निशिदिनिं मानस चंचळ भारी पडिलें विषयसोसीं रे ॥ ध्रु ॥ जळो हें मन लंपट माझें न जडे रामपाईं । नाथिलें चि चिंतन करवी फिरवी सकळां ठाईं रे ॥ १ ॥ विषयसुखाची चटपट न सरे अवस्था तिहीं माझारीं । ब्रह्मादिक ठकिले जेणें कर्णें त्या कोण परी रे ॥ २ ॥ जरि उपजे करुणा रघुराया तरि हें मन आकळे । ह्मणे दिनकर तरी च सार्थक नाहींतरी गिळिजे काळें रे ॥ ३ ॥

राग केदारा [२८६

॥ धृ० ॥ राम दासाचा कैवारी । आहे निरंतरी ॥ ध्रु ॥ येथे नाहीं पैं अनुमान । निश्चयेंसीं जाण ॥ १ ॥ ऐसें जाणसी सुनाटीं । तरि कां गर्वताठा ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे रे पापिष्टा । निंदा न करीं नष्टा ॥ ३ ॥

राग केदारा [२८७

॥धृ०॥ राम इच्छेचा दातार । सत्य हें उत्तर ॥ ध्रु ॥ काया वाचा आणि मनें । घेई भावदानें ॥ १ ॥ मनीं न धरीं अनुमान । वाहातों त्याची आण ॥ २ ॥ दिनकर रामाचें लडिवाळ । करितो तो सांभाळ ॥ ३ ॥

राग केदारा [२८८

॥ धृ० ॥ देव तुटेना फुटेना । करा विवंचना ॥ ध्रु ॥ भूतें होतीं आणि जातीं । वोसरतीं कल्पांतीं ॥ १ ॥ नाश होतसे सर्वांस । राहे अविनाश ॥२॥ दिनकर देवाचा अंकित । अखंड सदोदित ॥३॥

राग केदारा [२८९

॥ धृ० ॥ निश्चळ स्वरूप देवाचें । मंडण निजदासाचें ॥ ध्रु ॥ चंचळ प्रत्यक्ष दिसतें । होतें आणि नासतें ॥ १ ॥ निश्चळ चंचळीं

---

१ चिंता. २ शून्यरूप. ३ वचनें. ४ संशय.

निर्मळ । पाहें सर्वकाळ ॥ २ ॥ दिनकर सांगतो हे खूण । पाहें विचारून ॥ ३ ॥

राग केदारा [२९०

॥ धृ० ॥ देव देवांचा कैवारी । तो चि आम्हांवरी ॥ ७ ॥ सर्वांतरींचा चाळक । कुळदैवत तो येक ॥ १ ॥ दुजें पाहातां दिसेना । भजावें तें कवणा ॥ २ ॥ पंचभूतें हें नासती । देव चि आदि-अंतीं ॥ ३ ॥ भूतां भजती ते अंतीं । भूतें चि पुढती होती ॥ ४ ॥ दिनकरकुळींचें मंडण । दैवत रघुनंदन ॥ ५ ॥

राग केदारा [२९१

॥ धृ० ॥ राम दासांचें मंडण । पाहें विचारून ॥ ७ ॥ रामीं न साहे कल्पना । द्वैतबुद्धि जाणा ॥ १ ॥ रामीं जडतां अंतर । होतें तदाकार ॥ २ ॥ रामीं रंगला दिनकर । भावें निरंतर ॥ ३ ॥

राग केदारा [२९२

॥ धृ० ॥ रामा पतित मी जाण । आलों तुज शरण ॥ ७ ॥ दोष केले रे अपार । नाहीं पारावार ॥ १ ॥ कास सोडिली धर्मांची । धरिली अधर्मांची ॥२॥ दिनकर पापांचें भांडार । करीं त्याचा उद्धार ॥३॥

राग केदारा [२९३

बहुतां सुकृतें नरदेहीं । येणें जालें पाहीं ॥ १ ॥ धृ०॥ सावध ह्मणऊनि श्रीरामीं । सोडुनि भवभयऊर्मी ॥ ७ ॥ न दिसे शाश्वत देहाचें । क्षणभंगुरपण याचें ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे हा संसार । आहे बहु दुस्तर ॥ ३ ॥

राग केदारा [२९४

॥धृ०॥ भगवत्कथेचा अव्हेर । करी तो पापी नर ॥७॥ महा-दोषांचा गिरिवर । धरणी मानी भार ॥ १ ॥ पतनीं पूर्वज रिचवती । सुद्दरती कुळं दुर्घट ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे हा नरदेह । पावोनि केलें काय ॥

१ देवांचा. २ ...

...ना. ७ साकरण. २ नरकांत.

राग केदार [२९५

काय अपराध देखिला । माझा अव्हेर केला ॥ १ ॥ धृ० ॥ करुणा करा जी श्रीरामा । सुरनरहरविश्रामा ॥ ध्रु ॥ भोळ्याभाविकांची धार । आत्मा रघुवीर ॥ २ ॥ ऐसें बोलती श्रुतिशास्त्रें । दिनकर ह्मणे मूळमंत्रें ॥ ३ ॥

राग केदार [२९६

॥ धृ० ॥ देव भावाचा भुकेला । न पाहे जातिकुळा ॥ ध्रु ॥ काय गणिकेचें पाहिलें । वैकुंठासी नेलें ॥१॥ अजामिळासी विमान । काय केलें भजन ॥ २ ॥ वानर तारिले अगणित । काय केलें सुकृत ॥ ३ ॥ चिरंजीव केला रे बिभीषण । लंका दिधली जाण ॥ ४ ॥ न्हावी चांभार कुंभार । उद्धरिले अविचार ॥ ५ ॥ ब्राह्मण मोमीन तारिले । अंत्यज पावन केले ॥ ६ ॥ सिंपी सोनार गोळक । उद्धरिले निःशंक ॥ ७॥ कुणवी गुणीजन संन्यासी । नेले वैकुंठासी ॥८॥ ऐसे अपार गणनेसी । कितेक दासदासी ॥ ९ ॥ सकळां भाव चि प्रमाण । वरकड निष्कारण ॥ १० ॥ काळाकुंसरी करिता । गेले अधःपाता ॥ ११ ॥ दिनकर किंकर रामाचा । राम चि तारक त्याचा ॥ १२ ॥

राग केदारा [२९७

॥ धृ० ॥ हेत गुंतला श्रीरामीं । ठकली भवभयऊर्मी ॥ ध्रु ॥ येकीं नाठवे अनेक । मायेचें कौतुक ॥ १ ॥ देहधामाचें चिंतन । करिता विस्मरण ॥ २ ॥ तिहीं अवस्था माझारीं । नेणों दुसरी परी ॥ ३ ॥ अखंड खंडेना चिंतन । न कळे तनु मनु धन ॥ ४ ॥ दिनकरवशाचा दिनमणी । सबाह्य अंत:करणीं ॥ ५ ॥

राग देशी [२९८

॥ धृ० ॥ रघुपति कैं भेटे । हें मज सांगें त्रिजटे । वियोगाचें मूळ तुटे । दुखजळधी आटे ॥ ध्रु ॥ परम विषम वाटे । कैसें जालें उफराटें । तेणें शोकें हृदय फुटे । उलव कंठ दाटे ॥ १ ॥ प्रतिपळ-

विळ मोठें । गत मज जालें अति खोटें । परि आता अनु ना कंठे । दुस्तर गति वाटे ॥ २ ॥ परम निकाळ वाणीं । करुणा बोले प्रतिक्षणीं । दिनकरप्रभुवांचुनी । शोक अशोकवनीं ॥ ३ ॥

राग देशी [२९९

॥धृ०॥ रामा तूं ये रे ये रे मज भेटी दे रे । तुजवीण दीनानाथा जालों हीन रे ॥ छ ॥ जळेंवीण जळचर चंद्रेवीण चकोर । तुजवीण निरंतर तैसें किंकर ॥ १ ॥ मेघेंवीण चातक सूर्येवीण चक्रवाक । तैसें स्वामीवीण रंक जालें निन्मुख ॥ २ ॥ अतुरें[1] अनिचार जाला तुजवीण दिनकर । त्याचे शिरीं अभयंकर ठेवीं निरंतर ॥ ३ ॥

झेपताल [३००

बोल वानरा तूं कोणाचा आहेसी । राहसी कोठें तूं कोठूनि आलासी । येथें न फुटे रे पंथ वारयासी । देहधारी तूं कैसेपरीं येसी ॥ १ ॥ धृ० ॥ साग सांग रे पुसतें मनोभावें । गुह्य काय तें उदास न करावें ॥ छ ॥ तवं स्वानंदें तो लोळे भूमीवरी । उडे पडे करी छंद नानापरी । दावी वांकुल्या सवें चि गुरुगुरी । सप्रेम होउनी साष्टांग नमस्कारी ॥ २ ॥ नाचे नाचतां दाखवी हावभाव । हा हा सीता ह्मणोनि मूर्छित राघव । तुझ्या वियोगें वृक्षासी घाली कवं[2] । दास रामाचा मी नव्हे मातें मावं[3] ॥ ३ ॥ शब्द ऐकतां सप्रेम जाली सीता । समाधानें ह्मणे धन्य हनुमता । दिनकरकुळभूषणाची[4] वार्ता । कैसी सत्वर समूळ सांग कथा ॥ ४ ॥

राग सोरठ [३०१

॥ धृ० ॥ राम दीनाचा दयाळ ह्मणवितो कैसा हरि[5] । कां रे येना करुणा माझी करूं आता कोण परी ॥ छ ॥ वियोगाचा क्षणु न कंठे रामेंविण तो हि कोटें[6] । कर्म खोटें उफराटें प्रकटलें ऐसें वाटे

१ उतावीळ. २ कवटाळणें, आलिंगन(?) ३ कपट. ४ सूर्यवंशाला भूषणभूत अशा श्रीरामाची. ५ आर्तांचें दुःख हरण करणारा ६ देव .

॥ १ ॥ जळो जळो हे दुर्दशा रामेंविण जीजे काई । प्राणेंविण शृंगार देहीं विटंबु हा तेवि पाहीं ॥ २ ॥ निर्बुजवाणें न कंठे परजनीं वनवासीं । दशग्रीवें पापाचारें विघ्वंशिलें संयोगासी ॥ ३ ॥ रामसंयोगीं वियोग तेणें माझा प्राण फुटे । होती सजळ नयन न बोलवे कंठ दाटे ॥ ४ ॥ दिनकरवंशचूडामणी वांचुनी काय जिणें । रवि असोनी अंधतमासी वियोगु काय जाणे ॥ ५ ॥

राग भैरवी [३०२

पतीतपावन रामा । जानकीजीवन रामा । वनचरसेवन रामा । हरिजनभुवन रामा ॥ १ ॥ सुरवरतोषण रामा । भवाब्धिशोषण रामा । रविकुळभूषण रामा । वाळीविनाशन रामा ॥ २ ॥ दोषनिवारण रामा । अहिल्यातारण रामा । निजहितकारण रामा । दिनकरउद्धरण रामा ॥ ३ ॥

राग भैरवी [३०३

जय रामा राजिवनेत्रा । रघुपति पुण्यपवित्रा । शशांकशेखरमित्रा । सुलुलित सुंदरगात्रा ॥ १ ॥ रामा दीनदयाळा । विधिहरसुरनरपाळा । पाहें अनाथकृपाळा । दिनकरवंशभुपाळा ॥ २ ॥

राग पावक [३०४

माझें मीपण मी पाहों जाँ जाये । तों तें स्वरूप तुझें चि आहे रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ काय सांगों देवराया । कैंचा संसार नाथिली माया रे ॥ ध्रु ॥ पाहों गेलों जों अळंकार । तों तें अवघें सुवर्णसार रे ॥२॥ देखों गेलों जों कल्लोळांसी । तों तें अवघें जळराशी रे ॥ ३ ॥ दृष्टी पाहातां पट्ट वस्त्र मूळ । तों तो अवघा तंतु केवळ रे ॥ ४ ॥ तैसा दिनकर ह्मणे मी माझें । पाहों गेलों तों तें स्वरूप तुझें रे ॥ ५ ॥

राग पावक [३०५

देव दीनाचा कैवारी । देव अनाथ अंगिकारी । देवें पतितां

१ जगावें. २ घाबरलेल्या मनाच्या स्थितींत. ३ रावणानें. ४ शिरोरत्न. ५ चंद्र आहे शिरीं ज्याच्या त्या शंकराच्या मित्रा, रामा. ६ कोमल. ७ "जाणें" शब्दाची द्विरुक्ति केलेली दिसते. ८ लाटा, तरंग.

साह्कारी । मी तो दासासी केवि अन्हेरी रे ॥ १ ॥ धृ० ॥ प्राणिया तयासी शरण जावें । कायावाचामनोभावें रे ॥ ७ ॥ ज्याचे सेवक असंख्यात । शिवसनकादिक विख्यात । दास अनंत होत जात । ऐसा देव परम अद्भुत रे ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे देवाचा । छंदु लागावा मनासी साचा । नरदेह पुढें प्राप्त कैंचा । हें समजेल तो देवाचा रे ॥ ३ ॥

[३०६

॥ धृ० ॥ सज्जना तें चि तूं परब्रह्म पाहें रे । त्रिपुटी जेथ न साहे रे ॥ ७ ॥ पिंड ब्रह्मांड अवस्था अभिमानी । मात्रा गुण स्थानें नव्हे रे । अविद्या माया जीवेश्वरेंसीं । शब्दु कौशिकें न राहे रे ॥ २ ॥ दृश्य नव्हे जें द्रष्टा जें नव्हे । दर्शन तेथें कैंचें काय रे ॥ ३ ॥ कर्माकर्मविवर्जितपर्थे । संतीं जें वसविलें ठाय रे ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे जे जीवेश्वरामिरासी । अपूर्व जे सकळांसी आहे रे ॥ ५ ॥

राग केदारा [३०७

॥ धृ० ॥ जाय शोधीं रे हनुमंता । कोठें आहे सीता ॥ ७ ॥ न करीं आळस सहसा । पाहातां दैक्षदिशा ॥ १ ॥ करीं करमुद्रा हे वेणें । भेटतां खुण देणें ॥ २ ॥ *निजखुणेचें विंदाणें । पुसेल सुलक्षण* ॥ ३ ॥ दिनकरप्रभु हें बोलतां । चरणीं ठेवी माथा ॥ ४ ॥

राग केदार (३०८

राम जावाना जावाना । जातो राम घोर न धरवे मना ॥ १ ॥ ॥ धृ० ॥ राम जीवाचें जीवन । गे बाइये राम वंशासी मंडण ॥ ७ ॥ हां हां जन वन वाटे उदेस । गे बाइये कैकैनें केली निरास ॥ २ ॥ हा हा दिनकरकुळदर्पण । गे बाइये करी वनाभिगमन ॥ ३ ॥

राग देशी [३०९

तपोवनासी चालिला न राहे रामराजा । वार्ता माजली नगरीं जाला थोर गाजावाजा ॥ १ ॥ धृ० ॥ राम न राहे न राहे न चाले

---

१ तर मग. २ (?) ३ ' दश ' (?) किंवा दक्ष ह्म. उजवी. ४ लक्षण. ५ ओस.

प्रेम कांहीं । येकमेकांसी बोलती करावें हो आतां काई ॥ ध्रु॥ हाट-बाजारीं ग्रामस्त कलाविती घरोघरीं । हतभाग्य या जनाचें न भोगे चिचापधारी ॥ २ ॥ लोक दाटले चौबारा बिदोबिदीं दैन्यवाणे । मुखीं बोलती करुणा राम जातो काय जिणें ॥ ३ ॥ शोक अद्भुत नरनारी करिती घोरेंघोषें । चाडाळिणी भरतमाते नाव केलें काय ऐसें ॥ ४ ॥ पैल चालला उदास न पाहे मागें पुढें । दिनकरवरदाई न पुसत जात कोडें ॥ ५ ॥

राग वैराटिका [३१०

॥ ध्रु० ॥ राम जातुसे वनासी योगवेषें । लीळाविग्रहीं कौतुक थोर भासे ॥ ध्रु ॥ भस्म चर्चिलें वल्कलें परिधान । सर्गे अर्जुन सौमित्र सुलक्षण । सीता सुदरा ते न पाहे फिरोन । तिघें चालिलीं निशक उदासीन ॥ १ ॥ जाली अयोध्या उद्वस भयासुर । येको राहिली दुर्दशा महाक्रूर । भूमडळीं माडला हाहाकार । नभीं करिती सुरवर जयजयकार ॥ २ ॥ अतराळीं दाटले सुरवर । ब्रह्मानंदें थोर वाद्याचा गजर । त्रिभुवनीं दाटला धुमधुमकार । वशमडण स्थिर पाहे दिनकर ॥ ३ ॥

राग श्रीराग [३११

जाता रघुवीर न चाले समीर । पशु मुखीं चार । न सेविती ॥ १ ॥ न सेविती नीर ज्याचा जो आहार । दुखितें अपार । वियोगानें ॥ २ ॥ वियोगानें दीनें जालीं सर्व जनें । दिनकर ह्मणे । राम जाता ॥ ३ ॥

सवाई [३१२

येऊ नको सीते जाय फिरोनि बहूत कठीण असे वनवासी । कर्कश रान भयकर पर्वत दुर्धर पंथ अलोट जिवासी । दुर्धर वृक्ष

१ कलकल किंवा गडबड करिती २ चव्हाट्यावर. ३ घोर ह्मणजे भयंकर. ४ मोठ्यानें, आवर्तानें. ५ स्वकीय उच्छें ६ धाकटा बधु लक्ष्मण

निबीड नसे जळ वात झडाडित शीत प्रवासीं । दीन दिनेश ह्मणे वन दुस्तर भोगिसि व्यर्थ चि काय भवासीं ॥ १ ॥

सवाई [३१३

ऐकोनि निग्रहँ बोल्त जानकि शब्द हे काढिले कोठुनियां । जाइल हे तनु येथुन फिरोन प्राण समागमें देउनिया । निग्रह हा मजलागिंकसा बहु येत असे जनिं टाकुनिया । हास्य करूनि दिनेश ह्मणे पुढें प्रलय येइल येथुनिया ॥ १ ॥

श्लोक [३१४

पृथ्वीच्या तीर्थराशी वरटिक महिषी माळ शंभू निवासो । सेराळें पचक्रार्शी जळ छव शिरसीं वय जें निर्जरांसी । ध्याता गाता विवामी भवभय निरशी ज्या 'घरीं मुक्ति दासी । तो हा येहूँलवासी अनुदिनिं स्मरतो जामदग्नीजितोंसी ॥ १ ॥

राग श्रीराग [३१५

भस्म विलेपन । रुद्राक्ष धारण । केलें परिधान । वल्कलांचें ॥१॥ शिरीं जटाभार । करीं चापशर । पाठीसीं तूणीर । शोभे कैसें ॥ २ ॥ शोभे समागमें । सीता भाजें वांमें । चाले अविश्रमें । लक्षमण ॥ ३ ॥ चालता उदास । जाती सावकाश । लाविंयेला ध्यास । विश्वजना ॥४॥ जन जाले दीन । येका रामेंवीण । दिनकरा प्राण । जाता बरें ॥ ५ ॥

राग श्रीराग [३१६

रामेंवीण भोग । सर्व क्षयरोग । जैसा घरीं माग । सुशीळाचे ॥ १ ॥ धृ० ॥ तैसें सर्व कांहीं । रामेंवीण पाहीं । शीघ्र आज्ञा देईं । वसिष्ठा तू ॥ ७ ॥ वसिष्ठा तू श्रेष्ठ । सूर्यवंशीं पट्ट । चुकवीं हे कष्ट । वियोगाचे ॥ २ ॥ पाहें गुरुराया । वघूनि हे मार्या । भेटेन माझ्या । रावासी ॥ ३ ॥ राम आहे जेथें । जाईन मी तेथें । भरत भावार्थे ।

---

१ निरोध करुन २ कसे शब्द तोडावयाचे? ३ वेरूळ येथील देव, श्रीशंकर. ४ परशरामास जिंकणाऱ्या श्रीरामास ५ भार्या. ६ डावीकडे. ७ मला रामाला भेटण्याची आज्ञा. ८ कैकयी मातेला मारून किंवा माया दूर सारून.

बोलतसे ॥ ४ ॥ बोलतां भरत । सप्रेम सर्व हि । दिनकरा पाहीं । ओर्त कैसें ॥ ५ ॥

झंपताळ [३१७

पतितपावना[1] । वारिजासना[2] । भवविदारणा । वाळिभंजना ॥ जळधिबंधना । पंकजासना । असुरकंदना । कमळलोचना ॥१॥ धृ०॥ येईं राघवा । पावें राघवा । भवभयें जिवा । गांजिलें वहु ॥ ध्रु ॥ जय सीतावरा । जय कृपाक्षरा[3] । जय धनुर्धरा । धाम[4]सुंदरा ॥ जय सुखार्णवा । जय कृपार्णवा । जय दयार्णवा । हरि भवार्णवा ॥ २ ॥ निशिचरार्दना[5] । जय जनार्दना । भक्तभावना । अमररक्षणा ॥ सजनआश्रमा । सिद्धसंगमा । जय मनोरमा । राजसोत्तमा ॥ ३ ॥ शशिधरांतरा[6] । जळदभासुरा[7] । धृतधनुःशरा । जय चिदंबरा ॥ ताडछेदका । दशमुखांतका । धनुष्यभंजका । कैवल्यदायका ॥ ४ ॥ संदरंजना । असंतगंजना[8] । नियत[9]भूषणा । कृतांतकंदना ॥ दिनकरप्रभु । विनति हे चि जी । वासु देइजे । चरणिं नित्य जी ॥ ५ ॥

राग माळश्री [३१८

॥ धृ० ॥ काय माझें पाहासी । दयाळा काय माझें पाहासी । अनाथ मी परदेशी ॥ ध्रु ॥ अगणित सेवक भुवनत्रई तुझे वसउंनियां[10] विजनासी । नाना साधनीं सावध साक्षपी न विसंवती या मनासी ॥ १ ॥ नाना गृह बहुविध उपाधी पाहिजे ज्या समयासी । तें तें अनुकुळ करुनी तत्काळ सादर होति तयासी ॥ २ ॥ जयंत्या पर्वे महोत्सव यात्रा दिव्या टाळ मृदांगेसीं । गाति नाचती ब्रह्मानंदें डोलती निवेडूंनि[11] मन निजांगेसीं ॥ ३ ॥ नाना साधक सोडुनि बाधक जाले योगविलासी । तनु मनु धन अर्पवें करुनि रामार्पण सेविती निष्काम

1आदड. 2कमलासना. 3अक्षरा=परमात्मा, विष्णु. 4 धाम=तेज,प्रकाश, स्वरूप. 5 राक्षसांना मारणारा. 6 शंकराच्या अंतरीं वास करणाऱ्या रामा. 7 जलद+भासुर=तेजस्वी. 8 गंजन=जिंकणें. 9 नियत म्ह. जितेंद्रिय, निश्चयी. 10 अरण्यांत वस्ति करुन राहिलेले. 11 स्वाधीन करून, अर्पून.

फळासी ॥ ४ ॥ ऐसे उत्कट भजनस्थितीचे दास रामा सद्गुणराशी । तयामाजीं रंक येक आपुलें ह्मणोनि उद्धरीं दिनकरासी ॥ ५ ॥

[३१९

नेणें ज्ञान भजन मतिसेवन । नेणें नामाभिधान ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ दयाळा ऐसा मी अज्ञान ॥ छ ॥ नेणें विधियुक्त आगम निगम । आणिक योगविधान ॥ २ ॥ नेणें विवेक वैराग्य विज्ञान । शांति क्षमा समाधान ॥ ३ ॥ नेणें मुद्रा समाधि व्युत्थान । उन्मनी अनुसंधान ॥ ४ ॥ नेणें लक्ष अलक्ष परात्पर । त्राहे ह्मणे दिनकर ॥ ५ ॥

[३२०

॥ ध्रु० ॥ त्राहे त्राहे त्राहे दीनबंधु करुणासिंधु । न लागे मज तुझा वेधु ॥ छ ॥ अखंड लागला या विषयांचा छंदु[1] । निशिदिनिं सळमळ कामक्रोध भवबाधु यांजहातीं नाठवे श्रीहरिकथाबोधु ॥ १ ॥ बोध होतां मनीं मोठा सीण वाटे परि हें खोटें तुजविण देवा उफराटें ॥ छ ॥ अतीं सोडीना काळ पाप मोठें । हर हर सर्वसारीं नाडियलें चाटेपोटें त्यावांचुनी वेळु जाय निंदाद्वेषकचाटें[2] ॥ २ ॥ ऐसें आयुष्य गेलें हातोंहातीं त्याची खंती न लागे देवा माझां चित्तीं ॥ छ ॥ पाळिलों तें अवघीं शेपीं अंतरतीं । दिनकर ह्मणे किती सांगणें हें तुजप्रति रघुपति कोण्या तोंडें करूं आतां विनंति ॥ ३ ॥

[३२१

॥ ध्रु० ॥ हर हर हर देवा महादेवा सदाशिवा कर्पुरगौरा देवराया ॥ छ ॥ सार्थक घडाया तुझी इच्छितो दया । घडि घडि गत वय होय जाय लवलाहा । तुजवीण उपाय काय आहे तराया ॥ १ ॥ देवा देवा देवा देवा मन्मथारि गौरीरमणा भयशमना करुणालया ज्ञळी[3] ॥ छ ॥ शंभुवाचुनी अंतीं कोण पाळी । भवभय दुर्धर वाटे मज बहु फार करीं त्याचा संहार हिमकरमौळी ॥ २ ॥ पतितपावना जीवना आमुचिया-सखया सजना भजनासी लावीं आपुलिया ॥ छ ॥

---

१ छंद. २ विषयापासून होणाऱ्या उपाधींमुळें. ३ सांकडींत सांपडल्यामुळें.

तुझिया भजनेंवीण जिणें वाया । दिनकर ह्मणे हीनें दीनें आह्मी जैसीं तैसीं रक्षीं देवा पायापासीं न ह्मणे नाथिला थार्या ॥ ३ ॥

[३२२

जय शंभु गिरिजारमणा । दुर्धरकलिकल्मषशमना । भवहरणा देवा रिपुदमना ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ कैलासनाथा ॥ ध्रु ॥ महादेवा आदिपुरुषा । जगर्जीवना शिव सर्वेशा । पशुपति जनतारण । जगदीशा ॥ २ ॥ हर हर शंकर शूळी । तारीं आत्रेयमौळी । दोन तुझें दिनकर सांभाळीं ॥ ३ ॥

[३२३

महादेवा नीळकंठा विशाळा । अगाध तुझी लीळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु० ॥ सदाशिवा दयाळा ॥ ध्रु ॥ भवाब्धि दुस्तर देखोनि डोळां । धावा तुझा केला ॥ २ ॥ अनाथ दिनकर असे कृपाळा । सांभाळीं स्नेहाळा ॥ ३ ॥

[३२४

सदाशिवा महादेवा सुरेशा । ब्रह्मांडनिजकोशा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ देवा देवा महेशा । मां पाहि जगदीशा ॥ ध्रु ॥ गंगाधरा गिरिवरा गुणेशा । नागेंद्रमणिभूषा ॥ २ ॥ पंचानना चंद्रकोटिप्रकाशा । पशुपति सर्वेशा ॥ ३ ॥ शंभो गजाजिनधरामरेशा । स्मरारि भूतेशा ॥४॥ दिनेश ह्मणे मज तुझी च आशा । निरंतर विश्वेशा ॥ ५ ॥

[३२५

परात्परा भवहरा उदारा । कैवल्यदातारा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ शिवकर्पुरगौरा ॥ ध्रु ॥ गौरीवरा गंगाधरा अपारा । ब्रह्मांडमांडोदरा ॥२॥ निरंतरा गिरिवरा ॐकारा । तारीं तूं दिनकरा ॥ ३ ॥

[३२६

दनुजनिबर्हण भूतगणईशा । सुरवरमंडण जय जगदीशा ॥१॥ ॥ ध्रु० ॥ शिवा शिवा शंकर शूळी । पाळीं आत्रेयमौळी ॥ ध्रु ॥ अ-

---

१ छंद. २ कल्मष=पाप. ३ अत्रिऋषीचा पुत्र जो चंद्र तो ज्याच्या मस्तकीं आहे असा शंकरा. ४ दनुज=दानव, दैत्य. निबर्हण=नाशक, जिंकणारा.

नाथदीनजनवत्सळ तूं रे । ह्मणउनि शरणागत तुज मी रे ॥२॥ पतितजनपावन ब्रीद तुझें । दिनकर ह्मणे हें भूषण माझें ॥ ३ ॥

राग परज [३२७

व्यापक निज गगनाऐसें । मोठें आपुल्या अवकाशें । परि तें नभ नव्हे साभासें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ तूं जाण सजना ॥ छ ॥ नभ ह्मणिजे शून्य हें पाहें । शून्य तें अज्ञान आहे । अज्ञानीं गुणसप्तक ठवलाहे ॥ २ ॥ काम क्रोध मत्सर मान । शोक मोह मद भय जाण । नभीं हे गुणसप्तक परिपूर्ण ॥ ३ ॥ नाम रूप कर्म जयासी । सगुण ह्मणावें त्यासी । त्रिपुटी न साहे ब्रह्मासी ॥ ४ ॥ यहीं परतल्या श्रुति । तेथें शून्यवाद तो किती । दिनकर ह्मणे हे वाउगी विपत्ति ॥ ५ ॥

राग परज [३२८

जेथें परतल्या श्रुति । स्वानुभवें ह्मणती नेति । न चाले तर्काची विपत्ति ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ तें ब्रह्म पाहें ॥ छ ॥ जेथें निःशब्द वाचा । खुटे संकल्प मनाचा । हव्यास शमला लक्षांचा ॥ २ ॥ ध्यानाचा मगडा[1] मोडे । ज्ञानाची जाणीव उडे । जेथें उगवे संसृतिचें कोडें ॥ ३ ॥ जयासाठीं शंकर योगी । होउनियां महा वीतरागी । निरंतर तें होउनि जें भोगी ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे ऐसें आहे । अणुता महता जें न साहे । सत्संगेंवीण कोण्हास नव्हे ॥ ५ ॥

[३२९

जों देह सुंदर तारुण्य वापा । जों दूरि काळखंपा[2] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु० ॥ तों तूं पाहें स्वरूपा । सत्संगे जप अजपा ॥ छ ॥ जों इंद्रियें मन सचेतनें पां । अलिप्त महापापा ॥ २ ॥ त्रिदोष जों देहीं न येति कोपा । जों शक्ति साक्षेपा ॥ ३ ॥ आरोग्य वैभव जों भोग सोपा । न पावे विक्षेपा ॥ ४ ॥ दिनेश ह्मणे तुझें आयुष्य मापा । भरोनि न ये जों पां ॥ ५ ॥

---

१ मुळांत "मगडा" आहे, पण "मडघा" पाहिजे, असें वाटतें. पहा श्रीमत् दासबोध ५-९-३१. मडघा= ठ, घर. जेथें भागाचें दुखाउण होतें. येथें ध्यान शिल्लक राहत नाहीं. २ खांप=पोट.

[३३०

जें ब्रह्म निर्गुण निःसंग आहे । जें दृश्य अनु नोहे ॥ १ ॥ तें तूं स्वरूप पाहें ॥ धृ ॥ काळत्रयाहूनि अबाध होय । संकेत जें न साहे ॥ २ ॥ नाहीं जया जन्ममृत्यु जरा हे । जैसें तैसें राहे ॥ ३ ॥ दिनेश ह्मणे जे गुरुसंप्रदयें । स्वानुभवें लाहे ॥ ४ ॥

[३३१

जें ब्रह्म निर्गुण निराभिमानी । अपार सुखखाणी ॥ १ ॥ धृ०॥ तें तूं स्वरूप पाहें । पाहूनी स्थिर राहें ॥ छ ॥ जें नित्य निर्मळ निःसंगवाणें । ज्या दृश्य नाहीं होणें ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे गति अगम्य त्याची । वेदां न वदवे चि ॥ ३ ॥

[३३२

विश्रांति जे महा तपधनाची । निशाणी मोक्षाची ॥ १ ॥धृ०॥ दया गुरुकृपेची ॥ छ ॥ जे मूळछेदक भवद्रुमाची । अपार स्वसुखाची ॥२॥ दिनेश ह्मणे मज ते प्राप्त साची । निष्काम पुण्याची ॥३॥

[३३३

धरा निजध्यास सदाशिवाचा । तारील मंत्र साचा ॥ १ ॥धृ०॥ जप श्रीराघवाचा ॥ छ ॥ विश्राम जो या जगत्रयाचा । अगाध विजयात्रा ॥२॥ दिनेश ह्मणे मज संयोग त्याचा । विनाश काळाचा ॥३॥

[३३४

अनाथ मी दीन तुझें कृपाळा । त्रैलोक्यप्रतिपाळा ॥ १ ॥ ॥ धृ० ॥ दानवबंधु दयाळा । उद्धार तां केला ॥ छ ॥ निष्कामपुण्यें फळासी आली । जें जें हातीं केलीं ॥ २ ॥ ब्रह्मादिकां नेट्रि महाग तुझी । चिंता तुला माझी ॥ ३ ॥ कारुण्यगुणें तुझें उत्तीर्ण होणें । ओवाळूं तनुप्राणें ॥ ४ ॥ स्वरूप तुझें हें मज प्राप्त जालें । गर्जेंद्रपण गेलें ॥ ५ ॥ भूमंडळीं भाग्य मझें अपार । लाधलों पद थोर ॥ ६ ॥ रक्षियलें ब्रीदमळें सुरेशा । दिनेश जगदीशा ॥ ७ ॥

[३३५

निंदूं नको मुले स्वकर्म काहीं । त्याविण गति नाहीं ॥ १ ॥

॥ ध्रु० ॥ याचा विचार पाहीं ॥ ध्रु ॥ न बांधतां तारू जळप्रवाहीं । राहिल उरि काई ॥ २ ॥ जाणें असे परस्थळासी पाई । ठेउनि पाय गेहीं ॥ ३ ॥ न सुटती सुखसंभोग देहीं । कर्मे चि केलें काई ॥ ४ ॥ दिनेश ह्मणे निज स्वधर्म सोई । चाळोनि लवलाहीं ॥ ५ ॥

[३३६

आकाश जैसें असे सुदयामतेसीं । चैतन्य जडजीवांसीं ॥ १ ॥ तैसा राम दासांसीं । अखड सहवासी ॥ ध्रु ॥ सुवर्ण पाहें जैसें अलंकारेंसीं । सिंधु कल्लोळासीं ॥ २ ॥ जैसी धरामर गुणें घटेंसीं । गोडि गुळापासी ॥ ३ ॥ तंतुत्व जैसें असे पटेंसीं । बीजत्व वृक्षेंसीं ॥ ४ ॥ दिनेश ह्मणे प्रभा रवीसीं । सुगंध पुष्पेंसीं ॥ ५ ॥

[३३७

अखंड जें निजगतीस देतें । हिरोनि भवनेतें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ रामनामजपातें ॥ ध्रु ॥ नाशित जें महा अहंकृतीतें । तमासि निरशीतें ॥२॥ मारीत जें कामक्रोधभयातें । दोषांसि पळवीतें ॥ ३ ॥ त्रासित जें कळिकाळा निघातें । स्वानंद उद्भवितें ॥ ४ ॥ ऐक्यासी आणुनि जीवेश्वरातें । द्वैतासि विघडीतें ॥ ५ ॥ सप्रेमवैराग्यशांतिक्षमेतें । आणी विज्ञानातें ॥ ६ ॥ मोक्षश्री संपदा घेउनि येतें । दिनेश ह्मणे जे तें ॥ ७ ॥

[३३८

॥ ध्रु० ॥ बापा दुर्घट आहे भवभय भारी ॥ ध्रु ॥ ज्या धाकें ऋषिमुनिवरें ज्यासीं धरिती योग विच्यारीं ॥ १ ॥ जैसा सिंह मृगासि झपेटी । तैसा काळ जीवारि ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे मनीं सावध आतां । चिंतीं तो शरधारी ॥ ३ ॥

[३३९

॥ ध्रु० ॥ जीव कैसा आहे मनुजा पाहें ॥ ध्रु ॥ जीव कोठुनि येतो कोठें जातो । करितो काय उपायें ॥ १ ॥ स्वाधिन हा कीं पराधिन ऐसा । विचारणें लवलाहें ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे खुण पावसि जरि तू । धरिसी सद्रूपाये ॥ ३ ॥

[३४०

॥ धृ ॥ जीव कोठुनि आला कोठें गेला ॥ छ ॥ जीव सगुण कीं हा निर्गुण आहे । पाहें विवरोनि मूळा ॥ १ ॥ आश्रम जाति कुळक्रम याचा । कोण तो धर्म जिव्हाळा ॥ २ ॥ माता कोण पिता वसतें स्थळ वर्ण तो कोण निराळा ॥ ३ ॥

[३४१

॥ धृ० ॥ ह्मणउनि सावध बापा नरहरि स्मरणें ॥ छ ॥ जगदीशभजनेंविण सीण ऐसें । बोलति वेदपुराणें ॥ १ ॥ दोषांचा जळधी कळि आहे । कैसें होइल तरणें ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे किति येणें जाणें । रघुपतिच्या विस्मरणें ॥ ३ ॥

[३४२

॥ धृ० ॥ चित्ता सावध होईं नरहरिस्मरणीं ॥छ॥ श्रीहरिस्मरणेंविण क्षण गत जो । तो जाणें यमधरणी ॥ १ ॥ उठतां बसतां धदा करितां । अखंड अंतःकरणीं ॥ २ ॥ आठ हि प्रहर दिनेश ह्मणे हरिभजनाची भरीं भरणी ॥ ३ ॥

[३४३

विषई जन हे केवळ दुर्जन सज्जन मानिसी कैसा । पाळिसी पोसिसी धनकण दाविसी परि हा अविद्येचा फांसा ॥ १ ॥ धृ० ॥ भज रे दीनबंधु । राम करुणासिंधु ॥ छ ॥ लाउनि ममता दाविती समता । मैंदें हें दिवसाचीं । मोहफासा घालुनि पतिता नागविती तुज साचीं ॥ २ ॥ हातें नेती पायें नेती । निशिदिन न विचारीती । दिनकर ह्मणे हें समजोनि राघव स्मर रे बरव्या रीतीं ॥ ३ ॥ भज रे दिनबंधु ॥ छ ॥

राग वैराटिका [३४४

बोले सद्बुद्धि तूं सद्विद्यें साजणी । हा चि जपु जनीं वनीं निरंजनीं । जीव जीतो बाई अखंड चिंतनीं । याचें साह्य केलें बरें साहीजणीं ॥ १ ॥ धृ० ॥ बाइये गे जपेंविण जप सोहं अजपा । सांगे सद्गुरु उपदेशसार सोपा । याचा विचार उघडा आहे बापा । अहं

सोऽहं निरसुनी मग पाहें पां ॥ ध्रु ॥ यकार आदि आहे सकार ज्याचा अंतु । आधारचक्रईंठीं गणराज जगतु । सा शतें तेथें पुरला संकेतु । बाळक श्रीहरीचा ब्रह्मा जाणवतु ॥ २ ॥ तया आसन षट्दळस्वाधिष्ठानीं । सा सहस्र जप जपतां निसानि । वरता मनपुरीं वो गोविंद माजणी । दशदळकमळीं बैसे आसन घालुनी ॥ ३ ॥ डफांत अक्षरें हें पत्रीं नेसउनी । जपे सा सहस्र मग वरी शूळपाणी । कटांत नीळोत्पळदळ द्वादश आसनीं । मंत्र अजपा सा सहस्र हृदयस्थानीं ॥ ४ ॥ स्वर सोळा कंठीं सहस्र जीवाचे । तयासी राहणें निस द्वार नासिकाचें । तयावरतें घडलें बैसणें शिवाचें । येक सहस्र जप लक्ष योगियांचें ॥ ५ ॥ हकार सकार हें बीज वो तेथीचें । तेथें मान पुरलें बाई ॐकाराचें । ब्रह्मस्थानीं बैसणें सद्गुरूचें । सरलें कारण तेथें वर्णअक्षरांचें ॥ ६ ॥ येक सहस्र मंत्र तेथें उच्चारला । जाण जीवशिवाचा ऐक्यभाव जाला । जीवीं शिव शिवीं जीव समरसला । तेथें द्वैतभाव उडोनियां गेला ॥ ७ ॥ ऐसें समाधान घडे स्वानुभवें । ज्यासी लाधलें हें तेणें चि जाणावें । ध्येय ध्याता ध्यान निरसूनि स्वभावें । स्वसंवेद्य स्वरूप दिनकर ह्मणे व्हावें ॥ ८ ॥

राग पावक [३४५

॥ ध्रु० ॥ राम माय राम बाप । राम सखा सोयरा । इष्ट मित्र पुत्र बंधु । राम सर्व परंपरा ॥ ध्रु ॥ राम जन राम वन । राम सुखसंपन्न । तन मन धन राम । राम सर्व त्रिभुवन ॥ १ ॥ स्नान राम संध्या राम । जप तप यज्ञ दान । राम वर्णाश्रमधर्म । राम विधिविधान ॥ २ ॥ इहलोक परलोक । राम सर्व चराचर । मीपण सर्व मार्झे । राम ह्मणे दिनकर ॥ ३ ॥

राग पावक [३४६

॥ धृ० ॥ पतितपावनाचा । गुण ध्याता कोणीयेकें । नाथिलें सोडुनिया । धन्य व्हावें पुण्यश्लोकें ॥ ध्रु ॥ थोर थोर जेणें पंथें । गेले

१ श्री दिनकर महान् योगी होत याचा हें पद पुरावा होय. २ लटकें, माया.

त्या चि पंथें जावें । अविद्येच्या साभिमानें । दुःख फासया भोगावें ॥ १ ॥ स्वर्ग नर्क यमयातना । पुण्यपापात्मक भोग । भोगितां सीण मोठा । न धरितां सत्संग ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे धन्य । नरदेहीं जाले येणें । पळेंपळ घडीघडी । स्वहिताचा लाहो घेणें ॥ ३ ॥

[३४७

पवित्र निर्मळ परत्रदातें । जीवांसी उद्धरितें ॥ १ ॥ धृ० ॥ नाम स्मरा सुचित्तें ॥ ध्रु ॥ नाहीं असें दुजें भवदमातें । छेदुनि गति देतें ॥ २ ॥ दिनेश ह्मणे नका दुजे विचारतें । याविण सर्व रितें ॥ ३ ॥

[३४८

श्रीराम निष्काम जीवीं धरावा । अखंड मुखीं गावा ॥१॥धृ०॥ क्षण वायां न जावा ॥ ध्रु ॥ संसारीचा सर्व सोडुनि गोवा । सप्रेम राम ध्यावा ॥ २ ॥ हा येक दिनकर ह्मणे विसांवा । त्रैलोक्यवासी जीवां ॥३

राग कल्याण [३४९

॥ धृ० ॥ बहुविध जडदेहीं । चंचळ हा । चाळक आत्मा पाहा । करितो करवीतो । सकळ हि हा । कार्य कारण तो हा ॥ध्रु॥ ऐके श्रवणीं तो । ऐकवितो । नाना शब्द तो होतो । स्पर्शे त्वचेसि तो । स्पर्शवितो । नाना स्पर्श तो होतो ॥ १ ॥ पाहे नयनीं तो । पाहवितो । नाना रूपें तो होतो । सेवी रसनेनें । सेववितो । नाना रस तो होतो ॥ २ ॥ हुंगे घ्राणें तो । हुंगवितो । नाना गंधें तो होतो । ऐसा होउनि तो । वर्तवितो । दिनकर ह्मणे चराचर तो ॥ ३ ॥

राग पचक [३५०

॥धृ०॥ सद्गुरु देवधर्म । स्नान संध्या कुळक्रम । सर्व हि सर्वातीत । सद्गुरु परब्रह्म ॥ध्रु॥ सद्गुरुवास जेथें । तें चि माझें काशीक्षेत्र। क्षेत्रवासी लोक नाना । देव ते चि पवित्र ॥ १ ॥ सद्गुरूचें पायवणी । सर्वतीर्थां सिरोमणी । भागीरथी आमुची ते । जनीं वनीं त्रिभुवनीं॥२॥ तारकउपदेशें । प्रत्यक्ष ब्रह्म करी । सद्गुरु विश्वेश्वर । द्वैतभार निवारी

१ स्नान

॥ ३ ॥ गुरु तीर्थ तीर्थराज । गुरु क्षेत्र सर्व क्षेत्रां । गुरु देव सर्व देवां । गुरु मंत्र सर्व मंत्रा ॥ ४ ॥ तनुमनुर्जीवेंमावें । अनन्य शरण । दिनकर रामदासीं निमग्न परिपूर्ण ॥ ५ ॥ ·

राग केदार [३५१

॥ धृ० ॥ भिक्षा कामधेनु निर्जाचीं । माग्यश्री अतितांचीं । अखंड दुमतसे । अमृताची । माही दर्शनाची ॥ ७ ॥ मार्गे घोळटी । ज्यांवरी । तो धन्य संसारीं । पुण्यश्लोक तो । चराचरीं । संसारिक जन तारी ॥ १ ॥ भिक्षुक भिक्षेचा मुकुटा । न शिंभे क्षण तिजटा । पंचमहापत्र । तिजवरी । करितां जनीं उद्धरला ॥ २ ॥ भिक्षाहारी तो । निराहारी । त्रैलोक्यमामाहारी । दिनकर ह्मणे तो । श्रीहरि । समई गृहस्थावरी ॥ ३ ॥

[३५२

गान मनीं वरदान । देईं साहित्यविंदान । पदप्रमय निदान । छंद बंद धारणा । राग रंग तानमान । भेद आळाप समान । गिडी भोंवरी प्रमाण । युक्तायुक्त कारणा । अर्थ लापणिका रस । श्रुतिसमेळ सुरस । श्रोयां नुपजे विरस । करितां विचारणा । मतिहीन दिनकर । तूं चि ठेवीं शिरीं कर । आहे तुझें मी किंकर । मूढबुद्धीवारणा ॥ १ ॥

[३५३

प्रज्ञासरस्वति माये । वंदूनियां तिचे पाये । कथा करितां अ- पाय । अणुमात्र नव्हती ॥ विद्यामात्र परिपूर्ण । चाणे चातुर्याची खूण । रागरंग तानमान । गातां संत रिझती । समयाचें सुचे ज्ञान । सुचे सर्व समाधान । कोठें तें हि विलक्षण । नव्हे वर्ततां स्थिति ॥ दिनकर ह्मणे वर । वंदनें चि ऐसा थोर । जरि शिरीं ठेवी कर । तरि सिद्धि घोळती ॥ १ ॥

[३५४

सद्गुरूचे पदरज । शिरीं पडतां सहज । स्वर्गी नाचती पूर्वज । ब्रह्मानंदें डुल्लती । तीर्थे इच्छिती तयासी । क्षेत्रें लक्षिती पंथांसी । तीर्थ

साधो का आह्मासी । तेणें दोष जळती । देव येती दर्शनासी । सिद्ध येती सवादासी । हर्ष थोर सावकासी । भाग्योदय बोलती । दिनकरा हें गहन । पदरजाचें निदान । मा ते कृपा होता पूर्ण । नेणों केसे बोळती ॥ १ ॥

[३५५

सर्व साधनाचें फळ । गुरुदास्य हें केवळ । दग्ध होती मनोमळ । पदरज लागतां ॥ बहु जन्में चित्त हीन । जालें होतें जें मळिण । शुद्ध होय अनुतापोन । चरणतीर्थ मागतां ॥ ताथें तपें योगें दानें । जें नेदवे वेदाध्येनें । प्राप्त नव्हे जें निदानें । सदाचारें वागता ॥ ऐसें परम गहन । कोण्हा न सगवे पूर्ण । दिनकरा तें सपूर्ण । गुरुवाक्यें जागता ॥ १ ॥

[३५६

सत्सगाचें महिमान । नाचें न्यें समाधान । निजानदें प्रेमा पूर्ण । अष्टभाव स्फुरती ॥ तुटे विषयाचा ध्यास । मोडे प्रपचहव्यास । मन नेघ माइकास । धरी स्वरूपीं रति ॥ वाणे विवेक वैराग्य । शुकादिकाचें जें भाग्य । शान्ति क्षमा यथायोग्य । देहभाव विरती ॥ काय सागों नवलाव । त्रिपुटीसीं ज्ञेय वाव । दिनकरा स्वयमेव । दृश्य द्रष्टा नुरती ॥ १ ॥

[३५७

सावधान सावधान । गुरुवाक्यें अनुसधान । पळभरि वेवधान । कामा नये साधका ॥ ज्ञानेंवीण जो विचार । तो चि जाण भूतसचार । जीवा होता अविचार । युक्ति त्याची बाधका ॥ स्वहिताचा नि सदेह । पावोनिया नरदेह । तेथें वाउगा सदेह । जन्ममृत्यूचा धाका ॥ सर्व सोडूनि नाविक । करीं मुक्तीचा विवेक । तरीं पावसी सम्यक । चराचरवेधका ॥ १ ॥

---

१ नि ग

[३५८

गुरुकृपेचें अंजन । लेती जयाचे नयन । तया स्वरूपनिधान । श्रमेंवीण सांपडे । मनोवाचा अगोचर । नव्हे इंद्रियां गोचर । सर्वी सर्व सर्वोपर । येकायेकीं आंतुडे ॥ भेद भेदूनि अभेद । सुख सांपडे विशद । जयालागीं टोंके वेद । पुराणासी नातुडे ॥ ऐसें सुख वरी पूर्ण । दिनकरा जें गहन । गुरुकृपेचें विंदान । भाववळें विरूढे ॥ १ ॥

[३५९

संतसंगें सारासार । मना विवर विचार । तरी पावसी साचार । स्वस्वरूप अंतरीं ॥ मद मछर शमेल । मोह माया विरमेल । दंभ प्रपंच दमेल । कल्पनेची कातरी ॥ भव दुर्धर कांपेल । कळिकाळ विळपेल । देहबुद्धि करपेल । ज्ञान साधिसी जरी ॥ सुख सुखें थोरावेल । ब्रह्मानंद हेलावेल । गुरुकृपा निभावेल दिनकरा भीतरी ॥ १ ॥

[३६०

गुरुकृपेवीण काय । मनीं करिसी उपाय । उपाय चि तो अपाय । जन्ममृत्युदायक ॥ श्रम करावा केला चि । अविवेक नाथिला चि । भ्रमें भ्रमावें वांया चि । भजभर्जो माईक । देव धर्म तीर्थ व्रत । योग याग कर्म नित्य । न करिती जीवन्मुक्त । पुनरावृत्ति योजक ॥ ऐसें नाथिले चि सर्व । काल्पनीक मिथ्या भाव । दिनकरा स्वयमेव । गुरुकृपा संम्यक ॥ १ ॥

[३६१

अगणित पुण्य होय । तरी लागे रामसोये । लोकलाज मग काय । अलोलिक विश्रामु ॥ जेथें मी तूं ऐसी माप । कांहीं नुरे चि निशेष । तेथें कल्पनाप्रकाश । धरी कोण बेश्रमु ॥ अनुर्वाच्य अडनांव । निर्विकल्प ज्याचा गांव । अहं आत्मा ब्रह्मभाव । तेथें कोठें संभ्रमु ॥ संतकृपेचा पवाड । निसंदेह तो निवाड । दिनकर ह्मणे गोड । सेविल्याचा आश्रमु ॥ १ ॥

[३६२

करीं टाळी वाचे राम । दास गर्जती निष्काम । सर्वकाळ हा

चि नेम । ध्यान दृष्टि लक्षुनी ॥ हरिकीर्तनीं सौरस । समुदायाचा ह-
व्यास । पर्वेजयंत्यांचा ध्यास । चित्त वित्त लाउनी ॥ ब्रह्मानंदें हेला-
वती । शांती चोहटां नाचती । आपपर हें नेणती । संतोषासी सेउ-
नीं ॥ ऐसे वैष्णव उदार । देती सुखाचे उद्गार । त्यांचे पदीं दिनकर।
देहभाव निरसुनी ॥ १ ॥

[३६३

सुरवर नरशूर । यक्ष गंधर्व किन्नर । योगी मुनी विद्याधर।
रामनामें गर्जती । दैत्य राक्षेस दानव । कपेश्वर गण मानव । पशु
पक्षी सदाशिव । रामनामें गर्जती ॥ अहिराज फणीवर । नद नदी
सरोवर । मेरु धरा गिरिवर । रामनामें गर्जती ॥ चंद्र तारा दिनकर ।
म्हीस कपि तरुवर । सर्व जीव चराचर । रामनामें गर्जती ॥ १ ॥

[३६४

धन्य धन्य नरदेह । स्वहिताचा निःसंदेह । पारि पूर्व पुण्य
साह्य । बरें जालें पाहिजे ॥ जरि पूर्व पुण्य होय । तरि लागे राम
सोय । जन्ममृत्यूचे अपाय । येहीं कोठें राहिजे ॥ स्वसंवेद्य सुखघन ।
निजानंदें परिपूर्ण । देहभावनिरशन । अहंकारें नुरिजे ॥ दिनकर ह्मणे
पूर्ण । पावोनियां समाधान । स्वसंवेद्य सुखावोन सर्वमान्य होइजे ॥१॥

[३६५

जन पाहे बरपंग । परि नेणे अंतरंग । ऐसियांचा गुणसंग ।
कामा नये साधका ॥ देहबुद्धीचे दायक । नवरसिक गायक । नाना
दुर्भेद वादक । गोष्टी बोले भेदका ॥ निंदी सन्मार्ग संतासी । द्वेषें रची
अपायासी । प्राणी नेणे स्वहितासी । युक्ति नेघे बोधका ॥ दिनकर
ह्मणे हिन । प्राणी ठके कार्यवीण । अंतीं आरूढपतन । कर्ममार्ग-
छेदका ॥ १ ॥

[३६६

सोफी जंगम जटिळ । द्विज संन्यासी ... धरूनी । पाहे
घडील । क्षपणीक बैरागी ॥ निराहारी १ चित्तपणें, आळसात. २ अधम.

भगवे तानडे फकीर । उवडे वोडके भंगी ॥ जिंदे मुल्लां कलंदर । बंदे सेख मुमाफीर । वल्ली काजी पेगंबर । वेकइद दुरंगी ॥ ऐसे अनतवेष-ज । पथ चालती निर्लज । दिनकरा ते सहज । धन्य जाले स्वर्गी ॥१॥

[३६७

गुरुकृपा हो जयासी । जावें शरण तयासी । तो चि वारील भयासी । ब्रह्मज्ञान वोधुनी ॥ जन्म मृत्याचे अपाय । त्यास रचील उपाय । दृढ धरावे ते पाय । प्रत्ययेंसीं शोधुनी ॥ ज्ञानतेज प्रकाशेल । बुद्धिकोश विकासेल । अहंतम विनाशेल । मत्तवाद रोधुनी ॥ दिनकरा समाधान । गुरुकृपें अनुसंधान । प्राप्त होतां अभिधान । सोहंसिद्धी साधुनी ॥ १ ॥

[३६८

राम नाम सत्य सार । नित्य जपे गौरीहर । तें चि घ्या रे निरंतर । भवभयछेदक ॥ अंबऋषी पराशर । व्यास नारद तुंबर । शुक पुंडरीक थोर । रामनामें निष्टक ॥ अगणित भक्तराज । ज्याच्या नामें निजराज्य । स्वर्गी पावती पूर्वज । ब्रह्मानंदें निराक ॥ दिनकर ह्मणे वाड । नरदेहीं फिटे चाड । सतसगें पुरे कोड । रामनामें सम्यक ॥१॥

[३६९

सगबग सगबग । विषयाची लगवग । कामा नये तगबग । घरदार धनाची ॥ झगमग झगमग । जाईजणि तगमग । वैभवाची सगमग । माझी तुझी जनाची । देहरग वोरगेल । पद पदवी खगेल । अतीं स्वहित भगेल । तेव्हा आस्ता कोणाची ॥ ऐसा नव्हे जों प्रयोग । तों तू साधी आत्मयोग । दिनकरा स्वसंयोग । वृत्ति सोहंपणाची ॥ १ ॥

[३७०

हरिकथा नामघोष । करताळिका विशेष । समुदाये हरिदास ।
निशाणे वाजती झणाण । टाळ वाजती खणाण । चग
करी टाळी वाचे राम रत ॥ घुमघुमिती मृदंग । स्वरें गाजती

उपांग । तेणें माजे रसरंग । अभाविकें तर्जेती ॥ दिनकर ह्मणे रम्य । रामकथा अनुपम्य । परि भाविकांसी गम्य । ते तेथें चि मज्जती ॥१॥

[३७१

कल्पनेची शेंडी बोडी । त्रिगुणाचें सूत्र तोडी । षड्गुणाचें वस्त्र वेढी । निर्वासना रंगेसीं ॥ सोहंभाव दंड धरी । ज्ञानकमंडलु करीं । विज्ञानाचें जीवन भरी । सर्वभूतनिवासी ॥ सहज सिंहासनावरी । निसंदेह संध्या वरी । निराक्षर जप धरी । अगणित गणनेंसी ॥ संतसंगें हा संन्यास । घेई करून विन्यास । दिनकर ह्मणे वेष । न मिरवी कुडीसी ॥ १ ॥

[३७२

उन्मनीची पुडी जेवी । पूर्णतेची सुंठी सेवी । नारायण धरी जीवीं । नारायण होउनी ॥ अलोलिक मठीं वास । निरंतर सावकाश । देहबुद्धीचे धातूस । स्पर्शों नेदी नयनीं ॥ पूर्वाश्रमी नाम जीव । स्मरण होतां स्मरे शिव । निरसुनी देहभाव । तें चि स्नान करूनी ॥ न बोडुनी हा सन्यास । साधकासी सविशेष । दिनकरा स्वप्रकाश । ज्ञानबोधें बोधानी ॥ १ ॥

[३७३

ब्रह्मज्ञानेंवीण नर । नर नव्हे खरा खर । हीण केला संवसार । सर्वांपरी पाहाता ॥ पळेंपळ सावकाश । होतो आयुष्यासी नाश । अंतीं पडे काळपाश । निदसुरें राहतां ॥ गेला नये येक क्षण । सेखीं होय विलक्षण । अतरला सुलक्षण । अहंकार वाहतां ॥ दिनकर ह्मणे धन्य । नरदेहीं हें जघन्यै अंतीं तुज राखे कोण । ममतेचें वाहातां ॥१॥

[३७४

देहबुद्धीचा संकल्प । देई सोडुनी विकल्प । मनीं धरीं निर्विकल्प । स्वस्वरूप सोयरे ॥ नरदेहीं पळेंपळ । जातें आयुष्य निर्फळ । न करितां तें सफळ । अंतीं नर्क काय रे ॥ संतसंगती धरूनी । पाहे

---

१ मडथडतां, शिव्याशाप देतां. २ दुश्चितपणें, आळसांत. ३ अधम.

विवेकें करूनी । अविवेक विवरूनी स्वसंवेद्य होय रे ॥ दिनकर ह्मणे गम्य । जये कृपेनें अगम्य । तये मूर्तीचा संगम । सोडूं नको पाय रे ॥१॥

[३७५

भक्तीवीण ब्रह्मज्ञान । ज्ञानेंवीण तें भजन । कामा नये परिछिन्न । येकेंवीण येक रे ॥ भक्तिज्ञानाचा विचार । कर्मेवीण अनाचार । युक्त नव्हे तो विचार । येकेंवीण येक रे ॥ भक्ति ज्ञान कर्ममार्ग । विणा वैराग्यें अभाग्य । बाधक हें यथायोग्य । येकेंवीण येक रे ॥ भक्ति ज्ञान कर्मयाग । वैराग्येंसीं फलत्याग । ऐसें नव्हतां अमार्ग । दिनकरा काय रे ॥ १ ॥

[३७६

काळदंडें धडकील । कळीमळें सडकील । भवरोग धडकील । निदसुरें राहातां ॥ योग जरेचा घडेल । तारुण्य हें विघडेल । तेव्हां दास्य न घडेल । राघोवाचें पाहातां ॥ दोष देहीं भिडकेल । पुण्यमार्ग फडकेल । आयुष्य हि झडकेल । कर्मवोझें वाहतां ॥ सेखीं सर्व वोसरेल । पापें प्राणी घसरेल । जो श्रीरामा विसरेल । दिनकरा बाहतां ॥ १ ॥

[३७७

घडी घडी आयुष्यासी । मूर्खा होत आहे नाश । सेखीं पडे काळपाश । तेव्हां कोण सोडील ॥ रांडा पोरें घरबार । विषयांचा हा जोजार । काळ करील संहार । क्षणामाजी नाडील ॥ अंतीं नाठवेल राम । शिवहृदयविश्राम । कैसा नाथिला चि भ्रम । अतराय पाडील ॥ दिनकर ह्मणे धन्य । दोहींकडे नागवण । ना प्रपंच ना भजन । पक्ष कोण बोढील ॥ १ ॥

[३७८

पदोपदीं आत्मघात । जीवीं जडला संघात । केला अज्ञानें आघात । जन्ममृत्यु लाउनी ॥ आत्मा अविनाश घन । दाट निबिड सघन । त्यासी नाथिलें चि विघ्न । नेणिवेसी भाउनी ॥ नेणिवेनें बद्ध

जीव । जाणिवेनें मुक्त शिव । स्वस्वरूपीं दोन्हीं वाव । भावनेसी खाउनी ॥ आत्मा ऐसा निष्कळंक । त्यासी जीवत्वें कळंक । दिनकरा हें निष्टंक । गुरुकृपेवांचुनी ॥ १ ॥

[३७९

भवभय अनिवार । वाटतसे मज फार । कांहीं न कळे निर्धार । कैसे परि तरिजे ॥ जरी करूं तीर्थाटण[1]। योग याग अनुष्ठान । तरी नाहीं आंगवण । धाउगें चि मरिजे ॥ पळेंपळ संवसार । यायां केला भूमिभार । मृत्यु आला मारेंमार । आतां काय करिजे ॥ दिनकर ह्मणे येक । संतकृपेचा विवेक । लाधे तरी च सार्थक । नाहीं तरी तुरिजे ॥ १ ॥

[३८०

जय राम जय राम । नित्य जपा पूर्णकाम । जनसज्जनविश्राम । सदाशिवचिंतनु ॥ योगियांचें निजधाम । साधकांचा मनोधर्म । मुनिजनध्येयवर्म । पूर्वापर नूतनु ॥ वेदशास्त्रें जयालागीं । कर्म धर्म ज्यांची मागि । पाहातातिं वीतरागी । राम तो पुरातनु ॥ दिनकर ह्मणे देव । अनुर्वाच्य ज्याची माव । त्याचा जाणें अभिप्राव । केवि मानवी तनु ॥१॥

[३८१

शुकमिसें गणिकेसी । जेणें नेलें वैकुंठासी । भावें स्मरतां तयासी । काय गती नव्हेल ॥ महा पतित कौठिक । रामामिसें तो वाल्मिक । ज्याचें काव्यवर टीक । वंद्य केलें केवळ ॥ पापराशी अजामीळ । पुत्रमिसें तो सुशीळ । अंतीं लाधला कैवल्य । निजानंद निर्मळ ॥ दिनकर ह्मणे राम । पतितांचा पूर्ण काम । मा तो सुशीळां विराम । ध्यातां केवि होईल ॥ १ ॥ ३० ॥

[३८२

निरसुनी भवभ्रम । करी ज्ञानाचा संभ्रम । तेणें पावसी निभ्रम । भ्रमाविभ्रमातीता ॥ सुख सांपडे दडेंस । पुरे मनाची भडेंस ।

---

[1] घनदाट, भरांव, पुष्कळ. २ हौस.

माजे विवेक घटस । नारासार शोधिता ॥ धन्य धन्य नरदेह । समाधानें निसदेह । टळे विदेह अदेह । समाधानी राहातां । दिनकर रामदास । ह्मणे होटनी उदास । परी सद्गुरुचें दास्य । मुक्ती होसी तत्वता १

[३८३

कर्में करितो प्रतापें । परिहारिलीं तितापें । जाती सुंयतें संतापें । जन्ममृत्यूच्या घरा ॥ देहमानेच्या पापें । द्विजें गिळिलीं अमूपें । केवि होती त निष्पापें । नाहीं निश्चयो खरा ॥ याग सकाम संकल्पें । स्वर्ग इच्छिती आफल्पें । इच्छितां चि गेली कल्पें । येतां जातां ससारा ॥ ऐसीं पतितें सुरूपें । दिनकरा महत्पापें । उक्त चौन्यास विरूपें । भोग भोगिती वरा ॥ १ ॥

[३८४

शुद्ध आत्मज्ञान धन । जया नित्य तो सधन । तया फल्पातीं नैधन । होता न दिसे नरा । विधिविधान गहन । शीळ चाळनी सहन । नित्य विज्ञान वहन । जयालागीं विहारा ॥ निजपणें तो सपन्न । पण आसुनिया पण । पणोपणीं हि आपण । विचरत चतुरा ॥ पदोपदीं धरा धन्य । धन्य जेणें त्रिभुवन । केवा पतितीं अमान्य । दिनकरा तो खरा ॥ १ ॥

[३८५

कर्में मातला कर्मिष्ठ । भ्रमें भ्रमला भ्रमिष्ट । धर्में फुगला धर्मिष्ट । पात्रापात्र भुलला ॥ मदें मातला मदांध । मोहें मोहिला मोहांध । धनें मातला धनांध । तया न दिसे मळा ॥ दोषें फटाळेना मन । गर्वें आधळे नयन । तेणे न देखे सज्ञान । अणुमात्र तो डोळां ॥ परि जाणवेल तेव्हा । नर्की पचविती जेव्हा । दिनकर ह्मणे देवा । विसरला हें साळा ॥ १ ॥

[३८६

मदगदळ सदळ । याचा लागता वदळ । भवव्यार्थाचे गोंदळ । घरोघरीं घालिती ॥ मा यत्नेची [illegible] राहे निवळ । आ

यादाचें कर्दळ । द्वेषमुखें सेविती ॥ विधिनिषेधाचा चळ । राहो नेदी पैं निश्चळ । स्वर्ग नर्क अविचळ । ज्याच्या संगें भोगिती ॥ ऐसे अविचार खळ । दिनकरा ते वखळ । मदें मातले निखळ । कुंभपाकीं पचिती ॥ १ ॥

[३८७

तन मन धन जन । काळ करील नर्जन । खोटें मायेचें सौजन्य । सर्व सोडिता बरें ॥ मान्यतेची कणकण । आगीं जडती निकण । काळ मारी चडकन । अपमानाचीं भेरें ॥ ब्रह्मद्वेषाचें भूषण । मिर्गी निंदेचें शासन । ऐसियासी आश्वासन । काळदडें आदरें ॥ सर्व सोडूनियां येक । धरीं विवेक सम्यक । दिनकर ह्मणे भाप । तो चितरे हें खरें ॥ १ ॥

[३८८

मुरवर नरशूर । नामें पावन असुर । मुनिवर वनचर । ऱ्हीसतारक खरा ॥ जड तारिले जळात । सिंधु बांधला पळात । शिरोमणी सकळात । राम चित्तीं तो धरा ॥ तीर्थ व्रत दान पुण्य । सर्व कीजे रामार्पण । तरि होइजेल धन्य । निजपदीं चतुरा ॥ दिनकरकुळकाम । जीवीं धरावा निष्काम । स्वप्नीं तो हि भवभ्रम । कोण्हा न दिसे बरा ॥ १ ॥

[३८९

तन मन जन धन । वन भुवन साधन । सर्व आहे हें नैधनें । सारासार पाहाता ॥ सार शोधीं सावधान । काळें माडिलें सधान । रामीं लावीं अनुसंधान । सावधान तत्वता ॥ पद पदवी जाईल । जऱ्ही जाला ईश्वरीं । अत सकळा हाईल । येथें नाहीं अन्यथा ॥ दिनकर ह्मणे राम । धरीं सोडूनि विराम । तेणें पावसी आराम । सुखरूप सर्वथा ॥ १ ॥

---

१ ग्रास. २ मार्गे टाकण ३ विनाशी. ४ (?)

[३९०

गुरुकृपेवीण दक्ष । बोले ज्ञानज्ञेयपक्ष । केवि पावेल तो मोक्ष । ब्रह्मस्थितिवेगळा ॥ अनुभवेंवीण देख । शिकवेलें बोले शुक । तैसें ज्ञान तें शाब्दिक । जना बोधूं शिकला ॥ नसे वैराग्याचा लेश । कैंचा कर्मांचा ह्व्यास । ज्ञानमार्ग तरी थोस । अहंकारें नाशिला ॥ दिनकर ह्मणे मूर्ख । मानी विषयाचें सुख । परि रौरवाचें दुःख । अंतीं भोगी वेकळा ॥ १ ॥

[३९१

बोलण्यानें होतो नाश । न बोलावें सविशेष । नेमक चि स्वप्रकाश । सर्वां ठाईं पाहिजे ॥ तरि हांइजेल धन्य । जडजावें राजमान्य । नाहींतरी ते जघन्य । अपवादें लाहिजे ॥ ह्मणऊ नयां नेमक । वर्तणूक प्रपंचिक । तथा हो कां परमार्थिक । तन्हि न्यायें राहिजे ॥ ऐसे नीतिवंत नर । नरवेषें ते ईश्वर । धन्य ह्मणे दिनकर । ऐसे नरदेही जे ॥ १ ॥

[३९२

त्यजऊनि वर्णाश्रम । तोंडें बोले सर्वब्रह्म । काय कैंचे देवधर्म । काल्पनिक आघवें ॥ कैंचे स्वर्ग कैंचे नर्क । कैंचे विधींचे संपर्क । ऐसें बोधूनि कुतर्क । रची नाना लाघवें ॥ अविवेचें जाड बळ । धरूनियां अनर्गळें । क्रियेवीण शब्दजाळ । न्यायनीति नाठवे ॥ दिनकर ह्मणे श्रम । करी केला चि वेश्रम । अंतकाळीं अविश्रम । केवि राम आठवे ॥ १ ॥

[३९३

अनुभवेंवीण ज्ञान । भुंके नरवेषें श्वान । शिश्नोदरपरायण । विषयांसी सोकलें ॥ निंदी तीर्थ देव धर्म । विधिविधान स्वकर्म । भूतदया नित्यनेम । शब्द सांगे शिकले । जें जें दिसे तें तें ब्रह्म । ऐसें भजन सुगम । उपदेशी सर्वब्रह्म । बोल बोले मोकळे ॥ दिनकर ह्मणे काय । शब्दब्रह्में हित होये । तरि धरूनि उपाय । साधक कां थोकले ॥१॥

---

१ लौकिक. २ मिश्रण, गुंतागुंत. ३ आडकाठी नसलेला.

[३९४

किती संसाराचा सोस । जीवा करिसी विशेष । वय वेंचलें उदास । रांडापोरें पोसितां ॥ माझें घर माझी दार । माझा सकळ संसार । ऐसा नाथिलें जोजार । खरपणें वाहाता ॥ सेखीं जाणें येकलें चि । तेव्हा संगति कोणाची । प्रपंचाची कीं देवाची । येमदूत ताडिता ॥ दिनकर ह्मणे वेगें । सवे साडूनियां मागें । हित करीं संतसगें । सुखी होसी तत्वता ॥ १ ॥

[३९५

काय जीवा भुललासी । माझें माझें जल्पतोसी । सोडूनियां राघेवासी । विषयांसी सेविसी ॥ वय वेंचे पळेंपळ । अंतीं राहेल सकळ । तेव्हां कोणाचें तूं बळ । येमदूना दाविसी ॥ घालूनिया कर्मपाश । दूत नेती सावकाश । तेव्हा यातना कोणास । आपुली तूं लाविसी ॥ आतां तऱ्ही मूढा सोय । धरीं सद्गुरूचे पाय । दिनकर ह्मणे काय । नाथिलें चि भाविसी ॥ १ ॥

[३९६

मना सोडावे ते जन । जेथें बहुत दुर्जन । खळ खोटे बुद्धिहीन । सारासार निंदिती ॥ भाव भक्त ना आचार । कैंचा स्वधर्म विचार । चोर कठोर साचार । हीनजना वंदिती ॥ हरिकीर्तन पुराण । कथासार निरूपण । तेथें नाहीं ज्याचें मन । सज्जनासी खेदिती ॥ ऐसियासी नमस्कार । दिनकरा निरंतर । जैसे क्रियेचे विखोर[1] । स्वहितासी छेदिती ॥ १ ॥

[३९७

नरदेहीं सावधान । जीवा नको वेवधान । लावीं रामीं अनुसंधान । करीं हित आपुलें ॥ आतां जाणें क्षणा जाणें । नाहीं कोण्हासी राहाणें । सेखीं लागेल भोगणें । कर्म केलें नाथिलें ॥ होऊनियां शुद्धबुद्ध । देव भजावा प्रसिद्ध । तयावीण दुजा वेध । जयातें चि नावळे ॥

१ विषाकार, सर्प.

दिनकर ह्मणे नीट । पंथ सोडूनि अव्हाटें । धरीं तयासी कचाट । पदोपदीं दाटलें ॥ १ ॥

[३९८

अज्ञानाचें तूं निधान । जीवा आहेसी संपूर्ण । रात्रिदिस वणवण । रांडापोरें पोसितां ॥ द्रव्यदाराअभिलाप । विषय चा आशापाश । गळां पडिला विशेष । ज्ञानपंथ नेणतां ॥ नरदेहाऐसा वास । पावोनियां सावकाश । अहंकारें नासलास । मी मी माझें जल्पतां ॥ आता तऱ्ही निजमोच । धरीं सद्गुरूचे पाय । दिनकरा प्राप्त काय । देहबुद्धि वाहतां ॥ १ ॥

[३९९

पृथ्वी आप तेज वारा । चहूं भूतांचा पसारा । महद्भूत सैरावैरा । तें पाचवें पाहातां ॥ अंतरात्मा तो चंचळ । चले चाळी दृश्यमूळ । तो चि शोधावा सकळ । भूतमात्रीं तत्वता ॥ सत्तारूप तो चैतन्य । द्रष्टा साक्षी जो अनन्य । स्वसंवेद्य घन शून्य । ऐसीं नामें धरिता ॥ दिनकर ह्मणे दृश्य । निरसिता स्वप्रकाश । तुरे द्रष्टत्वें सामास । दर्शन हि सर्वथा ॥ १ ॥

[४००

दृश्यासवें द्रष्टा जाय । येथें सांगावें तें काय । दर्शनासी ते चि सोय । येक येकासी मूळ ॥ वाच्यात्रिपुटीचें भान । निरसितां परिपूर्ण । अनुर्वाच्य निरंजन । परब्रह्म निर्मळ ॥ द्वैतभावाचे जघन्यें । भेदाभेद जाले शून्य । चौ वाचा पडिलें मौन्य । ऐसें जालें निर्मळ ॥ संतसंगें हा विचार । विचारिता सारासार । निसदेह हा निर्द्धार । दिनकरा केवळ ॥ १ ॥

[४०१

जड चंचळ निश्चळ । तिन्ही पदार्थ केवळ । यांत उत्तम निश्चळ । निरभिता जें उरे ॥ आत्मा चंचळ तो सार । देह जड तो

---

१ आडवाट. २ सर्वव्यापी अर्थे आकाश. ३ निश्ट, हलक्या प्रकारचें.

असारें । विरता सारासारें । निश्चळ चि साजिरें ॥ सावधान जीव दक्ष । तो चि हाऊनि सापक्षें । गुरुकृपें पावे मोक्ष । तत्काळ चि विचारें ॥ दिनकर ह्मणे व्यस्तें । अस्तऊनिया समस्त । संप्रज्ञातसमाधिस्थ । निरंतर तो चि रे ॥ १ ॥

[४०२

जडदेहीं सर्वकाळ । अनरात्मा तो चंचळ । पळे चार्‍ही दृश्यमूळ । द्रष्टा होऊनि सदा ॥ तिहीं अवस्थाचें भान । बरें ससारिक ज्ञान । प्रपंचाचा ऊणपूंण । संरक्षितो सर्वदा ॥ परि नाहीं आत्मज्ञान । मोक्षदातें जें गहन । तरि सीण कार्येंण । पदोपदीं आपदा ॥ दिनकर ह्मणे काये । नरदेहीं हृ अपाये । पशुप्राणियाची सोय । कैसी होय गोविंदा ॥ १ ॥

[४०३

अधेऊर्ध्वे समसंधि । श्वासोश्वासीं दृढ बुद्धि । करूनिया साध्य साधीं । गुरुवाक्यें साधका ॥ तिहीं अवस्थासाक्षारीं । स्मरण करावें अंतरीं । जडानिया निरंतरीं । चराचरवेधका ॥ मनपवन समान । अग्निचक्रीं समासन । घालूनिया कीजे ध्यान । ध्यानें मोक्षदायका ॥ दिनकर ह्मणे सर्व । साक्षात्कारें स्वसवेद्य । पद वेदप्रतिपाद्य । प्राप्त होय सायका ॥ १ ॥

[४०४

मायाब्रह्माचा विचार । विचारी जो सविचार । काय जाणे अविचार । अज्ञानें जो गुंतला ॥ देहबुद्धीचा वोखर । वाहे प्रपंचआखर । पाप पिकवी तो खर । अहंकारें वोतला ॥ सत्य मानूनि ससार । करी कर्तृत्व असार । देत आकल्प निसार । रौरवासी पातला ॥ न विचारिता अज्ञान । दिनकर ह्मणे ज्ञान । केंवि पावेल विज्ञान । सकल्पें जो भूतला ॥ १ ॥

---

१ सबद्ध असलवणारा २ गोंधळलेल्या विचाराचा ३ विरसूनियां ४ बाग घाट ५ खालीं वर वाहणारे प्राणवायुचक्र ६ तत्क्षणीं

[४०५

काय सांगावें नवल । देतां देहाचें फावेल । प्राप्त होतसे केवळ । कैवल्य चि जीवांसी ॥ काहीं नलगे सायास । नाना प्रयत्नीं प्रयास । बोले भागवतीं व्यास । तो स्वरूपनिवासी ॥ होतां तत्वांचा विनाश । पद पावे अविनाश । तथा कल्पांतीं हि नाश । नव्हे तुके शिवासीं ॥ नरदेहीं हें साधन । जया साधे तो चि धन्य । दिनकर सावधान । असतां मायाप्रवासीं ॥ १ ॥

[४०६

देव वेदप्रतिपाद्य । असंभाव्य स्वसंवेद्य । स्वप्रकाश सर्वआद्य । निजानंद केवळ ॥ सर्वी सर्व सर्वेश्वर । अंतरात्मा जीवेश्वर । जो हें होय चराचर । पाळी जाळी सकळ ॥ द्रष्टा साक्षी ब्रह्मनिष्ठ । कल्प[१] कल्पांत कनिष्ठ । काळ अक्षरवरिष्ठ । मद्भूत सोज्वळ ॥ दिनकर ह्मणे देव । पिंड ब्रह्मांड सावेव । कर्ता भोक्ता हर्ता शिव । शक्तियुक्त चंचळ ॥ १ ॥

[४०७

थोरांहून महाथोर । तो हा विश्वीं विश्वंभर । सर्वाधार सर्वेश्वर । सर्वांतरनिवासी ॥ गुणात्मक तिन्ही देव । ब्रह्मा विष्णु महादेव । यांचा देव सदाशिव । सेव्य सर्व जीवांसी ॥ मायेअविद्येचें भान । सर्व होऊनि आपण । पंचभूतिक सगुण । स्वयें चाळी सर्वांसी ॥ स्वस्वरूपाचिये खुणें । जाणे नेणे[२] ज्ञानाज्ञानें । तो चि दिनकर ह्मणे । भोगी मुक्ति भवासीं ॥ १ ॥*

[४०८

कायॅ पाहासी निदान दीनबंधु ॥ ध्रु ॥ ममतापरें सर्व सोडुनि गेलीं । आतां तूं धांव कृपासिंधु रे ॥ १ ॥ नक्र जळीं बळें काळ चि

१ कौल, किंवा कवल ह्म० आस. २ नित्यकल्प व महाकल्प या भेदेंकरून दो (हंसकोश). २ जाणणें, नेणणें. * मागील पदांक ३५२ पासून ४०७ पर्यंतचीं ५६ पदें एका च छंदाचीं व एका च जातीचीं सारखीं आहेत. ह्मणून प्रत्येक पदापुढें पदाचा अनुक्रमांक १ ते ५६ पर्यंत दिलेला आहे. ३ हा गजराचा धावा आहे.

भासे । सोसवेना मज क्रूर बाधू रे ॥ २ ॥ दीनें क्ारि मी परि दिनकर तूं रे । त्याचा छेदीं विरोधु रे ॥ ३ ॥

राग परज [४०९

॥ ध्रु० ॥ स्मर मन राम राम राम ॥ छ ॥ पतितपावन करुणासागर । मुनिजनमनविश्राम ॥ १ ॥ परमपुरुष भवबंधविनाशन । हरहृदयानंदधाम ॥ २ ॥ मुनिवधुशापविमोचन देव । दिनकरवंशआराम ॥ ३ ॥

॥ राग रामक्री ॥ [४१०

॥ ध्रु० ॥ माझा सार्थकदिवस आजि ॥ छ ॥ सद्गुरूचे पाय देखिले नयनीं । आल्हादें जीव सुखामाजीं ॥ १ ॥ स्वरूपीं तन्मय मानस जालें । होउनिं विषयांसी वाजी ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे अनुंर्वाच्य केलें । ठेविलें संतसमाजीं ॥ ३ ॥

[४११

॥ ध्रु० ॥ मनुजा सावध सद्गुरुभजनीं । होसी पावन विजनीं ॥ छ ॥ सनकादिकांचें हें वर्म । मुनिजनमानसधर्म ॥ १ ॥ सकळ हि साराचें निजसार । सद्गुरुवाक्यविचार ॥ २ ॥ दिनकर + +[3] णे जो साविचार । तो उतरे भवपार ॥ ३ ॥

राग गौडी [४१२

॥ ध्रु० ॥ रामा मानस स्थिर न ऱ्हाय ॥ छ ॥ अध्यात्मविद्येचा विचार न करी । न धरी स्वहितसोय ॥ विवेक वैराग्य नावडे भजन । आवडे कोकउपाय ॥ १ ॥ शृंगारिक नटनाट्य भांडीव । श्रवणीं ऐकों जाय ॥ काव्यरसिक कळवंत गायन । गीत नृत्य पाहों ठाय ॥२॥ विरहानळ जेणें होय प्रदीप्त । वाढे काम अपाय ॥ ऐसे अनर्थ वैरी न वरी हित । दिनकर ह्मणे करूं काय ॥ ३ ॥

---

१ दीनपणें करुणा भाकी. २ कटाळा, त्रास. ३ या पुढें ज्या ठिकाणीं फुल्या दिल्या आहेत तीं अक्षरें फाटण्यांत गेलीं आहेत असें समजावें. ४ कामविषयक शास्त्र .५ वैरी ? ६ स्वीकारी.

राग काफी [४१३

पावन नरदेह पावोनि काय असुरा । प्राण्या जाळासी निदसुरा । स्वहित सोडुनी विषयसैरा सेविसी पामरा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सावधान होईं रे । मागें पुढें पाहीं रे । रामावाचुनि सखे कोण देहीं गेहीं रे ॥ छ ॥ काळ हा कठिण व्यापक मोठा सगुणीं व्यापला । त्रितापें कोपला । प्रळय करीता न ह्मणे पर अथवा आपला ॥ २ ॥ विषमकाळीं सखीं तें विमुणी येती स्मशाननगरी । फिरोनि जाती घरा ॥ ऐसें जाणोनि दिनकर ह्मणे रामीं का नव्हसी पुरा ॥ ३ ॥

राग काफी [४१४

काम नको क्रोध नको शोक मोह ताठा । नको घोर गर्वफाटा । मान अपमान नको दंभ द्वेषराटा ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ रामा भजन तुझें देईं । मज ठेवीं अभेदठाईं । अहतापापिण +++ग भेद कोणे ठाईं ॥ छ ॥

(पुढील दोन चरणें फाटण्यात गेलीं)

\+ + + + + + ॥ २ ॥ क्रियेवीण बोल नको नको निंदा स्तुति । असतसंगति । दिनकर ह्मणे काहींच नको तुजविण सीतापति ॥ ३ ॥

राग काफी [४१५

शिवादिक सिद्ध साधु सनकादिक ज्ञानी । महा समाधानी । हें चि सागोनि गेले वसिष्ठ कपिल महामुनी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ गुरूसी शरण जावें । स्वस्वरूप विचरावें । सारासार विचारूनि साधनीं दृढ व्हावें ॥ छ ॥ उत्तम नरदेह तेथें उत्तम आयुष्य । जाणें तें मनुष्य । त्याहीमाजीं उत्तम आत्मसाधनीं निमिष्य ॥ २ ॥ येचि देहीं याचि डोळा सोहळा स्वसुखाचा । जरी भागिजेना साचा । ह्मणे दिनकर तरी सीण का वैराग्याचा ॥ ३ ॥

राग काफी [४१६

संसार तुटका । अवघा चि फुटका । कायासी काहीं लळिता नलगे माईक लटका ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ सावध होईं रे । परतोनि पाहीं

रे । मी माझें ह्मणतोसी त्यासी + + काई रे ॥ ध्रु ॥ उगा चि हुंबसी । नाथिल्यासी झोंबसी । आपुलें पारिखें ह्मणतां काळपाशीं लोंबसी ॥ २ ॥ वाउगें बोलसी । सोमा सांडुनी चालसी । चौऱ्यासी लक्ष योनी पूयपंकीं लोळसी ॥ ३ ॥ विषय मानिसी । तेथिल सुख मानिसी । रौरवांचा भोगीं दुर्जे कोण आणिसी ॥ ४ ॥ ह्मणे दिनकर देखोनि डोळे झांकिसी । गिळिले विळे जाणवती तुज जेव्हां तूं वोकिसी ॥ ५ ॥

राग वैराटिका [४१७

॥ ध्रु० ॥ + + + + + जयां । तो चि प्राप्त तयां । + + + + वायां । ठेऊं नये ॥ ध्रु ॥ मेघ चातकासी । खतें काउळ्यांसी । सेव्य चकोरासी । चंद्रामृत ॥ १ ॥ तितरांसी खडे । मयोरांसी किडे । राजहंसांपुढें । मुक्ताफळें ॥ २ ॥ रात्रीचा दिवस । होतसे येकांस । दिवसाचा वास । रात्री येकां ॥ ३ ॥ विश्वीं विश्वंभर । भरला अपार । देतसे उदार । ज्याचें त्यासी ॥ ४ ॥ दिनकर ह्मणे । प्राप्त क्रियमाणे । संचिताच्या गुणें । त्रिभुवनीं ॥ ५ ॥

राग वैराटिका [४१८

अनता जन्मांचें । सुकृत अनत । घडे अकस्मात । सदैवांसी ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ तरी च सार्थक । संतसमागमें । लाधती संभ्रमें । पुण्यश्लोक ॥ ध्रु ॥ विधीनें आचार । स्वधर्मे विचार । करी निरंतर । ब्रह्मार्पण ॥ २ ॥ श्रवण मनन । निजध्यास पूर्ण । साक्षात्कारें ज्ञान । विचारणा ॥ ३ ॥ दिनकर ह्मणे । + + चा तो जाणे । स्वस्वरूप बाणे । स्वानुभवें ॥ ४ ॥

[४१९

(पहिलीं दोन चरणें फाटण्यात गेलीं) ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ धन्य जालों आह्मी सज्जनसंगतीं । धन्य जालों आह्मी रे । सज्जनसंगतीं । संसार पुढती पारुषला रे ॥ ध्रु ॥ कोटी यज्ञाची फळश्रुति जाणा । कोटी यज्ञाची रे । फळश्रुति जाणा । वंदितां चरणा भावें

संतांच्या ॥।२ ॥ आमचें सर्व हि सद्गुरूचे पाय । आमचें सर्व हि रे । सद्गुरूचे पाय । दिनकरा ल्य रामदासीं रे ॥ ३॥

हिंदुस्थानी पदें

राग कामोद [४२०

स्वहितके काज येक येही बिचार । रामस्मरण करीं वारें हिं वार ॥१॥ धृ० ॥ भज्य मन रामचरन सुखसार । छोरि उपाधीविखें संसार ॥ ७ ॥ पतितको पावन राम हि राम । और भज्यनसे कछु नहिं काम ।। २ ॥ दिनकरअंतर सो हि सुधार । रामभजनबिन दुख अपार ॥ ३ ॥

राग गौडी [४२१

अंतसमे कोड नावे साथ । वकत "सुहृद त्रिया और हि भांत ॥१॥ धृ० ॥ राम कहो रघुनाथ कहो रे । भवसागर हा जात बहो रे ॥ ७ ॥ धन्य जो बनजाकी बलिहारी । चरन लगन जिन्हें अहिल्या तारी ॥ २ ॥ आप बुडे बुडावे औरसे । सो जड जल तारे सो प्रभु कैसे ॥ ३ ॥ बनचर ले लंकापुर घेरे । रावनके दस सीर्स उतारे ॥४॥ त्रिदश देवको बंद छुरावे । दिनकरमनमे सो राम गावे ॥५॥

राग कामोद [४२२

करम करामति काम कुसंग । त्यजीं भज राम अनंत अभंग ॥१॥ धृ० ॥ निशिवासर यहि वाणिबखान । राम हि राम सुधारसपान ॥७॥ सार सुधारसर्से अगणित । दीन दिनकर सो सुख लेत ॥ २ ॥

राग गौडी [४२३

गुरुजीकी बात प्रचीतसें पाई । जे बातसें अहंममना गमाई ॥ १ ॥ धृ० ॥ वो हि धंदा लागो भाई । अहं सोहं ज्याहा मिटगये दोई ॥ १ ॥ ज्युतें देखूं दसें मै मेरा साई । देखणा देखे सो याबिण वो हि ॥ २ ॥ अपनी लज्जा आप हि ज्याने । आपें हि दिनकर होय बखाणें ॥ ३ ॥

राग केदारा [४२४

बाबा कामक्रोधको कछु नहि काम । ज्याके संग पिरत अति-जेम ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ कर ताळी बाबा कहो मुख राम । निकी बाट चढते निजधाम ॥ छ ॥ धन दारा घर ममता फांसी । डारिके फेरत ळछ चौऱ्यासी ॥ २ ॥ काह करते प्राणी अनहित अपना । यो नर-देह बाबा जैसा स्वपना ॥ ३ ॥ गहेला लोक कहे सब मेरा । राम-दीपकबिन सब हि अंधेरा ॥ ४ ॥ कहत दिनकर रामदास होणा । रामभजनबिन पळ हि न जीवना ॥ ५ ॥

राग कामोद [४२५

ज्ञानी ग्यान चिन्हत हो राम । ध्यानी ध्यानसें पूरनकाम ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ मेरा तन मन सबसें उदास । चरनकमळका छे रहे वास ॥ छ ॥ ज्योगी जटिल पंडित हरिदास । प्रभुगुनरति करते बिलास ॥ २ ॥ त्यप तप मुद्रा आसन नेम । दिनकर ज्याणे तिहारो नाम ॥ ३ ॥

राग केदारा [४२६

राम राम कहिये मूढमती । राम राम कहिये ॥ छ ॥ भवसाग-रमा हि बुडबुडीं मरिये । सो नामतरणीच्ये हि क्यौं न तरिये ॥ १ ॥ विषयवीष कैसें अम्रित माने । जौं मीन लोहसें मोहित रतिये ॥ २ ॥ आयुर्बळ पळपळ मित ज्याने । अंतसमें कोउ संग न आवे ॥ ३ ॥ जननि जनक सुत धन जन दारा । संपत प्रातसमें पच्यतायें ॥ ४ ॥ दिनकर कहे मूढ भ्रमगति त्यजिकें । निजहित रामभजनसें हि करिये ॥ ५ ॥

राग कामोद [४२७

गावे ते निगमगुण तेरे रे । सांईसें सिरताज्य कोई नहीं रे ॥१॥ ध्रु० ॥ तूं हि तू हि तूं हि दीनबंधू रे । छेदक भवबंध कृपासिंधू रे ॥ १ ॥ ध्रुव अंबरीष गज गणिका रे । भाषत अबिगत भाषा रे ॥२॥ बळि बिभीषण हनुमान रे । चरनके पास दिनकर दीन रे ॥३॥

[४२८

वैष्णवजनप्रतिपाळक कैसा । जांहा देखू वाहा जैसाको तैसा ॥ १ ॥ धृ० ॥ रामदाही रामदाही साची बात । निमिष न ज्युदा होवे प्रभुको साथ ॥ छ ॥ खाते पीते ज्ञुन बनमें साथी । मनमें बैठे रघुराज्यगुसाई ॥ २ ॥ प्रगट निरंजन सबघट देखू । दिनकर कहे हु और न लेखू ॥ ३ ॥

[४२९

ना कछु माऊ ना कछु लेऊ । सहजस्वरूपकी बात बताऊ ॥ १ ॥ धृ० ॥ सबघट व्यापि रहे भरपूरा । जगमें रहे जगजीवन हि सारा ॥ छ ॥ यें हि बकत वेदशास्त्रपुराणा । त्यजी जग जीवनअंतर लेना ॥२॥ अंतरमा हि निरंतर साई । कहे दिनकर काहा खाली नाहीं ॥३॥

राग मारु [४३०

॥ ध्रु० ॥ दूरि करो गुमराई बाबा ॥ छ ॥ तेढी बातसे कछु नहि काम । आछी हे गरिबाई रे ॥ १ ॥ बुरे फेलसे कोउ न जींके । ज्यमकी बुरी खसलाई रे ॥ २ ॥ कहे दिनकर येक रामभजनबिन । झूटी सब चतुराई रे ॥ ३ ॥

राग तुडी [४३१

॥ धृ० ॥ भावभगति लगाऊ । हरजीसें भावभगति लगाऊ ॥छ॥ कामिनि कांचन और सुहृदजन । ममता परनज्य गाऊ ॥ १ ॥ छिन छिन काल घटत घटज्यावे । बहुरि न नरदेह पाऊ ॥ २ ॥ कहे दिनकर हु सब समज्याऊ । रामचरन रमिज्याऊ ॥ ३ ॥

राग कल्याण [४३२

॥ धृ० ॥ कब देखू रघुराय मईरी कब देखू रघुराय ॥ छ ॥ गृहधनज्यनकी पीरत न भावे । लागी धनकमन तन जरज्याते ॥ १ ॥ नगरसरंगरें चित्त न रीझे । सुरत निशिदिन सोहि बात खोजे ॥ २ ॥ मुनिजीवनबिन दिनकर प्यासा । मरज्याये कछु नहीं दिलासा ॥ ३ ॥

राग सारंग [४३३

॥ ध्रु० ॥ सोरंग सारंगीमे सुभावे रे ॥ छ ॥ संगीत ज्यामें

सारंग आवे । सारंगधर समज्यावे रे ॥ १ ॥ तांनमानकी झिरक रिझयावे । रागरंग रमज्यावे ॥ २ ॥ टाळ मृदांग जंत्र ज्यमावे । दिनकरमन रसमावे रे ॥ ३ ॥

राग काफी [४३४

॥ धृ० ॥ दुनियामें हि खुदाई वंदे ॥ छ ॥ भलेकूं भीस्त बुरेकूं दोज्यख। कमावे वैसी कमाई ॥ १ ॥ फकीर जिंदे मुल्ला काजी। सबकोई दुनियासें हि ॥ २ ॥ पीर पेगंबर वली मुसाफिर । दिनकर कहे इहांसें हि ॥ ३ ॥

राग केदार [४३५

॥ धृ० ॥ अज्यब बात चलाई गुनीनर ॥ छ ॥ धात न सूझे वात न सूझे । तनमन रीझरिझाई ॥ १ ॥ अपनि पराई तरख न वूझे । सोहि गति बनिआई रे ॥ २ ॥ गुनीनर प्यार दिनकर समजे। संगीतसें समज्याई रे ॥ ३ ॥

राग कामोद [४३६

वैष्णनपदरजको महिमान । घरदेरें वैकुठनिधान ॥ १ ॥ धृ० ॥ वैष्णवजनकी लेऊं वलाय । साकत ठौर हि देऊ उठाय ॥ छ ॥ जे धरणीपर वैष्णवबास । नित्त ताहा रहे भक्तविलास ॥ २ ॥ वैष्णवसंग भला पल येक । कोटि वरस साकतको लेख ॥ ३ ॥ नावे तोल करो हो विच्यार । जौं सोना तुलसी हरिभार ॥ ४ ॥ दिनकर वैष्णवजनको दास । पाया अविगत वास उदास ॥ ५ ॥

राग कामोद [४३७

॥ धृ० ॥ निशिदिन रामभजनकी तार । लागी न ज्यानु और विच्यार ॥ छ ॥ न देखूं मनमें रतिको रग । रामसें रति गतिलागि अभंग ॥ १ ॥ यामें वामें तामें राम । सकळ जीवनमें पूरनकाम ॥ २ ॥ ज्यागतें सपनें सोवतें राम । दिनकर लेवे सुखविश्राम ॥ ३ ॥

राग कामोद [४३८

वैष्णवघरको ओदन सार । साकतघर भोज्यन ज्यौं मसार

॥ १ ॥ धृ० ॥ सुन वैरागी प्राणको प्यार । बैष्णवज्यनका धन्य विच्यार ॥ धृ ॥ बैष्णवसंगसें बैकुंठबास । साकत केळीयें नर्कबिलास ॥ २ ॥ कहे दिनकर परमार्थ विच्यारी । तन मन धन संतन परिवारी ॥ ३ ॥

राग तुटी [४३९

॥ धृ० ॥ साधो पदका मगज्य न पाया । तो प्रकट हि राम छपाया ॥धृ॥ पदमें काया पदमें माया पदमें पिंड समाया । पिंड पदसें न्यारा रामजी न खोज्या तिन पाया ॥ १ ॥ पदमें ज्यनबन पदमें त्रिभुवन पदमें सुरीज्य चंदा । पदमें स्थावर पदमें ज्यंगम पदमें सचिदानंदा ॥२॥ पढना गुणना क्या है पडित ज्यब थें मर्म न ज्याना । खरपर चंदन जैसो मथ्या वैसा शास्त्रपुराणा ॥ ३ ॥ वै पदकी जुगति हात न आवे तो सब हि काळको ख्याळ । पाया दिनकर पद उन्मनी अविगत करत कलोळ ॥ ४ ॥

श्रीदिनकरकृत पदें समाप्त

---

[५१]

॥ श्रीराम ॥

श्रीदिनकरकृत श्लोक[१] (पुरवणी)

जनासि जाणतो हरी । वसे नियत अतरीं ।
नमासि व्यापिलें असे । तयासि रूप कायसें ॥ १ ॥
नसा असा तसा हरी । विचारिता परोपरीं ।
तयासि वाच्य बोलता । घडेल दोष तत्वता ॥ २ ॥
सुजाण हें विचारणें । अखंड रूप शोधणें ।
वितंड तंड खडणें । प्रचड वड वारणें ॥ ३ ॥

---

१ या मासिकाचें वर्ष १ लें अक ३ रा यात ५० श्लोक पूर्ण केल्यानतर मागाहून आढळलेले श्रीदिनकरांचे श्लोक यापुढें दिले आहेत.

घटीं नभासि भासणें । तयासि अंश बोलणें ।
घटासि तें चि मावितां । चतुर मानिती वृथा ॥ ४ ॥
विवेक जाणती भले । सुखासनीं विराजले ।
विवेकहीन पामरें । विचारिलीं दिवाकरें ॥ ५ ॥

[५२]

॥ श्रीराम ॥

कुलाळ माथणी घडे । सुतार मंदिरीं जडे ।
सुन्या कटार घीसडे । प्रमाण काय हें पडे ॥ १ ॥
प्रपंच ब्रह्म वेसणा । घडेल केवि सज्जना ।
प्रभेसि सूर्य बोलणें । विचक्षणीं विचारणें ॥ २ ॥
हरि प्रपंच निर्मिता । नव्हे प्रपच तो स्वता ।
गुरुप्रति विचारणें । स्वयंभ वस्तु पाहाणें ॥ ३ ॥
घटीं मठीं चिदांतरीं । नभासि राहाणें परी ।
नव्हे उपाधि ते स्वता । विचक्षणीं विचारितां ॥ ४ ॥
सतंत अंत त्या नसे । निर्यंत अंतरीं वसे ।
निरास अंतरा घडे । निजात्मरूप नीवडे ॥ ५ ॥
दिवाकरा प्रमाण तें । प्रचीति शास्त्रसंमतें ।
अयुक्त शब्द बोलता । उगा चि सीण तत्वतां ॥ ६ ॥

[५३]

॥ श्रीराम ॥

ज्याकडे समर्थ राम । त्यासि काय घामधूम ।
मूढासि हे परपरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ॥ १ ॥
सहाय राम तो कुळीं । करील काय रे कुळी ।
उगें चि का भरीं भरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ॥ २ ॥
रहित सर्व भूवनें । पदार्थ अर्थ भूषणें ।
पळोनि काय पामरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ॥ ३ ॥

करील राम तें खरें । अचूक तें विधींसि रे ।
उगा चि संशयो नरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ।। ४ ।।
करू करील तें सुखें । हरू हरील तें निकें ।
भरोनि काय नीकरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ।। ५ ।।
अनंत हेत चाळितो । तया पतीत वाळितो ।
सुलीन होत दुर्भरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ।। ६ ।।
चळेल तें सुखें चळो । वळेल तें सुखें वळो ।
भरोनि काय नीकरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ।। ७ ।।
उठेल तें सुखें उठो । लुटेल तें सुखें लुटो ।
न ये दुरोक्ति अंतरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ।। ८ ।।
जळेल तें जळो सुखें । पळेल तें पळो सुखें ।
न जावें दिगांतरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ।। ९ ।।
जनीं वनीं निरंजनीं । नियंत राम रक्षणीं ।
छळाल कां दिवाकरा । त्यजूनि निश्चयो खरा ।। १० ।।

[५४]

।। श्रीराम ।।

श्रीमारुतीचे पदीं लीन होतां । मग त्यासि कैंची भवभूतचिंता ।
दासांत हा श्रेष्ठ वरिष्ठ आहे । भावें भजे तो स्वतसिद्ध पाहें ।।१।।

[५५]

।। श्रीराम ।।

रघुपती तुझें नाम चांगलें । हृदइं चिंतितां चित्त रंगलें ।
परम सूख तें नित्य संचलें । केवि वैखरी जाय बोलिलें ।। १ ।।
शंकरादिकां नित्य चिंतन । ध्यान लागलें परम पावन ।
संतसज्जना तें चि साधन । भवभयासि जें करित कंदन ।।२।।
गहन येऱ्हडें जें त्रिभुवनीं । प्राप्त तें मला केवि चिंतनीं ।
जरि दया घडे कृपावलोकनीं । दिनकरा गती पतितपावनीं ।।३।।

[५६]

श्रीराम

तपमय तरणीसा वन्हि वैराग्य याचा ।
मुगुट मुनिजनाचा मेरु धैर्यागुणाचा ।
भजन जळद साचा सिंधु शांतीरसाचा ।
वदत विकळ वाचा बंधु तो राघवाचा ॥ १ ॥

[५७]

श्रीराम

दिवस नेमिले आजि संपले । नियत चूकला जो असे दिल्हा ।
जीवन जीविचें सौख्य दृष्टिचें । का नये पाहा विकळ प्राण हा ॥१॥धृ॥
राम कां न ये स्वामि का न ये । सजन का न ये नियत निश्चयें ॥धृ॥
कंप सूटला कंठ दाटला । नयन ते कसे सजळ जळदसे ।
पळ युगासमें विण रघोत्तमें । जातसे मला योग खडला ॥ २ ॥
पतित मी असे काय जीतसे । धन्य ते हरी जे बराबरी ।
नयनिं पाहती वदनि बोलती । श्रवणिं ऐकती शब्दजुत्पती ॥ ३ ॥
पूजिती करीं वंदिती शिरीं । चरणिं धावती कार्य साधिती ।
धन्य ते जनीं धन्य ते वनीं । सर्व सोडिती राम सेविती ॥ ४ ॥
बंधु मी परी ते न ये सरी । विमुख जाहलों सुखासि वचलों ।
धन्य ते हरी धन्य ते हरी । धन्य ते हरी भजति श्रीहरी ॥ ५ ॥
मुनिवराश्रमीं सौख्यसभ्रमीं । स्वामि गुतला तयासि लुब्धला ।
कीं सती सिता चरणिं चालता । श्रमलि त्या गुणें वसविली वनें ॥ ६ ॥
कीं सखा हरी निधिला शरीं । धरणिं पाडिला दास पीडिला ।
कोप तो मनीं धरुनिया वनीं । नाथ राहिला पण विभाडिलों ॥ ७ ॥
कीं नरोत्तमें परम विक्रमें । कार्य साधिलें चरित्र सपलें ।
म्हुण निजाश्रमा त्यजुनि हे सिमा । गमन योजिले सह कपीकुलें ॥८॥
देह सोडणें परि न राहाणें । वदत सभ्रमें भरत निर्भ्रमें ।

१ सूर्याप्रमाणें तेजस्वी २ मेघ ३ निश्चय ४ निंदिला ५ निश्चित होऊन

अग्नि चेतवा पातित सोडवा । ह्मणत जों असें वर्त्तलें कसें ॥ ९ ॥
तवं पुढें हरी जोडलां करीं । चरणि लोळतो वचन बोलतो ।
दिनकरप्रभू येतसे विभूं । शोक सोडणें विमान लक्षणें ॥ १० ॥

[५८]

श्रीराम

झडकरि कपिकंठीं घातली प्रेममीठी ।
हृदय चिरुनि यातें साठऊं काय पोटीं ।
जिवलग अति माझा राम घेऊनि आला ।
परम विकळ जीवा आजि आनंदु जाला ॥ १ ॥

[५९]

॥ श्रीराम ॥

गणपति रुप तूझें आठवीतां स्वभावें ।
पळति सकळ विघ्नें देहभावा मुरावें ।
विमळमतिप्रकाशें वैखरी शब्द बोले ।
दिनकर वर लाभे जन्मसाफल्य जालें ॥ १ ॥

[६०]

॥ सवाई ॥

विघ्नविनायक वंदुनि राम मनीं धरणें करणें हित जें तें ।
जाइल जन्म नरा नुसता मग होसिल मीन जसा गाळिं गुंते ।
सोडुनि वैभव लौकिक गौरव तत्पर सज्जन रंजति जेथें ।
सादर होउनि दीन दिनेश ह्मणे तरि सत्वर रंग तुं तेथें ॥ १ ॥

[६१]

॥ श्रीराम ॥

भेदुनि भेद अभेद मजें भजतां तरसी निजनिश्चळतेसीं ।
सार विच्यारुनि घोर विदारुनि पाहें विचार वरा निरसीं ।
अद्भुत हा भव दारुण मारुन सारुन संशय नश्वयकोशीं ।
निर्मयता गुरुराजकृपा जरि दीनकरा + + प्राप्ति ते ऐसी ॥ १ ॥

---

१ महान्. २ वेद्यावेद्याहृति.

[६२]

॥ श्रीराम ॥

॥ धृ० ॥ राघवा विधिगोळ हा प्रभुवीण योस मला सदा ।
माधवा विनती तुह्मांप्रति पावणें मज येकदां ॥ ७ ॥
सूर्यवंशविभूषणा हरतोषणा अघशोषणा । पावना विनती० ॥ १ ॥
कारणा भवहारणा जनतारणा रिपुमारणा । जीवना विनती० ॥२॥
मायका सुखदायका श्रुतिसायका रघुनायका । आयका विनती० ॥३॥
चंचळा चपळात्मका जडचाळका विधिपाळका । तारका विनती० ॥४॥
दिनकरा करुणाकरा शिरिं ठेविजे अभयंकरा । श्रीकरा विनती० ॥५॥

[६३]

॥ अनुष्टुपछंद ॥

॥ श्रीराम ॥

श्रवणीं कीर्ति ऐकावी । नयनीं मूर्ति लक्षिजे ।
वदनीं वर्णिजे गूणा । घ्राणें निर्माल्य जिघ्रिजे ॥ १ ॥
पदीं देवाळया जाणें । करें श्रीराम पूजणें ।
प्रदक्षणानमस्कारें । मस्तकें वंदिजे पदा ॥ २ ॥
अखंड हृदईं ध्यान । काया वाचा मनोदयें ।
निराभिमान साष्टांगें । वंदिजे राम सर्वदा ॥ ३ ॥
सर्वांगें रंगतां रामीं । कोण बाधा घडे जना ।
सद्भावें धर्म हें घेतां । धन्य धन्य जगत्रईं ॥ ४ ॥
आत्मनिवेदनीं भक्ती । राघवीं नित्य ज्यां घडे ।
दिनकरा काय ते बाधा । बापुडी केवि त्यांकडे ॥ ५ ॥

[६४]

॥ श्रीराम ॥

घटा भंग जाला मठा भंग जाला । परी भंग नव्हे चि जैसा नभाला ।
तदंन्याय आत्मा असे सर्वभूतीं । भुतें नाशतां नाश नव्हे सतंती ॥ १ ॥

[६५]

॥ श्रीराम ॥

दुर्जनीं बहु गांजिलें हरी । बोलतां नभ समावें मोहरीं ।
जाणतो रविकुळार्क अंतरीं । साक्ष यासि त्रिजटा असे तरी ॥ १ ॥
त्रिजटा बहु प्रकार सचिते । दुःखसागर वळें विसेचिते ।
धैर्यदायक भयासि भजिते । हे मना बहुतसाल रंजिते ॥ २ ॥
हे सखी विगतराग सायका । भ्रांतिमोचक सुखावहायका ।
चित्तरंजक कसी रघुत्तमें । निर्मिली परजनीं विरोत्तमें ॥ ३ ॥
नव्हे इचें अंतर राक्षसाचें । सावेव हें रामगवाक्ष साचें ।
इच्या निमित्यें मजला अशोखीं । तो रंजवी कीं सहसा अशोखीं ॥ ४॥
आतां असो हें वद राघवाची । वार्ता कशी ते तरि लाघवाची ।
दशग्रिवें आणिलियांवरी रे । वियोग कोणेपरि सावरी रे ॥ ५ ॥

[६६]

॥ भुजंगप्रयात छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

प्रभूघाटउंची मनें कल्पवेना । महाखष्ट तो मार्ग ही लक्षवेना ।
पुढें फांकले पंथ नाना प्रदेशीं । त्वरें पाव रे राघवा ये प्रवासीं ॥ १ ॥
तृणें दाटल्या वृक्षलता अनेका । रिसें वानरें शूकरें व्याघ्र देखा ।
गिरीकंदरीं वाहती कर्कशेंसीं । त्वरें पाव रे० ॥ २ ॥
अपर्णी तरू सर्व छायेविना ते । फळेंवीण ते दाटले घोरपंथें ।
न ये येक तो पक्षि ही या वनासी । त्वरें पाव रे० ॥ ३ ॥
प्रमाणुप्रमाणें न भारी न वाजे । देहे थोर ऊंजाजळें काय कीजे ।
श्रवे स्वेद आंगीं निसत्वीं दशेसीं । त्वरें पाव रे० ॥ ४ ॥
तपे तीव्र आदित्य माध्यान्हकाळें । तनु श्रातली वोट हे शुष्क जाळे ।
भ्रमे सर्व काया न धारे सुमीसी । त्वरें पाव रे० ॥ ५ ॥
कसा श्वास उश्वास हा टाकवेना । दमा दाटला धाप ते सावरेना ।

१ श्रीरामाम. २ नाश करणे. ३ भागलें.

गडाडी कर्फे कंठ कैवल्यराशी । त्वरें पाव रे० ॥ ६ ॥
तृषेनें प्रभु प्राण हा शोषला रे । करीं जीवना भेटि तोषीं जिवा रे ।
पुढें बोलवेना दशा प्राप्त ऐसी । त्वरें पाव रे० ॥ ७ ॥
कृपासागरें ऐकतां शब्द ऐसे । उडी घातली बाळकाळागिं सोसें ।
बहू तोषवीलें सुखानंदतेसीं । प्रभू पावला वारिलें संकटासी ॥ ८ ॥
दिनानाथ हा पावला पावला रे । सुधासिंधु हा बाळका तोषला रे ।
सवासीं प्रवासीं सितेचा निवासी । प्रभू पावला० ॥ ९ ॥
दिनेशा कृपा पूर्ण पैं राघवाची । तेथें कोण चिंता जिवांच्या रिपूंची ।
दिनानाथ हा सेवकांचा विळासी । प्रभू पावला० ॥ १० ॥

* [६७]

॥ भुजंगप्रयात छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

करी आटरंगासि[1] जो यंत्र रेखी । घवाबीत पूजा महाडंब लोकीं ।
अशी लापणीका करी शिष्य नाना । नव्हे सद्गुरु तो जनीं घातघेणा[3] ॥ १ ॥
वदे शब्द वाचाळ ज्ञानें उदंडें । महा गद्यपद्यादिकांचीं प्रचंडें ।
परी अंतरीं शुद्ध साक्षित्व येना । नव्हे सद्गुरु० ॥ २ ॥
मुखें कान फुंकी शिरीं हात ठेवी । वसेना परी अंतरीं ते टवावी ।
गुरुत्वें चि घूमें न जाणे निदाना[4] । नव्हे सद्गुरु० ॥ ३ ॥
स्वसंवेद्यता शुद्ध आत्मत्व जाणे । परी शिष्यबोधार्थ तात्पर्य नेणे ।
प्रबोधी पदार्थादि ज्ञानासि नाना । नव्हे सद्गुरु० ॥ ४ ॥
बहू शोधनें मंत्रयंत्रादिकांचीं । महा कीळणोत्कीळणें साधनांचीं ।
सदा सांगणें लक्षध्यानाभिधाना । नव्हे सद्गुरु० ॥ ५ ॥
बरीं आसनें लक्षमुद्रालयाचीं । बहू शोधनें देहशुद्धी द्रमाची ।
प्रवोधी तदर्था स्वरूपार्थवीना । नव्हे सद्गुरु० ॥ ६ ॥

---

* ६७ व ६८ या श्लोकांत भोंदू गुरुचीं लक्षणें दिलीं आहेत. १ अट=अतिशय, रंग=विलास. २ शब्दपांडित्य. ३ घातकी. ४ कार्यकारण.

मदोन्मत्तता प्राप्त होते जयानें । सदा भ्रष्ट तो भ्रष्टवी भ्रष्टतेनें ।
करी साम्रकां बोध तो ज्ञानवीना । नव्हे सद्गुरु० ॥ ७ ॥
घणाणीत घंटा महानाद कानीं । वरा फुंकिती मंत्र बीजाक्षरानीं ।
कचाडें वहु शब्दगाथे चि नाना । नव्हे सद्गुरु० ॥ ८ ॥
किती पद्धति बोधनें न्यासमात्रा । किती मंत्र मंत्रावळी त्या विचित्रा ।
करी बोध चांडाळ कांटाळवाणा । नव्हे सद्गुरु० ॥ ९ ॥
असो वाम दक्षेण हे मार्ग सैरा । प्रबोधीत जे भ्रष्ट शिष्यां विचारा ।
ह्मणे दीन दीनेश तो नष्ट जाणा । नव्हे सद्गुरु० ॥ १० ॥

[६८]

॥ श्रीराम ॥

तोंडावरी थुंकुनि कान फुंकी । भोंदूनिया लोक जनीं विवेकी ।
न ऊठिती अकुर फुंकिल्याचे । पळोनि जाती मग बोडकीचे ॥ १ ॥
पूजार्चनें तोपवी जीव सैरा । स्वइच्छें भोजन द्रव्य दारा ।
सारूनियां अर्थ समस्त त्यांचे । पळोनि जाती० ॥ २ ॥
करूं नये ते चि करूनि कर्मे । अधर्म तो स्थापिति सर्वब्रह्में ।
उपद्रं होतां मग तें न रूचे । पळोनि जाती० ॥ ३ ॥
सच्छास्त्रकर्मीं करणें दिसेना । सद्वासना अंतरीं ते वसेना ।
लाऊनियां पंथ अनर्गळांचे । पळोनि जाती० ॥ ४ ॥
अनेक पंथार्थ अनेक भेदीं । अनेक लीळा जठरार्थ शुद्धि ।
करूनियां छंद अनेकतेचे । पळोनि जाती० ॥ ५ ॥
पदोपदीं मार्ग अनंत नाना । स्थापूनियां भोगिती प्रौढि नाना ।
विचारितां शास्त्रप्रचीत वांचे । पळोनि जाती० ॥ ६ ॥
उपाधि लाऊनि समस्त शिष्यां । नानाप्रकारें कथिती भविष्या ।
प्रकार होतां अनु हीनें त्याचे । पळोनि जाती० ॥ ७ ॥
कित्तेक शास्त्रार्थ प्रबोधकारी । कित्तेक ते शांभव वेषधारी ।
निर्धार ते स्थापुनि हीनतेचे । पळोनि जाती० ॥ ८ ॥

१ उदित, योग्य. २ तोंडउपदेशी. ३ मनस्वी लोकांचे. ४ न्यून, उणें.

अनेक वैनायक[1] मार्गमार्गीं । अनेक ते सौर हि वैष्णवांगी ।
उच्चारितां आत्मप्रचीत वाचे । पळोनि जाती ० ॥ ९ ॥
असोत हे नष्ट पतीत पापी । दुर्वृत्त चांडाळ अघोररूपी ।
सन्मार्ग देखोनि दिवाकराचे । पळोनि जाती ० ॥ १० ॥

[६९]

॥ शार्दूलविक्रीडित छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

हा संसार पुढें पुन्हां तुजकडे येईल हें कें घडे ।
ऐसें जाणोनि रोकडें हरिकुडें चौऱ्यासिचें सांकडें ॥
रामीं चित्त जुडे विवेक उघडे अज्ञान तें वीघडे ।
ऐसें जेथ घडे दिवाकर ह्मणे लागा त्वरें त्याकडे ॥१॥

[७०]

॥ मालिनीवृत्त छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

स्वहित जिविं धरावें साधकें सिद्ध व्हावें ।
अविहित समजावें तें चि सोडूनि द्यावें ।
पळ हि स्थिर न व्हावें सार शोधीत जावें ।
विहित भजनभावें ब्रह्मबोधीं भरावें ॥ १ ॥
भवभय निरसावें साधनीं दृढ व्हावें ।
निजहित विवरावें सक्रियेतें धरावें ।
दिननिशि समजावें स्वाश्रमीं धर्म जीवें ।
करुनि हि करवावें स्वाधिकारें स्वभावें ॥ २ ॥
अवचिति मरणाची धाडि घालील घाला ।
तरि मग हित कोठें सापडे आपणाला ।
ह्मणउनि भजनाची सत्क्रिया ते धरावी ।
सुगम विहितपथें सद्गती ते वरावी ॥ ३ ॥

---

१ गाणपत्य.

अमुर अशुभपंथें आगमी साधकानें ।
स्वपनिं हि न भरावें दुर्गती प्राप्त तेणें ।
परम पतित जे ते साधका भ्रष्टनीती ।
प्रकृति विधिनिधानें मागतीं मंत्र देती ॥ ४ ॥
नरवपु बरवी हे जों जिवा लाधलीसे ।
रघुविरभजनें तों तोडि निर्वाणफासे ।
पळभरि परि नाहीं देह हा शाश्वताचा ।
बहुत कठिण आहे सूत तो मार्तंडताचा ॥ ५ ॥
बहुत सुकृत जेव्हा पुण्य जन्मातरींचें ।
तरि च द्विजनराचें देह लाधेल साचें ।
त्यजुनि अकृत कर्मे शुद्ध सन्मार्ग चाले ।
रघुविरसुदयेची कीर्ति त्यालागि बोले ॥ ६ ॥
रघुविरभजनानें सृष्टि हे माजवावी ।
रघुविरगुणकीर्ती कीर्तनें गाजवावी ।
रघुविरवरदाची योग्यता ते वदावी ।
रघुविरकरुणेची प्राप्ति ते आठवावी ॥ ७ ॥
सजनभजनमार्गे ज्ञानवैराग्यपथें ।
स्वसुख अनुभवावें मोक्षसाम्राज्य तेथें ।
दिनकर ह्मणे ऐसें ज्या जिवा प्राप्त जालें ।
त्रिभुवनिं सुख त्याचें कोण बोलेल बोलें ॥ ८ ॥

[७१]

॥ मालिनीवृत्त छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

प्रकट स्वरूपसिद्धी सज्जनाच्या प्रसंगें ।
अगणित सुख लाभे ज्ञानविज्ञानयोगें ।
विपयनिर्वृत्ति येता शुद्ध वैराग्य बाणे ।
अनुभव स्वरुपाचा जो करी तो चि जाणे ॥ १ ॥

१ भावी. २ सूर्याचा ३ निवृत्ति–रूपातर, ज्ञाम

अकृत विकृत कर्में आसुरी संपदेचीं ।
स्वपनिं हि परि कैसी नातळे वृत्ति ज्याची ।
निगमविधिप्रमाणें वर्त्तणें प्रलयाचें ।
मुक्त चि विचरे तो नित्यनैमित्यकाचें ॥ २ ॥
अणुहिपरि निषिद्धा नातळे काम्यकर्मा ।
प्रतिदिनिं परमार्थे आचरे नीजधर्मा ।
स्वसुख अमुप भार्गे थोर शांतिक्षमेचा ।
उपरम गुरुवाक्यें ठाव घे ऊगमाचा ॥ ३ ॥
परम सुरूप जैसा चातकां मेघ बोळे ।
सुरस भजनें तैसा वर्त्तवी लोक भोळे ।
भवभयवन वारा होउनी जो निवारी ।
करवि सुकृत कर्में धर्म नाना प्रकारीं ॥ ४ ॥
दिनकर ह्मणे ऐसे धन्य साधू कृपेचे ।
विहित सुगमपंथें तारिते भाविकांचे ।
निरसुनि देहबुद्धि ऐक्य जीवेश्वरेंसीं ।
करुनि पदनिवासी देति सायुज्यतेसीं ॥ ५ ॥

[७२]

॥ श्रीराम ॥

रघुविरभजनाची अंतरीं वृत्ति लागो ।
रघुविरस्मरणाची मानसीं स्फूर्ति जागो ।
रघुविरकरुणेचा वासनावास मागो ।
रघुविरगुण आता वाणि हे नित्य सांगो ॥ १ ॥
चतुरपण जनीं हें पाहता आडळेना ।
निकट रघुविराचें रूप कैसें कळेना ।
चपळपण वळेना गर्वताठा गळेना ।
तुजविण जगदीशा कर्म खोटें टळेना ॥ २ ॥

१ राक्षसी, मायावी. २ शांति.

तरुणपण देहाचें लोपतां वेळु नाहीं ।
तनु मन धन अंतीं योसरे सर्व कांहीं ।
सकळ जन बुडाले व्यर्थ मायाप्रवाहीं ।
झडकरि सजना रे हीत शोधूनि पाहीं ॥ ३ ॥
पळपळ चळताहे वाळतारुण्य देहीं ।
तळमळ विषयांची नाठवे हीत कांहीं ।
ळळळळ गरळा तो काळ गाळीत आहे ।
जळजळ शितळा हे भक्ति सेऊनि राहें ॥ ४ ॥
दिनकरकुळवल्ली लोटली अंगभारें ।
रघुविरअवतारें दाटली थोरथोरें ।
सुखरुप सुखवासीं राहिले योगराशी ।
सफळ शितळ छाया फावली रामदासीं ॥ ५ ॥

[७३]

॥ भुजंगप्रयात छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

जडेना झडेना बुडेना उडेना । ढळेना पडेना घडेना दडेना ।
तुटेना फुटेना घटेना विटेना । अखंडैक तें भीपणें आकळेना ॥ १ ॥
निराकार आकार सत्ता जयाची । निराधार आधार हे स्थीत ज्याची ।
तयाची ळिळा पाहातां तों दिसेना । तयावीण वास्तव्य कोठें घडेना ॥२
नभें व्यापिलें सर्व त्रैलोक्य जैसें । स्वसंवेद्य शून्यासी व्यापूनि तैसें ।
प्रमाणांतरीं वर्ततें साक्षिरूपें । अखंडीत देशीं विदेशीं स्वरूपें ॥ ३ ॥
चळे सर्व सत्ता जयाचे ळिळेनें । तयावीण कर्त्ता असे कोण जाणे ।
अविचार सोडूनि कर्तों विचारीं । विचारें तरी तूं स्वयें निर्विकारी ॥४॥
असे अंतरीं देव तो कां कळेना । किती पूजिसी वृक्ष पाषाण प्राण्या ।
असे काय त्या सेंदुरामाजि बापा । करीं सद्गुरु देव जोडेल सोपा ॥५॥
अणूमाजि हा राम आहे सुजाणा । किती ब्रह्मगोळे तयामाजि जाणा ।
तयाची ळिळा तूळितां तूळवेना । बरें पाहतां त्याविना राहवेना ॥ ६ ॥

पतीता जिवा देव कोठें चि नाहीं । अहंतागुणें घोरले मूढ पाहीं ।
अभावीक तो वासनापूर लोटे । पडे गर्वधारें तया ठाव कोठें ॥ ७ ॥
सुखाचा सुखें सद्गुरु तो करावा । तया सत्य तो देव आधीं पुसावा ।
तयावीण तों सर्व हि व्यर्थ आहे । ह्मणे दीन दीनेश सत्शास्त्र पाहें ॥८॥

[७४]

॥ श्रीराम ॥

सदाशीवध्यानें सदाशीव होणें । असें बोलती वेदशास्त्रें पुराणें ।
प्रचीतीसि ही येतसे अन्वयानें । जया ध्यान जें तें चि त्यालागि होणें ॥१॥
अळी होतसे कीटकाकार पाहें । जळीं सैंधवा उरि कोठूनि राहे ।
सदंन्याय घ्यावा महादेव देहीं । स्वयंमेव व्हावें महादेव पाहीं ॥ २ ॥
नृदेहासि यावें वृथा कां सिणावें । सदा देवदेव्यांसि कीर्ती पुजावें ।
नसे येकि निष्ठा मनीं शुद्धभावें । तया तारिता कोण आहे निभावें ॥३॥
नसे नाथ तो येक पण्यांगनेसीं । वहू अर्थ देखे वरी शीघ्र त्यासी ।
देहांतीं तिळा कोण येईल कामा । नसे येकि निष्ठा तया हे चि सीमा ॥४॥
निमिष्यें पळें सर्व आयुष्य गेलें । पुढें तें न ये पाहातां काय केलें ।
त्वरेनें पाहा रे जगन्नाथ कैसा । नका स्थीर राहों भजा पार्वतीशा ॥५॥
न ये धाम कामा न ये काम कामा । न ये कामिनी पुत्र जामात कामा ।
न ये सर्व कामा असें जाणतोहे । परी वासनेनें उगंडो न व्हाये ॥ ६ ॥
तडीतापडी ये घरा अन्न मागे । तयासीं बरी गोष्टि ते ही न सांगे ।
गचाळूनि भुंके महाश्वान जैसा । पुढें जातसे तो स्मशानासि कैसा ॥ ७ ॥
असे भूलले जीव देवासि कैसे । स्वहीतासि सोडूनि होताति पीसे ।
मि माझें तुझें जल्पती वोसणाती । अंतीं शोभनी का मुखीं राख माती ॥८॥
सदाशीव जीवासि हा चोजवेना । कदा सद्गुरूवीण ठाईं पडेना ।
नसे राउळीं देउळीं कीं स्मशानीं । महादेव तो अंतरीं मोक्षदानी ॥९॥

---

१ माजले. २ व्यासीनें, गदर्पानें. ३ निभावानें ह्म० शेवटपर्यंत गुरुरूपतेनें (नेणारा). ४ वेदयेला. ५ उद्धार. ६ लाहे, प्राप्त होत नाहीं. ७ खांद्यावर कावड घेऊन तीर्थयात्रा करणारे. ८ उगीच आरडून. ९ बरळतात.

स्वयें शीव होऊनि. शीवा भजावें । तया भक्त अनन्य ऐसें ह्मणावें ।
न होतां असें व्यर्थ तें सर्वकांहीं । ह्मणे दीन दीनेश हे साक्ष पाहीं ॥ १० ॥

[७५]

॥ अनुष्टुप् छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

महेशा गिरिजानाथा । शरणागतवच्छळा ।
शंकरा दास रामाचे । आह्मी तुह्मी यथार्थ कीं ॥ १ ॥
मार्कोपासुनी रामें । वृद्देशा तुज रक्षिलें ।
घडली साक्ष ते तूला । ह्मणोनी छंद तो तुतें ॥ २ ॥
तैसें चि मज ही पाहें । विषयांतूनि काढिलें ।
तुह्मी आह्मी श्रिरामाचे । सदाशीव ह्मणे खरें ॥ ३ ॥
मृडानीशा तुह्मी लीळा । ब्रह्मादिक न जाणती ।
किंमात्र मानवी मी रे । उभयां केवि साम्यता ॥ ४ ॥
रथ्योदक हेममद्र । जळधीस दुजें कधीं ।
स्वस्वरूपीं दिनेशा रे । तैसे आह्मी तुह्मी सदा ॥ ५ ॥
विषाची नीळिमा कंठीं । नीळकंठ ह्मणोनियां ।
परंतु दाह तो नाहीं । नीळिमाभास राहिला ॥ ६ ॥
नाम रूप क्रिया देहीं । ह्मणोनि विषई जिऊ ।
आत्मन्वीं मिळतां वृत्ती । राहिला भास व्यर्थ तो ॥ ७ ॥
दिनेशा शिव श्रीरामीं । ऐक्यमार्गे निरंतरीं ।
अद्वैत द्वैत भ्रमतां हि । दिनेशशिवसंगमु ॥ ८ ॥

[७६]

॥ प्रमाणिका छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

गिरी प्रशस्त साजिरे । जसें अढंचें पांजिरे ।
दरेकुत्या निशाळस्या । बन्या मनासि वाटल्या ॥ १ ॥

---

१ सर्व जगाला जाळणाऱ्या हलाहलविषाच्या त्रासापासून. २ स्वानुभव-दिनकर ग्रंथांत या वृद्धेश्वर देवालयाचें चित्र दिलें आहे. या ठिकाणीं राहून श्रीदिनकरांनीं तपश्चर्या केली. ३ म कश्चित्. ४ मोठमोठे. ५ पिंजरे.

तरु प्रचंड दंडसे । उदंड जाड वांडसे ।
फुलीं फळीं विराजती । सुगंध गंध माजती ॥ २ ॥
बहू विहंग गर्ज्जती । मयूर फार गाजती ।
झडाड वायु झाडितो । बळें तरु कडाडितो ॥ ३ ॥
अशी वनांतरा वरी । हरित रंग साजिरी ।
प्रशस्त वाटली मना । नुरे चि कामकामना ॥ ४ ॥
बहुत सौख्य लाधलें । तनूमनासि साधलें ।
दिवाकरा हळूहळू । मुखावला पळेंपळु ॥ ५ ॥

[७७]

॥ श्रीराम ॥

दयाळ सद्गुरू कसा । पयोदें[१] चातकां जसा ।
तसा पतीतपावनु । कळीकृतांतसूदनुं[२] ॥ १ ॥
जिवेजिवांसि जीववी । परंतु भाव नूरवी ।
सुवर्च हा पुरातनु । कळीकृतांत ० ॥ २ ॥
कृपाकटाक्ष यक्षणें[३] । मुदें चि तें सुलक्षणें ।
अलक्ष लक्षवी मनु । कळी ० ॥ ३ ॥
समस्त व्यस्त[४] अस्तवी[५] । प्रशस्त[६] वस्तु शस्तवीं[७] ।
निबीड नित्य नूतनु । कळी ० ॥ ४ ॥
निरोपमासि ऊपमा । जसी नभासि नीळिमा ।
प्रतक्ष जो निरंजनु । कळी० ॥ ५ ॥
नसोनि जो बहू असे । असे नसे असा असे ।
नियंर्त[८] अक्षई तनु । कळी० ॥ ६ ॥
दयाळ धीरधारकु । समस्त हेतचाळकु ।
असंग जो सनातनु । कळी० ॥ ७ ॥

१ मेघ. २ नाश करणारा. ३ ईक्षणें. ४ विपरीत गोष्टी. ५ नाहीसा करतो. ६ शुभ, श्रेष्ट. ७ कल्याणप्रद करतो. ८ नियत=जितेंद्रिय, स्थिर.

जनीं निरंजनीं प्रभु । स्वयंभ नित्य सप्रभु ।
असंख्य भेदभेदनु । कळी० ॥ ८ ॥
नमो प्रभू दयानिधी । असे वदों कसे विधी ।
विरोध रोधवेदनु । कळी० ॥ ९ ॥
परात्पर पुरोगमु । निःशब्द जेथ नीगमु ।
दिनेश आर्तमोदनु । कळी० ॥ १० ॥

[७८]

॥ श्रीराम ॥

गजासि घूतलें जळें । सर्व चि तो मळे मळें ।
तसा मदांध बोधिला । परंतु तो मवीधिला ॥ १ ॥
दुधांत कृष्णकोळसा । नव्हे चि शुद्ध टाळसा ।
तसा मदांध बोधिला । परंतु० ॥ २ ॥
सुगंध चर्चिलें खरा । न संडि जेवि आखरा ।
तसा मदांध बोधिला । परंतु ० ॥ ३ ॥
जऱ्ही सुखासनीं सुणें । तऱ्ही न संडि भुंकणें ।
तसा मदांध बोधिला । परंतु० ॥ ४ ॥
दिवाकरा जळीं खडा । जसा असोनि कोरडा ।
तसा मदांध बोधिला । परंतु० ॥ ५ ॥

[७९]

॥ इंद्रवज्रा छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

जाईजणें वैभव सर्व आहे । जाईल तेव्हां सहसा न राहे ।
हें जाणतां तल्लिन त्यासि होसी । मूर्खा कसा व्यर्थ चि नाडतोसी ॥ १ ॥
पतंग जैसा झकटी दिपातें । तों तो करी दग्ध सुबद्ध त्यातें ।
तैसें चि तूंडा विषयाभिलाशी । मूर्खा० ॥ २ ॥

१ गप्रभ=सदृश. २ पुन्हा सराराच्या आधीन झाला. ३ टाळ द० एक प्रकारचा मोती. ४ गांवाबाहेरील उकिरडा. ५ अडकतोस, प्रतिबंधांत पडतोस.

जाईल दारा धन पुत्र पाहें । कोण्ही तुला सोडविसें न राहे ।
अतीं दया तों न घडे यमासी । मूर्खा० ॥ ३ ॥
जामात कन्या ममतापरें रे । अतीं न येतीं रडती घरीं रे ।
भोंदूनियां राहति सर्व शेपीं । मूर्खा० ॥ ४ ॥
दयाळ जो राघव तो स्मरें रे । तेणें सुखी होसिल सज्जना रे ।
सोडूनिया दीनकरप्रभूसी । मूर्खा० ॥ ५ ॥

[८०]

॥ मालिनीवृत्त छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

रघुविरगुण गावे लोकिकीं माजवावे ।
बहुत हि विवरावे कीर्तनें गाजवावे ।
शरिर विपमकाळें व्यर्थ जाईल पाहें ।
पळभरि परि तें ही स्थीर कोठें न राहे ॥ १ ॥
रघुपति मति देतो प्रेमळा रंजवीतो ।
निजपदसुख भक्ता देउनी गाजवीतो ।
तरि मग मतिहीना पाहिजे काय आतां ।
अगणित सुख रामीं आदरें गूण गातां ॥ २ ॥
विफळ सकळ काळें राघवेंवीण जीणें ।
मळमळ विपयाची ते चि ते काय घेणें ।
पळपळ मतिमंदा जाय आरण्यपंथें ।
न करि आळस धावें राम भेटेल तेथें ।
वटवट किती आता कोणती उरि आहे ।
श्रवणिं नयनि दातीं टाकिला पंथ पाहें ।
फटफट हतभाग्या बेश्रमोई सुटेना ।
रघुपतिगुण गातां चित्त कैसें रिझेना ॥ ४ ॥

---

१ आपापलें मर्म. २ अति श्रम करण्याची हाव.

दिनकरकुळदीपा वर्णितां काय वेंचे ।
सुहृदजनगुणांला वर्णितां काय सांचे ।
त्वरित सुरस पाहें तें चि सेऊनि राहें ।
निरस जरि सुटेना तें पुरे येम आहे ॥ ५ ॥

[८१]

श्रीराम

झडकरि झडकावें स्थीर कोठें न व्हावें ।
न पुसत सकळांला गुप्त होऊनि जावें ।
स्थळगति न वदावी जावया यावयाची ।
प्रकटित न करावी मात जे अंतरीची ॥ १ ॥
प्रचळित हि न व्हावें झाडखंडीं भरावें ।
स्थळ सुचिर पाहावें साधतां स्थीर व्हावें ।
बहुविध न फिरावें रान तें वाउगें चि ।
सुगम जरि मिळाली वस्ति ते साधकांची ॥ २ ॥
गिरि खळि दरकुत्र्या कूहरें शीखरें हीं ।
गवि गडिदरि गूहा गव्हरें भूयरें हीं ।
जळमळित तडागें साजिरें कूप वावी ।
सरोवर विहिरे ही रम्य टांकीं असावीं ॥ ३ ॥
अमळ जळ तुटेना खंडवोर्धी पडेना ।
परम सुरस ऐसें स्थान कोठें दिसेना ।
खळखळ जळ वाहे दाटले वृक्ष जेथें ।
जनपद हि न पावे राहाणें स्वस्थ तेथें ॥ ४ ॥
क्रिडति मयुर भारी फोडिती शब्दटाहो ।
पसरुनि वरि पिच्छें नाचती ते पाहा हो ।
बहुविध खग येती बोलती रम्य वाणी ।
तनु मन जिव नांवे ऐकतां शब्द कानीं ॥ ५ ॥

[1]सुचिर सितळ छाया डोलती वृक्ष वातें ।
नवमघ कुसुमाचा गंध रंजी मनातें ।
सफळित तरु सैरा उच्च आकाशमार्गें ।
सुरस महि सुजाणा भाग्यवतासि भोगे ॥ ६ ॥
जरि घडे मठ तेथें माडणी मंडपाची ।
तरि मग मन आर्धा काय वाहेल कैंची ।
नुतन हरिहराची देउळे मारुतीची ।
रघुविरवरदाची प्राप्ति तें जाण तें चि ॥ ७ ॥
रघुपति मग तेथें आठवे नाठवीता ।
रघुपति मग तेथें धावतो दूरि जाता ।
रघुपति मग तेथें सोडिता ही न सोडी ।
दिनकरवरदें हे लाविली नित्य गोडी ॥ ८ ॥

[८२]

॥ श्रीराम ॥

निरुपण हि करावें सार ते वीवरावें ।
अघटित विघडावे सत्य शोधीत जावें ।
मुढजन उगवावे राघवीं रजवावे ।
अविहित न वदावें शास्त्र साक्षीस यावें ॥ १ ॥
रघुपतिभजनाची भावना माजवावी ।
रघुविरवरदाची प्राप्ति ते गाजवावी ।
रघुविरचरणाची ख्याति जे ते वदावी ।
रघुविरकरुणेची स्थीत रक्षीत जावी ॥ २ ॥
सफळ सकळ तेव्हा भाग्य जाणोनि घ्यावें ।
रघुपति मनिं जेव्हा आठवे रे स्वभावें ।

---

१ आवड.

तरि मग हरि कोठें जन्ममृत्यासि आहे।
बहुत सुकृत गाठीं तें चि हे प्राप्ति लाहे ॥ ३ ॥
पशुपति विधि वेधें स्फुरंती रामछंदें ।
मुनिजन गुण गयें वर्णिती साधुवृंदें ।
त्रिभुवनजन ज्याची कास वेष्टूनि चाले ।
रघुविर तुज तो रे नाठवे काय जालें ॥ ४ ॥
भवभरि न भरावें द्वंद्व सोडूनि द्यावें ।
मनकृत न करावें संतसंगीं वसावें ।
स्वमुख जिवि धरावें सर्व तल्लीन व्हावें ।
दिनकर निजभावें मागतो हीत घ्यावें ॥ ५ ॥

[८३]

॥ श्रीराम ॥

अलगट मन मोठें नावरे आवरीता ।
वटवट विषयाची ते चि तें नित्य चिंता ।
खटपट न सरे रे काय कैसें करावें ।
विनवितों रघुराया हातिचें नोसडावें ॥ १ ॥
तुजविण शिण ऐसें अंतरीं वाटतें रे ।
तुजविण शिण कानीं गोष्टि म्या ऐकिली रे ।
तुजविण शिण जाला थोरथोरासि देवा ।
मुढमति मनुजाचा आणिला कोण केवा ॥ २ ॥
रघुपति विनवीतों सर्वभावें स्वभावें ।
पतित परि मि तूझें ठाउकें हें असावें ।
विकृति मज दिनाची सर्वथा नाठवावी ।
परम दिनदयाळें वासना पूरवावी ॥ ३ ॥
तडपड त्रय तापें जाहाली अंतराची ।
चरफड १ ऊ कै ती शुद्धि नेणें सुखाची ।

१ पाड, थोरी २ विकार, कुबुद्धि

विकळ पडलि काया घात रे देवराया ।
तुजविण जगदीशा पूर्वी कोण थाया ॥ ४ ॥
अतुर बहुत आहे जाण मी जानकीशा ।
तुज चि शरण आलों छेदिं रे मोहपाशा ।
मुढ मति अति माझी जाणमी तें करीं रे ।
दिनकरपतिताचा भार देवा तुझा रे ॥ ५ ॥

[८४]

॥ श्रीराम ॥

सरसर परता रे पार पाहें मरेचा ।
घच वच निरशीं रे छंदु घे आत्मयाचा ।
चळवळ करितो रे काळ विक्राळवाणा ।
त्वरित ठकुनि यातें येश घ्यावें सुजाणा ॥ १ ॥
परधन परदारा स्वप्नि ही नातळावी ।
परन्युन परनिंदा ते कधीं नाठवावी ।
रघुविरगुणकीर्ती अतरीं आठवावी ।
स्वहित विहितपर्थे ऐश्वनिष्टा धरावी ॥ २ ॥
पुटपुट विषयाची पूर्ली सर्व जन्मा ।
कधिबधि हि न बोले वैखरी रामनामा ।
यमपुरिस तयाचे सोयरे नर्कवासीं ।
निडेळिं धरुनि वाहे पाहतीं वास त्याची ॥ ३ ॥
नमन जरि न माने रामपादारविंदीं ।
गमन जरि न माने रामगुणानुवादीं ।
स्तवन जरि न माने रामलीळावतारा ।
हर हर तरि का रे पीडिली तातदारा ॥ ४ ॥

---

१ छन्द २ उतावीळ ३ ठकवून, फसवून. ४ स्पर्श करू नये ५ कपाळावर हात ठेवून. ६ मातापिता

प्रतिदिनिं परिमीतें कर्म त्रीया करावी ।
प्रतिदिनिं परिमीतें वृत्ति रामीं रमावी ।
प्रतिदिनिं परिमीतें नित्यनेमें उरावें ।
दिनकर ह्मणे शेषीं सर्वकांहीं नुरावें ॥ ५ ॥

[८५]

॥ भुजंगप्रयात छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

दिनानाथ हा राम सौजन्यसिंधु । जयाचा शिवा मानसीं नित्य वेधु ।
तयाचा जिवीं मानवां ध्यास लागे । तरी मोक्ष येऊनियां दास्य मागे ॥१॥
सदा सर्वदा राम वाचेसि ध्यावा । निजध्यास तो अंतरींचा न जावा ।
अखंडीत खंडों नये सर्वकाळीं । निजानंदनामामृताची धुमाळी ॥ २ ॥
बरें पाहतां सार सर्वागमांचें । महागूज हें शोधितां नीगमांचें ।
निजानंद जें ध्यान गौरीहराचें । मना जाण पां नाम तें राघवाचें ॥३॥
काळीकाळ संहारितो सर्व जोर्ले । तया त्रासि तें नाम नेणेति मूर्ले ।
वृथा जन्मलीं सीणसीणों चि मेलीं । महा सुस्थळा येउनी हानि केली ॥४॥
बरा देह पावोनि वायां न जावें । मुख्यीं संप्रदायें चि देवा भजावें ।
ह्मणे दीन देवेविना हीत नाहीं । न माने तरी शास्त्र शोधूनि पाहीं॥५॥

[८६]

॥ इंद्रवज्रा छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

असार संसार कळोनि कां रे । मदांध होसी मरसी भरीं रे ।
ज्यांचेनि संगें न भिसी मयाला । बांधोनि देती तुज ते यमाला ॥ १ ॥
दाराधनें कां मनि तोष घेसी । ऋणानुबंधें सुख लाधलासी ।
तें सत्य मानूनि रिझों नको रे । न मानिसी हें तरि कष्टसी रे ॥ २ ॥
प्रताप सोपा करिं येक बापा । सत्प्रादरेंसीं भज रामरूपा ।
उद्धार तेणें करिं पूर्वजांचा । संसार हा मानवि दों दिसांचा ॥ ३ ॥

१ सर्व शास्त्रांचें. २ वेदाचें. ३ जें निर्माण झालें आहे तें. ४ मूळचें. ५ सीधा, सरळ, जो विहित असेल त्या.

जाईजणें वैभव सर्व आहे । जाईल हें सत्य घडी न राहे ।
होसील कष्टी मग तूं सुजाणा । नव्हे असें तों भज रामराणा ॥ ४ ॥
काबाडधंदा करिसी किती रे । पळ येक रामीं स्थिरता नव्हे रे ।
कोण्या मुखें भेटसि त्या प्रभूतें । जाणें न चूके तुजलागि तेथें ॥ ५ ॥
अधोमुखें जें तुजलागि पोटीं[1] । वास्तव्य होतें तुजलागि कष्टीं ।
ध्यातां चि तेथें प्रभुध्यानमाळा । तूं सूटलासी मग जाण बाळा ॥ ६ ॥
सोडूनि तो जानकिनाथ कैसा । लोलुप्त रे कामिनिच्या विलासा ।
जळो जळो वित्पति त्या मुढांची । जे नाठवीती करुणा प्रभूची ॥ ७ ॥
ज्याचे लिळेनें रवि शेष शंभु । मेरु धरा सागर तो स्वयंभु ।
चाळूनियां सर्व जिवीं विवर्ते । तो राम मूढांमनिं न प्रवर्ते ॥ ८ ॥
आहारनिद्राभयमैथुनानें । पशुत्व जीवासि दुराभिमानें ।
द्वेषूनि नानापरि साधुवृंदें । अधोगतीं वास करीं विषादें ॥ ९ ॥
अनेक जन्मार्जित पापगांठी । उच्चारितां जानकिनाथ होटीं[2] ।
जाळी जसा पावक काष्ठराशी । दिवाकरा राम तसा अघाशी ॥ १० ॥

[८७]

॥ उपेंद्रवज्रा छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

सकाळवेळीं रघुराजनामें । स्तोत्रें म्हणावीं बहुसाल नेमें ।
उपाय नानापरिचे करावे । सत्पंथ हे सज्जन हो धरावे ॥ १ ॥
पतीत ते उत्तम रामनामें । सनाथ होती परिपूर्णकामें ।
कैवल्यधामीं वसणें तयाचें । अखंड रामीं मन लिप्त ज्याचें ॥ २ ॥
सर्वस्व जावें परि येक यावें । तेथें मनें निश्चळ नित्य व्हावें ।
निःशब्द वेदादिक जेथ जाले । आनंद तो अद्भुत कोण बोले ॥ ३ ॥
बहूत जन्में बहु पुण्य सांचे । तरी च ये अव्यय नाम वाचे ।
समस्त संसारसुखासि आर्ते । निजात्मभावीं रमणें निरार्ते ॥ ४ ॥

१ मातेच्या उदरांत. २ ओष्टीं, तोंडानें. ३ पातकें भस्म करितो. ४ निर्गुण सायुज्याचे ठिकाणीं. ५ शाश्वत, निरंतर ६ व्यास

विचारिता दीनकरा स्वमार्नें । नृदेह मोठा पुढती न फावे ।
जाणोनि हें जे करिती स्वहीता । ते धन्य लोकीं मजला पाहातां ॥५॥

[८८]

॥ द्रुतविलंबित छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

न भजता भजता रघुनायका । सजन हो जन हो गुज आइका ।
विधिविना जन्हि नाम मुखासि ये । पतित ही परि मोक्षनिवासिये ॥१॥
अतिशयें विषयातुर पातकी । हिंसक दुर्जन सज्जनघातकी ।
अवचटें जरि नाम जपासि ये । पतित ही० ॥ २ ॥
नाम अतरिं अनामिकें स्मरे । तरि असाध्य अघें परि वस्मरें ।
जळति तें जिन स्वात्मसुखासि ये । पतित ही० ॥ ३ ॥
सुखमया समया जरि लाहिजे । तरि मना सुमना गति पाहिजे ।
सुखरुपें स्वरुपें स्वगतीसि ये । पतित ही० ॥ ४ ॥
तद्गुपरी मनुजें नमनावशा । गरज कोण अभान्य करावया ।
दिनकरा रघुराजपदासि ये । पतित ही० ॥ ५ ॥

[८९]

॥ श्रीराम ॥

सकळ बद्ध विमोचन राघवें । वदत संत शिवादिक लाघवें ।
श्रवण तें असता भ्रमसी मना । कशि तुला न सुटे हिन कामना ॥१॥
किति तुला गिकऊ मुढअंतरा । न करिसी सुचना मर कातरां ।
जळसिना चि सुखें वडवानळें । हरि करी तरि हें मज मानलें ॥ २ ॥
तळमळीत कशी विपई स्पृहा । तशि तुला नलगे मति निस्पृहा ।
पतित तू विषयांध जनावरा । न भजसी रघुराज अनावरा ॥ ३ ॥
शिकविलें करिसी जरि बोधसी । सुरस सुदर तें सुख लाधसी ।
रिझसि उत्तम प्रत्यय अंतरीं । तरि मना गति ते जगदांतरीं ॥ ४ ॥

---

१ दयाहीन २ अप्रसिद्ध ३ मनवाक्पणानें. ४ भिना, ५ इच्छा

सुखमया समया जरि लाहिजे । तरि मना सुमना गति पाहिजे ।
दिनकरा न धरीं मदमान्यता । रघुपतीविण सर्व जघन्यता ॥ ५ ॥

[९०]

॥ इंद्रवज्रा छंद ॥

श्रीराम

जिर्णे जिवांचें अघटीत वाटे । जों हे न जाती परमार्थवाटे ।
तों हे प्रवाही पडिले भवाचे । हे वानिती हा अति लाभ वाचें ॥ १ ॥
पार्थी गितावोध रमारमानें । केला तसा शास्त्रविचारमानें ।
होईल तेथें गुरुशा भजावें । सन्मार्गमार्ग पाहोनिया भजावें ॥ २ ॥
जन्मांतरीं दोप अमोघवाणे । उपेक्षिजेता तरि राघवानें ।
तें आसुरी कर्म करी विकारी । लोकोत्तरीं मी ह्मणे निर्विकारी ॥ ३ ॥
अपेयपानें पद ये विधीचें । तें कां करावें करणें विधीचें ।
अभक्ष्य खातां जरि मोक्ष होतो । का राक्षसांला तरि नर्क हो तो ॥४॥
उन्मत्तद्रव्यें स्वसुखें घडावीं । संसारिकें कां तरि वोवडावीं ।
योगेश्वरीं ज्ञानविचार केले । ते काय तेहीं हिन चार केले ॥ ५ ॥
भ्रष्टाधिकारें जरि मोक्ष लाभे । तें वायसांला गति कां न लाभे ।
प्रबोध शिष्यांप्रति भाविलासे । नाना प्रयत्नें अविधी विलासें ॥ ६ ॥
समस्त सेवी परि अग्नि जाळी । ते मक्षिका काय अभेद जाली ।
तैसेपरी वोध अनर्गळाचा । जैसा मिना पारधि तो गळाचा ॥ ७ ॥
उच्छेदुनी सन्मति नीगमाची । जो साधका दे मति आगमाची ।
सांगे क्रिया कामिक वेसनाच्या । नाना विधानें रिति आसनाच्या ॥८॥
मंत्रार्चनें यंत्रविधीमहात्मा । सद्वंशजा वोधित जो महात्मा ।
स्वयें वुडे वूडवि ईतरासी । कोठें गती त्या असे कातरासी ॥ ९ ॥

---

१ क्षुद्रत्व, निकृष्टावस्था. २ रमेला रमविणारा जो श्रीकृष्ण त्याने. ३ हटकून फलदायी होणारे. ४ उपेक्षा करितो ५ मद्यादिकांचे ६ वेश्या वृत्ति. ७ कर्ण 'मक्षिका'. ८ मनस्वी मनुष्याचा

रात्रीं क्रिया आचरती धिक्कारें । दिवा वरे वर्तति निर्विकारें ।
असोत हे हीन म्हणे दिनेशु । ज्या कर्मकाळीं नलगे दिनेशुं ॥ १० ॥

[९१]

॥ अनुष्टुप् छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

अविद्यालोप आलीसे दाटलीसे अहंभरें ।
संसारस्वप्न त्यामाजीं देखतो जीव साजिरें ॥ १ ॥
मी मी माझ्या तुझ्या घोरें[२] घोर तो लागला असे ।
वोसैणातो सुखें दु:खें स्वर्गीच्या इहलोकिंच्या ॥ २ ॥
सद्गुरुबोधसूर्याचा प्रकाश भुवनत्रइं ।
असतां जीव तो नेणें स्वरूपस्थिति जागृति ॥ ३ ॥
जागृति स्वरूपावस्था प्राप्त नव्हे चि त्या जिवां ।
तयांच्या पूर्वपापासी पार नाहीं जळो जिणें ॥ ४ ॥
दिनेश जागृती आला सद्गुरूनें प्रबोधिला ।
अखंड स्वरूपावस्था निजाची लाधली बरी ॥ ५ ॥

[९२]

॥ श्रीमारुतिस्तवराज ॥

॥ अनुष्टुप् छंद ॥

॥ श्रीराम ॥

धन्य धन्य कपीराजा महाराज भुमंडळीं ।
चरित्र सकळामध्यें दास्यभक्तीस आश्रयो ॥ १ ॥
वर्णिता महिमा याचा ब्रह्मादिक अशक्त कीं ।
स्वयंभ रुद्र हा आहे रामदास्यासि वेषज्ञु ॥ २ ॥
न घडे अन्य वेषानें रामदास्य यथाविधी ।
म्हणोनि वानरी काया प्रीतिनें धरिली शिवें ॥ ३ ॥

---

१ कर्म करताना ज्याना रात्र पाहिजे असते. म्ह० अधारांत पातकें करणारे
२ काळजीनें. ३ वरळतो

पूर्वीच हारिली चिंता अल्प हि ठेविली नसे ।
राहिली येकि सेवेची तद्रूप जाहला स्वयें ॥ ४ ॥
घराची लागते चिंता वान्नरा नलगे चि ते ।
स्त्रियेची वाहावी चिंता ब्रह्मचारी ह्मणौनियां ॥ ५ ॥
वस्त्र मूत्र दीर्घशंका हे चिंता वारिली कशी ।
गर्भी च घेतली कास हेमकौपीन अक्षई ॥ ६ ॥
त्रैलोक्य डंखिलें नेमें कामसर्पें अति क्रुरें ।
तयासी मर्दिता येक मारुती न दिसे दुजा ॥ ७ ॥
त्रैलोक्य दास मारांचे हरीचा दास मार तो ।
समान न तुळे कोण्ही पाहातां हि युगायुगीं ॥ ८ ॥
क्षुधा तृषा माहामारी पाडिती अतराय कीं ।
ह्मणौनि साधिला योगु अन्नोदक असो नसो ॥ ९ ॥
वज्रांगघात चालेना शस्त्रास्त्रें पडतां वरी ।
वहनें भूषणें वस्त्रें धनधान्य गृहादिकें ॥ १० ॥
क्षुधा तृषा सखीं मित्रें सुहृदें सुखसोयरीं ।
माता पिता स्त्रिया पुत्र सर्वत्र आप्त पारखीं ॥ ११ ॥
जन्ममृत्यादिकें सैरीं सुखदुःखें समस्त ही ।
पूर्वी च वारिलीं तेन्हां वान्नरी वेष घेतला ॥ १२ ॥
न लोटे वासनालोटें दिव्यदेही महाबळी ।
सर्वांगें रंगला रामीं रामदास यथार्थ हा ॥ १३ ॥
तृटी रामवियोगाची कल्पें थोडा अशी गमे ।
तयासी व्यसि जें असती कैसें तें घडतें पाहा ॥ १४ ॥
पूर्वी च तोडिल्या वोढी जितेंद्रिय पराक्रमी ।
आधिव्याधि नसे कांहीं रामसेवेसि रातला ॥ १५ ॥

---

१ मदनाचे. २ अप.ट. ३ काष्ठेचा ३/४ काल, किंचित् काल. ४ ब्रह्मदेवाचा दिवस ह्म० ४३२ कोटी सौरवर्षे.

न कळे पार पैं याचा महाराज कर्पाकुळीं ।
कृपाळु निजदासांचा सांभाळ करि सर्वदा ॥ १६ ॥
निर्वालें राघवें यासी सांभाळीं दास आमुचे ।
तयांची सर्व ही चिंता मारुती तुजला असे ॥ १७ ॥
रामवाक्यें सदाकाळीं सांभाळी रामसेवकां ।
जळीं स्थळीं महावीरीं रक्षिता मारुती असे ॥ १८ ॥
नसे हे अन्यथा वाणी प्रत्यक्ष साक्ष वाणटी ।
आणि आज्ञा समर्थाची ह्मणौनि अन्यथा नव्हे ॥ १९ ॥
राम सौमित्र भरत शत्रुघ्न मारुती स्वयें ।
जानकीसहितें साही षड्गुणेश्वर राम हो ॥ २० ॥
अभिन्न अंतरात्मा हा संसारार्णवतारकु ।
भिन्नता भावितां यासी रौरवीं वास पूर्वजां ॥ २१ ॥
अथर्वणी श्रुती साक्षी पाह्राणें यासि साधकें ।
अन्यथा वाटतां वेगीं व्यलिमकीकृत शोधणें ॥ २२ ॥
मारुती सारथी आतां चिंता काय जनीं वनीं ।
निःसंदेह सदाचारें क्रीडतां भय बाधिना ॥ २३ ॥
मारुती सेवणें आधीं मारुतीपर्वे रक्षणें ।
आपदीं चिंतणें त्यासी निमिष्यार्ध न सोडणें ॥ २४ ॥
आधि व्याधि जरा मृत्यु ग्रह रोग दरिद्रता ।
शाकिनीडाकिणीव्यथा भूतबाधा न बाधिती ॥ २५ ॥
हनुमत्कवचें स्तोत्रें स्तवराज स्तुती सदा ।
सहस्रनाममंत्रांचीं पुरश्चरणें क्रिया विधीं ॥ २६ ॥
रामउपासकीं नेमें मारुती सेवणें सदा ।
मारुतीसेवनें होतें सर्व ही हें यथार्थ चि ॥ २७ ॥
वंदणें मारुतीमूर्ति चिंतणें मारुती मनें ।
पूजणें मारुती नेमें सेवणें मारुती सदा ॥ २८ ॥

---

१ मारुती हा च. २ मारुतीवर्णनपर अध्याय, किंवा मारुतीचा उत्सव.

मारुतीदर्शना आधीं जाईजे नेमधारकें ।
प्रातर्मध्यान्ह सायान्हीं त्रिकाळीं साधकें हरी ॥ २९ ॥
पूजणें वंदणें भावें साष्टांगीं करुणाळया ।
सर्वस्व हि निवेदावें काया वाचा मनोदयें ॥ ३० ॥
कृपाळु मारुती आहे रामदासांसि निश्चयें ।
यदर्थीं संशयो नाहीं त्रिशुद्धि सत्य सत्य हें ॥ ३१ ॥
सर्व हि सर्वदा जाणा संप्रदाय हरीगुणें ।
दिनकरा कृपाळु तो ठेविला हस्त मस्तकीं ॥ ३२ ॥

इति श्रीदिनकररामीरामदासविरचित हनुमंतस्तवराज संपूर्णमस्तु ॥ श्रीहनुमंतार्पणमस्तु ॥

श्रीदिनकरकृत श्लोक संपूर्ण

श्रीदिनकरकृत ललितें आरत्या वगैरे

॥ १ ॥ ललीत (येकताल) [१

॥ श्रीराम ॥

अष्टभावेंसीं विनित । होऊनि सप्रेम हनुमंत । चरणावरी दंडवत निजानंदें उद्बोधें ॥ १ ॥ धृ० ॥ आता निश्चातीसीं ध्यावें । दासा सेवादान द्यावें ॥ ध्रु ॥ सुरवर उभे अतराळीं । सनकादिक भूमंडळीं । वशिष्ठादिक ऋषिमडळी । नाना स्तवनें स्तविती ॥ २ ॥ नारद तुंबर चतुरानन । करिती स्वानंदें कीर्तन । सदाशिव कर जोडुन । स्वगणेंसीं प्रार्थिती ॥ ३ ॥ अष्टदिशा लोकपाळ । उडगणें[२] ग्रहमंडळ । सप्तसागर अष्टाचळ । क्षणक्षणा वदिती ॥ ४ ॥ अंगद सुग्रीव जांबुवंत । रीसावानरासहित । बिभीषण आर्तभूत । निशाचरासमवेत ॥५॥ भरत सौमित्र शत्रुघ्न । तिष्ठत सीता कर जोडुन । भक्तसमुदाय संपूर्ण । ब्रह्मानंदें बोलती ॥ ६ ॥ तीर्थे व्रतें देवधर्म । विधी आगम नीगम ।

१ निश्चयेंकरून. २ नक्षत्रें.

दानें यज्ञ जप कर्म । नामघोषें गर्जती ॥ ७ ॥ चाऱ्ही वाचा अष्ट सिद्धि । मोक्ष मुक्ति नव हि निधी । नमिती आपुलाले विधीं । परोपरीं स्वानंदें ॥ ८ ॥ ऐसा त्रैलोक्यसमुदाय । नयनीं लक्षुनि रामपाय । स्तविती होउनी तन्मय । जयजयकारें गर्जती ॥ ९ ॥ दिनकर रामींरामदास । बहुडाविलें सकळांस । देव गेले सुखशयनास । स्वानंदेसीं परिवारें ॥ १० ॥

॥ २ ॥ श्रीराम ॥ [२

॥ ध्रु० ॥ देईं हें चि वरदान । जन्हीं मांडलें निदान ॥ ध्रु ॥ जयजयकारें रामनाम । अखंड वाचेसी निष्काम । अष्टभावें पूर्णप्रेम । ब्रह्मानंदीं मिश्रित ॥ १ ॥ वर्णाश्रमयुक्त कर्म । चतुर्विध क्रियाधर्म । उपासना नित्यनेम । ज्ञानविज्ञानेंसहित ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे देव । इच्छीतसे हें चि दैवं । याविण नलगे दुजी माव । काळत्रईं सर्वथा ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥ श्रीराम ॥ [३

अविहित होतें तें विहितासी आलें । अविहित होतें रे । विहितासी आलें । संतसंगें जालें । समाधान रे रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ संतसंग धरा संतसंग धरा । संतसंग धरा रे । संतसंग धरा । येकनिष्ठभावें रे ॥ध्रु॥ संतकृपेचा महिमा अपार । सतकृपेचा रे । महिमा अपार । संसार दुस्तर तो चि तो सोपा रे ॥ २ ॥ दिनकर ह्मणे मी संतांचें अंकित । दिनकर ह्मणे रे । मी संतांचें अंकित । देहाचें लळित त्यांचे कृपेनें रे ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ श्रीराम ॥ [४

नामघोष मुखीं करीं वाजे टाळी । नामघोष मुखीं रे । करीं वाजे टाळी । पातकांची होळी । तये क्षणीं रे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ नामघोष करा नामघोष करा । नामघोष करा रे । नामघोष करा । न माळ संसारा । येकसरें रे ॥ ध्रु ॥ हें चि येक आज्ञा यावें निरंतर ।

१ कुबेराचे नऊ प्रकारचे खजिने. २ मार्गी लाविलें.

हें चि येक आह्मां रे । यावें निरंतर । कीर्तनीं सादर । नित्य व्हावें तुह्मी ॥ २ ॥ आब्रह्मापासुनी उद्धरेल वंश । आब्रह्मापासुनी रे । उद्धरेल वंश । तुटतील पाश । जन्ममृत्याचे ॥३॥ रामदासांचा दिनकर ह्मणे । रामदासांचा रे । दिनकर ह्मणे । अखंड घेणें । विश्राम रामीं ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ श्रीराम ॥ [५

आणिक नलगे आह्मां कांहीं । तुझ्या नामावांचुनि पाहीं ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ देवा होईं सावधान । मुदल देईं नामऋण ॥ ध्रु ॥ नामऋणें बांधलासी । आतां सुटला केवीं जासी ॥ २ ॥ कोण्ही नव्हतें तुजला जेव्हां । साहकारी केलें तेव्हां ॥ ३ ॥ त्याच्या बळें हें ब्रह्मांड । रचूनि केलें येव्हडें बंड ॥ ४ ॥ तधींपासुनी आह्मांसी । दरिद्र आलें अहंकारेंसीं ॥ ५ ॥ जेणें रीतीं ज्याचें घ्यावें । तेणें रीतीं त्याचें द्यावें ॥ ६ ॥ दिनकर ह्मणे वेगु करीं । विलंबु करितां कोणा हारी ॥ ७ ॥

॥ ६ ॥ श्रीराम ॥ [६

वैष्णवांत वरटीक । दास्यभक्तीचा निटंक ॥१॥ ध्रु० ॥ स्वयंभ उभा महाद्वारीं । गर्जतसे जयजयकारीं ॥ ध्रु ॥ दर्शन होतां अकस्मात । दोष लंघिती दिगांत ॥ २ ॥ ऐसी जोडलीसे धुरं । दिनकरा निरंतर ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥ श्रीराम ॥ [७

॥ ध्रु० ॥ हां हां हां नयनीं देखिला शंकर । देखतां चि श्रम हरला अपार ॥ ध्रु ॥ हां हां भस्म चर्चिलें सर्वांगीं । शैल्यबाळा[१] शोभतसे वामांगीं ॥१॥ हां हां नंदीवहन सुंदर । समागमें भूतांचा परिवार ॥२॥ पंचानन पंचदशलोचन[३] । पंचमुगुट शिरीं विराजमान ॥ ३ ॥ हां हां श्रवणीं नागेंद्रकुंडलें । गळां रुंडमाळापदक शोभलें ॥ ४ ॥ हां हां व्याघ्रांबर वसन । दिनकरें केलें साष्टांग नमन ॥ ५ ॥

---

१ जबाबदारी, जोखड. २ पर्वताची कन्या जी पार्वती. ३ पंधरा डोळ्यांचा, प्रत्येक मुखाचे ३ डोळे, याप्रमाणें पंचमुखांचे १५.

॥ ८ ॥ श्रीराम ॥ [८

अनकळित अनकळित आकळूं आलें । आकळूं आलें । संकळितां युक्तीं कैसें ळळित जाहालें ॥ १ ॥ धृ० ॥ धन्य वो धन्य माये सद्गुरूराजा । सद्गुरूराजा । सोहंभावें वोवाळूं सहजींसहजा ॥ ध्रु ॥ कायावाचामनेंसीं ळळित संपलें । ळळित संपलें । गळित पळित वळित जेथिल तेथ निमालें ॥ २ ॥ अहंकोहंसोहंतीत माजलें नीज । माजल नीज । दिनकरा रामदासीं सिद्ध सहज ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ श्रीराम ॥ [९

जाहालें कीर्तन आतां संपली कथा । संपली कथा । शुद्धावद्ध शब्द क्षमा करणें सर्वथा ॥ १ ॥ धृ० ॥ आह्मी वाळेभोळे दास केलों संतांचे । केलों संतांचे । न्यून तें पूर्ण करुन घेणें कथेचें ॥ध्रु॥ वोवडे वोल वाळ वोलतां वाचे । वोलता वाचे । हर्षें वाप घेऊनि त्यासी कडीये नाचे ॥ २ ॥ आवडीच्या भरें तुह्मी भोक्ते रामरस । भोक्ते रामरस । निरंतर सेवा ह्मणे दिनकररामदास ॥ ३ ॥

॥ १ ॥ आरती मारुतीसाहेबांची [१०

॥ श्रीराम ॥

॥ धृ० ॥ जयजया भीमराजा । नीळतमाळ तेजा ॥ आरती वोवाळीन । सद्भावें सहजा ॥ ध्रु ॥ जन्मतां ख्याति केली । मार्तंड दंडीला ॥ भंगिल्या देवकोडी । शक्र वळभग्न केला ॥ साटोपशक्ति मोठी । पुढें राम भेटला ॥ सुग्रीवा सख्य केलें । राज्यपदीं स्थापिला ॥ १ ॥ जानकी दक्षणेसी । शोधियेली स्वलीळा ॥ शोधितां शोधितां पैं । संपाती भेटला ॥ दिधली शुद्धि तेणें । तो हि पावन केला ॥ ठेउनी वानरासी । सिंधु वोलांडीला ॥ २ ॥ जाउनी पडलंके[१] । कोंचेसी मारिलें ॥ अद्भुत साक्षपेंसीं । लंकापुर शोधिलें ॥ विटंबूनि रावणासी । सीताशुद्धीसि केलें ॥ मारिलें वनकरांसी । लकापुर जाळिलें ॥ ३ ॥ वदूनि जानकीतें । उलंघिला श्वेतु ॥ भेटला राघवासी । पदीं विनित होतु ॥ देऊनि अक्षपत्र[२] । केला शुद्धिमंकेतु ॥ चालिला राम·

१ निरुपद्रव. २ एकन वस्न.

राजा । सिंधूसी पाळाणितु ॥ ४ ॥ सुवेळे राम नेळे । राक्षस वार्धले ॥ मारिलें रावणासी । राज्य विभीषणा दिल्हें ॥ घेउनी दिव्य सीता । विमानारूढ जाले । भरथा शुद्धि नेली । पैल श्रीराम आले ॥ ५ ॥ भेटले बंधुवर्ग । जाला आनंद थोर ॥ त्रैलोकीं रामराज्य । होती जयजयकार ॥ अकासहस्र वर्षे । राज्य केलें सुचीर ॥ प्रयाण निजधामा । होता केलें महेंद्र ॥ स्थापिलें वरदहस्तें । सांभाळीं चराचर ॥ ६ ॥ वर्णिता कीर्ति भीम । भीम पराक्रम ॥ शक्ति ही भीम कैसी । न बोलवे निस्सीम ॥ विरची शेप चित्तीं । विस्मित श्रीराम ॥ दिनकर दीन तेथें । वर्णी केवि परम ॥ ७ ॥

॥ २ ॥ आरती मारुतीसाहेबांची [११

॥ श्रीराम ॥

॥ धृ० ॥ जय देव जय देव जय अजनिसूता । जय जय हनुमंता । अभयवरदें तुझ्या न मनी भववेथा ॥ धृ ॥ भूभुःकारें भूधरफणिकुळसमवेतें । धर्धरिलीं पाताळें मत्त हि कंचुक[१] ते ॥ दणदणिलें भूमंडळ सागरजळ तत्तें । निशिचर भूचर खेचर त्यजिती प्राणातें ॥ १ ॥ तडतडिले अष्टाचळ गडगडिलें गगन । सर्सरितीं नक्षत्रें धरणीवरि लीन ॥ वोढवलें सर्वत्रां अमरांसी पळण । चतुरानन शशिशेखर मानिति बहु शीण ॥ २ ॥ जन्मतेसमई जेणें हुंकारवचनें । सत्राणें आक्रमिलें रविमंडळ पेणें[३] ॥ ते समई त्रिभुवन दंडळलें जाणें । तो हा हनुमंत दिनकर पूजी सुमनें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥ आरती श्रीरामाची [१२

॥ श्रीराम ॥

॥ धृ० ॥ जय राम जय राम जय जानकिरमणा । चरणांप्रति शरणागत तृष्णांकुरदहना ॥ दिनकरकुळभूषण दूषणभवहरणा । निजभावें आरती रघुपति जगजिवना ॥ धृ ॥ अपरापर विश्वंभर शरयूतिर-

१ आच्छादिलें. २ सप्तकंचुकब्रह्मांड=५ मूळपंचतत्वें, १ अहंकार व १ महत्तत्व मिळून सप्तकंचुक त्रैलोक्य. ३ पेणा=मुक्काम

घासी । क्रीडत सुखसागर निशिचर गण त्रासी ॥ धन्य धरणीतळ चरणीं गुणराशी । धन्य दशरथनृपती जगदिश सुत ज्यासी ॥ १ ॥ अयोध्यानगर धन्य धन्य नृपवनिता । धन्य त्या नरनारी देखति नयनीं रघुनाथा ॥ धन्य नवमास हृदईं कौसल्या माता । धन्य तो रघुवंशीं त्रिभुवनजनजनिता ॥ २ ॥ धन्य कविवर वाल्मिक वदला अनागत । रामायण शतकोटी धन्य श्रोता श्रवणरत ॥ धन्य नर निशाचर श्रवणीं मन विनित । खग नग गण गंधर्व पशुपतिसमवेत ॥ ३ ॥ धन्य ऋपि मुनि ज्ञानी जपि तपि अगणीत । फणिवर भूचर नभचर जळचर गुणलिप्त ॥ सुरनर विद्याधर कीर्तनिं रत चित्त । धन्य मूढ जड जीव जे श्रवणें संतृप्त ॥ ४ ॥ रजनीचर कृतवैरें प्रभुकरें वध होत । धन्य सफळ जिणें तें चि कैवल्यपद प्राप्त ॥ श्रवणें पठणें भजनें रघुपति सुख देत । धन्य दिनकर रामींरामदासीं कृतार्थ ॥ ५ ॥

॥ ४ ॥ आरती श्रीरामाची [१३

॥ श्रीराम ॥

॥ धृ० ॥ जय राम जय राम जय करुणासिंधु । हृद्गत निजस्वरूपा अविगत तव वेधु ॥ धृ ॥ न कळे पदरजमहिमा वदता शेषासी । अनुभवितां मुनिमुद्रा पडली निगमांसी ॥ तपि गणपति तप सोडुनि वंदी तीर्थासी । अवस्थातीत होउनी व्हावी तव दासी ॥ १ ॥ अतुळ न तुळसि सहसा परि तूं तुळिव्हासी । त्रिभुवनजनका कैसा दशरथसुत होसी ॥ तुझी लीळा तूं चि जाणसि सुखरासी । तनुमनुभावें शरण दिनकर चरणासी ॥ २ ॥

॥ ५ ॥ आरती सदाशिवाची [१४

॥ श्रीराम ॥

॥ धृ० ॥ जय शंभ जय शंभ जय विश्वंभरा । आर्तं आतां सद्गति दे कर्पुरगौरा ॥ धृ ॥ गौतमिपति गिरिजापति त्रिभुवनपति पूर्णा । वृषवाहन अहिभूषण पंचानन सगुणा ॥ स्मरदाहक

१ भविष्यमान्. २ मौन.

त्रिपुरांतक सुरंगजकदमना । करुणाकर शशिशेखर असुरांमरकरणा ॥ १ ॥ व्याघ्रांबर माळाधर विषधर शुळपाणी । अजरामर अपरांपर सगुणेश्वर अगुणी । भुतनायक भवभंजक निजपदसुखदानी । पटीश[१]पाशुपतधर वैश्वानर नयनीं ॥ २ ॥ शशांकवत वपु शोभत भस्मांकित आभो । मस्तकीं जटाजुटीं राजत अति शोभा । गणितां गुणगणना चिरल्या दशशतफणिजिव्हा । तेथें दिनकर किंकर कैसें वर्णी तुज स्वयंभा ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥ आरती शंकराची ॥ [१५

॥ श्रीराम ॥

॥ ध्रु० ॥ जय शांभ जय शांभ । जय शूळपाणी । बिंबे[२] पुनरपि आतां जननीस्तन वदनीं ॥ ध्रु ॥ नंदीस्कंदारोहण चर्चन भस्माचें । वामांगीं गिरितनया सैन्य भूतांचें । पंचानन शशिशेखर स्वरूप स्फटिकाचें । नयनत्रय शोभति कंठीं हार रुंडोंचे ॥ १ ॥ मस्तकीं जटाजूटीं गंगा शोभत । गजचर्म परिधान हातीं वाजेचें गात । फुंपात पन्नग श्रवणीं सोडिति धुधुवात । हर हर म्हणौनि दिनकर चरणा वंदीत ॥२॥

॥ ७ ॥ आरती वृद्धेश्वराची ॥ [१६

॥ श्रीराम ॥

॥ ध्रु० ॥ जय देव जय देव । जय. वृद्धेश्वरा । अजरा अमरा आरति तुज कर्पुरगौरा ॥ ध्रु ॥ सुरवर मुनिवर किन्नर स्तविती गुण गाती । विद्याधर + वि नाचति फणिवर स्तुति करिती ॥ १ ॥ परमानंदें छंदें गर्जेति शिववरदें । लक्षुनि नयनीं व[३]र्नी बोलति हर गर्दे ॥ २ ॥ वामांगीं गिरितनया खळखळी शिरीं गंगा । कलिमळ विगलित नामें ने ने भव भंगा ॥ ३ ॥ शशांक भिवेत भाळीं उधळी भस्मारा । अहिभूषण पंचानन सुघर्डा[४] शिखिनेत्रा[५] ॥ ४ ॥ जटा पिंगट सुंदर दशकरशिव शोभे । हर हर घोषें गर्जति गण गणपति ऊभे ॥ ५ ॥

१ पटीश=पट्टा. २ प्रतिबिंब. ३ व्रायें=रक्षण कर. ४ कबंधांचे. ५ मस्तकावरील तृतीय नेत्र.

व्याघ्रांबर माळाधर विषधर शुळधारी । दिनकर किंकर चरणीं पाहे त्रिपुरारी ॥ ६ ॥

॥ ८ ॥ आरती गंगेची ॥ [१७

॥ श्रीराम ॥

॥ धृ० ॥ जय देवी जय देवी जय वृद्धगंगे । जय मातृगंगे । आर्तें दर्शन होतां तापत्रय भंगे ॥ धृ ॥ अगाध महिमा उपमा न दिसे गुणग्रामें । अगम्य करणी तरणी सकळां गति सीमे ॥ १ ॥ प्रसिद्ध पावन पतितां आहेसि कळिमाजी । नेणति ते तुज पापी रौरव त्यां सहजीं ॥ २ ॥ सहजें दर्शन स्पर्शन संभाषण जालें । दिनकर दिन तुझें बाळक रंगणि तुझे लोळे ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ आरती विष्णूची ॥ [१८

॥ श्रीराम ॥

॥ धृ० ॥ जय देव जय देव जय वारिजनयना । आर्तें आरति उजळितों तुज पन्नगशयना ॥ धृ ॥ अंबुजनदेना सगुणा चतुरानन नामीं । वामांगीं निधितनया लक्षित पद ऊर्मी ॥ १ ॥ रत्नांकित शिरिं मुगुट झळकत अति तेजें । कुंडलें डोलति श्रवणीं अभिनव श्री गाजे ॥ २ ॥ भाळीं केशर आंगीं मळयानिळ दर्पे । बहुविध परिमळ-द्रव्यें मघमघिती असुपें ॥ ३ ॥ कंठीं कौस्तुभमाळा पीतपट कटिं साजे । असुर तर्जेति चरणीं तोडरब्रिद गाजे ॥ ४ ॥ भक्तांचें निजमंडण दंडण असुरांचें । आयुधांकित चतुर्भुज तिष्ठत रुप हरिचें ॥ ५ ॥ गरुडवहनी केशव सालंकृतध्यानीं । देखे दिनकर नयनीं निर्भय वरदानी ॥ ६ ॥

---

१ श्रीत्र्यंबकराजवरून वाहणारी लहान नदी. २ कमलनयना. ३ शेषशयना. ४ लक्ष्मी. ५ सौंदर्यकांति. ६ चंदन. ७ निशाण.

॥ श्रीराम ॥

श्रीदिनकरांची स्फुट कविता

सूची

अ

आ

प

ह

क्ष

ज्ञ

॥ श्रीराम ॥

स्थापना] **सत्कार्योत्तेजक सभा—धुळें** [शके १८३५

हेतुः—

(१) श्रीरामदासी वाङ्मयाचें संशोधन व प्रकाशन करणें,
(२) इतर वाङ्मयाचें संशोधन व प्रकाशन करणें,
(३) वाङ्मयाचा अभ्यास करणें,
(४) मराठ्यांच्या इतिहासाच्या साधनांचें संशोधन व प्रकाशन करणें,
(५) भारतवर्षाच्या इतिहासाच्या साधनांचें संशोधन व प्रकाशन करणें,
(६) इतिहास व इतिहासशास्त्र यांचा अभ्यास करणें,
(७) महाराष्ट्रधर्माचा विचार करणें,
(८) ऐतिहासिक स्थलांचा जीर्णोद्धार करणें,
(९) साधनसामुग्री सुरक्षित ठेवण्याची व्यवस्था करणें,
(१०) वरील हेतूंना धरून जरूर ती योजना वेळोवेळीं करणें.

सभासदः—

(१) १००० किंवा जास्त रुपये एकदम किंवा दरसाल १०० देणारे संस्थेचे **आधारस्तंभ** सभासद होत.
(२) ५०० किंवा जास्त एकदम किंवा दरसाल ५० देणारे **आश्रयदाते** सभासद होत.
(३) २०० किंवा जास्त एकदम किंवा दरसाल १२ देणारे **सहानुभूतिक** सभासद होत.

कार्यक्रमः—

(१) श्रीरामदास आणि रामदासी **ग्रन्थमाला** चालविणें,
(२) श्री रामदास आणि रामदासी **मासिक** चालविणें,
(३) इतिहास आणि ऐतिहासिक **मासिक** चालविणें,
(४) महाराष्ट्रधर्म **ग्रन्थमाला** चालविणें,
(५) कवि आणि काव्य **मासिक** चालविणें,
(६) इतर स्वतंत्र ग्रन्थ लिहिणें व प्रकाशित करणें, इत्यादि.

श्रीराम

श्रीरामदास आणि रामदासी

ग्रन्थमाला

भाग — किंमत

(१) श्रीमत् दासबोध प्रस्तावनेसह कापडी अगर पुठा २–०–०
(२) श्रीसमर्थांचीं दोन जुनीं चरित्रें १–०–०
(३) श्रीरामदासांची कविता २–०–०
(४) श्रीरामीरामदासांची कविता २–०–०
(५) श्री श्लोक मनाचे ०–५–०
(६) श्रीस्वानुभवदिनकर १-१२-०
(७) श्रीदासविश्रामधाम, ४ खंडांपैकीं खंड १।२।३ तयार ६–०–०
(८) श्रीसमर्थप्रताप ०-१२-०
(९) श्रीसंप्रदायाचीं कागदपत्रें ३–०–०
(१०) श्रीकरुणाष्टकें व (११) श्रीसमर्थांचीं लघुकाव्यें
हे दोन भाग क्रमानें त्वकर व प्रसिद्ध होतील.
(१२) श्रीसीतास्वयंवर ०-१२-०
(१३) श्रीरामदासपंथक्रमसार ०-५-०
(१४) श्रीनिद्राचिराम १-० ०
(१५) श्रीसांप्रदायिक विविध विषय प्रथम खंड १-८-०
(१६) श्रीदिनकरांची स्फुट कविता १-८-०

वरील १० व ११ भागांखेरीज बाकींच्या १४ भागांची एकंदर किंमत रु. २३–१२ होते, परंतु तयार असलेले सर्व भाग घेऊन पुढील भाग घेण्याचें आश्वासन देणारांस माळेचे कायम ग्राहक समजून त्यांना वरील १४ भागांची किंमत फक्त रु. १९८३ पडेल. पाठविण्याचा खर्च वेगळा.

व्यापाऱ्यांस शेंकडा २० टक्के कमिशन.

मुंबईतील एजन्ट:–परचुरे पुराणीक आणि मंडळी, बुकसेलर्स माधवबाग, मुंबई.

चिटणीस-सत्कार्योत्तेजक सभा-पुळें.